

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı

**STK'LARIN SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN 'GÜÇLENMESİNE'
ETKİLERİ: HATAY ÖRNEĞİ**

Kevser PEHLİVAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

STK'LARIN SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN 'GÜÇLENMESİNE' ETKİLERİ:
HATAY ÖRNEĞİ

Kevser PEHLİVAN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

KABUL VE ONAY

Kevser Pehlivan tarafından hazırlanan "STK'ların Suriyeli Göçmen Kadınların 'Güçlenmesine' Etkileri: Hatay Örneği" başlıklı bu çalışma, 23.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hayriye Erbaş (Başkan)

Pof. Dr. Birsen Şahin Kütük (Danışman)

Prof. Dr. Nevin Güngör Ergan (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylanm.

Prof. Dr. Musa Yaşar Sağlam

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

23/09/2019

Kevser Pehlivan

¹ "Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
- Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Birsen Şahin KÜTÜK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Kevser PEHLIVAN

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında enerjisini, desteğini, bana olan inancını her zaman yanımda hissettiğim, bütün olmazları olduran ve yolumda bilgeliğiyle bana rehber olan danışman hocam Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK'e ilgisi, emeği ve desteği için çok teşekkür ederim.

Tez çalışmamı, tüm yoğunluğuna rağmen hayranlık uyandıracak bir titizlik ve özenle ele alan, çalışmamın her aşamasında değerli fikirlerini hiç eksik etmeyen Prof. Dr. Hayriye ERBAŞ hocama ilgisi ve tezime kattığı verimli tartışma alanı için teşekkür ederim. Çalışmamda varlığıyla desteğini esirgemeyen ve alansal deneyimi ile bana ışık tutan Prof. Dr. Nevin GÜNGÖR ERGAN hocama teşekkür ederim.

Çalışmamda yer almayı kabul eden, bana kalplerini açan ve hayat hikayelerini paylaşan tüm göçmen kadınlara teşekkür ederim. Her destek çağrımında yanımda olan iş arkadaşlarıma destekleri ve katkıları için teşekkür ederim.

Özellikle aileme ve arkadaşlarıma en büyük dayanağım oldukları, koşulsuz sevgileri ve sabırları için teşekkür ederim.

ÖZET

PEHLİVAN, Kevser. “*STK’ların Suriyeli göçmen kadınların ‘güçlenmesine’ etkileri: Hatay Örneği*”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu çalışmanın amacı, Hatay’daki Suriyeli kadınların göç süreciyle etkileşime geçtikleri STK’ların kadın haklarına yönelik yürüttüğü projelere katılımlarının, onların toplumsal cinsiyet rolleri ve eşitliğine ilişkin düşüncelerinde bir değişim yaratıp yaratmadığı, eğer bir değişim yarattı ise bu değişimin kadınların yaşamlarındaki olumlu ve olumsuz yansımalarını kadınların anlam dünyaları üzerinden ortaya koymaktır. Bir başka ifadeyle araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin, bu faaliyetlerden faydalanan ve yeni bir toplumsal yaşam alanına entegre olmaya çalışan Suriyeli kadınların göç öncesi yaşamlarında içinde yaşadıkları toplumun temel sosyalizasyon çevresini oluşturan toplumsal cinsiyet dengesizliğini/eşitsizliğini Türkiye’de tersine çevirmeye katkı sunup sunmadığı ve şayet katkı sunuyorsa bunun Suriyeli kadınların hayatlarında nasıl bir değişim ve dönüşüme sebep olduğunu ortaya koymak üzere, kadınların deneyimlerine odaklanılmış ve çalışmada feminist metodoloji kullanılmıştır.

Çalışmada Hatay’da yaşayan ve STK faaliyetlerine, toplumsal cinsiyet eğitimlerine bir süre katılmış olan 21 Suriyeli kadından yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığı ile veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda kadınların göç sonrasında STK faaliyetlerine katılımlarıyla sahip oldukları medeni haklara ilişkin bilgi düzeyleri ve farkındalıklarının arttığı, kendilerinden ve kız çocuklarından gelecek beklentilerinin olumlu etkilendiği ve bu anlamda kendilerini daha güçlü hissettikleri görülmüştür. Öte yandan fikren yaşanan bu değişim ve dönüşüm hem haklara erişim yolunda kadınların pratikte karşılaştıkları engeller hem de Suriyelilerin yoğun olduğu bölgede yaşam nedeni ile hala içinde buldukları ataerkil çevre nedeniyle çoğu zaman gerçek hayatta uygulanamamaktadır. Ayrıca bazı katılımcılar için öğrenilenlerin içselleştirilmesi ve yaşamlarında uygulanması noktasında sadece sosyal çevrenin engelleme ve baskıları değil, içinde yetiştikleri ataerkil toplumun kodları ile yeni öğrenilen bilgilerin birbiri ile çelişkili olması nedeni ile de kadınların öğrendiklerini hayata geçirmeye gönüllü olmadıkları görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, elde edilen bulgular, STK faaliyetlerinin genel olarak farkındalık yaratma konusunda Hatay’da yaşayan Suriyeli kadınlara olumlu katkıları olduğuna işaret etse de

bazı kadınların bu farkındalığı içselleştirememesi nedeniyle yaşamlarına uygulanma noktasında zorluklar yaşadığı, bazı kadınların ise içinde buldukları sosyal çevre nedeni ile bunu gerçekleştiremedikleri görülmüştür. Ancak bazı kadınlar öğrendiklerinin bir kısmını zor da olsa hayatlarına uygulamışlardır ve bu kısmen uygulansa da kadınlar için birer başarı hikayesi olmuş ve kadınların kendilerine olan güvenlerini arttırmıştır. Özetle, STK faaliyetlerinin Hatay'da yaşayan Suriyeli kadınlarda farkındalık yaratma açısından olumlu bir değişim yarattığını ancak, hakları konusunda farkındalığı artan kadınların öğrendiği bu haklara ve yaşam biçimine ulaşmada ataerkil yapı ve sosyal baskı nedeni ile ulaşamayacağı durumlar ortaya çıktığında kadınların iç gerilim yaşadığı ve mutsuzlaştığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Kadın ve zorunlu göç, Suriyeli kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği, sivil toplum kuruluşu, farkındalık artırma çalışmaları

ABSTRACT

PEHLIVAN, Kevser. *“Effects of NGO's on Consolidation of Syrian Immigrant Women: Hatay Case”*, Master Thesis, Ankara, 2019.

The aim of this study is to examine the effects of Syrian women's attendance in NGO projects focusing on women's rights to which Syrian women involved after their migration to Hatay and the study investigates how their attendance to these projects changed their ideas upon gender equality and gender roles, if the change occurs as a result of projects, the study aims to analyze positive and negative reflections of the projects in women's lives considering the meaning of these changes for women. In other words, within the scope of this study, feminist methodology is used and the experiences of women are focused in order to investigate whether Syrian women's attendance to these projects, who try to integrate themselves to new social context, encourage them to destroy the gender disbalance/inequality which was the reality of their social lives before their migration, and whether these projects contribute them to make changes in their lives in Turkey in terms of gender disbalance/inequality.

In this study, the database upon semi-structured interviews is taken from 21 Syrian immigrant women living in Hatay and attending NGO gender education activities. The study showed that the knowledge and consciousness of women regarding their civil rights increased as a result of their attendance to these projects, besides these projects positively influenced the hopes of women from themselves and their daughters and in this sense they reported that they feel stronger. On the other hand, this kind of mind transformation is still not reflected in real life, due to patriarchy in their Syrian-dominant living areas and practical obstacles women meet on their way to achieve their rights. Furthermore, for some of the women participants in the study, internalization and practicing what they have learned in the projects not only prevented by their social environment, but also by the confusion they experienced because of the contradiction of new-learned information with the patriarchal codes they have grown up, as a result, they become less volunteered to put new-learned knowledge into practice. In other words, although this study mainly demonstrates that NGO activities favored Syrian women's consciousness on gender equality, some women experience difficulties while applying this knowledge to practice

because they could not internalize the new-knowledge on gender-equality, and some have been pressured by their social environment. However, some women partially put new information into practice and even that situation lead to many success stories by increasing women's self-confidence. To sum up, this study showed that NGO activities enhanced positive transformations regarding the consciousness of Syrian women living in Hatay, however, when these women experience difficulties in achieving their rights because of patriarchal structure and social pressure, they feel tense and unhappy.

Keywords: Woman and forced migration, Syrian women, gender equality, non-governmental organization, awareness-raising activities

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xii
TABLO DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE METODOLOJİSİ	6
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	6
1.1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Soruları	6
1.1.2. Araştırmanın Önemi.....	12
1.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	13
1.2.1. Katılımcıların Belirlenme Süreci ve Özellikleri.....	16
1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Süreci	20
1.2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	23
2. BÖLÜM: TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİ EKSENİNDE HUKUKİ STATÜLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME.....	24
3. BÖLÜM: ÇALIŞMADA KULLANILAN KAVRAMLAR VE TEORİK ARKA PLAN	31
3.1. FEMİNİST TEORİ, ATAERKİL SÖYLEM VE TOPLUMSAL CİNSİYET	31
3.2. GÖÇ ÖNCESİ SÜREÇ: SURİYE'DE ATAERKİL YAPI VE KADIN	49
3.2.1. Suriye Aile Hukuku ve Ceza Hukukunda Kadın.....	55
3.3. GÖÇ SONRASI SÜREÇ: TÜRKİYE'DE YENİ YAŞAM	62

3.3.1.	Göç Teorileri Ekseninde Suriye Göçünün Değerlendirmesi	63
3.3.2.	Suriyeli Kadınların Zorunlu Göçü ve Feminist Kuram.....	68
3.3.3.	Suriyeli Kadınların Zorunlu Göç Sonrasındaki Yaşamlarında STK'ların Yeri	74
4.	BÖLÜM: BULGULAR	84
4.1.	KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ.....	84
4.2.	GÖÇ KARARI VE GÖÇ YOLCULUĞUNDA YAŞANAN ZORLUKLAR	93
4.3.	SURİYELİ KADINLARIN KADIN HAKLARINA İLİŞKİN DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI	104
4.3.1.	Suriye'deki Uygulamalara İlişkin Düşünce ve Davranışlar	105
4.3.2.	Türkiye'deki Uygulamalara İlişkin Düşünce ve Davranışlar	134
4.3.3.	STK Faaliyetlerinin Suriyeli Kadınların Kadın Haklarına İlişkin Düşünce ve Davranışlarına Etkisi.....	140
4.3.3.1.	STK'lardaki Kadın Haklarına İlişkin Alınan Eğitimlerde Öğrenilen Bilgiler	141
4.3.3.2.	STK'lardan Kadın Haklarına İlişkin Alınan Eğitimlerin Kadınların Düşüncelerinde Yarattığı Değişim.....	146
4.3.3.3.	STK'lardan Kadın Haklarına İlişkin Alınan Eğitimlerin Gerçek Yaşam İle Uyumluluğu ve Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Kadınların Düşünce ve Deneyimleri	167
4.4.	SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI.....	179
4.4.1.	Suriye'deki Uygulamalara İlişkin Düşünce ve Davranışlar	179
4.4.2.	Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ekseninde Kadının Toplumdaki Yerinin Türkiye-Suriye Karşılaştırması.....	193
4.4.3.	Suriyeli Kadınların Türkiye'de STK Faaliyetlerine Katılımları ve Bunun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Düşünce ve Davranışlarına Yansımaları	206
4.5.	SURİYELİ KADINLARIN TÜRKİYE'YE ENTEGRASYON SÜREÇLERİ	225
4.6.	TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİN EĞİTİM, EKONOMİK DURUM VE UZUN SÜRELİ YAŞANAN YER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	228
	SONUÇ VE TARTIŞMA.....	229
	KAYNAKÇA	252
	EK1: GÖRÜŞME SORULARI.....	262
	EK 2: ORJİNALLİK RAPORU.....	268

EK 3: ETİK KURUL RAPORU269

KISALTMALAR

3RP: Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Raporu

AB: Avrupa Birliği

AÇSHB: TC. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın

AFAD: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

ASI: Sosyal İnisiyatif Derneği

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

LGBTİ: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans, İnterseks

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

UAÖ: Uluslararası Af Örgütü

UGÖ: Uluslararası Göç Örgütü

UN Women: Birleşmiş Milletler Kadın Birimi

YD: Yeryüzü Doktorları

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

SGDD-ASAM: Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği

ŞÖNİM: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi

IRC: Uluslararası Kurtarma Komitesi (International Rescue Committee)

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri	19
--	----

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Katılımcıların Eğitim Durumu.....	85
Şekil 2: Katılımcıların Mesleki Durumu.....	86
Şekil 3: Katılımcıların Çalışma Durumları	86
Şekil 4: Katılımcıların Medeni Durumu	89
Şekil 5: Katılımcıların Çocuk Durumu	90
Şekil 6: Katılımcıların Eşinin Eğitim Durumu.....	90
Şekil 7: Katılımcı Eşlerinin Çalışma Durumu	91
Şekil 8: Katılımcıların Şu An Hanede Kimlerle Yaşadığı	92
Şekil 9: Katılımcıların Göç Etme Sebebi	93
Şekil 10: Göç Kararını Verirken Duyulan Endişe.....	96
Şekil 11: Göç Yolculuğunda Karşılaşılan Zorluklar	98
Şekil 12: Suriye'de Kadın Hakları.....	105
Şekil 13: Suriye'de Kadın ve Kız Çocukları İçin Olumsuz Gelenek, Kültür, Dini Uygulamalar	108
Şekil 14: Suriye'de Kadın/Kız Çocukları için Olumlu Gelenek, Kültür, Dini Uygulamalar	112
Şekil 15: Kadın Hakları Açısından Suriye'deki Olumsuz Yasa/Uygulamalar	116
Şekil 16: Suriye'de Kadınların Boşanma Süreci	119
Şekil 17: Suriye'de Erkeğin Birden Fazla Evlilik Yapmasına İlişkin Katılımcıların Fikirleri.....	122
Şekil 18: Suriye'de Kız Çocuklarının Evlenme Yaşı	124
Şekil 19: Katılımcıların Fikirlerine Göre Kız Çocuklarının İdeal Evlenme Yaşı.....	126
Şekil 20: Kadına Yönelik Şiddette Suriye Hukukunda Ceza Durumu	127
Şekil 21: Suriye'de Taciz Tecavüz Durumlarındaki Uygulamalar.....	131

Şekil 22: Türkiye'de Kadınların Sahip Olduğu Haklar	135
Şekil 23: Kadına Yönelik Şiddetin Türkiye Hukukunda Tanımı.....	136
Şekil 24: Türkiye'de Taciz Tecavüz Durumlarında Yapılan Uygulamalar	138
Şekil 25: Kadın Hakları Eğitimlerinde Öğrenilen Bilgiler	142
Şekil 26: Kadın Hakları Açısından Suriye-Türkiye Karşılaştırması.....	147
Şekil 27: Eğitimden Sonra Kadının Evlenme ve Boşanma Durumuna İlişkin Fikir.....	154
Şekil 28: Eğitim Sonrası Kadının İş Yaşamında Olma Durumuna Dair Fikir.....	159
Şekil 29: Eğitim Sonrası Kadına Yönelik Şiddet Durumuna Dair Fikir.....	162
Şekil 30: Öğrenilen Bilgiler Sonrası Kız Çocuklarının Eğitim Almasına Dair Fikir ...	165
Şekil 31: Öğrenilen Bilgilerle Hak Kaybını Önleme Durumu.....	168
Şekil 32: Elde Edilen Bilgiler ile Gerçek Hayatın Uyumu, İç Çatışma Durumu.....	173
Şekil 33: STK Faaliyetlerine Katılımına Çevredeki Erkeklerin Yaklaşımı.....	176
Şekil 34: Kocanın Birden Fazla Evlilik Durumu	180
Şekil 35: Evlendikten Sonra Hanede Kimlerle Yaşadığı.....	180
Şekil 36: Evlendikten Sonra Hanede Karar Verici Kişi.....	181
Şekil 37: Suriye Aile Yapısında Karar Verici.....	184
Şekil 38: Göç Öncesi Evlilik Yaşamı.....	185
Şekil 39: Katılımcıların Göçten Önce Çalışma Durumu.....	190
Şekil 40: Katılımcıların Göçten Önceki Gelir Durumu	192
Şekil 41: Türkiye ve Suriye'de Aile Yaşamı, Kadının Yeri ve Görevi	194
Şekil 42: Suriye'de Kadının Çalışma Durumu ve Kadının Çalışmasına Nasıl Bakıldığı	200
Şekil 43: Türkiye'de Kadınların Çalışma Durumu ve Kadının Çalışmasına Nasıl Bakıldığı	202
Şekil 44: Göç Sonrası Hanede Karar Verici	207
Şekil 45: Göç Sonrası Kadınlık Rollerindeki Değişim	212

Şekil 46: Göçle Birlikte Güçlü Hissetme Durumu.....	218
Şekil 47: Eğitim Sonrası Kız ve Oğlan Çocuğundan Beklentide Meydana Gelen Değişimler.....	223
Şekil 48: Türkiye'de Kültürel ve Sosyal Yaşama Entegrasyon.....	225
Şekil 49: Suriyeli Kadınların Zorunlu Göç Süreci.....	233
Şekil 50: Suriyeli Kadınların Zorunlu Göç Sonrası Yaşantılarında Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Model.....	236
Şekil 51: STK Faaliyetlerinin Suriyeli Kadınların Yaşamlarında ve Düşüncelerinde Yarattığı Etkilere İlişkin Model	243

GİRİŞ

Dünya'nın pek çok yerinde insanların bir çoğu doğdukları toprakları bırakarak, başka diyarlara göç etmekte ya da göç etmeye zorlanmaktadır. Milliyetçi, siyasi, ırkçı, ayrımcı, ekonomik temelde ortaya çıkan savaşlar; yoksunluk, yoksulluk, eğitim ya da ayrımcı yasalarla özgürlüğünü yitirme, göç hareketini doğrudan etkileyen sebepler arasında sayılabilir. Birleşmiş Milletler 2019 verilerine göre Dünya'da 70,8 milyon kişi zorla başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır.¹ Bu veriler her iki saniyede bir kişinin çatışma veya işkence sonucu zorla yerinden edildiğini göstermektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMYYK) verilerine göre Suriye krizi son 10 yılda dünyanın en büyük göç dalgasını oluşturmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization of Migration- IOM), 2018 yılı dünya mülteci raporu verilerinde dünyada göç eden kadınların oranını %48,2 olarak açıklamıştır.² Kadınların göç sayılarındaki oranın tüm dünyada artış göstermesi ve göç edenlerin yarısının kadın olması ile birlikte göçün feminizasyonu tartışmaları ortaya çıkmıştır. Kadınların göç sürecini anlamlandırmaya çalışırken, kendi deneyimlerini ortaya çıkararak, farklılıklarını göz önünde bulunduran ve bu doğrultuda ihtiyaçlarını anlamaya çalışan kadın bakış açısının varlığı çok önemlidir. Bu bağlamda göç alanında toplumsal cinsiyet perspektifinden yapılan çalışmaların varlığına ve sayısının artmasına ihtiyaç vardır.

Göç ile birlikte hem yerinden edilmiş toplumlar hem de yerel toplulukların hayatı dramatik bir şekilde etkilenmektedir. Özellikle göçe maruz bırakılan kadın, erkek, çocuk, genç ve yaşlılar eğitim, sağlık, barınma, yeme içme gibi temel insani haklarından mahrum kalmaktadır. Pek çok aile parçalanmakta ve insanların hayatları hızlı bir şekilde değişmektedir. Göçten dramatik bir şekilde etkilenen toplumda kadınlar pek çok sebep nedeniyle diğer insanlara göre daha olumsuz etkilenmektedirler. Cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet, eğitim hakkının engellenmesi, erken, zorla ya da istemeden

¹(<https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>. Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2019)

²(https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf. Erişim tarihi:13 Nisan 2019)

yaptırılan evlilikler, kadının yalnızca göç sonrası değil, göç yolculuğunda ve göç öncesinde de karşılaştığı ve hayatını olumsuz etkileyen durumlardır (Buz, 2016). Kadının toplum içindeki dezavantajlı hali, göç ile birlikte çoklu dezavantaj durumuna gelmekte ve haklarına erişimin yolunda engel teşkil etmektedir. Dünyadaki mülteci ve sığınmacı yasalarının ve anlaşmalarının kadın perspektifinden uzak olması, ülkelerdeki göçmenlere yönelik oluşturulan yasal mevzuatlara sirayet etmekte ve kadının farklılığını göz ardı ederek, haklara erişimlerinin önünde engel teşkil etmektedir (Akis, 2012). Göçmenler üzerine yapılan iyileştirme çalışmaları, istihdam olanakları, barınma, sağlık ve eğitim hizmetleri yine bu eril düşüncenin elinden çıkmakta ve bu eril yapı sebebiyle göçten çok daha fazla olumsuz etkilenen kadının ihtiyaçları göz ardı edilmektedir (Barın, 2015). Öte yandan göçmen kadınlar için her an tacize, tecavüze ve şiddete maruz kalma riski altında olan ve yardıma muhtaç olan bir tablo çizilmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK) da çoğu zaman faaliyetlerini mağdur imajı çizilmiş olan göçmen kadın profili üzerinden şekillendirmekte ve bu bakış açısı kadınların toplumsal yapıyı inşa etmede sahip oldukları iradelerini ve istençlerini göz ardı etmelerine sebep olabilmektedir. Ancak göç etme durumu sadece ortaya çıkardığı hak mahrumiyetleri ve bunun doğurduğu yıkıcı sonuçlara neden olmamakta, aynı zamanda sosyal ilişkilerin, inançların ve toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden inşası için olanaklar yaratabilmektedir. Özellikle insani yardım yapan ve koruma ekseninde çalışmalarını sürdüren Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) bu inşanın neresinde oldukları ve yeniden inşayı nasıl etkiledikleri önemli bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadını çoklu dezavantaj konumuna sürükleyen göçmen olma hali, toplumsal cinsiyete duyarlı koruma çalışmalarının yok denecek kadar az olması ve politikaların kadın odaklı perspektiften uzak olması, yerel ve göçmen halkın toplumsal cinsiyet rollerine yönelik düşüncelerini ve geleceğini nasıl etkileyeceği araştırmaya ihtiyaç duyulan bir alandır.

Araştırmacıyı bu çalışmaya yönelten motivasyon kaynağı, araştırmacının Türkiye’de yerel nüfusa oranla en çok göç alan şehirlerden biri olan Hatay’da mülteciler üzerine faaliyet gösteren yerel bir sivil toplum kuruluşunda çalışıyor olmasıdır. Araştırmacı, kadın haklarına yönelik farkındalığı artırma projelerini koordine etmiş olması vesilesiyle sahadan elde etmiş olduğu gözlemleri bilimsel bir araştırmayla sosyolojik anlamda ortaya koymayı amaçlamıştır. Suriyeli kadınlar yaşadıkları ülkenin siyasal ve kültürel ortamı içerisinde kadın hakları açısından dezavantajlı olan ülkelere birinde doğmuş, büyümüş

ve sosyalize olmuşlardır. Savaş sonrası Türkiye'ye zorunlu göçleri ise kadın hakları açısından yaşadıkları ülkeden görece olarak çok daha iyi konumda olan bir ülkeye gelmeleri ile sonuçlanmıştır. Kadın hakları ve medeni kanun açısından kadınlara toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında görece daha iyi fırsatlar sunan bir ülkeye gelmelerinin onların yaşamlarında toplumsal cinsiyet eşitliği açısından fark yaratması için ise doğrudan bu konularda eğitim, destek ve bilinçlendirme faaliyetleri yürüten STK'lar mevcuttur. Ancak bu faaliyetlerin ne tür sonuçları olduğu, kadın hakları konularında bilinçlendirme faaliyetlerine katılan kadınların ne düşündükleri ve bu faaliyetlerin kadınların yaşamlarında ne tür etkileri olduğu konusu ise yazılı literatürde eksik bırakılan yönler arasındadır.

Bu araştırmanın temel amacı, Suriyeli kadınların, Suriyedeki yaşamlarında sahip olduğu toplumsal cinsiyet dengesizliğini/eşitsizliğini tersine çevirmekte toplumsal cinsiyet eşitliğini odağa koyan ve kadınların medeni haklara erişimleri konusunda farkındalığını artırmaya amaçlayan STK projelerinin, kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin düşünceleri üzerine bir değişim yaratıp yaratmadığını Suriyeli kadınların anlam dünyaları üzerinden ortaya koymaktır. Çalışmada, temel amaçla bağlantılı olarak cevap aranan bir diğer soru ise bu projelere katılan ve faaliyetlerden faydalanan kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin düşünceleri anlam dünyalarında bir değişim yarattı ise bu değişimin ne şekilde olduğu ve bunun Suriyeli kadınların hayatlarında nasıl bir değişim ve dönüşüme sebep olduğudur. Bir başka ifadeyle bu araştırma, Sivil Toplum Kuruluşlarının projelerinden faydalanan kadınların güçlenip güçlenmediği ve cinsiyet eşitliği konusundaki fikirlerinin ve davranışlarının ne kadar değiştiği sorularıyla yola çıkmaktadır. Özetle, toplumda kalıplaşmış ve kadın erkek herkese dayatılan toplumsal cinsiyet algısına dair, STK'larda aldıkları bilgilendirme ve bilinçlendirme oturumlarıyla sorgulama içine giren kadınların göçmen olma hallerinin, kadınların durumunu avantaja çevirmede katkı sağlayıp sağlamadığı ve sağlıyorsa bunun ne tür bir katkı sağladığının ortaya konması araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. STK'ların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalık artırma faaliyetlerinin, kadınların anlam dünyalarında bir değişimi beraberinde getirmesi durumunda bunun kadının yaşamında yarattığı değişimin olumlu ve olumsuz yönlerinin kadınların düşünceleri bağlamında ortaya konması çalışmanın bir diğer amacıdır. Çünkü STK'ların faaliyetleri ile gerçekleşen bilinçlendirmenin, bunu uygulamaya koymak isteyen kadının anlam dünyasında bu değişikliği hızla kabul edecek

bir kültürel özelliğe sahip olmayan Suriyeliler arasındaki yaşamlarında olumlu mu yoksa olumsuz mu sonuçlar yarattığının ortaya konması da en az bu faaliyetlerin yapılması kadar önemlidir. Böylece çalışmada diğer faktörler dikkate alınmadan kadınların bilinçlendirme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi şeklinde ilerleyen çaba ve uygulamaların kadına üstten, hiyerarşik bir bakışla yaklaşılması engellenmekte ve kadınla yatay ilişki içerisinde bir araştırma yürütülmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu feminist paradigma bağlamında yapılan çalışmalarda göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

Bu anlamda araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın konusu, kapsamı ve metodolojisi ele alınmıştır. Araştırmanın konusu ve kapsamında çalışmanın konusu, amacı, soruları ve önemi belirtilmiştir. Metodoloji kısmında ise katılımcıların belirlenme süreci ve özellikleri ile veri toplama ve analiz süreci paylaşılmıştır.

İkinci bölümde ise Türkiye'deki sığınmacı ve göçmen yasaları Suriyeli kadınlar özelinde toplumsal cinsiyet perspektifi ekseninde ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm, çalışmada kullanılan kavramlar ve teorik arka planın paylaşıldığı bölümdür. Feminist teori, ataerkil söylem ve toplumsal cinsiyet, göç öncesi süreçte Ortadoğu ve özelde Suriye'deki ataerkil yapıya kısaca değinilmiş ve Suriye aile hukuku ve ceza hukukunun toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirmesi yapılmıştır. Bunun yanında göç sonrası süreçte Türkiye'de yani yaşam başlığının altında kadın göçüne yönelik yaklaşımlar ışığında toplumsal cinsiyet perspektifinden göç süreci ve kadın göçmenlerin çoklu dezavantajlı durumlarına ilişkin kuramsal arka plana yer verilmiş. Suriyeli kadınların zorunlu göç sonrasındaki yeni yaşamlarında STK'ların yerinden bahsedilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümü bulguların yer aldığı bölümdür. Bulgular; katılımcıların sosyo-demografik özellikleri, göç kararı ve göç yolculuğunda yaşanan zorluklar, Suriyeli kadınların kadın haklarına ilişkin düşünce ve davranışları ve Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki düşünce ve davranışları başlıklarıyla verilmiştir. Göç yolculuğu, göç sürecinin hem göç teorilerinde Erbaş'ın (1999, 2009) ifade ettiği şekilde

unutulan bir aşama olması ve göç öncesi, yolculuğu ve sonrası şeklinde üç aşama olarak ele alınması gerektiği hem de feminist yaklaşımlarda göç yolculuğunun çok önemli bir aşama olmasının belirtilmesi dolayısıyla, bu çalışmada da göç yolculuk hikayelerine değinilmiş ve yer verilmiştir. Özellikle feminist yaklaşımla yapılan çalışmalarda göç yolculuğunda kadınlar erkeklere göre daha dezavantajlıdır. Ataerkil kodlar nedeni ile yalnız göç eden kadın sorgulanmakta ya da taciz/tecavüz yaşama riski bulunmaktadır. Bu bağlamda ataerkil kodların kadınların göç deneyimine göç öncesi ve sonrası kadar göç sürecinin de etki ettiği görülmektedir. Tezde son olarak ise sonuç ve tartışma yürütülmüştür.

1. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KONUSU, KAPSAMI VE METODOLOJİSİ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Bu bölümde araştırmanın konusu amacı, soruları ve araştırmanın önemi ele alınacaktır. Bir sonraki bölümde ise araştırmanın metodolojisinden bahsedilecektir.

1.1.1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Soruları

Göç hareketleri son 10 yılda savaşlar ve çevresel olaylar nedeni ile hızla artış göstermektedir. Birleşmiş Milletler 2019 verileri, Suriye'nin 6,7 milyon ile en çok mülteci gönderen ülke olduğunu göstermektedir. Afganistan 2,7 milyon insan ile ikinci, Güney Sudan'ın ise 2,3 milyon insan ile en çok mülteci gönderen üçüncü ülke konumundadır.³ Türkiye ise sığınmacıları kabul eden ülkelerin başında gelmektedir. En fazla sığınmacı kabul eden ülkeler sıralamasında Pakistan, Uganda, Sudan ve Almanya Türkiye'yi takip etmektedir.⁴

Son yıllarda kadınların uluslararası göçe katılımları artmış ve dolayısı ile kadınlar daha fazla görünür hale gelmişlerdir. Bu sayede göçün kadınlaşmasından söz etmek mümkündür (Castles ve Miller, 2008; Kofman ve diğerleri 2000; Ünlütürk-Ulutaş, ve Kalfa, 2009). Kadınların daha olumsuz olarak etkilendiği yıkıcı süreçleri yaratan faktörlerin 1970'lerden itibaren yaşanan ekonomik ve sosyal dönüşümler, refah devletinin çöküşü ve neo-liberal politikaların izlenmesinin olduğu düşünülmekte ve bu etmenlerin göç akımlarını giderek kadınlaştırdığı ileri sürülmektedir (Ünlütürk Ulutaş-

³ (<http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, Erişim tarihi: 3 Ağustos 2019)

⁴ (<http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, Erişim tarihi: 3 Ağustos 2019)

Kalfa, 2009: 13). Kapitalist sistemin değişen ihtiyaçları ile artık uluslararası alanda daha çok kadın emeğine ihtiyaç duyulmaktadır. Kadın emeği hizmet sektöründe ocuk/yaşılı bakımı ve ev ii hizmetler vb. şeklinde ucuz emek talebi yaratmakta ve bu da kadın göçünün sayısal oranda artarak yıllar içerisinde ncü göçmen konumundaki erkek göçmenlerle hemen hemen aynı sayıya yaklaşarak ncü kadın göçmen olarak yer almasına neden olmaktadır. Bu ise günün feminizasyonu tartışmalarını güçlendirmiştir. Ancak burada unutulmaması gereken, belirtilen kadın g oranları içinde kadınların hem emek g hem de zorunlu göç ekseninde göçmen olduklarıdır.

Kadınları zorunlu ge iten sebepler arasında savaş, dini kimlik, etnik özellikler ve cinsiyet dolayısıyla maruz kaldıkları ayrımcılık yer almaktadır. Ancak kadınları pasif g edenler olarak tanımlayan akademik çalışmalar bu gerçeği göz ardı etmektedir. Kadınları pasif göçmen olarak gören bu anlayış, kadının gereksinimlerine gereken önemin verilmemesine ve dolayısıyla daha fazla istismarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. G üzerine yürütülen çalışmalar g sürecinde ve sonrasında kimlik, sosyoekonomik ve kültüre uyum gibi konuların, bu sürece etkisi cinsiyet kimliğinin de öneminin ortaya koymaktadır (Yüksel Oktay-Es, 2015: 389).

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sebebiyle pek çok insan yerinden edilmiş ve 3,6 milyondan fazla insan bunun sonucunda Türkiye’ye göç etmiştir. Buna bağlı olarak göçmenlerin özellikle yoğun yaşadığı yerlerde ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları koruma, insani yardım, hak ve hizmetlere erişim gibi ihtiyaçları karşılamak üzere mültecilere yönelik projeler yürütmektedirler.

Yapılan literatür taramasında Türkiye’de mülteciler alanında g, göç teorileri, Türkiye’de g ve kadın, Türkiye’de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK) başlıklarında çalışmaların mevcut olduğu ve sayılarının her geçen yıl arttığı görülmektedir. G, kadın ve STK başlıklarında çoğunlukla, Türkiye’de alanda çalışmakta olan ulusal ve uluslararası STK’ların yapmış olduğu araştırmalar mevcuttur. Suriyeli göçmen kadınların ihtiyaçları ve durumlarını ortaya koymak üzere yapılan çalışmalar çok önemlidir, fakat bununla ilgili yapılan çalışmaların sayısı oldukça azdır.

2014 yılında Mazlumder'in yaptığı, kamp dışında yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyacına yönelik araştırma, STK'lara ve resmi kurum çalışmalarına bir temel oluşturmuştur. Kaya ve Eren'nin (2015) Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumunu etraflıca inceleyen çalışması mevcuttur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 2014'de barınma merkezlerinde yaşayan Suriyeli kadınların ihtiyaçlarını ortaya koymak üzere bir çalışma yürütmüş ve rapor yayınlamıştır. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği'nin (SGDD-ASAM) 2018'de Suriyeli göçmen kadınlarla yaptığı geniş kapsamlı ihtiyaç analiz raporu, Suriyeli kadınların barınmadan, sağlığa, eğitimden istihdama ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. KADEM 2016 yılında benzer bir çalışma yaparak, yine Suriyeli göçmen kadınların ihtiyaçlarını ortaya koymuştur. 2014 yılında Uluslararası Kurtarma Komitesi'nin (International Rescue Committee- IRC) yazmış olduğu rapor, Suriye'deki bölgesel çatışmanın kadınlar ve kızlar üzerindeki etkisini Lübnan Ürdün, Türkiye ve Irak özelinde analiz etmektedir. Baklacioğlu ve Kıvılcım'ın (2015) "sürgünde toplumsal cinsiyet" başlıklı çalışmaları, İstanbul'da kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın ve LGBTİ mültecilere odaklanmıştır. Çalışma, temel insan haklarına erişimde karşı karşıya geldikleri sorunlar ve bu sorunların hukuki mevzuat dahil yapısal sebeplerinin ortaya çıkarılmasını amaçlamıştır. Barın (2015) "Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri" adlı çalışmasında kamp içinde ve dışında yaşayan Suriyeli kadınların karşılaştıkları zorlukları ele alan bir çalışmadır.

Göçmenlerin ve Türkiye'deki Suriyelilerin uyumunu STK bağlamında inceleyen çalışmalar literatürde önemli bir yere sahiptir ancak bunlar içerisinde kadın özelinde yapılan çalışmalar görece olarak daha azdır. Örneğin 2013 yılında İltica ve Göç Araştırmalar Merkezi'nin "*STK'ların Türkiye'deki Suriyeli mülteciler için yaptıkları çalışmalar*" adlı rapor Suriyeli kadınlar özelinde bir araştırma olmayıp, alanda göçmenlerle çalışan STK'ların faaliyetlerine odaklanmakta ve genel bir Suriye göç akınından ve STK'larının gelişim aşamasından bahsetmektedir. Cordero-Guzmán (2005) New York'taki toplum temelli organizasyonların göç sürecindeki tüm bölümlerinde ve göçmenlerin sosyal, kültürel, ekonomik adaptasyonu sürecindeki etkilerini incelemiştir. Bu çalışma kadın odaklı değil, STK odaklı bir çalışmadır. Bayraktar (2018) Suriyeli mültecilerin sosyal uyumunda STK'ların rolünü araştırdığı çalışmasında aynı zamanda STK'ların Türkiye'nin mülteci tecrübesi içerisindeki rolünü İzmir ili özelinde

incelemiştir. Doyle (2017) çalışmasında, Türkiye'deki bağımsız kadın örgütlerinin demokratikleştirici rolünü ve devletin bu örgütleri iktidarda tutma ve kontrol etme yollarını araştırmaktadır. Cansu (2018) çalışmasında AB'nin Türkiye'deki Suriyeli kent mültecilerine yönelik insani yardım politikalarının etkisini ve AB fonlarının, Türkiye'deki Suriyeli kent mültecilerinin uzun süreli ihtiyaçlarının karşılamasındaki rolünü incelemektedir. İçduygu ve Evin (2016) Türkiye'deki mevcut koruma kapasitesinin ve mültecilerin entegrasyonuna yönelik politikalarının ortaya çıkmasına neden olan sınırlamaları ve eş zamanlı olarak yansıtan paradoksal koşullarını alarak Suriye mülteci durumunu incelemektedirler. İçduygu ve Şimşek (2016) araştırmasında, Türk sığınma rejiminin, son yıllarda birkaç yeni yasal ve idari araç oluşturarak Suriyeli mülteci entegrasyonunu çevreleyen konulara nasıl cevap verdiğine odaklanmaktadır. Türk (2016) Türkiye'de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin çalışmasında mülteci ihtiyaçları ve o alanda çalışan STK'lar hakkında kısa bir derleme yaparak, bu kapsamda öneriler sunmuştur. Sağnıç ve Mackreath (2017) çalışmasında Türkiye'de sivil toplum ve Suriyeli mültecileri ele alarak, STK'ların Suriyelilere yanıt verme biçimleri, sivil toplumun farklı unsurlarının hem kendi arasındaki hem de devlet ile ilişkisi ve bunların nasıl yapılandırıldığını, sahada aktif olan STK temsilcileri ve çalışanları ile görüşerek incelemiştir. Ciğer (2016) çalışmasında Yeryüzü Doktorları'nın (YD) Türk dış politikasındaki insani yardım alanını ele alarak, YD'nin aktiviteleri eleştirel jeopolitik, insani yardım alanı ve insani yardım sistemi içerisinde incelemiş ve Türk dış politikasındaki değişen parametrelerle birlikte bu konuların arasındaki ilişkileri değerlendirmiştir.

Bunlar dışında Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki durumlarını, yasal mevzuat ve söylemler bağlamında inceleyen çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar da kadın özelinde olmayıp, çoğunlukla genel göç teorileri, Türkiye'nin göç yönetim süreci, göçmenlere yönelik eğitim, sağlık, iş istihdamı gibi politikaları ve bu alanlarda göçmenlerin durumlarını inceleyen çalışmalardır. Lortoğlu (2017) çalışmasında, misafirperverlik kavramını Kant'ın misafirperverlik hukuku ile Derrida'nın Levinas'tan esinlenerek oluşturduğu misafirperverlik etiği düşüncesi açısından incelenmiş, Suriyeli mültecilere yönelik misafirlik söylemini Derrida'nın misafirperverlik düşüncesinden hareketle ele almıştır. Erdoğan (2017a) İstanbul özelinde Suriyelilerin kitlesel göç akınında yerel yönetimler ve belediyelerin süreci nasıl yönettiği konusunda bir araştırma ortaya

koymuştur. Ateşok (2018) çalışmasında uluslararası mülteci rejimi bağlamında gelişen mülteci eğitimi, farklı ülke uygulamaları ve örnekleri ile alan yazını doğrultusunda Türkiye'nin sığınmacı ve mültecilere yönelik eğitim politikalarının bir analizini sunmuş ve bunun gelişimi, temel sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymuştur. Ünal (2014) araştırmasında, yabancı göçmenlerin ve özellikle de son dönemdeki Suriyeli mültecilerin konumlarının yerel halktaki yansıma biçimlerine odaklanarak, Türkiye'de insanların göç ve yabancı göçmen, mülteci meselesine nasıl yaklaştığı, söz konusu olgunun toplumda yarattığı algıların ne boyutta olabileceğini irdelemeye çalışmıştır. Erdem (2017) araştırmasında Türkiye'de geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin vatandaşlık hukuku bakımından durumlarını incelemiştir. Buz ve Uslu (2019) sosyal hizmet disiplini açısından göç eden Suriyeli bireylerin mesleki eğitimleri ve istihdamları yasal ve sosyal boyutlarını çalışmada ele almışlar ve göç edenler açısından mesleki eğitim ve istihdam olanaklarına ilişkin güncel durumu ortaya koymaya çalışmışlardır. Özen ve Cirit (2018) sağlık ve göç alanında yaptığı çalışmasında, insani yardım kuruluşunda Suriyelilere yardım sağlamak amacıyla çalışan Suriyelilerin yaşadığı travmatik olayları incelemiş ve bununla ilişkili olabilecek travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyon düzeylerini araştırmıştır. Görüldüğü üzere literatürde Türkiye'nin göç veren ülke konumundan, göç alan ülke konumuna geçişi ve Suriye'den gerçekleşen kitlesel göç akının etkisi ile göç alanında çalışmalar hızla artış göstermektedir.

Bu araştırmanın konusu ise STK faaliyetlerinden faydalanan Suriyeli kadınların göç öncesi yaşadıkları toplumda kalıplaşmış ve kadın erkek herkese dayatılan toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bir sorgulama içine girip girmediği ve eğer bir sorgulama sürecine girdi ise bunun onların yaşamına Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında tutum ve davranış düzleminde katkı sağlayıp sağlamadığının ortaya konmasıdır.

Göçmen olma durumu ile Suriyeliler Türkiye'de devlet politikalarının yanında, ulusal ve uluslararası STK'ların faaliyetleri sayesinde eğitimlere dahil edilirken hem de insan hakları, toplumsal cinsiyet gibi kavramlarla tanışmak durumunda kalmaktadırlar. Göçe zorlanmadan önce Suriye'de gündelik hayatlarında, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde bir yaşam kurgusunu hemen hemen hiç tanıma fırsatı bulamamış

Suriyeli kadınlar, göç süreci ve STK'larla etkileşime geçme durumu ile bu kavramlarla tanışmaktadır.

Göçmen kadınların yaşadıkları ortak sorunlar ve bu sorunlara çözüm aramak için bir araya geldikleri akran grubu kadınlar kendilerine, birbirlerine ve ailelerine destek olmaya çabalamaktadırlar. Bu kadınlar her yaştan ve cinsiyetten çocukları, eş, dost, erkek akrabaları ya da komşuları ile yakından etkileşimdedirler. İşte bu her nesilden ve yaştan oluşan birliktelik, göçmen olma durumu ile daha çok etkileşimde bulunma hali, STK'ların yapacakları faaliyetler ile cinsiyet ilişkilerinde meydana gelen değişimler için büyük bir fırsat ihtimalini içinde barındırmaktadır. Ancak bu çalışmada sadece STK'lar aracılığı ile yaratılan bu fırsatın değerlendirilip değerlendirilmediği değil, aynı zamanda kadınlara yönelik yapılan bu faaliyetlerin onların anlam dünyalarında ve yaşamlarında ne tür değişimler yarattığı da ele alınmaktadır. Çünkü toplumsal cinsiyet eksenli bu farkındalık yaratma ve artırma faaliyetlerinin kadınlar üzerinde yarattığı değişimin olumlu mu olduğu, yoksa kadınların yaşamlarını yaşayacakları iç çelişkiler nedeni ile daha da mı zorlaştıracağı hususunun gözden kaçırılmaması kadın çalışmaları ve feminist metodoloji açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda çalışmada sadece STK'ların toplumsal cinsiyet bağlamında bir değişim yaratma durumu değil, bu değişimin hangi yönde olduğu ve kadınların yaşamlarını nasıl etkilediği de çalışmada ortaya konmak istenilen temel amaçlar arasındadır.

Kısaca araştırma kapsamında sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin, bu faaliyetlerden faydalanan ve yeni bir toplumsal yaşam alanına uyum sağlamaya çalışan Suriyeli kadınların göç öncesi yaşamlarında içinde yaşadıkları toplumun temel sosyalizasyon çevresini oluşturan toplumsal cinsiyet dengesizliğini/eşitsizliğini Türkiye'de tersine çevirmeye katkı sunup sunmadığı ve şayet katkı sunuyorsa bunun Suriyeli kadınların hayatlarında nasıl bir değişim ve dönüşüme sebep olduğu araştırılmıştır.

Araştırma soruları ise aşağıdaki şekildedir:

1. Suriyeli kadınların kendi ülkelerinde sahip oldukları medeni haklar konusundaki bilgi düzeyleri nedir?

2. Suriyeli kadınların Türkiye'deki medeni haklar konusundaki bilgi düzeyleri nedir? Bu medeni hakların kendileri için de geçerli olup/olmadığı konusunda ne düşünmektedirler?
3. Suriyeli kadınların göç öncesi ve sonrasında medeni haklara erişimlerinde bir değişim olmuş mudur? Oldu ise bu ne şekilde gerçekleşmiştir?
4. Türkiye'ye gelmeleri ile Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşüncelerinde bir değişim olmuş mudur? Oldu ise bu değişim nasıl ve ne yönde gerçekleşmiştir?
5. Türkiye'de yaşayan ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine, toplumsal cinsiyet ve kadın hakları eğitimlerine katılan Suriyeli kadınların bu katılımları onların sosyal hayata entegrasyonunda bir değişim yaratmış mı ve güçlenmelerini sağlamış mıdır? Eğer öyleyse, bu nasıl gerçekleşmiştir?
6. Suriyeli göçmen kadınların STK'larda katıldıkları faaliyetler kendi gelecekleri ve kız çocuklarının geleceklerine dair beklentilerinde değişiklik yaratmış mıdır? Eğer öyleyse bu nasıl ve ne yönde gerçekleşmiştir?
7. Suriyeli göçmen kadınların STK'larda katıldıkları faaliyetler sonucunda öğrendikleri onların anlam dünyasında nasıl bir etki yaratmaktadır? (Heyecan, korku, çatışma, entegrasyon vb.)
8. Suriyeli göçmen kadınların STK'larda katıldıkları faaliyetler sonucunda öğrendikleri onların davranışlarına yansımakta mıdır?
9. Suriyeli kadınların eğitim durumu, yaş ve en uzun süreli yaşadıkları yer toplumsal cinsiyet değişim konusunda etkili midir?

1.1.2. Araştırmanın Önemi

Hatay'a göç eden ve STK'ların kadınları güçlendirme faaliyetlerine katılmış ve/veya STK faaliyetlerinde aktif rol almış kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinin değişip değişmediği, eğer değişti ise bunun ne yönde ve nasıl olduğu kadınların anlam dünyaları üzerinden ele alınmış olan bu çalışma gerek kadın çalışmaları gerekse göç çalışmaları açısından önem arz etmektedir. Bununla birlikte kadınların

yaşadıkları deneyimlerini, toplumsal cinsiyet eşitliği anlamında dezavantajlı bir coğrafyada hayatlarını sürdürmüş olan Suriyeli kadınların Türkiye’de yeni yaşam kurma ve toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı için çalışmalar yürüten STK’ların faaliyetleri ile birlikte ele alınması da son derece önemlidir. Kadınların göç ettikten sonraki hayatlarında meydana gelen değişim, bir kadın olarak bu süreçten nasıl etkilendikleri, STK’larla ilişki kurmanın hem kendi yaşamına hem kız çocuklarının yaşamına dair şu an için ve gelecek beklentilerinde bir değişim yaratıp yaratmadığı Suriyeli kadınların kendi yaşamışlıkları ve deneyimleri üzerinden ele alınması, kadınların zorunlu göç süreci ve sonrasında yaşadıklarını anlamamız açısından önemlidir.

Bir başka ifade ile STK’ların daha çok bilinçlendirme ve farkındalık artırma projeleri ile Suriyeli kadınlara yönelik faaliyetlerinin beklendiği üzere farkındalık yaratıp yaratmadığı, farkındalık yaratıyor ise eğer bunun kadının yaşamına etkisinin neler olduğunun ortaya konması, STK çalışmalarının katkı sağlayacağı yönündeki tek boyutlu bakış açısının yerine bu farkındalık artırmanın yaşamını değiştirme gücü olmadığında kadınlarda yaratacağı iç çatışma ve olumsuz durumu da ortaya koyması açısından alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Feminist yaklaşımda kadınlarla yapılan her tür çalışmanın onların yaşamlarını görece olarak daha olumlu bir düzeye çıkarmadığı, iç çatışma yarattığı ya da toplumsal kabul durumunu azalttığı sürece hiyerarşik bir yapı ekseninde yukarıdan bakış ile sonuçlanacağı ve bunun kabul edilemez olduğu şeklindedir. Bu çalışmada da STK’ların göçmen kadınlara yönelik faaliyetleri bu yaklaşım ekseninde ele alınmış ve kadının hayatını daha olumlu yönde etkileyip etkilemediği kadınların anlam dünyaları ve davranışları üzerinden verilmiş ve böylece bundan sonra göçmen kadınlarla ilgili faaliyetler, farkındalık eğitimleri ve projeler yapan araştırmacılara, bilim insanlarına ve daha da önemlisi STK’larda gerçekleştirilen faaliyetlerin ve eğitimlerin kadınların düşünce ve yaşamlarında neler yarattığını göstermesi açısından katkı sağlar niteliktedir.

1.2. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada feminist perspektifle Suriyeli göçmen kadınların STK'ların bilinçlendirme eğitimleri ve diğer faaliyetlerine katılımları ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitliğine dair düşüncelerinin değişip değişmediği, toplumsal hayatta güçlenip güçlenmedikleri onların anlam dünyaları üzerinden görüşme tekniği ile toplanan veriler aracılığıyla ele alınmıştır.

Feminist metodoloji göç çalışmalarında, kadın perspektifinden göçü ele alma, kadının dezavantajlı durumunu ortaya çıkarma ve bunu kadınların lehine çözüme ulaştırma amacı taşıması nedeniyle tercih edilmektedir. Bu çalışmada da toplumsal cinsiyet eşitliği açısından dezavantajlı konumdaki Suriyeli kadınların, zorunlu göçe maruz kalmaları ile onları daha da dezavantajlı duruma getiren göç sürecinde, STK'ların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki farkındalık artırma faaliyetlerinin, kadınların bu konudaki dezavantajlarını kırma noktasındaki yerini ortaya koymak amacı ile feminist metodoloji kullanılmıştır. Burada amaç sadece STK'ların yaptığı farkındalık artırma faaliyetlerinin etkisi olup olmadığı değil, aynı zamanda bu faaliyetlerin kadınların hayatlarında olumlu olumsuz yansımalarının neler olduğunun da ortaya konmasıdır. Çünkü ataerkil bir yapıda doğmuş, büyümüş bu kadınlar, Türkiye'ye geldikten sonra da ağırlıklı olarak Suriyelilerin oldukları mahallelerde ve akraba, tanıdık olan Suriyeliler arasında yaşamlarını devam ettirmektedirler. Bu durumda toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde aldıkları farkındalık eğitiminde öğrendiklerini uygulayabilecek alan bulmaları oldukça zordur. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farkındalığın artması, çevresindekilerin de bu konudaki farkındalıklarının artması ile beraber daha olumlu bir sonuç yaratacaktır. İçinde yaşanan sosyal çevrede bir değişim olmayıp, sadece kadınların toplumsal cinsiyet rollerine bakışı değiştiğinde bu kadınların yaşamlarını kolaylaştırmak yerine daha da zorlaştırabilir. Çünkü daha önce bilmediği hakla ya da yaşamları duyması nedeni ile sorgulama gereği duymadan burada herkes benim gibi diyerek kabul ortamında yaşarken, aldığı eğitimler ya da duyduğu başka yaşamlar nedeni ile farkındalığının artması, yaşamının değişmesi beklentisini ve bunu yapacak ortamın olmaması durumunda ise iç çatışma ve mutsuzluk ihtimalini arttırmaktadır (Hoang, 2016; Oliveria, 2016; Vacchelli, 2018). Bu feminist metodolojinin kadın çalışmalarına yaptığı temel vurgulardandır. Çalışmada STK'ların verdikleri eğitimler çok boyutlu bir yaklaşımla feminist metodoloji bağlamında ele alınarak, göç çalışmalarında kadının durumuna hiyerarşik bir bakış yerine yatay eksende bakan bir yaklaşım ile STK faaliyetlerinin kadınların anlam dünyalarında ve yaşamlarında yarattığı değişim ele alınmıştır.

Nitel yöntem kapsamında yarı-yapılandırılmış görüşmelerin kullanıldığı bu çalışmada araştırmacının profesyonel yaşamında Suriyeli kadınlara yönelik hizmet veren uluslararası bir STK'da çalışması, bu kadınların yaşadıkları sorunlar ve dezavantajlara doğrudan yıllar içerisinde şahit olması ve bunların çözümüne ilişkin bir çaba içinde olması, araştırmacının göçmen kadınların dezavantajlarının farkındalığı ve hassasiyetini daha da ön plana çıkarması çalışmada feminist metodolojinin tercih edilmesinin bir diğer nedenini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği karşısında “pasif”, “güçsüz” ve “çaresiz” olmadığına altının çizilmesine ve kadınların gücüne odaklanmaya imkân vermiş olmasından dolayı da feminist metodoloji kullanılmıştır.

Harding (Donovan, 1997: 360) feminizm ile ilgili üç temel epistemolojik yaklaşımdan bahseder ve şöyle sıralar; Feminist ampirizm (ampirisist konum), feminist duruş noktası (konumsal) epistemolojisi ve postmodern feminist araştırma. Feminist ampirizm, kanıtların tam anlamıyla gözlenmemesi ve doğru yorumlanmaması sebebiyle feministler açısından sorunların ortaya çıktığını söylemektedir. Nesnel bilimin ortaya çıkmasındaki çözüm yolunu ise cinsiyetçi ve ırkçı eğilimlerin ortadan kaldırılmasında göstermektedir (Donovan, 1997: 361). Feminist duruş noktası epistemolojisi ise maddi dünyayı öteki olarak konumlandırmayan bütünsel bir epistemolojinin daha insancıl ve daha az yıkıcı bir bilim üreteceğine inanır (Donovan, 1997: 361). Postmodernist feminizm ise kendisinden önceki tüm kuramları reddederek, yalnızca bireysel tikelliklerin meşru olduğunu öne sürmektedir (Donovan, 1997: 380). Postmodern feminizm bir kuramsızlığa doğru ittiği için ve aynı zamanda siyasal kimlik imkanının önünü kapattığı için de eleştirilmektedir (Donovan, 1997: 380).

Feminist duruş, kadınların deneyimlerini odağa almakta ve dünyayı anlama yolunu bu deneyimler üzerine kurmaktadır (Brooks, 2007: 60'den akt. Saygılıgil, 2015: 274). Yalıtılmış kişilerin yaptıkları rasyonel tercihlerin soyut kavramlarla değil, kadınların gündelik yaşamlarındaki somut gerçekliklerle ele alınması gerektiği savunulmuştur. Young'a göre bu yaklaşım, “kadınlara özgü tikelliklerin ve etkinliklerin, aşırı araçsallaşmış otoriter erkek kültürü tarafından değersizleştirilmesi ve inkâr edilmesinin,

kadınların ezilmesinin bir bileşeni olduğu fikrine” dayanmaktadır (Donovan, 1997: 350). Toplumdaki ve yasalardaki eril bakış, kadınların homojen bir grup olarak görülmesine sebep olurken, bu aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaynağını oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak kadınların deneyimleri görünür olmaktan uzaklaşıp, ihtiyaçları göz ardı edilerek mahrum bırakılmaktadır. Toplumsal cinsiyete ilişkin güç ilişkilerini ortaya koymak, eril bakışı ve bunun doğurduğu toplumdaki eşitsizlikleri gün yüzüne çıkarmakla mümkün olabilecektir. Feminist duruş kuramı ise tam da bu bağlamda kadınların ikincilliklerini ve toplumsal olarak ezilmişliklerini meşru olarak gören ve her gün bu durumu yeniden üreten ataerkil düzeni reddetmektedir. Bu yaklaşımla sosyal-politik mücadele ve bilinç yükseltme ile gerçekleşebilecek bir sosyal değişim öngörülmektedir (Ecevit, 2011: 48). STK’lar da toplumsal cinsiyet perspektifinden verdiği eğitim ve farkındalık çalışmaları ile bu değişimi sağlamaya çalışan paydaşlardan biridir. Bütün bu gerekçeler kapsamında çalışmanın konusu, amacı ve hedefleri bağlamında çalışmada, toplumsal cinsiyet eşitliği kapsamındaki eğitim ve farkındalık çalışmaları ile Suriyeli kadınların yaşamlarında değişim ve farkındalık yaratmaya çalışan STK’lardan hizmet almış Suriyeli kadınların bu deneyimleri ataerkil düzenle mücadele ve kadınların yaşamında değişim hedefleyen feminist perspektif ekseninde ele alınmıştır. Bu çalışmada feminist duruştaki deneyime odaklanma yöntemiyle, göç eden kadınların deneyimlerine odaklanılmıştır. Kadınların yaşadıkları deneyimlerin her birinin biricik olduğu fikri, görüşme yapılan esnada ve veriler analiz edilirken her zaman odak noktası olmuştur.

1.2.1. Katılımcıların Belirlenme Süreci ve Özellikleri

Çalışmada, araştırma evreni olarak Hatay’ın Suriyeli göçmenlerin yoğun yaşadığı Antakya, Reyhanlı, İskenderun ve Kırıkhan ilçeleri belirlenmiştir. Bu ilçelerin evren olarak belirlenmesinde, Suriyeli göçmenlerin yoğun olmalarının yanı sıra, göçmenlere yönelik ulusal ve uluslararası STK faaliyetlerinin de gerçekleştirildiği bölgeler olması etkili olmuştur. Katılımcıların belirlenme sürecinde ise çalışmanın amaçları doğrultusunda STK’ların eğitim, etkinlik gibi faaliyetlerine bir süre katılmış ya da gönüllülük ekseninde bunlara bir süre katkı sağlamış kadınlara ulaşılması hedeflenmiştir.

Araştırmacı öncelikle saha araştırması yaparak, kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi hedefiyle toplumsal cinsiyet temelinde faaliyetler ve projeler yürütmüş olan STK'ları belirlemeye çalışmıştır. Kendisinin de bir sivil toplum çalışanı olması ve diğer STK'larla yakın ilişkilerinin olması dolayısıyla ilgili STK'lara rahat bir şekilde ulaşmış ve toplumsal cinsiyet temelli projelerin içerikleri, faaliyetleri doğrultusunda bilgiler almıştır. Araştırmacı bu çalışmalar sonrasında Hatay bölgesinde Birleşmiş Milletler (BM) kuruluşlarının fonladığı kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesine yönelik uzun soluklu devam eden iki projenin bilgisine ulaşmıştır. Bu projelerden biri Hatay'da iki STK tarafından uygulanmakta iken diğer proje farklı bir STK tarafından uygulanmaktadır. Projelerden biri, kadın ve genç kızlara yönelik uygulanan sağlık danışmanlığı, psiko-sosyal danışmanlık, toplumsal cinsiyet, üreme ve kadın sağlığı alanında yapılan eğitimlerin yaygınlaştırma ve danışmanlık hizmetlerini yürütme amacındadır. Bir diğer proje ise, Suriyeli kadınların medeni haklar bağlamında kadın hakları ve geçici koruma yönetmeliğinde haklar gibi konuları içeren eğitimlere katılarak eğitmen oldukları ve kendi akranlarına 6 ay boyunca bu eğitimleri yaygınlaştırdıkları bir kadın güçlendirme projesidir. Bu araştırma kapsamında, toplumsal cinsiyet ekseninde ilgili iki projeye uzun soluklu katılım sağlamış ve projede gönüllü olarak aktif rol almış Suriyeli göçmen kadınlarla görüşme yapılması hedeflenmiştir. Bu projeler dışında Hatay'da, başka kurumlar tarafından yürütülen kadın ve kız çocuklarının güçlenmesine yönelik faaliyet ve projeler birkaç saatlik tek seferlik bilgilendirme oturumları, hukuki danışmanlık ve psikolojik destek olarak çeşitlenmektedir. Genellikle bir gün ya da birkaç saatlik bu tür eğitimlerin kadınların düşünce ve yaşamlarında bir değişim yaratma durumunun uzun süreli eğitimlere göre daha düşük olması nedeni ile çalışmada uzun soluklu olmayan bu projeler araştırmaya dahil edilmemiştir.

Araştırma kapsamında hedeflenen alana ilişkin veri toplamak amacı ile çalışmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Creswell'in (2013: 292) de deyimiyle, amaçlı örnekleme seçimi araştırmacının bireyleri ve mekanları "bu kişiler çalışma probleminin ve çalışmanın merkezi fenomenin anlaşılmasına yönelik istekli olarak bilgiler verebilecekleri" için seçmesi anlamına gelir. Çalışmada amaçlı örnekleme ekseninde STK faaliyetlerine, eğitimine bir süre katılmış ya da bu kapsamda gönüllü çalışmış evli ya da boşanmış Suriyeli kadınlara ulaşılması hedeflenmiştir. Kadınların evli ya da boşanmış olma durumları, toplumsal cinsiyet eşitliğinde önemli alanlardan biri olan

evlilik yaşamına ilişkin deneyimlerin çalışmaya dahil edilmek istenmesi açısından önemlidir. Bu kapsamda alanda çalışan STK'larla iletişime geçilmiş ve doğrudan toplumsal cinsiyet ekseninde programı olan STK'lardan proje isimleri ve projeye katılan kadınlarla görüşme yapılmak istendiği talebi, kadınlara STK'lar aracılığı ile iletilmiştir. Araştırmacının da alanda çalışan bir STK çalışanı olması nedeni ile bu bilgilere ulaşımı kolay olmuştur. Görüşmeyi kabul eden kadınlara araştırmacının kendisi ile iletişime geçeceği belirtilmiş ve bu şekilde Suriyeli kadınlarla iletişime geçilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden, Sivil Toplum Kuruluşu projelerine bir süre katılan ve/veya projelerde aktif olarak rol alan 21 Suriyeli göçmen kadınla görüşme yapılmıştır. Çalışma kapsamında STK projelerine katılan kadınlara ulaşıldığında bu kadınlardan üçünün daha önce hiç evlenmemiş olduğu öğrenilmiştir. Katılımcıları belirlerken özellikle toplumsal cinsiyet eşitliği ekseninde deneyimi evlilik yaşamını da içerecek şekilde olması bağlamında evli ya da boşanmış kadınlarla görüşülmesi düşünülmüştür. Ancak yaşları 25-50 arasında değişen ve ataerkil bir toplumda kendi isteği ile evlenmeyi reddeden bu kadınların durumunun da toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında özel olduğu düşünülerek, bu üç kadınla da çalışma kapsamında görüşme yapılmak istenmiş ve kadınların da gönüllü katılımı kabulleri ile görüşme yapılmıştır. Bu bağlamda görüşme yapılan 18 kadın evli/boşanmış, 3 kadın ise daha önce hiç evlilik yapmamıştır.

Katılımcı kadınların yaş, çalışma, eğitim ve Türkiye'ye göç ettikleri yıl dikkate alınmaksızın, sadece STK'larda toplumsal cinsiyet içerikli programlara belirli bir süre katılma koşulu aranmıştır. Bu bağlamda çalışmaya katılan kadınlar farklı yaş gruplarındadır ve Türkiye'ye göç etme yılları da farklılık göstermektedir. Suriye'den göç ettikleri şehirler Afrin, Halep, Hama, İdlib ve Laskiye'dir. Türkiye'ye en geç göç eden kadın 2017 yılında Türkiye'ye göç ettiğini belirtmiştir. Yirmi bir kadın arasında, 9'u üniversite eğitimini tamamlamış, 4'ü üniversite terk, 4'ü lise mezunu, 2'si ortaokul mezunu, 1'i yüksekokul ve 1'i önlisans mezunudur. Bu kadınlar arasında yaşadıkları toplumda lider konumda olan kadınlar bulunmakla birlikte lider kadınlara nazaran evinden daha az dışarı çıkan kadınlar da mevcuttur. Katılımcı kadınlardan çalışan ve çalışmayan da vardır. Suriyeli kadınların Türkçe bilme seviyeleri farklılık göstermektedir. Kadınların bir kısmı sertifika verilen kurslara katılım göstermişlerdir. Halk Eğitim Merkezleri bünyesinde Hayat Boyu Öğrenme Programı kapsamınca verilen dil eğitimlerinin yeterlilik düzeyleri temel seviye olan A1 ve A2, bağımsız B1 ve B2,

yetkin C1 ve C2'dir. Bu kurslara katılan kadınların Türkçe yeterlilik düzeyleri, aldıkları sertifikalara göre belirtilmiştir. Bunun dışında hiçbir kursa katılım sağlamadan çevresinden ve kendi kendine Türkçe'yi öğrenen ya da Türkçe bilgisi olmayan kadınlar ise dil yeterlilikleri kendilerinin ifade ettiği şekliyle “çok iyi”, “bilmiyorum”, “başlangıç seviyesi” şeklinde değişmektedir. Türkçe bilgisi A1 seviyesinde olan 8 kadın, A2 seviyesinde olan 7 kadın, çok iyi Türkçe konuşan 2 kadın, B1 eğitimini tamamlamış 1 kadın, B1 eğitimine devam eden 1 kadın ve hiç bilmediğini ifade eden 1 kadın vardır. Çalışmaya katkı veren katılımcı kadınların demografik özellikleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

No	Yaş	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Türkiye'ye Göç Etme Yılı	Çalışma Durumu	Çalıştığı Yer	Türkçe Seviyesi	Suriye'de En Uzun Yaşadığı Yer	Ekonomik Durumu
K1	40	Üniversite mezunu	Evli	2016	Çalışmıyor		A1	Kent	Orta-orta
K2	28	Üniversite terk	Evli	2013	Çalışıyor	Anaokulunda Yardımcı	A2	Kırsal Bölge	Orta-orta
K3	50	Üniversite mezunu	Evli	2012	Çalışıyor	İngilizce Öğretmeni/Suriye Okulu	A2	Kent	Orta-orta
K4	28	Üniversite terk	Evli	2017	Çalışmıyor		A2	Kent	Alt
K5	50	Üniversite mezunu	Hiç evlenmemiş	2015	Çalışmıyor		A2	Kent	Orta-orta
K6	34	Üniversite mezunu	Hiç evlenmemiş	2011	Çalışıyor	Kendi Anaokulu'nda Müdüre	Başlangıç seviyesi	Kent	Orta
K7	25	Üniversite terk	Evli	2013	Çalışıyor	Sivil Toplum, Saha Çalışanı	Çok iyi	Kırsal Bölge	Orta-alt
K8	38	Ortaokul mezunu	Boşanma davası açmış	2013	Geçici İşlerde Çalışıyor	Arapça ve Kuran Öğretmeni	A2	Kırsal Bölge	Alt

K9	44	Üniversite terk	Boşanma davası açmış	2015	Çalışmıyor		A1	Kırsal Bölge	Alt
K10	41	Üniversite mezunu	Evli	2013	Çalışıyor	Matematik Öğretmeni	B1'e devam ediyor	Kent	Orta-üst
K11	49	Üniversite mezunu	Evli	2013	Çalışıyor	Öğretmen/Suriye Lisesi	A2	Kent	Orta-orta
K12	40	Ön lisans mezunu	Kocası vefat etmiş	2013	Çalışıyor	Kendi Kuran Kursu var	A1	Kırsal Bölge	Alt
K13	43	Üniversite mezunu	Evli	2016	Çalışmıyor		B1	Kırsal Bölge	Orta-alt
K14	45	Lise mezunu	Evli	2013	Çalışmıyor		A1	Kırsal Bölge	Alt
K15	48	İlkokul mezunu	Kocası vefat etmiş	2011	Çalışıyor	Kendi dükkânı var	Çok iyi	Kent	Alt
K16	35	Üniversite mezunu	Boşanmış	2013	Çalışıyor	Okulda terüman ve tekstil dükkanında işçi	B1	Kırsal Bölge	Alt
K17	30	Lise mezunu	Evli	2015	Çalışmıyor		A1	Kırsal Bölge	Alt
K18	38	Lise mezunu	Boşanmış	2016	Geçici İşlerde Çalışıyor	Mevsimlik işçi	A1	Kırsal Bölge	Alt
K19	34	Lise mezunu	Evli	2014	Çalışmıyor		A1	Kırsal Bölge	Alt
K20	27	Üniversite mezunu	Evli	2017	Çalışmıyor		A1	Kent	Orta-alt
K21	37	Yüksekokul	Hiç evlenmemiş	2012	Çalışmıyor		Bilmiyor	Kent	Orta-orta

Kişilerin ekonomik bağlamda durumları belirlenirken hem kendi ifadeleri hem de Türkiye koşullarında ekonomik durumları göz önüne alınarak belirlenmiştir.

1.2.2. Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırmada veri toplama tekniği olarak yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Kümbetoğlu'nun (2008: 54) deyimiyle toplumsal cinsiyetlenmiş gerçekliği anlama çabasında empati, göz hizasında ilişki kurma, araştırmacı ve araştırılan arasında karşılıklı deneyim paylaşımı ve etkileşim önemlidir. Bu üstten bakış olmayan, hiyerarşiden uzak bir yaklaşımı gerektirir (Saygılıgil, 2015: 284). Bu araştırmada görüşmecilerle, açık, doğrudan, karşılıklı öğrenme ve fikir alışverişinde bulunmaya elverişli bir ilişki kurulmuş ve görüşmeciler katılımcı bir özne olarak araştırmada yer almışlardır.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları demografik sorular, gündelik yaşam, medeni haklara erişim ve bu konudaki farkındalığı, medeni haklar konusunda Suriye ve Türkiye karşılaştırmasını; STK faaliyetlerine katılım ve bu katılımın gündelik yaşama, göçmen kadınların kendileri ve kız çocukları ile ilgili gelecek beklentilerine, kadın haklarına erişimle ilgili farkındalıklarına, toplumsal cinsiyet düşüncesine ve yaşamlarına olan etkisini ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme formu Türkçe olarak hazırlanmış, alanda uzman ve ana dili Arapça olan tercümanlar aracılığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tercümanlar, Suriye'den zorunlu göçle gelen ve ana dilleri Arapça olan ve Türkçesi çok iyi olan Türkiye'de yaşayan Suriyelilerdir.

Araştırmacı, öncelikle görüşmecilere araştırmanın amacından ve kendilerinin araştırmaya nasıl bir katkı sunacağından bahsetmiş, araştırmaya katılımları için görüşmecilerin rızalarını almıştır. Görüşmecilerin araştırmacıyı tanıyor olması ve aralarında güven ilişkisinin olması sebebiyle araştırmaya katılımı reddeden kişiler olmamıştır. Güven ilişkisinin pekişmesinde, araştırmacının alanda bir STK'da Suriyeli göçmen kadınlarla çalışıyor olması ve zorunlu göçle gelen Suriyeli kadınlarla iletişim ve onlara yaklaşım konusunda deneyimli olması son derece etkili olmuştur. Bu bağlamda araştırmacının kadınları anlama odaklı olması, yargılayıcı bir tavrının ve tutumunun olmaması, katılımcı kadınlara göre kendini üst konumda görmemesi, onların bilgi ve deneyimlerini üstten bakışla yargılamaması daha doğru bir ifade ile yatay ilişki içinde olması ve bu durumun daha önce, STK kapsamında kadınlarla kurduğu ilişkinin bir devamı niteliğinde olması oldukça etkilidir. Araştırmacı ayrıca, soruların doğru bir yanıtının olmadığını, sadece görüşmecilerin fikirlerinin ne olduğunun önemli olduğunu ifade ederek, sorulara verilen

yanıtların görüşmecilerin kendi fikirleri olmasında yardımcı olmuştur. Gönüllü olarak katılımı kabul eden görüşmecilerin, yine rızaları doğrultusunda ses kayıtları alınmıştır. Araştırmacı, tercümanın erkek olmasının bir dezavantaj olacağı endişesini taşımıştır. Fakat erkek tercüman ile yapılan görüşmelerde, katılımcı kadınların hiç birisi bununla ilgili endişesini dile getirmemiş ve araştırmacı tarafından da bununla ilgili bir olumsuzluğa rastlanmamış/gözlemlenmemiştir. Bunda hem kadınların göç sürecinde tercüman için çoğunlukla erkeklerin olmasına alışmış olmaları hem de araştırmacı ve bazı katılımcılar arasında geçmişe dayanan bir güven ilişkisinin olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Görüşmelerin yapılacağı yerler kadınların rahat hissedecekleri yerler olması açısından özenle seçilmiştir. Görüşmeler; kadınların faaliyet gösterdikleri STK ofislerinde, kendi evleri ve Suriyeli göçmen kadınların Reyhanlı'da kurdukları Reyhanlı Kadın Komitesi'nin ofisinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin STK ofisleri ve Komite binasında yapılmasının sebebi, Suriyeli göçmen kadınların hizmet aldıkları ve dolayısıyla güven ilişkisi kurdukları yerler olmasıdır. Çocuklarını bırakacak kimsesi olmayanlar veya dışarı çıkmak istemeyip, evinde görüşme yapmak isteyen kadınlarla da ev ortamında görüşmeler sağlanmıştır.

Görüşmeler hafta içi ve hafta sonu, katılımcılardan randevu alınarak katılımcı, tercüman ve araştırmacı dışında kimsenin olmadığı bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Bir katılımcının, eşinin yanında bulunması katılımcının fikirlerini rahat ifade edememesi sorununu oluşturması sebebiyle, görüşme araştırmacı tarafından yarıda kesilmiş ve araştırmaya dahil edilmemiştir. Görüşmeler 60 ila 180 dakika arasında sürmüştür. Her bir görüşme, araştırmacı tarafından, bağlamdan kopulmaması için görüşmenin yapıldığı hafta içerisinde deşifre edilmiştir. Görüşme sorularına bağlı kalınmakla birlikte, araştırmacının gerekli gördüğü yerde konunun daha çok anlaşılması için, gerektiğinde de sohbet ortamında gelişen durumlara ilişkin ek sorular sorulmuştur. Katılımcıların isimleri etik kaygılardan dolayı kendileri de bilgilendirilerek gizli tutulmuş ve kod isimler verilerek çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmanın geçerlilik ve güvenilirliği sorununu asgariye indirebilmek amacı ile nitel veri analiz programı Maxqda kullanılmış ve verilerin girişi ve analiz Maxqda nitel veri analiz programı ile gerçekleştirilmiştir. Bu sayede oluşturulan temalar ve kategoriler hem araştırmacı hem de danışmanı tarafından tekrar denetlenebilmiş, oluşabilecek anlam kaymaları ya da yanlış kodlamaların önüne geçilebilmiştir. Özellikle çeviriden kaynaklanabilecek hataların ortadan kalkması için tercümandan analiz sürecinde de anlaşılamayan soru ve cevapları, gerektiğinde metin bağlamı içinde okunarak ne denilmek istendiği konusunda ve bunun temalaştırılmasında tekrar destek alınmıştır.

Veri analiz sürecinde, görüşme formunda sorulan soruların yanıtları Word belgesine aktarılarak Maxqda programına geçirilmiş ve analizlere bu şekilde başlanmıştır. Öncelikle görüşmecilerin söylemleri üzerinden açık kodlama yapılmıştır. Söylemler üzerinden benzerlik ve farklılıklar dikkate alınarak eksen kodlamalarla temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Daha sonra çalışma kapsamında kullanılan kavram ve kuramlar bağlamında oluşturulan tema ve alt temalar tekrar gözden geçirilmiş ve literatüre uygun olanlar bu kavramsallaştırmalar altında verilmiştir. Buna uygun olmayanlar ise orijinal bağlamları ile kullanılmıştır.

1.2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma yalnızca STK faaliyetlerine ve eğitimlerine düzenli olarak katılmış Suriyeli kadınlarla sınırlandırılmıştır. Göçmen olma ve STK'larla ilişkilene kadınlar açısından özel öneme sahiptir. Bu bağlamda STK'ların toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında yürüttüğü faaliyetler, göç başlığı altında ele alınmış ve kadın deneyimleri üzerinden STK'ların kadın yaşamında yarattığı değişim dönüşüm ele alınmıştır. Ancak çalışmada STK'lar ve toplumsal değişme tartışmasına girilmeyecektir. Gelecekte böyle bir çalışma yapılması alana toplumsal değişme bağlamında katkı sağlayacaktır.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET PERSPEKTİFİ EKSENİNDE HUKUKİ STATÜLERİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME

Araştırmanın bu bölümünde Suriyeliler için düzenlenen Geçici Koruma Yönetmeliği ve YUKK’un, Suriyeli kadın göçmenleri ne kadar odağa aldığı ve toplumsal cinsiyet perspektifine sahip olup olmadığı tartışılacaktır. Türkiye’nin mevzuatı bu bağlamda değerlendirilirken, toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili taraf olunan sözleşmelerden kısaca bahsedilecek ve ilgili sözleşmeler kapsamında kız çocuklar ve kadınlara vaat edilen sözler ele alınacaktır.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olması nedeni ile, 1995’te gerçekleşen Pekin Bildirgesi’ni imzalayan devletlerden biridir. BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı: Eşitlik, Kalkınma ve Barış için Eylem Pekin Konferansı bu tarihe kadar yapılan kadın konferanslarının en geniş çaplısıdır. Konferansın sonunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı kabul edilerek, kadın ve yoksulluk, eğitim, sağlık, şiddet, çatışma/savaş, karar alma süreçlerine katılım, medya, çevre, kız çocukları konularında toplumsal cinsiyet eşitliği hedefiyle ilgili taleplerden bahsedilmiştir. 189 ülkenin kabul ettiği Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu, kadın haklarının insan hakları olduğunun altını çizerek, hükümetlere, kadına karşı şiddeti önleme ve yeryüzünden silme çağrısında bulunmuş; silahlı çatışma ortamlarında kadınlara uygulanan yoğun şiddetin bir insanlık suçu olduğunu vurgulamış; hükümetleri, kadının güçlenmesini ve toplumsal konumunun yükselmesini sağlamak, kadın-erkek eşitliğini geliştirmek ve toplumsal cinsiyet perspektifini temel politika ve programlara yerleştirmekle yükümlü kılmıştır (Anıl ve diğerleri 2011: 10). Bu Deklarasyonu kabul eden ülkeler arasında olan Türkiye, 2000 yılında gerçekleşen Pekin+5 BM özel oturumunun sonuç belgelerini ve eylem kararlarını da hiçbir çekince belirtmeden imzalamış (Anıl ve diğerleri 2011: 3) ve sözleşmenin getirdiği sorumlulukları yerine getirmeyi taahhüt etmiştir. Türkiye’nin yine herhangi bir çekince koymadan taraf olduğu İstanbul Sözleşmesi de toplumsal cinsiyete dayalı iltica talepleriyle ilgili özel yükümlülükler öngörmektedir (Baklacıoğlu ve Kıvılcım, 2015). Türkiye’nin kamusal alanda cinsiyet eşitsizliğini bir sorun kabul ederek, eşitliğin devlet

eliyle sağlanması gereğinin kabulü ve hak kavramının kadınlar açısından yeniden tanımlanmasını sağlayan ve buna yönelik uygulamaları hayata geçireceğini taahhüt ettiği Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) de kadın haklarının gelişiminde önemli bir adımdır (Sancar, 2009: 126).

Dünya’da özellikle 90’lı yıllardan bu yana, toplumsal cinsiyet perspektifinin uluslararası yasalarda yer alması için feministlerin gösterdiği çaba ve uluslararası mülteci yasalarına yönelik eleştiriler, farkındalık anlamında kısmen cevap bulsa da toplumsal cinsiyet bakış açısının her alana yayılması için hala gerçekleştirilmesi gereken büyük adımlar olduğu görülmektedir. Bu değişim için yasalar çok önemlidir. Sancar’ın (2009: 127) da belirttiği gibi feminist hukuk eleştirisi, kadın hakları ihlallerinin tüm dünyada izlenmesini ve rapor edilmesini sağlaması açısından çok değerli bir eleştiridir ve bu çaba bütün dünyada sadece devletlerin yaptığı hak ihlallerini değil, aile, evlilik kurumu ve toplum içinde kadınlara yönelik hak ihlallerini de ‘insan hakkı ihlali’ tanımı içine girmesini sağlamıştır. Sancar (2019: 126) insan hakları kavramının cinsiyet körü olmasının nedenini insan hakları ihlallerinin yalnızca bireylerin kişisel haklarına yönelik baskı ve şiddet içeren uygulamalar olarak tanımlanmasında aramaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksun olması açısından eleştirilmektedir. 1951 Sözleşmesi’nde sığınmacı olabilmek için gereken 5 kriter belirlenmiştir: ırk, din, dil, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyelik ve politik düşünce (Buz, 2006: 25). Bu beş ölçüt içerisinde, toplumda azınlık oluşturan, LGBTİ’ler, çocuklar, engelliler gibi kırılgan grubu oluşturan bireyleri ve en çok da toplumsal cinsiyet şiddetine uğratılan kadınların ülkelerini terk etmesi ya da zorla yerinden edilme sürecinden sonra sığınma sürecini kolaylaştıracak bir ölçüt bulunmamaktadır. Bahsi geçen bu kırılgan grubun göç deneyimi ile bu grup dışında kalıp ülkesini terk etmek isteyenler ve diğer ölçütlere uyarak mülteci tanımı içerisinde başvuru yapma hakkına sahip olan kişinin süreçleri aynı olmayacaktır. Bu durum ise özellikle kadınları göç öncesi, sırası ve sonrasında, kadın olarak göçmen olmanın dezavantajları arttırdığı durumlarla karşı karşıya bırakmakta ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı hak kaybına uğratmaktadır.

YUKK'da 61. Maddede yapılan mülteci statüsüne ait tanım, Cenevre Sözleşmesi'ndeki toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksun olan mülteci tanımıyla aynı olduğu görülmektedir. Savaş dolayısıyla kadınlara yönelik cinsel şiddet, taciz ve tecavüzün arttığı bilinmektedir ve bu durumun vehameti pek çok raporla belgelenmiş olmasına karşılık toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin de mülteci olmanın gerekçelerinden biri olarak tanımlanmamış olması, Suriyeli kadınların hak kaybına uğrama yolunu açmaktadır. Ancak YUKK'un 65. Maddesi her yabancı ve vatansız kişinin kendi adına başvuru yapabileceğinin altını çizmektedir. Aile bireyleri, kocasına bağlı kalmadan başvuru yolunun kapısını açması açısından Suriyeli kadınlar özelinde baktığımızda bu olumlu bir düzenlemedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nde toplumsal cinsiyet perspektifinin göz önüne alındığı nokta, 48. maddede kendini göstermektedir. Özel İhtiyaç Sahipleri, “yabancılardan, refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi” olarak tanımlanmaktadır. Bu madde kapsamında çocuğun yüksek yararının gözetileceği vurgulanmış, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve ilgili Yönetmelik kapsamında şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınacağı da altı çizilmiştir. Suriyeli göçmen kadınların karşılaştıkları en büyük zorluklardan biri olan insan ticaretine de bu madde kapsamında değinilmiş ve gerekli tedbirlerin alınacağı taahhütü verilmiştir. Bu düzenleme, özel ihtiyaç sahibi kadınlar için çok büyük bir öneme sahiptir.

Tüm mülteci kadınlar ve Suriyeli kadınlar için İstanbul Sözleşmesi'nde de belirtildiği gibi toplumsal cinsiyet duyarlı sığınma usullerini geliştirmeye yönelik gerekli hukuki veya diğer tedbirlerin alınması çok büyük önem arz atmaktadır.⁵ Türkiye İstanbul

⁵ İstanbul Sözleşmesi Md. 60 (3) için bakınız: Taraflar sığınmacı için toplumsal cinsiyete duyarlı kabul usüllerinin ve destek hizmetlerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma için başvuruyu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini geliştirmeye yönelik gerekli hukuki veya diğer tedbirleri alır.

Sözleşmesi’ni hiçbir çekince olmadan kabul etmiş bir devlet olarak, sığınma usüllerin toplumsal cinsiyet duyarlı gerçekleştirmekle yükümlüdür. YUKK’un 75. Maddesinde başvuru mülakatlarının bireysel gerçekleştirilmesinin⁶ ve özel ihtiyaç sahiplerinin mülakatlarının özel durumlarının göz önünde bulundurularak⁷ yapılacağı altı çizilmiştir. Bu madde özel ihtiyaç sahiplerinin göz önünde bulundurulacağını belirtmesi açısından olumlu olmakla birlikte bunun kriterlerinin ne olacağı ve nasıl hayata geçireleceğine dair belirsizlikler içerdiği için yetersizdir. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddete Karşı Eylem Uzman Grubu (GREVIO) 2018 yılında yayımlanan Türkiye’ye ilişkin değerlendirme raporunda, Türkiye’yi Suriyeli veya geçici koruma şemasına giren diğer menşelere uygulanan kayıt işlemleri ile ilgili benzer prosedür ve klavuzlar geliştirmeyi düşünmeye davet etmiştir. Türkiye’nin buna yanıtı ise tüm göçmenlerin kadına yönelik şiddetten korunması için gerekli önlemleri aldığı ve “özel ihtiyaç sahipleri mülakat teknikleri” eğitimlerine önem verdiği üzerinedir (Türkiye’nin nihai görüşleri, syf: 55).⁸ GİGM yeni kurulun bir kurum olması ve Suriye’den gelen kitlesel akının çok sayıda göçmeni barındırması ve ani olması sebebiyle ilk yıllarda Suriyeli göçmenlerin kayıtlarının alınması çok hızlı yapılmaktaydı. Kalabalık aileler şeklinde ülkeye gelen göçmenler arasında, aileden bir kişi ve çoğunlukla erkek, ailenin tüm kaydını yaptırmakta ve aileye dair bilgileri vermekteydi. Bu ilk yıllarda özellikle özel ihtiyaç sahiplerinin belirlenmesini neredeyse imkansız kılmaktaydı. Fakat BMMYK’nın yönlendirmesi ile birlikte özel ihtiyaç sahiplerinin belirlenebilmesi ve kayıt olan Suriyelilerin verilerinin eksiksiz kayıt altına alınabilmesi için veri güncelleme projesi 2016 yılında hayata geçirilmiştir. İl Göç İdaresi Müdürlükleri tarafından yürütülen veri

⁶ YUKK Md. 75 (1) Etkin ve adil karar verebilmek amacıyla, başvuru sahibiyle kayıt tarihinden itibaren otuz gün içinde bireysel mülakat yapılır. Mülakatın mahremiyeti dikkate alınarak, kişiye kendisini en iyi şekilde ifade etme imkânı tanınır. Ancak aile üyelerinin de bulunmasının gerekli görüldüğü durumlarda, kişinin muvafakati alınarak mülakat aile üleriyle birlikte yapılabilir. Başvuru sahibinin talebi üzerine, avukatı gözlemci olarak mülakata katılabilir.

⁷ YUKK Md. 75 (3) Özel ihtiyaç sahipleriyle yapılacak mülakatlarda, bu kişilerin özel durumları göz önünde bulundurulur. Çocuğun mülakatında psikolog, çocuk gelişimci veya sosyal çalışmacı ya da ebeveyni veya yasal temsilcisi hazır bulunabilir.

⁸ İstanbul Sözleşmesi İlk Değerlendirme Prosedürü. Syf: 55. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/11/13/grevio-raporuna-iliskin-turkiye-yanitlari.pdf>. Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019

güncelleme çalışmaları halen devam etmektedir.⁹ Veri güncelleme ve kayıt görüşmeleri esnasında göçün ilk yıllarına nazaran daha detaylı sorular sorulduğu bilinmektedir. Fakat bazı zamanlarda görüşmelerde kadının özel ihtiyacı, görüşme yapan memurun inisiyatifi ve hassasiyetine göre belirlenebilmektedir. Kadını mağdur eden bu durumun oluşmaması ve özel ihtiyaç sahiplerinin belirlenebilmesi için yapılan göçmen ile yalnız görüşmelerin toplumsal cinsiyet hassasiyetiyle gerçekleştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu, özel ihtiyaçları anlamayı kolaylaştıran görüşme sorularının varlığı ve görüşmeyi gerçekleştiren görevlinin yaklaşımının doğru bir şekilde sağlanmasıyla mümkün olabilir.

YUKK'da aile ikamet izni ile ilgili olan madde 34 "boşanma hâlinde, Türk vatandaşıyla evli yabancıya, en az üç yıl aile ikamet izniyle kalmış olmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Ancak yabancı eşin, aile içi şiddet gerekçesiyle mağdur olduğu ilgili mahkeme kararıyla sabit ise, üç yıllık süre şartı aranmaz"¹⁰ demektedir. Bu hüküm kapsamında şiddet sebebiyle mağdur olan kadınların özel durumlarının belirtilmesi kadına yönelik bir hassasiyetin olduğunu göstermektedir.

34. maddenin 2. bendinde ise "Vatandaşı olduğu ülkenin hukukuna göre birden fazla eş ile evlilik hâlinde, eşlerden yalnızca birine aile ikamet izni verilir. Ancak diğer eşlerinden olan çocuklara da aile ikamet izni verilebilir" şeklinde belirtilmiştir. Türkiye'de çok eşli evliliklerin yasak olması sebebiyle bütün maddeler bu yasaya göre kurulmuştur. Fakat toplumsal gerçeklikte ise erkeklerin birden çok evlilik gerçekleştirdikleri bilinmektedir. Bu durum Türkiye'de farklı kültürel ve hukuki alt yapısı olan bir ülkeden kitlesel şekilde göçmen kabul edilmesinin aslında ne tür sorunları da beraberinde getirdiğinin açık bir göstergesidir ve acilen çözüm bekleyen ama bir o kadar da zor bir konudur.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 3. maddesinde aile üyeleri "yabancının eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım,

⁹(<https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/verification-of-syrian-nationals-under-temporary-protection/>. Erişim Tarihi: 16 Eylül 2019)

¹⁰ Md. 34 (6)

yönetmeliğin dayanak olarak aldığı AB Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki aile tanımından oldukça uzaktır. AB Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 15. Maddesinin 1. fıkrasında, aile üyelerini içeren tanım geniş bir şekilde alınmıştır: “Uzun süreli birliktelik yaşayan partnerler ve evli olmayan partnerler, evlilik dışı doğan çocuklar ya da evlatlık edinilmiş çocuklar, kitle akışına neden olan olaylar sırasında aile üyelerinin bir parçası olarak bir arada yaşayan ve o sırada tamamen ya da çoğunlukla sponsora bağımlı olan diğer yakın akrabalar” ailenin bir parçası olarak kabul edilmektedirler. Yapılan bu çekirdek aile tanımı çok kısıtlıdır ve sosyal gerçeklikten uzak görünmektedir. Baklacioğlu ve Kıvılcım'ın (2015) da ifade ettiği gibi, kitlesel göç ile gelen Suriyeliler çekirdek aile olabildiği gibi, savaş ortamında çekirdek ailesini kaybetmiş ve geniş aile üyeleriyle yaşamlarını devam ettirmektedirler. Suriyeli kadınlar yalnız değillerse ya erkek aile bireylerine bağımlı ya da kendilerinden büyük kadınlara bağımlıdırlar ve bunun yanında yalnızca kendi çocukları değil, kardeşleri, yeğenleri, torunları ve kuzenlerinin bakımlarından da sorumlu olabilmektedirler.

Sonuç olarak, göçmenlere yönelik yasal düzenlemelere bakıldığında Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 48. maddesi, YUKK'un 34., 65. ve 75. maddesi kadınlar açısından olumlu yönleri olmakla birlikte, toplumsal gerçekliği göz ardı etmesi ve bunun da kadınların kırılganlıklarını arttırması açısından risk taşımaktadır.

YUKK'un 61. Maddesi ve Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki koruma altına alınacak grup tanımlaması, Cenevre Sözleşmesi'ndeki toplumsal cinsiyet perspektifi açısından sorunlu olarak görülen mülteci tanımı üzerinden yapılması ve kırılgan bir grup olan kadınların özel durumlarını içermemesi açısından sorunludur.

Bu tartışmaların bir sonucu olarak kadın göçmenlerin göç öncesi, sırası ve sonrasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmalarını engellemek için yasalar temelinde toplumsal cinsiyet odaklı bakış açısının varlığına ihtiyaç vardır. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nde kadına ilişkin daha önceden sıkıntılı olan birçok konu düzenlenmiştir ancak yukarıda belirtildiği gibi hala çözüm bekleyen sorunlar vardır. İlk bakışta sorunsuz gibi görünen bu yasa ve yönetmeliklerin toplumsal cinsiyet

perspektifinden yeniden ele alınmaya ve var olan sorunların çözümlmesine ihtiyaç vardır. Bu, ataerkil bir toplum ve yasal uygulamalar açısından Türkiye'nin çok gerisinde bir ülke olan Suriye'den gelen kadınların, Türkiye'de kadınlara sağlanan haklar ve yaşam alanlarından faydalanmaları için son derece önemlidir.

3. BÖLÜM: ÇALIŞMADA KULLANILAN KAVRAMLAR VE TEORİK ARKA PLAN

Çalışmanın teorik arka planı kurgulanırken, tezin temel probleminden kaynaklı olarak, göç öncesi, göç süreci ve göç sonrasına odaklanılmıştır. Çünkü göç “göç öncesi” aşama, “göç sonrası aşama” ve “yolculuk” olmak üzere üç aşamalı bir süreç olarak ele alınmalıdır (Erbaş, 1999/2019: 134, Erbaş 2018/2019: 267). Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet bağlamında ele alındığı bu çalışmada göç öncesi süreç içinde Suriye’deki ataerkil yapı ve kadının durumu, göç sürecinde savaş, zorunlu göç ve bu göç sürecinde kadınların yaşadıkları, göç sonrasında ise kadınların yeni yaşam kurma süreçlerinde STK faaliyetlerinin kadınların toplumsal cinsiyet düşüncesi bağlamındaki olumlu olumsuz etkilerine ilişkin kavramsal ve teorik süreç birlikte ilişkişel olarak ele alınmıştır. Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet konusundaki düşünceleri ve deneyimlerine odaklanılan çalışmada göç öncesi, göç süreci ve göç sonrasında kadının içinde bulunduğu ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet kabulleri ele alındığından çalışmanın teorik arka planı ataerkil yapı, toplumsal cinsiyet ve feminist kuram üzerinden oluşturulmuştur. Bu bağlamda diğer alt başlıklarda yürütülen tartışmanın temel kavram ve kuramları ilk alt başlık olan feminist teori, ataerkil söylem ve toplumsal cinsiyet altında açıklanmıştır.

3.1. FEMİNİST TEORİ, ATAERKİL SÖYLEM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Bu bölümde ataerkillik ve toplumsal cinsiyet kavramları farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınarak, bu kavramların toplumda nasıl yer edindiği, kadınlara olan etkisi ve kadınların toplumdaki statüsü, feminist kuramlar çerçevesinde tartışılacaktır. Bu tartışmanın nihai amacı, kadınların tarihsel ikincilliklerinin nedeni ve çıkış noktasını anlamlandırmak üzere geçmişten günümüze yapılan çalışmaları ele alarak, ataerkil yapının özelliklerinin ortaya konmasıdır. Özellikle ataerkil bir yapıda doğmuş büyümüş ve sosyalle olmuş, sonrasında zorunlu göçle Türkiye’ye gelmiş Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin anlam dünyasının ele alındığı bu çalışmada kadınların düşünce ve davranışlarının anlaşılması için ataerkil yapı ve bununla mücadele eden

feminist bakış açısının burada kısaca çalışma kapsamında nasıl ele alındığının anlatılması önem taşımaktadır.

Hooks'un (2012) feminizmin ne olduğunu herkese anlatabilme amacıyla kaleme aldığı kitabı "Feminizm Herkes İçindir" in giriş kısmında belirttiği gibi feminizm cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir harekettir. Feminizm kadın merkezli bir bakış açısından hareketle, kadınların erkeklerle kıyaslandığında dezavantajlı, özgürlükten ve eşitlikten uzak, ikincil bir konumda olduğu ve bu sebeple de sömürülen ve ezilen olduğu fikrinden yola çıkarak ikincil olma durumunun nedenini ve nasılını anlamaya çalışan kuramsal bir yaklaşımdır (Çakır, 2007). Feminist kuramlar, toplumsal cinsiyet hiyerarşisini tanımlayarak, bu hiyerarşinin kadın ve erkek arasında erkeklerin egemen, kadınların ise bağımlı olduğu sosyal ve siyasal olmak üzere hayatın her alanında bir iktidar ve egemenlik hiyerarşisi yarattığını ortaya koymaktadır (Çakır, 2007: 415). Buradan yola çıkarak, feminizm içinde hem kuramsal hem de politik olarak tartışmanın zemini *ataerki* kavramı üzerine kurulmaktadır. *Ataerki*, feministler tarafından kadınlar üzerinde tahakküm kurmanın aracı olarak görülmekte ve *ataerkinin* tanımlanması, toplumsal hayata etkisi ve kadınların ikinciliğini açıklama ve anlamlandırmada önemli bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2017). Feminizm ise toplumsal olarak oluşturulan *ataerki* sistemi anlama, kadının ikinciliğinin nedenlerini tanımlama ve bunun çözümüne dair geliştirilen fikirler bakımından çeşitliliği içinde barındırır ve bu da farklı yaklaşımların oluşmasına sebep olur.

Feminist teorilerin farklı yaklaşımları, egemen sistemi açıklamada aracı olarak görülen *ataerki* kavramının da pek çok sosyolog tarafından farklı biçimlerde tanımlanmasına yol açmıştır. "Ataerki kelimesi, baba ya da "patriark" ın rolü anlamlarına gelip, kök olarak spesifik bir biçimde aile içinde erkek egemenliğini tanımlamak için kullanılmıştır. Kadın, genç erkekler, çocuklar, köleler, ev hizmetçilerinin hepsi bu tanımlanan erkek egemenliğin altında bulunur" (Sultana, 2010: 418). Böyle bir tanımlamanın kendisini, Weber'in çalışmalarında da görmek mümkündür. Weber (1947) *ataerki* tanımını erkeklerin toplumları hane reisleri olarak konumlandırarak yönettiği bir hükümet sistemine atıfta bulunmak için kullanmıştır (Pateman, 1998'den akt. Walby, 1990: 19). Weber'in bu tanımında erkeklerin hane üzerinden kadınlara hâkim olan erkek unsuruna

odaklanılmış ve hane reisi olmayan genç erkekler üzerinde pek durulmamıştır (Walby, 1990: 19). Bu tanımlamalardan yola çıkarak ataerkilliğin hem kamusal alanda hem de özel alanda erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetine işaret ettiğini ve “ataerkil” kavramının çoğunlukla erkek ile kadın arasındaki güç ilişkisini tanımlamak için kullanıldığını söylemek mümkündür (Sultana, 2010: 418).

Feminist teorilerin tarihteki çıkış noktasını net kategorilere ayırmak çok zordur. Feminist teoriler liberal, Marksist, sosyalist, radikal, psikanalitik, anarşist, varoluşçu, kültürel, postmodern, eko-feminizm ve siyah feminizm şeklinde isimlendirilerek, dalgalar şeklinde numaralandırılmıştır. Birinci, ikinci ve üçüncü dalga feminist teoriler şeklinde yorumlar da vardır ve bu dalgaların oluşumunda çeşitli ideolojiler etkin rol almaktadır. Donovan’ın (1997) feminist teorinin tarihsel gelişimini ele aldığı, bu alanda oldukça önemli bir yere sahip “feminist teori” kitabında, feminist tarihi nitelendirmekte kullanılan dalgaları numaralandırma, birinci (19. yüzyıl) ve ikinci dalgaları (20. yüzyılın son çeyreği) ayırt etmekte işlevsel iken, tartışmalı olan üçüncü (20. Yüzyıl sonu ve 21. Yüzyılın ilk yılları) ve henüz adı konmamış olan muhtemel dördüncü dalgalar (2008) söz konusu olduğunda, bu kavramı günümüzde kullanmanın uygun olmadığı fikrini beyan etmektedir. İkinci dalga feminist kuram alana kazandırdığı kavramlar açısından önemli bir yere sahiptir. 1960’ların sonundan başlayarak 1970’ler ve 1980’lerin başına kadar süren ikinci dalga feminist kuramcıları bugün kullandığımız kavramlar olan cinsiyetçilik ve cinsel politikalar kavramlarını ortaya atmışlar ve bunun yanında örgütlenerek kurumsallaşmışlardır (Donovan, 1997:15).

Çalışmada feminist teorilerden sadece çalışma kapsamında kullanılan liberal, sosyalist, radikal ve postmodernist feminist teoriler incelemeye alınacak ve bu teorilerin ataerki kavramını nasıl ele aldıkları üzerine durulacaktır. Feminist teorilerin kategorilendirilmesindeki temel dayanak, tarihin farklı zaman ve koşullarında ataerkil ve kapitalist sistemin kadınların ikinciliklerine neden olan yönlerini araştırdıkları ve bunun sonucunda eşitlik ve özgürlük mücadelesinde farklı istek ve taleplerle politik bir zemin oluşturmuş olmalarıdır.

İlk dalga olarak nitelendirilen dönem 18. yüzyıl sonlarında başlayıp, 20. yüzyıl başına kadar devam eden bir dönemdir (Donovan, 1997:15). İlk dalga feminizm içinde yer alan liberal feminizmde akla sonsuz bir inanç mevcuttur ve kadınların akıllarının erkeklerden daha aşağıda olduğunu iddia eden tüm düşünürlere ve fikirlere karşı bir duruş mevcuttur.

Kadını özgürlüğünden ve eşitlik algısından uzağa koyan düşüncelerin, dolayısıyla ataerkilliğin kökeni Aristoteles'e kadar dayanmaktadır. Aristoteles de benzer şekilde erkeğin kadının karşısındaki üstünlüğünü vurgulayacak fikirler öne sürmüştür. Aristoteles kadını pasif, erkeği aktif olarak tanımlar ve kadını ruhu olmayan sakat erkek olarak ele alır. Kadının toplumsal olarak ikincil konumda olmasının sebebi bayağı biyolojisi, akıl yürütme yeteneğinde, kapasitesinde ve karar verme yetisindeki noksanlıklardır (Sultana, 2010: 419). Bundan dolayı, erkek kadına göre üstündür.

Ataerkilliğin ve kadınların ikincil olarak konumlanmalarının kaynağı çok eski zamanlara dayandığını belirten Donovan (1997: 25), 17. ve 18. yüzyılların öncesi ve sonrası da dahil olmak üzere kadının anne olarak eve ait varsayımının evrensel olduğunu dile getirmektedir. 18. yüzyıl ve 19. yüzyılın başında Sanayi Devrimi gibi tarihsel dönüşüm ve değişimler kadını özel alandan soyutlayarak, ev ve işyeri mekanını birbirinden ayırmıştır. Fabrikaların makinalaşması ve küçük ev sanayinin çöküşü ile birlikte işin kamusal dünyası ve evin özel dünyası birbirinden ayrılmıştır. Bu gelişmeler ise akılcılığı kamusal alanla, akıl-dışılığı ve ahlakı ise özel alanla ve bu da kadınla özdeşleştirmektedir (Donovan, 1997: 25).

Liberal erkek kuramcılar, kadının kocasının himayesi altında, aileye ait olduğu fikri konusunda ortaklaşmışlardır. Bu ise yasalarda da kadınları kocalarına ve evliliğe bağımlı, evlilik sonrası hayatında yasal kimliğinin olmamasını da kural haline getirmiştir (Donovan, 1997: 26). Yine Locke'un da dahil olduğu liberal kuramcılar içinde kadının akıldan yoksun olması dolayısıyla, doğal olarak özgür ve eşit birey statüsünün dışında tutulmaktadır (Brannan'den akt. Donovan, 1997: 28).

Liberal feminizmin temsilcilerinden Wollstonecraft insanları diğer canlılardan ayıran özelliğın zihinsel kapasite olduğunu ve bunun hiçbir cinse özgü olmadığını vurgulamaktadır (Sevim, 2005: 56). Kadının aklını geliştirmesini engelleyen şeyin ise temelde kadınların eşit eğitim fırsatına erişiminin engellemesi olduğunu savunur (Donovan, 1997: 36). Wollstonecraft erkeğın kadının aklını kullanmasında bir engel olduğunu şu sözleriyle ifade etmektedir:

“Erkeklerin çoğı, kadınların kendi kendilerini yönetecek kadar akıl sahibi olmalarını, dünya sahnesindeki yerlerini almalarını istemez. Zayıf insanlara yakışacak cinsten bu istek uğruna en doğal sevgilerden ve en yararlı erdemlerden vazgeçilmiştir. Genç kızlar yaygın kaba deyişini kullanacak olursak, daha iyi bir konuma gelebilmek için karşılıklarına servet sahibi bir erkek çıkana kadar aşık olmama konusunda yüreklerine söz geçirebiliyorlar (Wollstonecraft, 2007: 115).”

Wright ise kadınların erkeklere olan bağımlılığının sürdürülmesindeki temel etkeni din olarak görmekte ve açgözlü papaz takımının kadınların aklı için tehlike yarattığını söylemektedir (Donovan, 1997: 41).

Michel, büyük ataerkil dinlerin, cinsiyetleri sebebiyle kadınları ruhani görevleri yerine getiremeyecek ikinci sınıf insanlar olarak gören öğretilere sahip olmaları sebebiyle, toplumda kadınları ikincil konuma gelmelerinde etken rol oynadıklarını ifade etmektedir. Erkeklerin üstünlüğünün kadınların aşağılanması kadınlar üzerindeki baskıyı arttırdığına ve bunun Batı’da Engizisyon Dönemi’nde en yüksek seviyeye ulaştığını söylemektedir (Michel, 1993: 30).

Liberal feministler, Wollstonecraft gibi kadının ikinciliğinin sebeplerini, kadının aklının önemsenmemesi, evlilik yoluyla kadının erkeğe hâkim kılınması ve kadının eve kapatılması, kamusal işleri ve daha değer biçilen işleri erkeklerin yapması ve ev işleri gibi değersiz işlerin kadınların sorumluluğunda olması, tek Tanrılı dinlerin kadınların ikinciliğine meşru zemin oluşturması olarak öne sürerler (Donovan, 1997; Sevim, 2005).

Doğal haklar geleneğinden gelen feminist kuramcılar, kadınların vatandaş olarak erkeklerle eşit haklara sahip olan insan olduklarını ifade eder ve erkeklerle eşit siyasal, sosyal hukuksal haklara yönelik talepler oluştururlar (Sevim, 2005). Liberal feministlerin toplumsal dönüşümü sağlama yolundaki temel talepleri, kadın ve erkeklerin eşit eğitim fırsatlarına erişim, oy kullanma gibi temel haklara erişim, karar mekanizmalarında rol alma ve kamusal alanda görünür olmaya yöneliktir. Liberal feministler yasalar bağlamında kadın erkek eşitliğinin sağlanamadığını vurgulamışlar ve bu anlamda eşit haklar talep etmişlerdir. Fakat kadınları kanun önünde eşitleyen bu taleplerin karşılanması, kadınları özgürleştirmemiş ve kadının içindeki konumunu değiştirmemiştir; bu ise liberal feministlerin kadınların özgürleşmesi noktasında kültürel ve yapısal engelleri göz ardı etmiş olmalarından dolayı eleştirilmelerine neden olmuştur. İlk dalga feminizm, ataerkil yapı ve ilişkileri ne kuramsal ne de politik olarak tartışma meselesi olarak görmemiştir (Güneş, 2017: 246). Okin'in (akt. Donovan, 1997: 354) de belirttiği gibi oysa toplumsal cinsiyet yapısının kendisi, fırsat eşitliğinin önündeki en büyük engeldir.

Kadınların toplumdaki ikincilliğinin nedeni olan toplumsal cinsiyet yapısına odaklanan Radikal feminizm ikinci dalga feminist kuramların içinde yer alır. Radikal feminizme göre kadınların ezilmişliği ve ikinciliği toplumun temel sorunudur ve bunun sebebi ise ataerkilliktir (Ecevit, 2011: 14).

Radikal feministler, ataerkilliğin biyolojik temelli ayırmadan doğduğunu ve kadınların ezilmişliğini de biyolojileriyle bağlantılı olduğunu düşünmüşlerdir. Bu sebeple biyolojik temelli cinsiyetçi ayırım yapan düşünürlere karşı fikirler geliştirmişlerdir. Aile içi ilişkileri çözümlenmeye çalışan ilk kişi ve modern psikolojide önemli bir yeri olan Freud da Aristoteles tarafından başlatılan, kadınları eksik erkekler olarak gören ve kadın düşmanı özelliği taşıyan felsefi düşüncelerin izinden gitmiştir (Millett'en akt. Donovan, 1997: 195). Thompson (akt. Donovan, 1997: 196) Freud'un öne sürdüğü iki temel düşünce olan penis kıskançlığı ve kastrasyon karmaşasının, kadınların biyolojik bakımdan erkeklerden aşağı oldukları varsayımıyla öne sürüldüğünü söyleyerek, eleştirmiştir.

Radikal feminizm öncülerinden olan Beauvoir kadının ikinciliğini, nasıl olup da toplumda erkekten daha değersiz olarak konumlandırılışının analizini yapmaya çalışmıştır. Beauvoir'un tartıştığı konular cinsellik, beden, annelik ve -cinsiyetçi- cinsiyet rollerinin toplumsal olarak kurgulanması meseleleridir. Kadınların kurtuluşunun, özel alandan dışarıya çıkararak, kamusal alanda yer edinmeleri ile mümkün olduğunu ileri sürmüştür (Çakır, 2007: 436). Beauvoir, Hegelci diyalektikle ötekililik kavramından yola çıkarak eril nesnenin kadını ötekileştirdiğini ve kadınların, erkekler tarafından öteki konumu benimsemeye zorladığı bir dünyada yaşadığını savunur (Donovan, 1997: 232).

Radikal feminizme göre toplumsal ilişkilerin temelini kadınla erkek arasındaki biyolojik farklılık oluşturmaktadır. Bu sebeple, Marksist feminizmde olan üretime odaklanma hali radikal feminizmde kadın bedeninde ve üremeye kaymıştır. Firestone'a göre kadının üreme işlevi cinsiyete dayalı iş bölümüne ve bu da cinsiyet ayrımcılığının üzerine kurulu olan ataerkilliğin ve ideolojisinin oluşmasına sebep olmaktadır (Donovan, 1997: 277). Firestone biyolojik farklılıkları ortadan kaldırmak için yapay yollarla çocuk dünyaya getirmenin ya da erkeğin de teknolojik ilerleme sayesinde çocuk doğurabileceği bir dünya fikrini ortaya atar. Firestone kadının üreme özelliği ile kadınlık rollerinin bağdaştırılmasını şu şekilde ifade etmektedir: "(...) Çocuk istememe ya da yapay yollarla çocuk edinme kararı geleneksel çocuk doğurma ölçüsünde yerleşinceye dek, kadınlara, kadınlık rolleri zorla kabul ettiriliyor demektir" (Firestone, 1993: 211). Kadınlar üzerinde erkekler tarafından kurulan sistematik egemenlik, radikal feministlere göre kurumsallaşmış iktidar ilişkilerinde kendini göstermektedir. Bu sebeple de ev işleri, çocuk bakımı, evliliğin kendisi, seks, pornografi, tecavüz gibi her alanda erkek iktidarının nasıl uygulandığını ve yeniden üretildiği üzerinde dururlar (Ecevit, 2011: 15). İkinci dalga feministler kadının erkekten ayrı özelliklerinin olduğunu ve özgürlüğünün de bu farklılıklardan doğacağını söylemektedirler. Kılıç'ın (1998'den akt. Gün, 2016: 171) da ifade ettiği gibi erkeklik ve kadınlık arasındaki kutuplaşmayı azaltmak yerine, kadınların tarihsel ve psikolojik deneyimlerini ön plana çıkararak, kadınlar için güç kaynağı olacak yanları tanımlıyorlardı. İkinci dalga feministler için ataerkinin olduğu bütün alanlar mücadele alanıdır ve "kişisel olan politiktir" sloganı ile özel alanın da politik olduğu fikri benimsenmiştir. Erkeklerin kadınlar üzerinde kurdukları egemenlik biçimi ataerki olarak tanımlanmış ve bunun evrensel olduğu öne sürülmüştür (Güneş, 2017: 246).

Donovan (1997: 273), radikal feministlerden olan Millett'in öne sürdüğü ataerkil ideolojiyi, kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu hizmet etme rolünü kabul etmeye şartlandıran erkek egemenliğinin ideolojisi olarak tanımlamaktadır. Bu ideolojinin içinde yaşadığımız hayatın ve kültürün her noktasını kapladığını ileri sürer. Millett'e (1975: 35'den akt. Sultana, 2010: 418) göre bu ideoloji o kadar güçlüdür ki erkekler birçok kadının görünür rızasını sağlamlaştırmaktadır. Akademia, kilise, aile gibi kurumlardan her biri kadınların erkekler için ikincil olduklarını meşrulaştırıp pekiştirmektedir (Millet 1977: 35'den akt. Sultana, 2010: 418). Millet'e göre, kadınlar içinde peçe, ayak bağlama, klitoris sünneti gibi egzotik gaddarlıkları içeren uygulamalar yoluyla ya da hegemonik aygıtları kullanarak ideolojik aygıtlar yoluyla programlanırlar (Donovan, 1997: 274). Erkek egemenliğin bu tanımı, sosyalist feministlerin arasında sayılan Hartmann'ın radikal feminizme kayan fikirlerine benzer bir ataerkil tanımlamasını ortaya çıkarır. Böylece ataerkilliği, erkeklerin kendi aralarında yarattıkları dayanışmanın sonucu olarak erkek egemenliğinin kurumsallaşmış sisteminin, kadın ve erkek arasında kurulan hiyerarşik sosyal ilişkiler sistemi olarak tanımlamak mümkündür (Jagger ve Rosenberg 1984'den akt. Sultana 2010: 418).

Başka bir radikal feminist olan Brownmiller (1975'den akt. Donovan, 1997: 275) kadınlara karşı uygulanan cinsel şiddetin kültürel olarak göz yumulan ve yaygın olan bir eylem olmakla kalmadığına, tecavüzün de kültürel açıdan, erkeklerin "erkekliklerini" kurmalarında temel bir araç olarak algılandığına inanır. Menhrhof ve Kearon (1971'den akt. Donovan, 1997: 275) tecavüzün, bir bireyin bir başkasına karşı uyguladığı keyfi bir şiddet hareketi değil, politik bir baskı altına alma eylemi olduğunu söyleyerek, tecavüzün etkili bir politik araç olduğunu dile getirmektedirler. Güçlü bir sınıfın üyeleri tarafından, güçsüz bir sınıfın üyelerine karşı uygulandığını da eklemektedirler. Buradan hareketle savaş zamanında kadınların sistematik bir şekilde tecavüze uğraması da bu düşünceleri destekler niteliktedir.

Radikal feministlere olan itirazının nedenini Federici (2004: 14-15), cinsiyet ayrımcılığını ve patriyarkal egemenliği, üretim ve sınıf ilişkilerinden bağımsız olarak işlediği

varsayılan, tarih-aşırı kültürel yapılarla açıklama eğilimleri olması şeklinde dile getirmektedir.

Marksist feministler ise kadınların ezilmişliği ve ikincilliğini üretim biçimlerinin analizine dahil etmişlerdir (Ecevit, 2011: 15). Marx iş bölümünün köklerinin ailedeki doğal iş bölümünde olduğunu ve bu erkeğin kadını ve çocukları köleleştirme durumunu ortaya çıkararak özel mülkiyetin ilk biçimini oluşturduğunu söylemektedir (Donovan, 1997: 140).

Engels tarih öncesi anaerkil olan toplumsal düzenin nasıl ataerkil bir yapıya dönüştüğüne dair tartışmalar yürütmüştür. Bu geçişteki temel etkenin, ekonomik gelişmeler olduğunu, özellikle de özel mülkiyetin kurulması ve değişim ve kar için kullanılan metallerin ortaya çıkması olduğunu söylemektedir. Hayvanların evcilleştirilmeye başlanmasıyla, erkeğin mülk edinmeye ve zenginliği bulundurmasına başladığını ve bunun sonucunda ise kadınların yaptıkları ev işlerinin önemsizleştiğini vurgulayarak; bu da erkeğin konumunun kadınınkinden daha önemli hale gelmesine yol açtığını ifade etmektedir (Donovan, 1997: 146-147-148).

Marksist feminist teori kapitalizmin içinde kadınların özgül bir ezilmişlik içinde olduklarını, aile içine hapsedilen rolleri sebebiyle, ev içi üretim yapmakta ve ücret almamakta olduklarını söyler. Ürettikleri ve ücretlendirilmedikleri bu değer hem erkeğe hem de kapitalizme fayda sağlamaktadır (Ecevit, 2011: 16). Bu yaklaşım belirli ve daha çok erkeksi koşullarda geliştirilmiş bir teoriyi başka bir sorunu tanımlamak için kullanmanın metodolojik zorluk yaratması ve bu sebeple de çözüm yollarının güvenilir olmaması açısından eleştirilmektedir. Bunun yanında, kadınların ezilmişliğinin ve ücretli iş alanından eve kapatılıp ücretsiz emek işine hapsedilmesinin arkasında yatan ve ataerkil yapıyla bağlantılı olabilecek sebepleri göz ardı etmiştir.

Sosyalist feministler, Marksist feminizm ile radikal feminizmi bir araya getirmiştir ve buradan hareketle odaklandıkları nokta kapitalist toplumda evin rolüdür. Ev içi emek ve bunun kapitalizme katkısını tartışmışlardır (Donovan, 1997: 151). Sosyalist feministler

kadın ile erkek arasındaki mücadelenin üretim modelinin değişmesiyle birlikte değişeceğine inanırlar. (Beechey 1977'den akt. Sultana, 2010: 419). Hartmann'a göre kapitalizmle ataerki arasındaki ilişkinin kurulması önemlidir, çünkü kadınların emek piyasasındaki durumundan kapitalizm olduğu kadar erkekler de faydalanır (Çakır, 2007: 461). Hartmann bu çerçevede ataerki kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

“Ataerkinin dayandığı maddi temel, erkeklerin kadınların emek gücü üzerindeki denetimlerinde yatar. Erkekler bu denetimi, kadınların üretken kaynaklara, ücret getiren işlere ulaştırmalarını önleyerek ve kadınların cinselliğini kısıtlayarak sürdürürler. Ataerkinin maddi bir temeli vardır. Ataerki ile kapitalizm iki sistem olarak birbirini beslerler. Ataerkinin maddi temeli yalnızca ailede çocuk yetiştirmeye değil, erkeklerin kadın emeğini denetlemesine izin veren bütün yapılara yansır. Evde karşılıksız hizmet alırlar, iş gücü piyasasında kadınlar karşısında ayrıcalıklı bir konuma sahip olurlar (Hartmann'dan akt. Çakır, 2007: 461).”

Sosyalist feministlerden olan Benston, ev içi emek tartışmasına dair, kadının yaptığı ev işi ücretli olmadığı için değersizleştirildiği ve çalışma olarak görülmediği tartışmasını yürütmektedir. Bu durumun ise kadınların toplumdaki değersiz statülerinin maddi temeli olduğunu söyler (1969'dan akt. Donovan, 1997: 151-152). Michel (1993: 112) kadınların ev içi gözle görülmeyen üretimlerinin ataerki sistem tarafından, iktisadi bir kategori olarak değil, kadınların biyolojik karakterlerinin sonucu yerine getirilen bir iş olarak görüldüğünü ifade etmektedir. Federici kadınların ev içinde yaptıkları bütün işlerin “ev idaresi” olarak tanımlanmasıyla birlikte, bu durumun kadınlar tarafından da kabul edildiğini; hatta iş isterlerken kendilerinin özür dileyerek kamu yardımına muhtaç olmamak için değil, geçimlerini sağlamak için iş istediklerini belirtmeye başladıkları bir tarihten bahseder (Wiesner'den akt. Federici, 2004: 139).

Sosyalist feministler aynı zamanda kadınların ücretli emek statüsüne de değinmişlerdir. Kapitalizm, kadınların hem kamusal alanda ücretli iş yapmaları hem de özel alanda ücretsiz ev içi emek üretmeleri kadını özgürleştirmekten uzaklaştırıp, iki işi aynı anda yapmalarına zorlamıştır (Mitchell, 1974'den akt. Donovan, 1997:161). Yine Hartmann kadınların ücretli emekçi statüsüne dair yürüttüğü tartışmada kadın ve erkeklerin ücretli işlerde maaşlarının farklı olmasının kadınların ezilmesine sebep olduğunu ifade

etmektedir. Erkeğin kadından daha fazla para almasının sebebi, evi geçindirecek kişi olmasından dolayıdır. Bu durum ise kadını ailenin içinde eve ve ekonomik olarak da kocasına bağımlı kılmaktadır (Donovan, 1997: 163). Ev içine kapatılan kadının rolü ise doğurganlığıyla özdeşleştirilmekte, bu da kadının kamusal alanda ücretli olarak çalışmamasının ya da düşük ücretle çalışmasının ya da işten ilk çıkarılacak yedek emekgücü olarak görülmesinin ideolojik temelini oluşturmaktadır (Michel, 1993: 125-126).

Sosyalist feministler bunun dışında bir de aileye ve ailenin içindeki kadın rollerine dikkat çekmişlerdir. Onlara göre, günümüz dünyasında kadın ve erkeklerden toplum normlarına uygun olan davranış beklentisi, kapitalist sisteme hizmet etmektedir. Eril davranış ile kapitalist değerler arasında çok büyük benzerlik vardır (Hartmann, 1981: 164'den akt. Donovan, 1997: 164). Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilme süreci emeğin cinsel iş bölümü ile sağlandığını savunmaktadırlar:

“Bakım neredeyse evrensel olarak kadınlar tarafından sağlanır ve aynı zamanda kadınlar neredeyse evrensel olarak aşağılanır. Çocuk bu olgular bağlamında bilinçlenir ve kendi cinsiyet kimliğini öğrenir, toplumsal cinsiyet ideolojisi bu süreçte oluşur (Donovan, 1997: 165).”

Chodorwo'a (1979) göre ise ataerki, erkek egemenliğini yaratan sürecin kendisinin kadınsı olarak atfedilen baskı, duygu ve bağılıkların inkârı, erkek dünyasının benimsenmesi ve idealize edilmiş olan gerçekte var olmayan baba ile özdeşlemedir (Donovan, 1997: 166).

Walby (1990: 20) ataerkilliği erkeklerin kadınlara hükmettiği, baskı yaptığı ve istismar ettiği pratik ve sosyal yapı olarak tanımlamaktadır. Buradan yola çıkarak ataerkinin; ataerki üretim tarzı, ücretli işlerde ataerki ilişkiler, devlette ataerki ilişkiler, erkek şiddeti, cinsellikte ataerki ilişki ve kültürel kurumlarda ataerki ilişkiler olarak altı yapıdan oluştuğunu söyler (Walby, 1990: 20) ve “Theorizing Patriarchy” kitabında bu altı yapının birbiriyle olan ilişkisinin ataerki yapısının oluşumundaki etkisini tartışmaktadır. Walby (1990: 20), ataerki teriminin tanımını yaparken özellikle toplumsal yapı kavramını kullanmanın hem biyolojik determinizmin hem de erkeğin baskın bir

konumda olduğu ve her kadının tabi ve ikincil bir konumda olduğu fikrini açıkça reddetmesi anlamına gelmesi açısından önemli olduğunun altını çizmektedir. Walby, ataerkiyi özel alan ve kamusal alan olmak üzere iki temel form olarak ele alır. Özel formda hane halkı üretimi baskın yapıdır, kamusal formda yerine istihdam ve devlet gelir (Walby, 1990: 24). Kadınların ikincilliğinin sebebi olarak, kadının çocukları besledikleri ve büyüttükleri yer olan evlerine hapsedilmeleri gösterilmektedir (Rosaldo, 1974'den akt. Walby, 1990: 174).

Üçüncü dalga feminizm ise kadın merkezli feminizm olarak adlandırılır ve kadınların deneyimlerinin tikelliklerini dikkate alır (Donovan, 1997: 349). Farklılıkları göz ardı eden, tekilci liberal teoriye karşı, üçüncü dalga feminizm kadınların homojen değil heterojen olduğu ve yalnızca Batılı beyaz kadına yönelik sorunların olmadığı, yaşlı, lezbiyen, beyaz olmayan, engelli kadınların özgül yanlarının ortaya çıkarılması gerektiği fikri savunmaktadır (Donovan, 1997: 350). Üçüncü dalga içinde yer alan feministler yalnızca ataerki sistemi değil, çevre sorunları, savaş, az gelişmişlik, sosyal eşitlik, güvenlik, adalette eşitlik ve sosyal gruplara saygı gibi konularda da kadın bakış açısı geliştirmişlerdir (Taş, 2016).

Donovan (1997: 384) postmodernist teorinin üçüncü dalga içinde tanımlanmasının, yanlış bir isimlendirme olduğunu, çünkü postmodernist feminizmin dalga olarak yüksek bir harekete değil, ters akıntı gibi ikinci dalga feminizmden bir geriye düşmeyi temsil ettiğini söylemektedir. Bunun sebebi olarak, postmodernist feminizmin kadınların ihtiyaçlarının farklılığından yola çıkarak her bir deneyiminin biricikliğine vurgu yapılması gerektiği fikrine yönelik, ezilmeye karşı her türlü grup direnişi ihtimalini ortadan kaldırma çağrısını göstermektedir (Gross'dan akt. Donovan 1997: 382). Postmodernist feminizme yapılan bir diğer eleştiri ise siyasal olarak geri çekilmeci olduğu ve siyasal olanın tamamen kişisel hale getirilmesidir (Mann ve Hoffman'dan akt. Donovan 1997:385). Postmodernizm, bunun yanında ataerkilliğin tanımlanması ve çözümlenmesi ile uyuşmadığı için eleştirilmiştir (Ecevit, 2011: 23).

Connell (1998: 245) ataerkil bir toplumsal düzenin işleyişinde önemli olduğunu düşündüğü bir kavramı ortaya atmaktadır. Bu kavram kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konumda yer alan çeşitli erkeklik biçimleriyle de ilgili olduğunu öne sürdüğü “hegemonik erkeklik” kavramıdır.

Connell (1998: 246) toplumsal ilişkiler düzeyinde kadınlık biçimlerinin çok açık bir şekilde tanımlandığını söyler ve bu biçimleri üç kavramla açıklar; “ön plana çıkarılmış kadınlık”, “direniş stratejileri” ve “boyun eğmeme”. “Ön plana çıkarılmış kadınlık” biçimi küresel anlamda erkeğe tabi kılınan kadını, bu sisteme boyun eğmeye ve erkeklerin arzularına ve çıkarlarına hizmet etmeye yönlendirir. Ön plana çıkarılmış kadın en fazla kültürel ve ideolojik desteğin verildiği kadınlık örüntüsüne merkez oluşturur:

“Bu, teknik beceriden çok toplumsallığın sergilenmesi, oynaşma sahnelerinde kırılma, erkeklerin işyeri ilişkilerinde içlerinin gıcıklanma ve benliklerinin okşanma arzusuna boyun eğme, kadınlara yönelik emek piyasası ayrımcılığına bir tepki olarak evliliğin ve çocuk bakımının kabul edilmesi gibi belirli kurumlar ve toplumsal çevrelerdeki, çoktan sözünü ettiğimiz büyük ölçekli örüntülere çevirisidir. Kitlese düzeyde bunlar, genç kadınlar için cinsel açıdan istekli olma, yaşlı kadınlar için de annelik temaları etrafında örgütlenirler (Connell, 1998: 251).”

Hegemonya görüşü rıza gerektirmektedir ve hegemonik erkeklik ile ön plana çıkarılan kadınlık arasında bir uyum vardır. Bu uyumu sağlayan ise erkeklerin kadınlar üzerinde kurduğu egemenliği kurumsallaştıran ve toplum tarafından kabul edilen pratiklerin korunmasıdır (Connell, 1998: 249). Çağdaş hegemonik erkeklik heteroseksüeldir ve sırtını aile kurumuna dayamıştır. Heteroseksüel erkek dışında olan tüm formlar, homoseksüellik gibi, hegemonik erkeklığe tabi kılınan ikincil erkek biçimidir.

Connell’in (1998: 70) dediği gibi “ataerkillik” kavramı, yalnızca tek bir okula uygun değildir; mantıksal açıdan birbirlerinden farklı bir çok teori biçiminde karşımıza çıkmakta ve teorinin bağlamına göre farklı anlamlar kazanmaktadır.

Bu kısma kadar özet şeklinde feminist teorilerin ataerkil kavramına yönelik farklı tanımlamalarından bahsettik. Bu kapsamda Kandiyoti'nin ataerkil pazarlık kavramından da bahsetmek, kendisinin de ifade ettiği gibi farklı erkek egemenliği sistemlerini tanıyabilmenin bir yolu olarak kadınların içinde buldukları ortama uyum biçimlerini incelememiz açısından yardımcı olacaktır. Farklı sınıf, etnik köken ve kasta bağlı olan kadınların, içinde buldukları erkek egemen sistemin zorunlu kıldığı hayatın içinde, yerine getirilmesi beklenen karşılıklı beklentiler oluşturduklarını ifade eder ve buna ataerkil pazarlık demektedir (Kandiyoti, 1997: 126). Bu kavram, iki cinsiyetin de karşılıklı beklentiler doğrultusunda anlaştığı ve sisteme rıza gösterdikleri kuralların olduğunu, fakat bu kuralların sabit olmayıp, yeniden tanımlanabilen ve tekrar müzakere edilebilen cinsiyet ilişkilerini düzenlediğini ifade etmektedir (Kandiyoti, 1997: 126). Buna örnek olarak, Orta Doğu ve Asya toplumlarında erkeğin ailenin geçimini maddi yönden karşılama beklentisi bulunurken, Afrika poligamisinde erkekten böyle bir beklentinin olmamasını göstermektedir (Kandiyoti, 1997: 16). Ataerkil pazarlık, kadınların erkek egemen sistemle mücadele etme yollarından biri olduğu gibi bu pazarlıkla ataerkilliği yeniden ürettiği fikrini de içerisinde barındırır. Öte yandan ataerkil pazarlığın kadınların denetim ve değer kazanma duygusunda olumlu bir gelişme yarattığı da araştırma sonuçlarında kendini göstermektedir. Wikan'ın (akt. Kandiyoti, 1997: 136-137) çalışmasından Ummanlı kadınların durumu buna örnek olarak gösterilebilir:

“Gerçekte burğa (peçe), hareketlerin kısıtlanması, cinsel ayırım gibi kadınlara dayatılan kısıtlamalar ve sınırlamaların çoğu, kadınlarca kendi güvenlik ve değer duyguları için bir temel oluşturan erkeklerin saygısı ile yakından bağlantılı görülür. Bu kısıtlama ve sınırlamalar, kadınlarca boyun eğmenin yansımaları değil, gurur kaynağı ve saygınlığın onaylanması olarak kabul edilir.”

Bu terim, iki cinsiyetin de uzlaştığı ve rıza gösterdiği ama bununla birlikte karşı koyulabilen, yeniden tanımlanabilen ve gözden geçirilebilen cinsiyet ilişkilerini düzenleyen bir kurallar dizisinin varlığına işaret eder (Kandiyoti, 1997: 126). Ataerkil pazarlığın çıkmaza girdiği, toplumsal değişimlerin sebep olduğu karşılıklı beklentilerin geçersiz olduğu durumlarda kadınların çeşitli tepkiler gösterebileceğini ifade eder ve buna örnek olarak ikinci dalga feminizmin ortaya çıktığı zamanın ailedeki önemli değişimlerin olduğu döneme denk geldiğini söyler (Kandiyoti, 1997: 16).

Kandiyoti'nin bashedtiği ataerkil pazarlık, rızaya dayansa da cinsiyet ilişkilerinin tekrar gözden geçirebileceğine vurgu yapan görüşlerini destekleyecek başka düşünürler de mevcuttur. Connell (1998) 1970'li yıllarda, kadınların ezilmişliğinin ve ikinciliğinin temellerini ailede arama anlayışının değiştiğine dair bir vurgu yapmakta ve kocaların iktidarı aile içinde ortaya çıksa da yalnızca ailede temellenmediğini söylemektedir. Colin Bell ve Howard Newb (akt. Connell, 1998: 154) ailenin işlerliğinin korunabilmesi için kocaların otoritesinin pek çok pazarlık ve anlaşma gerektirdiği gözleminde bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar erkeklerin evde açıkça bir ataerkil rejimi dayatmalarının gittikçe güçleştiğini göstermektedir. Connell "Toplumsal Cinsiyet ve İktidar" kitabına örnek bir aile öyküsü ile başlar ve oradaki öyküde bahsi geçen ailede babanın denetiminin aşındığı ve gerçekten var olmadığı bir aile biçimini göstermektedir. Connell bu aile biçimine benzer pek çok ailenin bulunduğunu ve sayılarının arttığını belirtmekte ve evin içinde ataerkilliğin sarsılmasının, ataerkilliği ortadan kaldırmayacağını fakat yeni bir tarihsel değişimin nüvelerini içinde barındırdığını öne sürmektedir (Connell, 1998: 155). Komarovsky (akt. Connell: 156) evliliğin denetlenmesinde kadının rol aldığını, fakat erkeğin egemen olduğu küresel dünya ile çakışmamak adına erkeklerin otoritesinin sahte görünümünün korunduğunu ifade etmektedir.

Connell göç sebebiyle aile içindeki ataerkinin aşınmasına yönelik çalışmaları da örnek olarak kitabında sunmaktadır. Gillian Bottomley Avustralya'ya göç eden Yunan aileleri üzerine yaptığı çalışmasında aile içindeki ataerkil yapının çevrenin desteğine bağımlı olduğunu göstermiştir. Aile içinde karı ve kocanın iktidar paylaşımlarının olduğunu fakat buna rağmen dışarıya yönelik erkeğin gücü elinde bulundurduğu sahte ataerkil görünümünün korunma durumunu ortaya çıkaran araştırmalar, Kandiyoti'nin ataerkil pazarlık kavramının tanımladığı şey ile örtüşmektedir. Ataerkil yapıda aile içinde belli aşınmalar olsa dahi, yapılan pazarlık ataerkil yapıyı her gün yeniden üretme potansiyelini de içinde barındırmaktadır (Connell, 1998: 171).

Connell (1998: 166) herhangi bir kurumdaki toplumsal cinsiyet ilişkilerinin etkileşim durumunun o kurumun "toplumsal cinsiyet rejimini" oluşturduğundan bahseder ve kavramı bu şekilde açıklar. Ücret ve mesleğin ev içi iktidarı, aile içi iktidarın ise iş

bölümünün tanımlanmasını etkilediğinden bahsetmektedir. Bir ailenin toplumsal cinsiyet rejiminin duygusal ilişkiler, iktidar ve iş bölümünün birleşiminden oluştuğunu dile getirmektedir. Bu üç bileşenin ise ev kadını ve kocayı oluşturduğunu söyler. Geleneksel ataerkin evde görülen cinsiyete dayalı belirgin bir işbölümünün, aile reisinin iktidar uygulama yeteneğine gerçekte bazı kısıtlamalar koyduğunu, çünkü kadınların belirli türde bilgi ve becerileri tekellerinde bulundurmakta olduklarını; bu durumun ise ailenin bağlamının belirgin bir şekilde değiştiğinde aile içinde de gerçekleşebilecek değişiklik potansiyelini içinde barındırdığının altını çizmektedir (Connell, 1998: 172). Göç sebebiyle aile içindeki ataerkinin aşınması da yine buna örnek olarak verilmektedir.

Feminist teoriler kadar toplumsal cinsiyet tartışmaları da çalışma kapsamında Suriyeli kadınları anlamada önemlidir. Bu bağlamda kısaca toplumsal cinsiyete ilişkin tartışma alanı ve çalışmada nasıl kullanıldığı aşağıda verilmiştir.

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik cinsiyetten farklı olarak, içine doğduğumuz toplumda, toplumsal rollerin en başından belirlenmiş olduğu, bireylerin kültürel olarak cinsiyetlendirilmiş olmasıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) toplumsal cinsiyeti “kadın ve erkek arasında sosyal veya kültürel olarak yapılandırılmış, tanımlanmış olan ve cinsiyetlerinden birine yüklenen kimliklere, statülere, rol ve sorumluluklara dayanan ilişkiyi tanımlamaktadır (...) Toplumsal cinsiyet sabit ya da doğuştan değildir ancak zamanla sosyal ve kültürel olarak yapılanarak bir anlam kazanır” (Akis: 2012). Feminist teori üzerine çalışmaların 1970’ler sonrasında ivme kazanmasıyla birlikte toplumsal cinsiyet kavramı kadının erkeğe tabiiyetini, iki cins arasındaki güç ve iktidar ilişkilerini ve eşitsizlikleri anlamlandırmak üzere kullanılmıştır.

Feminist teoriye göre toplumsal cinsiyet, bir toplumdaki mevcut kültürün kadın ve erkek olmakla ilişkilendirdiği kimlikler, davranışlar ve iktidar ilişkileri bütünü olarak tanımlanmakta; kadın ve erkeğe atfedilen söz konusu davranış kalıpları, beklentiler ve idealler toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Kültürel olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet rollerinin, zaman içinde koşullara bağlı olarak yeniden üretildiği ya da

başka biçimlere dönüştüğü belirtilmektedir (Boyd ve Grieco'dan akt. Özgül, 2010: 14). Dökmen'in (2004: 39) tanımlamasına göre toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımladığı ve bireylerin yerine getirmelerini beklediği cinsiyetle ilişkili bir grup beklentidir.

Connell (1998: 78) rol kavramlarının toplumsal cinsiyet uyarlamalarının çoğunun farklı tipte olduğunu fakat bu uyarlamaların ana fikrinin “cinsiyet rolü” diye adlandırdığı kişinin cinsiyetiyle belirlenen genel bir rolün canlandırılması üzerine kurulduğundan bahseder. Buna bağlı olarak her zaman için belirli bir bağlamda “erkek rolü” ve “kadın rolü” olarak iki cinsiyet rolü mevcuttur. Connell'in bu tanımından erkek ve kadının toplumsal beklentilere yönelik davranış sergilediklerini çıkarmak mümkündür. Kendisinin de ifade ettiği gibi toplumsal beklentilere göre şekillendiğini düşündüğümüz davranışlar, biyolojik varsayımlardan kurtulmamıza olanak tanımaktadır (Connell, 1998: 78). Connell'e göre bireyler rolün öğrenilmesi, toplumsallaşma yoluyla toplumsal ilişkilere yerleştirilmekte ve böylece kadınlık ve erkeklik üretilmiş olmaktadır (Connell, 1998: 79). Fakat cinsiyet rolü teorisi toplumsal cinsiyeti açıklamada biyolojik ikililiğe bağımlılığı, iktidar ile toplumsal çıkarı teorileştirmedeki başarısızlığı nedeniyle eksik bulunmaktadır (Connell, 1998: 85).

Kadınların değersizleştirilmesi ideolojisi diyerek tanımlayabileceğimiz cinsiyetçilik ve patriyarka ya da erkek egemenliği, bütün dünyada varlığını göstermektedir. Catharine MacKinnon'un (akt. Donovan, 1997: 394) belirttiği gibi erkeklerle eşitsizlik kadınların küresel durumudur. Bu eşitsizlik hali araştırmalara da çarpıcı bir şekilde yansımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2018 verilerine göre, küresel olarak yetişkinlerin neredeyse dörtte birinin (% 23) çocukken fiziksel istismara uğradığını ve kadınların yaklaşık üçte birinin (% 35) hem fiziksel hem de cinsel partner şiddeti veya partner olmayan şiddeti yaşadığını göstermektedir.¹¹ Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 2005 yılı verilerine göre ise her yıl 1,5-3 milyon kız çocuğu ve kadın, cinsiyete dayalı şiddet sonucu öldürülmektedir. İki yüz milyon kadın, seçici kürtaj, çocuk öldürme ya da basitçe erkek

¹¹ (Dünya Sağlık Örgütü Raporu. https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/yuklemeler/haberler/2018_istatistikleri.pdf. Erişim tarihi: 15 Temmuz 2015)

çocukların tercih edilmesi sonucu daha az beslenme, daha az tıbbi bakım görmeleri nedeniyle kayıptır (Donovan, 1997: 394). Kadınların etnik kimliği, sınıfı fark etmeksizin günlük hayatta cinsiyetçi ideolojilerle oluşturulmuş politikalar ve kadınların ikincil konumda olmalarının sonucu olarak, kadınlar çalışma alanında, ailede, temel haklara erişimde ayrımcılığa maruz kalmakta, fikrini beyan edememe, temsil edilmeme, bilgiye erişememe, erken ve zorla evlilik, taciz, tecavüz, şiddeti deneyimlemektedirler (İnsani Gelişim Raporu, 2018: 6-7).

Son yıllarda dünyada göç edenlerin yaklaşık yarısının kadın olması ve toplumsal cinsiyet meselesinden ötürü, kadınların göç deneyimlerinin diğer göç edenlerden farklılık göstermesi sebebiyle, 1970'li yıllar itibariyle kadınların göç deneyimleri feminist bir perspektif ile ortaya konulmaya çalışılmış ve bağlamda bahsi geçmeye başlamıştır.

Yapılan yasal düzenlemeler, sözleşmeler ve mülteciler üzerine yapılan çalışmalarda toplumsal cinsiyet perspektifinin eksikliği, kadınların dezavantajlı konumlarını ikiye katlamaktadır. Bal'ın (2014) da ifade ettiği gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların kültürel, politik, sosyal, ekonomik ve medeni alanlarda var olan ve insan hakları çerçevesince de tanımlanmış haklarının ve özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını engelleyen ve bunlara ulaşılmasına ket vuran, bu hakları ortadan kaldırarak ya da kısıtlayarak, cinsiyet temelli ayırım, mahrum etme ve kısıtlama demektir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) Komitesi ise toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, bir bireye cinsiyetini (seks) ya da toplumsal cinsiyetini (gender) temel alarak doğrudan yapılan şiddet olarak tanımlamaktadır (Buz, 2006: 24). Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin (sexual and gender based violence) temel nedenleri, bir toplumdaki kadınların erkeklerle ilişkilerinde daha aşağı konumda tutan toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayanan tutum ve uygulamalardır (BMMYK, 2003'den akt. Buz, 2006: 21). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadının öğrenimi, iş yaşamına katılımı ve gelirini olumsuz olarak etkileyerek ve toplumsal baskı oluşturarak kadının sağlığı başta olmak üzere, pek çok soruna neden olmaktadır (Şimşek, 2011; CEDAW, 2005'den akt. Bal, 2014).

Kısaca bu bölümde kadınların ikincilliğinin temellerini ortaya koymaya çalışan feminist kuram, ataerkil kavramı ve toplumsal cinsiyetten bahsedilmiştir. Bu çalışma özelinde Suriyeli göçmen kadınların toplumsal cinsiyet anlam dünyalarını ortaya koymak için, Kandiyoti'nin *ataerkil pazarlık* kavramı kadınların içinde buldukları eril toplumda ve ailelerde bu egemenlikle mücadele etme yöntemleri açısından, Connell'in *hegemonik erkeklik* ve *öne çıkarılmış kadınlık* kavramları küresel anlamda erkeğe tabi kılınan kadını, bu sisteme boyun eğmeye ve erkeklerin arzularına ve çıkarlarına hizmet etmeye yönlendirmesini anlamlandırma açısından, Walby'nin *özel alan ve kamusal alan kavramı* kadınların değersizleştirmelerini özel alana hapsedilmeleriyle açıklaması açısından, Hartman'ın maddi temellerini erkeklerin kadınların emek gücü üzerindeki denetimlerinde aradığı *ataerkil* kavramı kullanılmıştır. Bu bağlamda çalışmada feminist bakış temel alınmış ve Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyete ilişkin düşünceleri belirtilen kavramlar ekseninde göç öncesi ve göç sonrası açısından karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Göç sonrasındaki yaşamda doğrudan toplumsal cinsiyet ekseninde eğitim ve farkındalık çalışması olan STK'lara giden kadınların göç sonrasındaki yaşamlarında toplumsal cinsiyet konusundaki düşüncelerinde bu STK'ların bir etkisi olup olmadığı kadınların deneyimleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.2. GÖÇ ÖNCESİ SÜREÇ: SURIYE'DE ATAERKİL YAPI VE KADIN

Bu bölümde, Suriyeli kadınların göç etmeden önceki toplumsal yaşantılarını anlamlandırmak adına, göç öncesi Suriye'deki toplumsal yapının toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu bağlamda bu bölümün tartışması iki ayak üzerinden yürütülecektir. İlk ayağında genelde Ortadoğu'da ve özelde Suriye'de ataerkil yapı ve bu yapının içindeki kadın, ikinci ayağında ise Suriye'deki aile hukukunun¹² kadın perspektifinden değerlendirilmesi yapılacaktır.

¹² Suriye'de aile hukuku ve kişisel hukuk birbirinin yerine kullanılmaktadır. Bu çalışmada iki kavramı da göreceksiniz.

Toplumsal cinsiyet eşitliği sorununu daha şiddetli hale getiren iki faktörden bahsedilebilir. Bunlardan biri inanç ve değerlere dayanan tutumsal unsur, diğeri ise hukuki doktrinler ile ilgilidir. Tutumsal unsur, Orta Doğu'nun çoğunda, belirli ataerkil değerlerin sosyalleşme tecrübesiyle öğrenilen, toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki yaygınlığı ile ilgilidir. Yasal boyutu ise İslami kişisel hukuk ve ceza hukukunun kadınlara yönelik ayrımcı olmasıdır. Ataerkil tutumlar ve yasal darlıklar diye adlandırabileceğimiz bu iki faktör kadınları sosyal düzende oldukça dezavantajlı bir pozisyona yerleştirir (Kazemi, 2000: 453).

Ortadoğu'daki ataerkil yapı ise pek çok araştırmacının ilgisini çekmiştir ve bu çalışmaların bir kısmı İslam dini üzerine odaklanmıştır. Oysa İslam'dan önce ataerkil bir düzenin varlığına işaret eden ve hatta bu düzenin İslam dinini oluşturduğuna dair tarihsel çalışmalar da mevcuttur. Kandiyoti (1997: 143) ideoloji ve pratik olarak İslamiyet'in ataerkillik ile karıştırılmasının, İslamiyet'in ve ataerkilliğin tek tipmiş gibi algılanmasının Ortadoğu'daki kadını anlama yolunda yanılgıya düşülmesine sebep olduğundan bahsetmektedir. Bunun yanında, Kazemi'nin (2000: 454) de ifade ettiği gibi her ne kadar ataerkil tutumlar belirli bir dinin ötesinde bir geçmişe sahip olsa da dini gelenekler ve uygulamalar bazen temel baskılarını pekiştirebilmektedirler.

Ortadoğu'daki ataerkil yapı dünyadaki tek istisna değildir, nitekim feminist teorinin Avrupa'da ortaya çıkmasının sebebi de dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi kadınların erkeklere tabi kılınması ve ikincil olmalarıdır. Kazemi'nin (2000: 455) ifade ettiği gibi Ortadoğu'yu belki de diğer bölgelerden ayıran, bu görüşlerin daha eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet perspektifine dönüşümündeki çok yavaş gerçekleşen değişim oranıdır. Şafık (1996:2'den akt. Kazemi 2000: 455) Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın dünyadaki en büyük toplumsal cinsiyet eşitsizliği farkına sahip olduğunu söylemektedir. Orta Doğu ve Kuzey Afrikalı kadınların okul ve iş gücüne katılım oranları düşük olmakta, dünyanın diğer bölgelerindeki kız kardeşlerinden nispeten daha genç ölmekte ve kendi sağlıklarını ve çocuklarının sağlığını tehlikeye atan çok sayıda art arda çocuk doğurmaktadırlar. 2019 yılında yapılan Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yapılan toplumsal cinsiyet araştırmasına göre 1960'lardan bu yana yaşam beklentisinin her bölgede artış gösterdiği fakat,

çatışmanın devam ettiği bölgede ise yaşam beklentisi üzerindeki etkinin hemen hissedilir olmasıdır. Buna örnek olarak ise Suriye’de kadınların 80 yaş olan yaşam beklentisi 2010-2013 yılları arasında 75 yaşa düşmüştür (Dalacoura, 2019: 5). UN Women verilerine göre, 133 milyon kadın sünnet edilmiştir. 15 ila 49 yaş arasındaki Mısırlı kadınların yüzde 90’ından fazlasının sünnet edildiği ve 2018’de 15-17 yaşındaki kız çocuklarındaki sünnet yüzde 74’den yüzde 61’e düştüğü görülmektedir. Bugün yaşayan 700 milyon kadının 18 yaşın altında evlendiği ve Ortadoğu’da 18 yaşın altında evlenen kız çocuklarının oranı yüzde 14 olduğu verisi bulunmaktadır.¹³ Namus cinayetleri ise yine kadına yönelik şiddetin, eril dil tarafından meşrulaştırılmış bir biçimdir ve Orta Doğu’da kadın cinayetlerinin yüzde 61’inin nedeni namus cinayetleridir (Kulczycki and Windle 2011: 1449’dan akt. Dalacoura, 2019: 10). İstihdamdaki cinsiyet eşitsizliği ise tüm dünyada yaygındır. Kadınların istihdama katılımında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri diğer ülkelere kıyasla en düşük oranlara sahiptir. Suriye’de 1990 yılında yüzde 22 olan kadın istihdamı oranı, 2017’de yüzde 12’ye düşmüştür (Dalacoura, 2019: 13). Benzer şekilde Orta Doğu ve Kuzey Afrika cinsiyetler arası ücret farkı yüzde 40 gibi bir oranla dünyadaki en yüksek orana sahiptir. Özel sektördeki cinsiyetler arası ücret farkı kamuya göre çok daha yüksektir, bu sebeple kamu sektörü çok daha caziptir. Küresel anlamda gerçekleştirilen pek çok araştırma kadınların erkeklere oranla temel haklarına erişimleri noktasında çok geride oldukları ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıklarını göstermektedir.

Öyleyse ataerkillik, Orta Doğu’da dini dogmanın sınırlarını aşan ve bağlamda önemi olan bir konudur. İslami doktrin ve onun otorite ve hakimiyet yapısına yaptığı vurgu, aynı zamanda Orta Doğu’da ataerkil normun güçlendirilmesine de yardımcı olmaktadır. Asıl soru, ataerkil yapının Orta Doğu’daki varlığı değil, bu sorunu incelemek ve bağımsız etkisini değerlendirmektir. Böyle bir adım atılmadığı sürece, ataerkilliğin toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki son derece zararlı etkisi kolayca yok edilemez (Kazemi 2000: 457).

¹³ UN Women Arab States/North Africa website: Facts and Figures: Ending Violence Against Women and Girls, <http://arabstates.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>

Bora'nın (2008: 57) Orta Doğu'da yaşayan kadınların hikayesini anlamamızda yardımcı olacak şu sözleri çok değerlidir:

“İslam'ın kadınların kapatılarak ve dışlanarak ikincilleştirilmelerine neden olduğu yahut cinsiyetlere ayrı yaşam alanları öngörerek onları güçlendirdiği düşünceleri, her durumda, dini tarih dışı bir alanmışçasına ele aldığı için, sorunludur. Bu nedenle, bu coğrafyada yaşayan kadınların hikâyelerini anlamaya çalışırken, “Ortadoğu” fikrinin kendisinin de gerçekliğin belirli bir perspektiften, sömürgeci perspektifinden kurulması olduğunu hatırd tutarak, bu coğrafyanın son yüzyıldaki tarihsel değişimini ve kendi içindeki bölgesel farklılıkların son derece büyük ve keskin olabildiğini dikkate almakta yarar var (Bora, 2008: 57).”

Bora (2008: 58) sosyal bilimsel olarak etkili olabilecek yolun, yukarıda bahsettiği bu tarihsel değişimi kadınların nasıl deneyimledikleri, neresinde ve ne şekilde rol oynadıklarına bakmak olduğunu söylemektedir. Bu yolun İslamiyet'in kadınlara ne yaptığını araştırmaktan daha etkili olacağını da eklemektedir (Bora, 2008: 58). Kadınların özgürlük taleplerinin sömürgecilerin politikaları ile iç içe geçtiği bir tarihsel düzlemde, Bora (2008: 58) sömürgeciliğe karşı direnişin kadınların “geleneksel” konumlarını sürdürmeleri ya da kapanmaları biçiminde görüldüğünü söylemektedir.

Kandiyoti (1997: 75) kapitalist devletler ve sosyalist devletler arasında birden çok eşlilik, örtünme, çocuk evliliği ve kadınların kamusal yaşamdan dışlanması gibi geleneksel uygulamaları karşılaştırmış ve bunların kapitalist devlette sosyalist devletlerden çok daha yaygın olduğunu saptayarak; buradan “bir toplumun İslami niteliğini değerlendirmek için, nüfusun dinsel bağlılığından ziyade toplumun daha geniş politik projesine atıfta bulunulması gerektiğini” söylemektedir.

Suriye'nin durumu, ülkenin belirli tarihi deneyimleri nedeniyle özellikle ilgi çekici bulunmakta ve bölgedeki komşularıyla kıyaslandığında Suriye'nin özellikle cinsiyet meseleleriyle ilgili resmi söylem ve politikalarda dikkate değer bir "laiklik" çizgisini sürdürdüğü görülmektedir (Wieland 2006'dan akt. Sparre, 2008: 4). 1963'ten bu yana

Suriye laik ve otoriter bir rejime sahiptir ve ülke kendisini sosyalist demokratik bir halk cumhuriyeti olarak nitelendirmektedir.

Baas Partisi'nin 1963'te iktidarı devralmasıyla birlikte cinsiyet eşitliği, eğitim ve istihdama eşit erişim gibi önemli ideolojik açılımlar getirmiştir. Suriye'de, diğer ulus devletlerinde olduğu gibi, kadınlar ülkenin kalkınmasının ve modernleşmenin sembolü olarak kullanılmaktadırlar. Baas Partisi, Suriyeli kadını hem ülkenin geri kalmışlığının hem de ilerleme olanaklarının bir simgesi olarak resmedip, kadın eğitimini modernitenin simgesi haline getirmeye çalışmıştır (Rabo'dan akt. Sparre, 2008: 6). Bundan on yıl önce tüm üniversite öğrencilerinin yarısından fazlası kadındır (Wieland'dan akt. Sparre, 2008: 7) ve ev dışında çalışan kadınların oranı 1970'de yüzde 5,5'ten 1995'te yüzde 26,1'e yükselmiştir (Sparre, 2008: 7).

1970'lerde Suriye'de ekonomik büyümeyi güvence altına almak adına, devlet kadınları kamu sektöründe kâtip olarak çalıştırmaya başlamıştır. Devletin yürüttüğü belirsiz bir toplumsal cinsiyet söyleminin alt metninde kadınlar kadar erkekler de yeni devletle yakın ilişki kurarak yerine getirebilecekleri topluma hizmet etme yükümlülüğüne sahip olduklarına dair bir mesaj içermektedir (Sparre, 2008: 8). Suriye'de kadınların sadece kamu sektöründe çalışmasının ve ekonomik büyümeye ihtiyaç duyduğu bir dönemde kadınların çalışmaya teşvik edilmesini, Michel'in (1993: 125-126) bahsettiği gibi kadınları ekonomik bunalım dönemlerinde işe en son alınan ve ilk çıkarılabilecek olan "yedek-emek gücüne" indirgeyen uygulamalara örnek teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Nitekim 2000'li yıllarda artan enflasyon sebebiyle, işsizlik oranlarının arttığı ve rejim için meşruiyet sorunun olduğu dönemde, kadınların evdeki anne ve eş rollerine fazlasıyla vurgu yapılarak eve dönmeleri teşvik edilmeye çalışılmıştır (Sparre, 2008: 9).

Abu-Assab (2017: 17), Suriyeli kadınlara anayasada eşit haklar tanınmış olmasına ve kamu hayatında da yer almalarına rağmen araştırmacılar bunun yanıltıcı olduğunu, "devlet feminizmi" nedeniyle kadınların fark edilmeyen pek çok engelle yüz yüze kaldıklarını ifade ettiklerini belirtmiştir. Rabo'nun (1996: 163) belirttiği gibi Suriyeli kadınlara yönelik çoğunun meslekte temsil edildiklerine, eczacı ve mühendislik

mesleklerine teşvik edildiklerine yönelik bir imaj yaratılmıştır (Abu-Assab, 2017: 17) Suriye başka devletlerin de yaptığı gibi cinsiyet ilişkilerine müdahale ettiği ve tanımlanabilir “toplumsal cinsiyet rejimi” oluşturduğu (Connell, 1990’dan akt. Kandiyoti, 1997: 165) ve kadınları ulusal projelere erkeklerden daha farklı şekilde dahil ettikleri görülmektedir (Kandiyoti, 1997: 165).

Maziak ve Asfar (2003’den akt. Abu-Assab, 2017: 18) kadınların işgücü piyasasına entegrasyonu, toplumsal normları veya kadınlar üzerindeki diğer baskı biçimlerini yansıtmadığından, kadın haklarının ve cinsiyet eşitliğinin bir işareti olarak görülmemesi ve düşünülmemesi gerektiğini söylemektedir. Buna ek olarak, çalışan kadınların seçilmiş kadınlar, dahası, çoğunlukla kentsel bölgelerden ve seçkin geçmişlerden gelen kadınlar olduğunu ve Suriye'deki kırsal ve dezavantajlı bölgelerden gelenlerden farklı bir konumda olduklarını belirterek, bu durumun kadınların çoğunluğunun günlük yaşamını yansıtmadığını, fiziksel istismar ve ataerkilliği de göstermediğini savunmaktadır.

2011 yılında çıkan iç savaş sonucunda ise pek çok insan yerini yurdunu bırakarak ülkelerini terk etmiş ya da ülkeleri içinde iç göç yaşamışlardır. İç savaşın yarattığı çatışma hali ve göç durumu ise göç alan ülkeleri etkilediği kadar, göç veren Suriye’yi de her anlamda etkilemiştir. Abu-Assab (2017: 19) Suriye krizinin toplumsal cinsiyet dinamikleri ile ilgili birçok yapı ve kalıpların parçalanmasına neden olduğunu dile getirmektedir. Devlet yapılarının dağılması, mültecilik, iç göç ve çatışma daha genel olarak aileleri ayırmış ve toplum içindeki bağları koparmıştır. Bu şartlar altında, bazı cinsiyet ilişkileri ve cinsiyet dinamikleri etkilenmiş ve bir dereceye kadar değişmiş ve bazıları ise güçlendirilmiştir.

Devlet feminizmine karşı örgütlenen kadınlar, Sünni kadınlar halk hareketleri ve isyanlarla birlikte tekrar belirginleşmişlerdir. Bununla birlikte, özellikle Sünni kadınlar arasında, ailelerini kıyafetleriyle ilgili olarak meydan okuyan özellikle de gelenekler sebebiyle başörtü giymeye zorlanan çok sayıda kadın isyanları yapıyı çökertmek ve başörtüsünü sökmek için bir fırsat olarak değerlendirmiştir (Nour Abu-Assab, 2017: 20).

Tecavüzü kültürel açıdan, erkeklerin “erkekliklerini” kurmalarında temel bir araç olarak gören Brownmiller’in (1975’den akt. Donovan, 1997: 275) düşüncelerini temel alarak, savaş zamanında kadınların sistematik bir şekilde tecavüze uğramasının sebeplerini anlamlandırmak mümkündür. Arap Baharı ile birlikte Suriye’deki kadınlar örgütlenerek, barışın kurucusu olma eylemleri içinde aktif rol üstlendikleri bir dönemde, Esad rejiminin kadınların toplumsal rollerini saf dışı bırakmak için kullandığı kilit araçlardan biri tecavüzdür. Birçok kadın ve kız çocuğu, öncelikle Esad rejiminin bir parçası olan silahlı adamlar tarafından halka açık olarak veya evlerinde saldırıya uğradıklarını ifade etmektedir. Savaş ortamında yaşanan tecavüzler kadınları çatışmanın kurbanlarından biri yapan ve onların herhangi bir barış hareketine katılımlarını engelleyen Suriye iç savaşının önemli ve rahatsız edici bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Moore ve Talarico, 2015: 230). Suriye iç savaşında sadece Esad rejimi değil, yine IŞİD’in de kadınları kaçırdıkları, yaşlıları köle olarak tuttukları, gençleri ise insan ticaretinde kullandıkları ve IŞİD askerlerince defalarca tecavüze maruz bırakıldıkları raporlanan bir gerçektir (Moore ve Talarico, 2015: 231).

3.2.1. Suriye Aile Hukuku ve Ceza Hukukunda Kadın

Bu bölümde Suriye’de yürürlükte olan Aile Hukuku ve Ceza Hukuku toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirilmiştir.

Arap hukuk sisteminde bir bireyin kamusal alandaki hak ve yükümlülükleri medeni kanunla düzenlenirken, aile içindeki ilişkisi daha çok “aile yasası” olarak bilinen kişisel statü yasasıyla düzenlenir. Özel alanda aile hukuku, evlilik, boşanma, çocuklara velayet, çocuk bakımı, miras ve evlat edinme gibi konularda vatandaşların “özel hukuk işlerini” düzenlemektedir. Kamusal alanda, medeni hukuk, vatandaşların ücretli emek, eğitim, siyasi temsil, sivil toplumlarda örgütlenme özgürlüğü, örgütlenme ve sendikalarla ilgili anayasal, siyasi ve sosyal haklarını düzenlemektedir. (Maktabi, 2010: 560).

Suriye Kişisel Statü Yasası olarak bilinen 1953 yılı 59 nolu Suriye Aile Hukuku, İslami şeriat yasalarından etkilenir ve tüm Suriye vatandaşlarına uygulanır. Bununla birlikte,

Dürzi, Yahudi ve Hristiyan mezheplerinin, 307 ve 308'inci maddelerinde evlenme ve boşanma ile ilgili konularda kendilerine özerklik tanıyan kendi aile yasaları vardır (Berger 1997: 127'den akt. Maktabi, 2010: 561).

“Çoğu Arap ülkesinde olduğu gibi Suriye’de de diğer yasalar tamamen laik olsalar dahi İslami şeriat yasalarında, Hristiyan Kilisesi yasalarında ve Yahudi hukuku yasalarında aile hukuku, kadını erkeğe tabi olarak gören dini hukukun izlerini taşımakta ve ataerkil kavramlar içermektedir. İslami aile hukuku bir yandan kadın ve erkek cinsiyetine özgü görev ve yükümlülükleri net bir şekilde belirleyerek toplumsal cinsiyet çizgilerini çok dramatik bir şekilde çizmekte ve öte yandan erkeklere imtiyaz tanımaktadır” (Kazemi 2000: 457). Hristiyan azınlık için Hristiyan dini mahkemeler ve Müslüman çoğunluk için İslami mahkemeler bulunmaktadır. Bu dini mahkemelere başkanlık edenlerin hepsi erkektir.¹⁴ Şeriat ve Dürzi Mahkemelerine başkanlık edenler hakimlerken, Hristiyan mahkemelerine hakimlik edenler ise papazlardır (Mousa, 2018: 3).

Aile hukukunu devletin düzenlemesine rağmen, yasalar kadın ve erkek vatandaşlarına farklı haklar ve görevler vererek, vatandaşlığı politik anlamda kurumsallaştırmaktadır (Maktabi, 2013b: 281). Farklı din ve mezheplerin anayasalarının olması Suriye’de sadece kadınların ayrımcılığa uğramadığını, aynı zamanda farklı din ve mezheplerin de ayrımcılığa maruz kaldığını söylemek mümkündür. Ayrıca dini ve mezhepsel ideolojilerin dayatılması nedeniyle vatandaşlara seçim özgürlüğü tanınmamaktadır (Mousa, 2018: 2).

Temel ve saf haliyle İslami kişisel hukuk/aile hukuku, kadınlara karşı miras, boşanma, evlilik ve çocuk velayeti hakları alanlarında ayrımcılık yapmaktadır. Suriye anayasası, madde 23’e göre birçok kadın haklarının açıkça korunmasını sağlar ibaresi yer almaktadır: “Devlet, kadınlara siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata etkin ve tam

¹⁴ Kadınların Şeriat mahkemeleri olarak bilinen Müslüman kişisel statü mahkemelerine atanmamasının yasal ve sosyal sebeplerini açıklayan görüşler için bakınız: Cardinal, M. (2010). Why aren't women Shari's Court Judges.

olarak katkıda bulunmalarını sağlayacak tüm imkânları sağlar ve devlet, toplumun gelişmesini ve katılımını engelleyen kısıtlamaları kaldırmaya çalışacaktır.” Anayasada 33. maddenin 3. Bendinde ise: “Vatandaşlar, cinsiyet, köken, dil, din veya inanç temelinde ayırım gözetilmeksizin hak ve görevlerde eşit olacaktır.” ve 34. maddesinde ise “her vatandaş politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılma hakkına sahip olmalı ve yasa bunu düzenlemelidir.” ibareleri yer almaktadır.¹⁵ Ticaret hukukunda, kadınlar ekonomik konularda bağımsız olarak hareket etme hakkına sahiptir ve anayasada bir kadının ifadesi bir erkeğe eşittir (Maktabi, 2010: 559). Anayasada kadın ve erkek olarak reşit olan tüm vatandaşların eşit sivil haklara sahip olduğunu söyleyen maddeler, kişisel hukuk/aile hukuku, ceza hukuku ve vatandaşlık hukuku söz konusu olduğunda kadınları bu haklarından mahrum bırakmaktadır. Örneğin Suriye vatandaşlık yasasında, Suriyeli bir kadın, Suriyeli olmayan bir kişi ile evli olması durumunda çocuklarının Suriye vatandaşlığı hakkı yokken, Suriyeli bir erkek, Suriyeli olmayan bir kadın ile evli ise bu hakka sahiptir. Ceza hukukunda, 548. maddede “namus cinayetleri” için iki ila dört aylık hafif hapis cezası vardır ve namus cinayetleri kadınların kendi dininin dışından bir erkekle evlenmeleri de dahil olmak üzere, cinsel normların kırıldığı iddiası ile bir kadının öldürülmesini içermektedir. Buna karşılık, adam öldürme cezası ise 15 yıla kadar hapis cezasıdır (Shammat 2006’dan akt. Maktabi, 2010: 557). Yine ceza hukukunda anayasayla tezat oluşturacak şekilde, bir kadının ifadesi, bir erkeğin yarısı kadar değerlidir. Ek olarak, yalnızca kadınların sayıları ve geçerliliğinden bağımsız olarak ifadeleri bir katili mahkûm etmek için yeterli değildir. Her durumda, doğrulama için erkek bir tanık gereklidir (Kazemi 2000: 461). Ceza kanunu evlilik içi tecavüzü, cinsel taciz ve tecavüz suçlularını gerektiği şekilde cezalandırmamaktadır. Ceza kanununa göre, kadın tacizcisi ve tecavüzcüsü ile evlenmeyi kabul ederse cezai soruşturma sona erdirilir. Fuhuş yapan kadın ceza alırken, müşterisi olan erkeklere hiçbir ceza verilmemektedir. Aile içi şiddet ise yasalarca cezalandırılmaz. Evlilik dışı doğan çocuklar ise kayıt altına alınmayarak, kayıtsız çocuğun sayısının artmasına sebep olmaktadır (Mousa, 2018: 3).

İslami aile hukuku uygulamalarında ailenin özel bir rol ve yeri bulunmaktadır. İslam geleneği her zaman ahlaki ve etik bir toplumun bel kemiği olarak ailenin rolünü ve kritik

¹⁵ ([https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=5100f02a2.](https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=5100f02a2)) Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2019

önemini vurgulamıştır. Kadınlar, erdemin taşıyıcıları ve çocuklar için sosyalleşmenin kilit unsurları olarak övülürler. Aile değerleri ve kadınların üremedeki temel rolü, konuyla ilgili geniş söylemde kabul görmekte ve özel övgüler almaktadır (Kazemi 2000: 458). Bunun yasalara yansımaları Suriye anayasasının 20. Maddesinde görmek mümkündür. Madde 20'ye göre toplumun en küçük çekirdeğinin aile olduğunu ve onun korunması ve devam etmesi için tüm maddi manevi engellerin ortadan devlet tarafından kaldırılacağından söz eder. Kadın ve çocukların ise yine devlet tarafından korunup, gençlerin kendi yetenekleri doğrultusunda gelişimleri için uygun şartların sağlanacağı taahhüt edilmektedir.¹⁶

“Müslüman erkeklerin, tek tanrılı dinlerden birine ait olmayan hiçbir kadınla evlenmelerine izin verilmez ve Müslüman kadınların, Müslüman olmayan erkeklerle evlenmelerine izin verilmez” (Mousa, 2018: 4). Kadın bir erkeğin vesayeti ile evlenebilir. Bu erkek babası, erkek kardeşi veya başka bir erkek akrabasından herhangi biri olmak zorundadır. Bu ise anayasa ile çelişen bir durum yaratmaktadır. 18 yaşı reşit olarak kabul eden ve eşit sivil haklara erişim sağlamayı taahhüt eden anayasaya tezat oluşturacak şekilde, kadınların evlilik kararı erkek vasisine bağlanarak, kadınları bağımsız karar veremeyen bireyler olarak görmektedir. “Yasal evlilik yaşı bir erkek için 18, bir kız için 17 iken; erkek vasisinin izni olması şartıyla erkek 15, kız 13 yaşında evlenebilmektedir” (Maktabi, 2010: 559). “Hamilelik ve çocuk doğması gibi durumlarda ise daha erken yaşta evlilik geçerlidir. Bu durum ailelere kız çocuklarını erken yaşta evlendirme seçeneği sunar. Nitekim erken ve zorla evlendirmeler ülkenin özellikle kırsal bölgelerinde çok yaygındır” (Mousa, 2018: 4). Öte yandan bu yasa kız çocuklarının taciz tecavüze maruz kalma durumlarına da kapı aralamaktadır.

Kişisel Durum Yasası'na göre Müslümanların çok eşli evlilik yapmaları yasaldır. Erkeğin ikinci kez evlilik yapması, meşru bir gerekçesi olmadığı ve iki eşin ihtiyaçlarını maddi olarak karşılayamaması durumunda hâkimin bu evliliğe izin vermeyeceği belirtilmektedir

¹⁶ (Maddenin tamamı için bkz: <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain?docid=5100f02a2>).

(Mousa, 2018: 5). Fakat ikinci evliliğin şartlarının ucu çok açıktır ve kesin bir çizgi ile belirlenmediği gibi hâkimin kararına bağlanarak muğlaklaştırılmıştır.

Bazı kısıtlamalara rağmen, bir erkek, kadını serbestçe, davaya gerek olmadan ve hiçbir şekilde tahkikat olmadan boşayabilirken, bir kadının bunu yapma hakkı büyük ölçüde yoktur (Kazemi 2000: 457). “Kadınlar, yalnızca evlilik çatışması, zarar, yanılma ve maddi hükümlerin bulunmaması gibi durumlarda Şeriat mahkemelerinde boşanma davası açma hakkına sahiptirler. Dürzü ve Hristiyan kadınların boşanmaları da hâkim tarafından izin verilmesi sonucunda gerçekleşir. Hristiyanlarda bu durum mezhepler arasında değişmektedir” (Mousa, 2018: 6). Kadınlar için bu işlemler fazlasıyla uzun ve karmaşık olabilmektedir. Mousa’nın (2018: 3) da belirttiği gibi Suriyeli kadınlar, prosedürlerin karmaşıklığı ve uzunluğu nedeniyle, her türlü kişisel statü mahkemesine başvururken acı çekmektedirler. Genelde, davalarını ispatlayamamaları sebebiyle, özellikle dava çocuklarını içerdiğinde, haklarını tamamen terk etmektedirler. Boşanma durumunda kadın kız çocuğu 13, erkek çocuğu 15 yaşına gelinceye kadar velayetinde bulunmasına karşın, velayet döneminde evlilik evinde nadiren yaşayabilir (Maktabi, 2010: 559).

Suriyeli Müslüman bir kadının ailesinden alacağı miras erkek kardeşinin yarısı kadardır. Bu yasa, 2010 yılında çoğu Hristiyan mezheplerin yeni yasalar çıkararak, kadın ve erkeğin mirastaki hakkını eşitleyene kadar bütün Suriyeliler için geçerliliğini korumaktaydı (Mousa, 2018: 7).

Maktabi (2010: 560) kadın vatandaşlar için, devletin aile hukukuna dini yasaların dahil edilmesinin yasal ve politik sonuçlarını şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk olarak, Suriyeli kadınların vatandaşlık hakları, aile hukuku tarafından kaldırılmakta ve geçersiz kılınmaktadır. Çünkü dini inançlar dolaylı olarak vatandaşlar arasındaki cinsiyet farklılığını ve ataerkil kavramları içermektedir. İkincisi, dini grubun aile hukukuna yansıyan norm ve uygulamaları tanımlaması, devlet tarafından desteklenmekte ve sürdürülmektedir; bu sayede, kadınların erkek vatandaşlara kıyasla, vatandaşlık haklarını ihlal eden ataerkil aile modellerini güçlendirmektedir. Böylece aile yasalarını uygulayarak devlet ‘kadınları yöneten

eşitsiz bir güç ilişkileri sistemini' sağlamlaştırır (Shachar 2000: 203'den akt. Maktabi, 2010: 560) ve politikada cinsiyetçi vatandaşlığı sürdürür (Maktabi, 2010: 560)."

"Suriye'de ikili mahkemelerin varlığı, din adamlarının adli özerkliğini güvence altına almakta ve aile hukuku reformu için baskıya daha güçlü bir şekilde direnmelerini sağlamaktadır" (Maktabi, 2013). Kandiyoti'nin (1997: 178) dediği gibi Arap dünyasındaki modern devletlerin çoğu, aile ve kişisel hukuk alanlarında her şeye rağmen yasal reform yapmak için girişimde bulunmuşlar ve hatta İslami hukukun çerçevesi içinde kalmalarına karşın, kadın haklarını genişletmeye çalışmışlardır. Yalnız pek çok kaynakta belirtildiği gibi, kadın haklarına yönelik yapılan reformların pek çoğu ülkelerin ulusal çıkarlarına uyması, kadınların çalışması yoluyla ekonomik gelişmeye katkı sunarak iktidarın meşruiyetini ve ayakta kalmasını desteklemesi şartıyla yapılmaya çalışılmıştır (Kandiyoti, 1997: 181).

"Mısır, Lübnan, Suriye ve Fas'taki kadınlar 1990'ların başına kadar benzer aile hukuku rejimleri altında yaşamışlardır. Tüm dini mezhepler içerisinde, benzer kültürel gerekçeler ve dinî tartışmaların, ataerkil aile ideallerine önem verdiği ve devlet yasalarının kadın vatandaşlara karşı ayrımcı tutum sergilemekte olduğu, cinsiyetlendirilmiş ve grup temelli vatandaşlığı sağlamlaştırdığı görülmektedir" (Maktabi, 2013: 281). Fakat 1979 BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'nin (CEDAW) imzalanmasıyla birlikte, ülkelere kadın haklarıyla ilgili önlemler almaya dair sorumluluk düşmüştür. Suriye de bu ülkelerden biridir ve 2003 yılında CEDAW'ı imzalamıştır. Bu yıllarda Suriye'de devlet tarafından başlatılan "Şam Baharı" hareketinin de bir parçası olarak, STK'lar oluşturulmuş, devlet politikaları insan hakları standartlarına uygun hale getirilmeye çalışılmış ve kadın hakları taahhütlerine uyabilmesini sağlayacak kurumlar oluşturulmuştur. Bu hareketlerin sonucunda çalışan kadınlar ve işçi sendikaları ekonomik, sosyal ve yasal konulara dikkat çekmiş ve kadınların yaşam koşullarını iyileştirmek için talepler sunmuşlardır (Maktabi, 2013: 288).

Kadınların bu çalışmaları çeşitli kazanımlar elde etmelerini de sağlamıştır. Sosyal İnisiyatif Derneği (ASI) adında kadın savunucusu olan STK, 19 Ekim 2003'de 18. Madde yürürlüğe girdiğinde boşanmış annelerin velayet hakları konusunda baskıda

bulunmuşlardır. Bunun sonucunda velayet süresi, oğlan çocukları için 13 ve kız çocukları için 15 olmak üzere iki yıl uzamıştır. Boşanmış bir annenin velayet süresi boyunca evlilik evinde yaşamasını sağlayan öneri ise kabul edilmemiştir. Bu, 1975'ten beri Suriye'de aile hukuku sorununda yapılan ilk değişiklik olarak tarihe geçmiştir. Bu dönemde kadın hareketlerinde bir canlılık başlamış ve aile hukuku sorunları tartışılmıştır. STK'lar, sendikalar, politikacılar tarafından Suriye'nin CEDAW çekincelerinin tartışıldığı atölyeler düzenlenmiş, kadına yönelik şiddet konusunda ülke çapında kampanyalar başlatılmıştır. Bunun sonucunda 2009 yılında her valilikte istismara uğramış kadınlara yönelik barınma evleri kurulmuştur. 2006'nın sonunda ise Suriye siyasi otoriteleri reform baskılarına karşı kapalı bir tutum sergilemeye başlamışlardır. 2007'de ASI aile hukukuna yönelik bir araştırma başlatmıştır ve bir şeyh ise bu araştırmanın aileye karşı savaş başlattığına dair iddialar ortaya atmıştır. Bu olayları takiben ise ASI'nın sahada görev yapma izni geri çekilmiştir (Maktabi, 2013: 295-296).

STK ve sendikaların çalışmaları ve CEDAW'a yönelik Suriye'nin taahhütlerine rağmen Suriye'de kadın hakları ile ilgili pek fazla değişim olmamıştır. Hatta var olan kadın örgütleri kapatılarak, sahada etkinlik yapmalarının önü kesilmiştir. CEDAW Komitesi 2007'de kadınların düşük temsil düzeyleriyle ilgili endişelerini dile getirmiş, bununla birlikte şu anda yürürlükte olan ve kadınlara karşı ayrımcı olan aile hukuku, ceza hukuku ve medeni hukukta yer alan yasalar için Suriye'yi “yasa reform sürecine yüksek öncelik vermeye ve değiştirmeye veya iptal etmeye” çağırmıştır (Moore ve Talarico, 2015: 227). Suriye hükümeti, kadınların karar alma pozisyonlarındaki temsiliyetini artırma taahhütlerine yönelik pratikte herhangi bir önlem almadığı görülmüştür. 2005 yılı verilerine göre ise kadınların Suriye Parlamentosu'na katılımı %12 ve yerel idare konseylerine katılımı ise %4,2'dir (Moore ve Talarico, 2015: 227).

Yukarıda da bahsedildiği üzere, kadın örgütlerinin CEDAW'ın uygulanmasına yönelik Suriye hükümeti üzerinde kurulan baskının sonucu olarak, yasalarda değişim gerçekleştirilmeye çalışılmış, bununla ilgili yalnızca çocuk velayeti ile ilgili maddede istenilen düzeyde olmasa dahi bir değişiklik yapılabilmıştır. “Ancak evlilik, vesayet, yargı yetkisi ve miras gibi diğer meselelerin temel ayrımcı niteliği değişmemiştir” (Mousa, 2018: 9).

Kadınlara yönelik bütün bu ayrımcı uygulamalar ve yasalar, kadınların temel haklarına erişimlerini engelleyerek, cinsiyet temelli şiddete maruz kalmalarını ve erkeğe tabi olmalarını garanti etmektedir. Tüm bu uygulamaların temeli ise Kandiyoti'nin (1997: 90) de dediği gibi sadece İslam toplumlarına özgü olmayan, kadın cinselliğinin somut denetim tarzlarıyla ilgilidir.

3.3. GÖÇ SONRASI SÜREÇ: TÜRKİYE'DE YENİ YAŞAM

Göç kavramı yaşanan dönemin özelliklerine göre yaşanma şekli değişse de binlerce yıldır insanların yaşamındaki gerçeklerden biri olmuştur. Günümüzde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2018 yılı verilerine göre çatışma, iç savaş gibi nedenlerle yerinden edilmiş 70,8 milyon insan vardır.¹⁷

Yer değiştirmenin biçimine göre, sürekliliği ve içeriğine göre göç ve göçmen türleri mevcuttur. Kişinin arzusu dikkate alındığında göç, gönüllü veya zorunlu şeklinde ele alınarak incelenebilir. Göç edilen yerde kalınan süreye göre ise geçici veya daimî; göçün yasalara uygunluğuna göre düzenli veya düzensiz; göç edilen yerin bir ülke sınırları içinde olma durumuna göre ise iç veya dış göç olarak ayrılabilir (Uçan ve Şeker, 2006). Bu araştırmanın da merkezini oluşturan ve göç literatüründe önemli yer edinmiş kavramlardan biri zorunlu göçtür. Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğünde (2009) zorunlu göç, insan kaynaklı ya da doğal sebepler dolayısı ile gerçekleşmekte olan; refaha ve yaşama yönelik tehditlerin yanı sıra zorlama unsurunu da içinde barındıran göç hareketi şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁸ Zorunlu göç mülteci, sığınmacı ve yerinden edilmiş insanları barındırması bakımından, bu çalışmada ele alınması gereken olgulardan biridir. Bilhassa 80'li yıllardan bu yana gerçekleşen insani

¹⁷ (<https://www.unhcr.org/tr/>. Erişim Tarihi: 29.07.2019)

¹⁸ (http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf. Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2019)

krizler dolayısıyla, farklı bir ülkeye iltica talebinde bulunan göçmen sayısı dünya genelinde artmıştır. Bu bağlamda ülkelerde gerçekleşen politik dengesizlikler, göçü zorunlu kılan kitlesel mülteci akımlarına (Castles ve Miller'dan 2008) sebep olmuştur. Son yılların en büyük kitle hareketliliğine sebep olan Suriye krizi sonucunda, 5,6 milyon Suriyeli başka ülkelere göç ederek sığınma talebinde bulunmuştur.¹⁹

1951 tarihinde gerçekleşen Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci tanımı şu şekilde yapılmıştır: “*Menşei ülkesi dışında bulunan, ırkı, dini tabiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü sebebiyle zulüm görmekten haklı nedenlerle korku duyan ve ülkesinin korunmasından yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen veya zulüm korkusu nedeniyle buraya dönmek istemeyen kişi.*”²⁰ Mülteci kısaca başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından “kabul” edilen kişi olarak tanımlanabilir.

Göçmen ise eziyet görmekten haklı nedenlerle çekindiği ve zorunda kaldığı için değil, daha çok ekonomik kaygılarla ülkesi dışında başka bir yere hareket eden kişilerdir. Mülteci ve sığınmacılar ekonomik göçmenlerden farklı olarak şiddet olayları veya çatışmaların yaşanması gibi zorunlu nedenlerden dolayı ülkelerinden ayrılan göçmenlerdir (Castles ve Miller, 2008: 144). Göçmenler, kendi ülkelerini terk etseler dahi, vatandaşlık hakları devam etmektedir. Ancak aynı şeyi ülkesine çoğu zaman geri dönme şansı bile olmayan mülteciler için söylemek mümkün değildir.

3.3.1. Göç Teorileri Ekseninde Suriye Göçünün Değerlendirmesi

Göç toplumsal varoluşun her boyutunu etkileyen aynı zamanda kendi karmaşık dinamiklerini geliştiren bir süreçtir. Bu nedenle göç üzerine yapılan araştırmalar özünde inter-disiplinerdir (Castles ve Miller, 2008) ve bu nedenle de göç hareketliliğinin

¹⁹ (<https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>. Erişim Tarihi: 24 Haziran 2019)

²⁰ (http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf. Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2019)

anlaşılabilmesi için farklı bilim dallarının perspektifine ve iş birliğine ihtiyaç vardır. Bu çalışmada ise göç olgusu kadın çalışmaları açısından ele alınmıştır. Suriyeli göçmen kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşünceleri göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası yeni yaşamda karşılaştırmalı olarak kadınların deneyimi ve anlam dünyası üzerinden ele alınmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın teorik arka planını feminist teori, ataerki ve toplumsal cinsiyet söylemi oluşturmaktadır. Ancak burada Suriyeli kadınların yaşadıkları zorunlu göç çalışmanın gerçekleştirilmesi için gereken koşulların yaratıcısı olduğundan, çalışma kapsamında zorunlu göç de feminist teori, ataerki kavramı ve toplumsal cinsiyet ile birlikte ilişkisel olarak kullanılmakta ve çalışmanın teorik arka planını oluşturmaktadır.

Göç teorilerinin tarihine baktığımızda temelde üç farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür. Bunlar; ekonomik teori, tarihsel-yapısalcı yaklaşım ve göç sistemleri teorisidir. Ekonomik teori göçü itici ve çekici faktörler ekseninde değerlendirir. İtici faktörler iş, istihdam ve varılacak ülkedeki kişi başına gelir; çekici faktörleri ise varıcı ülkedeki göç yasaları ve iş pazarı durumu olarak özetlenebilir. Tarihsel-yapısalcı yaklaşımlar ise şu ana ilişkin ekonomik etkenlere değil, tarih boyunca toplumların yaşadıklarına, sömüren sömürülen ilişkilerine bakarak oluşturduğu merkez-çevre ülkeler ayrımları üzerinden kapitalizmin çevresel, kapitalist olmayan toplumlara nüfuz etmesinin yurtdışına göç etmeye eğilimli bir nüfus yarattığı fikrine odaklanır. Aslında bu bir dönem sömürge, daha sonra kolonyalizm, post kolonyalizm, emperyalizm gibi isimlerle anılan sömürü düzeninin modern kapitalist sistemde az gelişmiş/gelişmemiş ülkelerin bu durumlarını sabit kılma ve merkez ülkelerin konumlarını garanti altına alma yollarından biri olarak görmektedir (Castles ve Miller, 1998; Massey ve diğerleri 1993). Bu teoriye göre, küresel politik ve ekonomik yapının yanı sıra, hedef ülkeler ve menşe ülkeler arasında gerçekleşen kültürel, tarihsel ve ideolojik bağlantılar da uluslararası göçte belirleyici etmenlerdir (Sert, 2015: 36-37). Üçüncü göç kuramı olan mikro kuramlar ise (Kümbetoğlu, 2015: 50) göçü yaşayanların göç deneyimine, bu deneyimin bireyin dünyasındaki anlamına ve algısına odaklandığını ve daha çok mikro düzeyde, ayrıntıları ortaya koymaya çalışan kuram olarak tanımlanmaktadır.

Erbaş'ın (2019: 282) da ifade ettiği gibi eski göç türlerini açıklayan kuramlar çoğunlukla göçün nedenlerine odaklanmışlardır ve günümüzdeki göç sürecini ve göç türlerini açıklamakta genel bir fikir verse de yetersiz kalabilmektedirler. Göç alanında araştırma yaparken, bakış açısını göç öncesi, sonrası ve bu ikisinin arasında olan “göç yolculuğu” aşamasına yöneltmek; göçün nedenlerini, göç sürecini ve bunun etkilediği göç sonrasındaki yaşamı anlamlandırmada bütüncül bir bakış açısıyla bakmaya olanak sağlamaktadır (Erbaş, 2019: 301). Uluslararası göçe makro bakış açısıyla bakmak, göç olgusunu bir dünya sisteminin parçası olarak ele almak demektir. Bu sebeple çalışmada, göçün nedenlerini ve çözüm sürecini anlamak için ve kadınların göçten etkilenme alanlarının ve yaşamlarındaki dönüşümlerin ortaya konması açısından Erbaş (2019) Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göç sürecine tarihsel ve makro/bütüncül bir perspektifle yaklaşmış; bu sorunu sadece Türkiye'nin sorunu olarak değil, tüm dünya ülkelerini ilgilendiren bir olgu olarak ele almıştır. Özellikle göç ve göç sonrasındaki yaşam alanlarının iyileştirilmesi için faaliyet gösteren uluslararası STK'ların faaliyetlerinin ele alınması da son derece önemlidir. Çalışma kapsamında Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamındaki dezavantajlı konumlarını Türkiye'de avantaja dönüştürme imkanı sunan STK'ların toplumsal cinsiyet eğitimi ve faaliyeti veren STK'ların kadınların düşünce ve davranışlarındaki değişim ve dönüşüm ele alınırken, STK'ların finans kaynaklarının uluslararası kurumlar olduğu gerçeği bağlamında Erbaş (2019)'ın bütüncül bakışı kullanılmıştır.

Bu çalışmada büyük resimde Arap Baharı'nın sonucu olarak ortaya çıkan Suriye Savaşı'nı incelerken Immanuel Wallerstein'in dünya sistemleri kuramından faydalanılması bir bakıma mümkündür. Wallerstein “dünya ekonomisi” veya “dünya sistem” olarak adlandırdığı, ekonomik değişim ilişkilerinin hâkim olduğu ve karmaşık bir ağ ile birbirine bağlı olan tek bir dünyanın varlığından söz etmektedir. Wallerstein'in kurguladığı bu tek dünyada sermaye ve emek ilişkilerine bağlı olarak rekabet içinde oluşan sonsuz sermaye birikimi amaç edilmiştir. Kapitalist sistemde karlılık oranlarının farklılığına göre merkez, yarı çevre ve çevre olarak üç tip hiyerarşik yapı oluşmuştur. Merkez, gelişmesini tamamlayan ve sistemdeki güçlü yapılar; yarı çevre gelişmesini tamamlamamış fakat tamamlamakta olan, çevre ise gelişmesini tamamlayamamış ve sistemde en pasif olan hiyerarşik yapı olarak tanımlanmıştır. Wallerstein dünyada var olan sömür ilişkilerini devletlerin sınırları dahilinde olmadığını, dünyanın tümüne hâkim

olan büyük bir iş bölümü ile gerçekleştiğini savunmaktadır (Wallerstein, 2011; Durmuş, 2014). Erbaş'ın (2019: 262) da belirttiği gibi her bir göç dalgasının diğerlerinden özgün yanları olduğu gibi ortak yanları da mevcuttur. Wallerstein'in dünya sistemleri kuramı Suriye iç savaşının sebep olduğu son on yılın en büyük göç dalgasının, diğer göçlerle ortak yanını göstermek açısından bize yardımcı olmaktadır. Suriye'den gelen kitlesel göçün bu anlamda diğer göçlerle ortak yanı bulunmaktadır ve bu ortak yan "emparyalizm", "kapitalizmin işleyişi" ve "sömürüdür". Bu süreçler hem göç öncesi yolculuk hem de göç sonrası aşamada kendini gösteren ve göçü etkileyen faktörlerdir (Erbaş, 2019: 330). Bu sebeple Suriye iç savaşının kapitalizm, emparyalizm ve sömürü ile ilişkisini ise Wallerstein'in Dünya Sistemleri teorisinden yola çıkarak, merkez, çevre ve yarı çevre hiyerarşik yapıları üzerinden değerlendirmek mümkündür. Wallerstein Arap Baharı değerlendirmesini yaparken bu ayaklanmaların sadece o ülkelerde antidemokratik rejimlere yönelik başlayan bir isyan olmadığını, dünyada uzun süredir hâkim olan kapitalist ekonomik sistemin krizinin bir sonucu olduğunu ve temelde isyanların bu uluslararası krize yönelik eleştiri ve isyanlar olduğunu dile getirmektedir. 2010 yılı itibariyle, Orta Doğu ülkeleri çevre ülkeler olarak, yoksunluk, yoksulluk, işsizlik ve otoriter rejimlere yönelik protestolar başlatmışlar ve bunu güçlü devletlerin desteğiyle yürütmüşlerdir. Wallerstein (2013b'den akt. Durmuş, 2014) eylem ve ayaklanmaların olduğu ülkelerde dış güçlerin çıkarları olduğunda durumun içinden çıkılmasının ve çözüm bulunmasının zor olduğundan bahsetmektedir. Yani muhaliflerle güçlü, merkez ülke konumunda olan devletlerin o bölgedeki çıkarları uyuşmadığında, çatışma durumunun daha da kötüleştiğini dile getirmektedir.

Suriye iç savaşının 2011 yılından bu yana devam etmesi, Wallerstein'in bu değerlendirmesini doğrular niteliktedir. Suriye diğer Orta Doğu ülkelerine göre çok kültürlü, dinli ve dilli yapısı ile diğerlerinden farklılık göstermektedir. Dış güçler ve merkez konumunda olan ABD, Rusya ve Avrupa ülkeleri gibi ülkelerin çıkarları, muhalif grupların çıkarları ile paralellik göstermemiştir. Bu sebeple Beşer Esad'ın hakimiyeti yıkılmamış ve ülkedeki iç savaş durumu gittikçe kaotikleşerek süreç uzamıştır. Durmuş (2014) Suriye'nin durumunu, Suriye üzerinden dış güçlerin çıkarları olmasına rağmen, dünyadaki hâkim güçler için bir "kaybet-kaybet" durumu olarak değerlendirmektedir.

Bu çatışmalardan etkilenen, yurtlarından istemeyerek ve zorla yerinden olan insanlar ise yine yoksul ve yoksun halk olmaktadır. Yerinden edilen ve en yakın ülkelerin sınırlarına dayanan, hatta onları aşarak Avrupa ülkelerine göç etmek isteyen insanların ise mülteci olarak tanınması, uluslararası kabul edilen insan hakları zeminine değil, ülkelerin kendi politik çıkarları ve inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Muhafif grupları destekleyerek, çıkarlarını var etmeye çalışan dış göçler, savaşın ve çatışmanın nedeni olurken; bu çatışmadan ve kriz ortamından etkilenip kitlesel akınlarla ülkesinden kaçan göçmenler ve göç olgusunu ise “kriz” olarak adlandırarak, önyargı, ırkçılık ve ayrımcılığa sebep olmaktadır. Erbaş (2019) Wallerstein’in dünya sistem kuramıyla paralel bir şekilde göç dalgalarını, olgusunu ve göçün yayılmasını kapitalizmin değişimi ile ilişkilendirmektedir. Wallerstein’in (2011a: 40-41’ akt. Durmuş, 2014) da dediği gibi bütün dünyanın imparatorlukları, sistemleri ya da ekonomileri yoktur, var olan şey bir dünya olan imparatorluklar, sistemler ve ekonomidir. Bu da Erbaş’ın (2019: 297) ifade ettiği gibi, küresel dünya bazında tek bir ülke ya da iki ülke arasındaki ilişkiyi aşan bir düzlemdir. Buradan hareketle bu düzlem içerisinde devlet ve vatandaş ilişkisindeki değişimler, ülkeler arası ilişkileri göçle ilişkilendirmenin anlamlı olduğunu vurgulamaktadır. Dünyada uygulanan politikalar sonucunda ortaya çıkan eşitsizlikler merkez ülkelerin arka bahçesi olan çevre ülkelerde derinlemesine uygulanması sonucunda, kırdan kente göçler ya da savaş ve çatışmanın neden olduğu zorunlu göçler meydana gelmektedir. Yani Erbaş’ın (2019: 322) dediği gibi mağduriyet sürecine neden olan aktörler, sermaye sahipleri ve sermayenin çıkarlarını gözetten devlet politikalarıdır. Göç olgusuna bu çerçeveden, makro bakış açısıyla bakıldığında, üretilmiş sahte göç krizini değil, krizlerin yarattığı göçmenler gerçeğini görmek mümkün olabilecektir (Erbaş, 2019: 298- 311).

Suriye göçünün diğer göçlerle olan ortak yanının dışında onu şimdiye kadar var olan göç türlerinden özgün kılan ve bu sebeple de şimdiye kadar geliştirilmiş göç teorilerine uymayan bir yanı mevcuttur. İlk olarak Wallerstein’in dünya sistemleri kuramı göçlerin çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru gerçekleşen biçimine odaklanması açısından Suriye göçünü bu teori ışığında değerlendirmeyi imkânsız kılmaktadır. BMMYK verilerinden de görüleceği üzere, Suriye’den zorla yerinden edilen göçmenlerin çok büyük bir kısmı merkez ülkelere değil, gelişmemiş ya da gelişmekte olan çevre ülkelere doğru göç etmiştir. 1980’den sonraki göçler bu tarihten önce gerçekleşen göçlerden genel olarak farklılık gösterir, çünkü göçmenlere ev sahipliği yapan ülkeler değişmeye

başlamıştır (Erbaş, 2019: 277). 1980 öncesi sanayi toplumunun iş gücü ihtiyacını karşılamak üzere ve göçmenler açısından gönüllü olarak gelişmiş ülkelere doğru gerçekleştirilen göç hareketliliği; 1980 sonrası savaş, çatışma, açlık ve çevresel faktörler sebebiyle zorunlu bir göç hareketliliğine dönüşmüş ve zorunlu olmasından kaynaklı olarak da merkez ülkelere doğru değil, hayatlarını kurtarabilecekleri en yakın ya da gidilmesi en kolay çevre ülkelere doğru evrilmiştir. Erbaş bunu yer değiştirme değil bir “kaçış” olarak yorumlamaktadır (Erbaş, 2019: 277). Göçmenlere ev sahipliği yapan ülkelerin değişmesi de Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş olan ve insan haklarının doğduğu yer olan merkez ülkelerin ise en yakın tarihte gerçekleşen en büyük göç akını olan Suriye göçüne dair tutumu oldukça olumsuzdur. Avrupa ülkeleri açısından Suriyeli göçmenler güvenli topraklarını kendilerinden korunması gereken ve dış politikada pazarlık konusu yapılabilecek bir grup olarak görmektedirler.

3.3.2. Suriyeli Kadınların Zorunlu Göçü ve Feminist Kuram

Göç çalışmalarına bakıldığında göç teorileri ekseninde kadın ve göçe ilişkin bir değerlendirmenin genellikle eksik kaldığı görülmektedir. Yapısal yaklaşım ve göçün feminizasyonu yaklaşımlarında ise kadın ve göç ele alınmıştır ancak bu, hizmet sektöründeki ihtiyaçlar bağlamındadır.

Yapısal yaklaşım kadın göçünde geleneksel ve küresel perspektif kullanarak; üretim ilişkileri, üretim mekanlarındaki dönüşümler, bu dönüşümlerin kadınlar üzerindeki etkileri ve yeniden üretim kavramlarını merkeze koyar (Buz, 2006: 15). Aslında bu açıklama göçün feminizasyonu açıklamalarındaki kadının öncü göçmen olması ve bunun da değişen talepler doğrultusunda kapitalist sistemin hizmet sektörü kapsamında kadın emeğine ihtiyaç duyması ve kadın göçünün artması açıklamalarıyla örtüşmektedir. Bu bağlamda tarihsel yapısal yaklaşım ve göçün feminizasyonuna ilişkin düşüncelerde, hizmet sektörüne olan talebin artması, hizmet sektöründe ihtiyaç duyulan emeğin, kadın emeği (bakım ve ev içi hizmetler gibi) olarak şekillenmesi ve bunun kadın göçünü arttırması ile birlikte ele alınmaktadır. Ancak zorunlu göç kapsamında ailecek ya da yalnız gelen kadın göçü bu açıklamalar ile uyumlu değildir. Savaş ve çatışmadan kaçarak

göç yolculuğuna çıkan Suriyeli kadınların göç yolculuk hikayelerinin diğer göçlerden farklı olması sebebiyle Suriye'den gelen kadın göçü kuramsal açıdan hizmet sektörüne olan ihtiyaç ya da göçün feminizasyonu kapsamında ele alınmaya uygun bir göç olmamaktadır. Ancak göç öncesi ve sonrası yaşama, toplumsal cinsiyet ekseninde yaklaşan feminist kuram bu çalışmada Suriyeli kadınların zorunlu göç deneyimleri ve yeni yaşam kurma süreçlerinin toplumsal cinsiyet ekseninde kadınların anlam dünyaları üzerinden ele alınması uygun görünmektedir.

Daha önce de tanımlandığı şekliyle, cinsiyet toplumsal olarak inşa edilmiştir ve toplumun beklentileri doğrultusunda cinsiyet rolleri oluşur. Cinsiyete yönelik beklentiler toplumdan topluma değişebilir. Bu ise toplumsal cinsiyetin değişebileceğini ve dönüşebileceğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri bu bağlamda kadın göçüne etki eden önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boyd ve Grieco (2003: 2) toplumsal cinsiyetin göçü nasıl etkilediğine dair makalesinde feminist görüşün göç araştırmalarında iki soruyu gündeme getirdiğinden bahsetmektedir. Bunlardan ilki, erkeklerin kadınları yönetmek için kullandıkları ataerkil yapı ve iktidar hiyerarşilerinin kadınların göç etme kararlarını, göçün zamanını ve son varış noktasını nasıl etkilediğine dairdir. Başka bir deyişle, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kadın göçündeki göç öncesi sürece nasıl etki ettiği. İkinci soru ise, kadının göç sonrasındaki ailesi, eşi ve çevresiyle kurduğu ilişkiye odaklanmaktadır. Göç sonrası aşamada ataerkil yapının değişiminin ve yeniden yapılandırılmasının nasıl olduğuna ilişkindir. Bu sorular ışığında araştırmalar, göç sonrasında kadının aile içinde görev ve sorumluluklarındaki ve hem aile içi hem de toplumda gerçekleşen roller arasındaki değişimlere odaklanıp, bunların sebeplerini ortaya koymaya çalışmışlardır.

Boyd ve Grieco (2003: 3) toplumsal cinsiyet ilişkileri, rolleri ve hiyerarşisinin kadın göçüne, göç öncesi, göç aşaması ve göç sonrası olmak üzere üç farklı aşamada etki ettiğini savunmaktadır.

Göç öncesi aşamada odaklanılan kadınların göç etme kararını etkileyen, göçü mümkün kılan ya da kılmayan faktörlerdir. Bu faktörler, ulusal ekonominin durumu gibi makro faktörler ve toplumsal cinsiyet ilişkilerini kapsayan bireysel ve mikro faktörlerdir. Bunlar ise cinsiyet ilişkileri ve hiyerarşileri, statü ve roller, menşe ülkenin yapısal özellikler olarak üç alana ayrılmıştır (Boyd ve Gricce, 2003: 3). Bu alanlardan ilki, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ataerkiye bağlı özellikle aile içindeki hiyerarşinin kadının göç konusundaki motivasyonunu etkileyebileceği ya da caydırıcı olabileceği ile ilgilidir. İkincisi ise, kadının rolleri ve statüsünün göç etme eğilimindeki etkisinin bireysel (yaş, ırk, etnik köken, üreme durumu), ailevi (aile içindeki eş, anne ya da kız çocuğu rolü, otoriter ya da boyun eğen pozisyonu, eğitim durumu, iş gücü, sınıfı, medeni hal gibi) ve toplumsal faktörler düzeyinde değerlendirilmesini savunmaktadır. “Toplumsal faktörler, kadınların göç edip etmeyeceğini ve eğer yapabilirse, nasıl (yani, emek veya ailenin yeniden birleşmesi) ve kiminle (yalnız veya ailenin) birlikte olabileceğini belirleyen topluluk normlarını ve kültürel değerleri içerir” (Boyd ve Gricce, 2003: 3). Makro faktörler diyebileceğimiz menşe ülkenin yapısal özellikleri olarak sayılan, ekonomik durum, eğitim durumu, iş gücü piyasası, gidilen ülkenin arz ve talep koşulları cinsiyete özgü göç eğilimlerini etkileyebilmektedir (Boyd ve Gricce, 2003: 3).

Göç aşamasında ise göç alan ülkenin mültecileri kabul eden göçmen politikalarının cinsiyetçi tutumu etkilidir. Bu göçmen politikalarından kadın ve erkekler farklı şekillerde etkilenirler. BM’in mülteci tanımının toplumsal cinsiyet perspektifinden uzak olması ve mülteciyi erkek olarak tanımlaması buna örnektir (Boyd ve Gricce, 2003: 4).

Göç sonrasında göçten etkilenme alanlarında, yeni bir yaşam kurma aşamasında kadın ve erkeğin deneyimleri farklılaşmakta ve farklı şeylerle mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu süreçte üç faktör ön plana çıkarak kadın ve erkeğin deneyimlerinin farklılığını ortaya koymaktadır. Bunlar yerel toplulukla olan etkileşim ve sosyalizasyon süreci, iş istihdamına dahil olması, gidilen ülkedeki giriş statüsünün ve göç politikalarının oturma ve çalışma iznine etkisi, göçün kadın ve erkeğin statüsü üzerindeki etkileridir (Boyd ve Gricce, 2003: 4). Gidilen ülkede mülteci olarak giriş statüsünü belirleyen göç politikalarının cinsiyetçi olması dolayısıyla, kadınlar erkeklere göre daha çok zorlukla karşılaşmaktadırlar. Çünkü giriş statüsü, ikamet ve istihdam haklarını etkilemektedir.

Kadını erkeğe bağımlı olarak gören göç politikası ise kadınların dolayısıyla ikamet ve istihdam haklarından diğer aile üyelerinin göç ve istihdam statüsünde bağımsız faydalanmasını engellemektedir (Boyd ve Gricce, 2003: 4). Gidilen ülkedeki cinsiyet temelli hiyerarşiler de kadın ve erkeklerin iş gücü piyasasına girişlerinde farklı deneyimler yaşamalarını etkiler. Çünkü kadınlar ev içi işler ve bakım işlerinden sorumlu olarak görülürler. Hatta vasıflı mesleğe sahip olanlar dahi cinsiyetçi ayrımcılığa maruz kalabilmektedirler (Boyd ve Gricce, 2003: 4). Göç sonrası ev içi yeni sorumluluklar ve ekonomik roller kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ilişkilerinin de değişimine sebep olabilir. Göç sonrası iş gücü piyasasına girmesiyle birlikte kadının ev içi karar almaya katkısı artar, sosyal hareketlilik, ekonomik bağımsızlık ve görece özerklik kazanabilir. Fakat bu ev içi emekte kadın ve erkek arasında eşitliği sağlayamaz ve kadın hem dışarıda hem evde çalışarak yükü iki katına çıkar. Öte yandan kadın göçü üzerine yapılan araştırmalar göçün bir ataerkil sisteminden diğerine geçişi sağladığını ve kadınların sosyal statülerinde bir iyileşmeye yol açsa da aile içindeki göreceli konumlarını değiştirmediklerini söylemektedir (Boyd ve Gricce, 2003: 5). Boyd ve Gricce'in (2003), kadın ve erkeğin toplumsal anlamda ne olduğunu tanımlayan toplumsal cinsiyetin göçü nasıl etkilediğine dair ayrıntılı ele aldığı bu çalışma, toplumsal cinsiyetin göçün tüm süreçlerini belirleyen ve etkileyen bir faktör olarak anlaşılmasında yardımcı olmaktadır.

Zorunlu göçe maruz kalan kadın sığınmacı ve mülteciler, toplumsal cinsiyet temelli bakış açısından bakıldığında özel bir ilgiyi hak etmektedirler. Kadınların göç etme nedenlerinden biri olan kendi ülkelerinde savaş, çatışma ve buna bağlı olarak hem göç yolunda hem de göç ettikten sonra toplumsal cinsiyete dayalı şiddete daha çok maruz kalmalarıdır. Uçan ve Şeker'in (2016) tanımladığı gibi, zorunlu göçü bireylerin siyasî istikrarsızlık, savaş, doğal felaketler gibi kendi iradeleri dışında oluşan ve yaşam koşulları ile can güvenliklerini tehdit eden çeşitli sorunlarından kaçmak için göç etmeleri durumu olarak belirtebiliriz. Zorunlu nüfus mübadeleleri, sığınmacı hareketleri ve insan ticareti sonucu oluşan hareketlilik zorunlu göçe örnek olarak verilebilir (Berry, Phinney, Sam ve Vedder, 2006'dan akt. Gülten ve Şeker: 2016).

Zorunlu göçe maruz kalan kadınların erkeklerden ve hatta birbirlerinden de farklı deneyimlerinin olması, fakat buna rağmen kadının göç deneyiminin görünür olmaması

feminist kuramların bu alana yönelmesine alan açmıştır. Feminist kuram, kadının kendi deneyimlerini, kendi anlam dünyaları ile ortaya koymaya çalışan bir kavramsallaştırma yapma çabasıdır.

Göç sürecinde kadının, erkekten ayrı ve kendine özgü durumuyla ele alınıp incelenmesi gerektiği fikri ilk olarak uluslararası kadın konulu konferanslarda [Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı (1975, Meksika), Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı'nda (Kopenhag, 1980)] dile getirilmiştir (Uçan ve Şeker, 2016). Toplumsal cinsiyet kavramının uluslararası düzeyde kullanılmaya başlanması yakın bir tarihte konuşulmaya başlanmış olsa da, kadınların göç deneyimlerinin konu edilmesi ikinci dalga feminist hareketiyle birlikte 1970'li yıllara dayanmaktadır (Akis, 2012: 382).

Erken dönem feminist göç kuramlarının, kadının toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle mağdur olmalarına vurgu yaptığı görülmektedir. Uçan ve Şeker'in (2016) de belirttiği gibi bu dönem çalışmalarda, kadınlar ev sahibi toplum için yarattıkları sorunlar odağında incelenerek geleneksel değerlerin taşıyıcısı, koruyucusu olmaları vasfıyla kültürel uyum sürecini geciktiren stereotiplere dönüştürülmüşlerdir. Kamusal yaşamda ezilen erkeğin tahakkümü altında yaşamak zorunda kalan özel alana hapsolmuş nesnelere haline dönüşmüşlerdir.

1980'li yıllardan itibaren feminist literatürde ilgi, göç eden kadınların benzer deneyimleri, hedef ülkenin işgücü piyasasındaki işlevleri gibi başlıklara yönelmiştir (Uçan ve Şeker, 2016). İkinci aşamada ise göçün özgül kadın boyutlarını analiz etmek için "kadın duruş noktasına" (feminist standpoint) başvurulmuştur ve bu kadınların ırk, sınıf ve etnisite gibi farklılıklara göre değiştiği ve yapılandığı gerçeğini gün yüzüne çıkarmıştır (Buz, 2006: 21). Bu kurama göre, kadın göçünü kuramlaştırmak için kadınların bakış açıları ve deneyimleri son derece önemlidir ve bu ampirik araştırmaların yapılması ile mümkündür. 90'lardan itibaren kadının, göç sürecinin "mağduru" şeklinde kodlanan pasif konumundan "değişimin faili" olarak tanımlandığı aktör konumuna doğru kaydığı görülür. Aynı zamanda göç edenlerin toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlik ve şiddetten korunması gerektiği ve bu amaçla uluslararası göç hukukunun düzenlenmesi gerektiği

fikri de ön plana çıkmıştır (Uçan ve Şeker, 2016). Oysa araştırmalar, daha çok erkeklerin aktör olarak görüldüğü ortamların başında gelen savaş durumlarında bile, kadınların fail olduğuna ve kamusal alanda da örgütlendiklerine dikkat çekmektedir (Cockburn'dan akt. Akis, 2012: 384). Forbes-Martin (2004) zorunlu göç sonrasında aile ve topluluk içinde kadınların oldukça aktif rolleri olduğuna ve erkeklere nazaran gerek iş bulma konusunda gerekse diğer alanlarda kamusal alana daha hızlı adapte olduklarına işaret etmiştir (Forbes-Martin'den akt. Akis, 2012: 384).

Feminist kuram kadın sorununu hayatın her alanında görünür kılmaya çalışan ve onların ikinciliğinin dinamiklerini kavramaya ve açıklamaya çalışan kuramdır. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin sadece savaş zamanında değil, toplumsal örf adet ve baskı unsuru olan kültür sonucunda da kadınların hayatlarını etkilediğinin altını çizmektedir (Buz, 2006: 19-20). Feminist yaklaşımın bu çabası, Buz'un (2006) da ifade ettiği gibi kadınların ikincil konumlarının sürmesine yol açan baskıcı kültürel ve ideolojik kural ve uygulamaların sığınma iddiasında bulunmada insan hakları ihlali olarak tanımlanmasını sağlamıştır. Tüm bu aşamaların sonucu olarak 1951 Sözleşmesi'ndeki "sığınmacı" tanımı feministler tarafından eleştirilmiştir (Anker ve Legomsky'den akt. Buz, 2006: 21). Bu bağlamda da mültecilerin yasal ve hukuksal konumlarını belirleyen uluslararası yasalara yönelik toplumsal cinsiyet perspektifinin yerleşmesinde feminist kuramın katkısı olmuştur.

Çağdaş sosyalist feministler, kadın kültürünün, kadınların deneyim ve pratiğinin, yıkıcı ataerkil ideolojilere karşı başlatılan feminist direnişin temelini oluşturacağına inanmaktadır. Özellikle Nancy Hartstock, 1983'te yayımlanan iki çalışmada bu tezi geliştirmiştir. Hartstock, "feminist bir duruş noktası" oluşturulması gerektiğine işaret eder ve böyle bir yaklaşımın "ataerkil kurumların ve ideolojilerin neden böyle öldürücü ve çarpık biçimler aldığını ve teori ile pratiğin nasıl daha özgürleştirici yönler doğru götürülebileceğini daha iyi anlamamızı sağlayabileceğini ifade eder (Hartstock, 1983'den akt. Donovan, 1997: 174).

Suriye’de ve yeni ülkedeki yaşamda kadınların maruz kaldıkları ataerkil sistem, kadınların geçmiş ve şimdiki yaşamlarında son derece etkili olduğu için bu çalışmada Suriyeli kadınların Türkiye’ye gelmeden önce ve geldikten sonraki toplumsal cinsiyet eşitliğine dair düşünceleri ve yeni yaşam kurma sürecinde toplumsal cinsiyet kodlarının yeri feminist kuram ve ataerkil söylem temelinde ele alınmıştır.

3.3.3. Suriyeli Kadınların Zorunlu Göç Sonrasındaki Yaşamlarında STK’ların Yeri

Çalışma Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşünceleri ve bunun STK faaliyetleri ile bir değişim yaşayıp yaşamadığı üzerine kurulmuştur. Bu nedenle çalışma doğrudan bir STK çalışması olmayıp, zorunlu göçle gelen kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki düşüncelerinde değişim yaratma amacı ile faaliyet gösteren STK’ların etkisinin incelenmesidir. Burada sivil toplumun geçmişten günümüze nasıl tanımlandığı kısaca açıklanmış ve ardından STK’nın dünyadaki gelişimi, Türkiye’deki STK’ların gelişimi Suriye göçü ile birlikte değerlendirilmiştir.

Sivil Toplum, kökleri Aristoteles’e (MÖ. 384–322) dayanan, tarih boyunca pek çok düşünür tarafından yüzlerce tanımlanmış, bu sebeple net bir tanımlanmayan zengin bir kavramdır.

Diamond sivil toplumu “örgütlü sosyal yaşam gönüllü, kendi kendini üreten, kendi kendini destekleyen, devletten özerk olup bir yasal düzen ya da ortak kurallara bağlı olan alanıdır. Sivil toplum, özel alan ve devlet arasında duran aracı bir varlıktır” şeklinde tanımlamıştır (Onbaşı, 2005: 46).

Üzerinde durulması gereken klasik teorisyenlerden ilki Hobbes’tur. Hobbes’un fikirleri genel olarak doğa durumuna karşıt olarak kurulan sivil toplumun gerekçelendirilmesi üzerinedir (Şenay, 2010). Hobbes ataerkil aile yaşamını doğada bulunmayan bir şey olarak tanımlarken, Sivil Toplum’un temellerini ataerkil aile yaşamının üzerine

kurmaktadır ve Locke da benzer bir şekilde sivil toplumun üzerine inşa edildiği doğal toplumsallığın özünde erkek egemenliğindeki ev bulunduğunu ifade etmektedir (Keane, 1988: 33). Bu tanımlamalar evi kadınla özdeşleştirerek, kadını da toplumsal ve siyasal olarak bağımlı konuma yerleştirmektedir. Erkek egemenliği altında bulunan sivil toplumun kamusal dünyası, kadınlar ve ev içi alan aşağı konumda yer almaktadır (Keane, 1988: 34).

Keyman (Avrupa’da ve Suriye’de Sivil Toplum: 1) sivil toplumun yeniden canlandığı süreçte, ekonomik kalkınmanın, demokratikleşmenin ve gelişimin önemli bir aktörü olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir. Yapılan tanımların ötesinde “sivil toplumu toplumsal sorunların çözüm sürecine yaptığı etki ve verdiği katkı temelinde” düşünen üçüncü bir sivil toplum tanımından bahsetmektedir:

“Toplumsal sorunlara etkili ve uzun-dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde de siyasi aktörleri bu çözümleri yaşama geçirecek politikalar üretmeye yönlendirmek için çalışan farklı gönüllü örgütlerin devlet denetimi dışında kurduğu ortak alan (Keyman, Avrupa’da ve Suriye’de Sivil toplum: 3).”

Keyman (Avrupa’da ve Suriye’de Sivil toplum: 4) bu sivil toplum tanımının içinde altı niteliği barındırdığını söylemektedir. İlgili tanıma göre sivil toplumun ilk niteliği, toplumsal sorunların çözümünde etkili bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci niteliği, sorunların çözümünde siyasi partilerle ve devletle işbirliği içine girebilecek olması, üçüncü nitelik “sivil toplumun devlet ve siyasi aktörler tarafından kendilerini meşrulaştırıcı bir faktör olarak kullanılmasına karşı çıkarak, aksine sivil toplumun devlet yönetiminin etkili, verimli, sorumlu ve şeffaf bir yönetime dönüştürülmesinin önemli bir aktörü olması gerektiği”; dördüncü nitelik “sivil toplumun böylece toplumsal yaşamın mikro-yerel ölçekten makro-ulusal düzeye kadar “aktif vatandaşlık” temelinde örgütlenmesinde önemli bir rol oynadığı”; beşinci nitelik “bu yolla da, sivil toplumun aynı zamanda toplumsal yaşamı oluşturan farklı kimlikler, farklı toplumsal aktörler ve farklı toplumsal kesimler arasındaki ilişkinin demokratik temelde kurulması için de önemli olduğu” ve altıncı nitelik, “bugünün dünyasında sivil toplumun hem devlet-toplum/birey ilişkilerinde, hem de toplumsal yaşamı oluşturan farklı

kimlikler/aktörler/kesimler arasındaki ilişkilerinde “haklar ve sorumlulukların” demokratik ve adaletli dağıtımının anahtarı olduğudur.”

Sivil toplum bazıları tarafından gönüllü derneklerin dünyasının oluşturduğu toplumun bir parçası olarak, bazıları tarafından belirli sosyal normlar tarafından oluşturulmuş bir tür toplum ve bazıları tarafından ise vatandaşların harekete geçmesi ve katılım için bir alan olarak (kamusal alan veya özel alan) tanımlanmaktadır. Edwards (2011: 7), sivil toplumun bu üç tür tanımının olması sivil toplum tartışmalarının süregelen kargaşasına sebep olarak göstermektedir ve bu tanımların birbirini dışlayan veya katı, evrensel yollarla birbirine bağlı olarak görmekten ziyade, farklı bağlamlarda ve teorik yaklaşımlarda birbirleriyle nasıl ilişki kurduğunu keşfetmenin daha yararlı olacağını belirtmektedir.

Bu aşamada, sivil toplum tanımlarının ortaya çıktığı tarihsel sürecine bakmak faydalı olacaktır. Tarihsel süreç içerisinde sivil toplumun algılanış biçimi, bu kavramı kullanan düşünürlerin ideallerindeki toplumsal dünyayla paralellik göstermiştir. Sivil toplumun gelişim evresini Keane (1988) dört evre olarak kategorilendirmiştir. 18. Yüzyılın ortasına kadar sivil toplum, kökleri Aristoteles’e dayanan ve toplumlara egemen olan bir toplum şeklinde tanımlanmıştır. Bu dönemde devlet ve sivil toplum ayrımı yapılmaksızın, birbirilerinin yerine kullanılmaktaydı (Keane, 1988: 47-48). İlk dalga sivil toplum, modern toplumu tanımlamak üzere kullanılmış; bireysel hak ve özgürlüklerin yasal dayanağını odağa alarak, devlet denetimi dışında ve yasalarla korunmuş toplum düşüncesine dair yaşam hayalinden ortaya çıkmıştır (Keyman, Avrupa’da ve Suriye’de Sivil toplum: 6).

On sekizinci yüzyılın ortalarına doğru ise sivil toplum ve devlet birbirinden ayrı düşünölmeye ve kavram olarak sivil toplum çok anlamlı ve karmaşık bir hale gelmiştir (Keane, 1988: 48). İkinci dalga, sivil toplumun yine bireysel hak ve özgürlüklerle birlikte düşünöldüğü, fakat birinci dalgadan farklı olarak sivil toplum ve demokrasi ilişkisini merkeze koyduğunu söylemek mümkündür. Bu aşamada devlete karşı sivil toplum teması bulunmaktadır. Bu bağlamda ise hem devleti değışmez gördüğü hem de sivil toplum

içindeki sorunları göz ardı edebileceği için eleştirilmektedir (Keyman, Avrupa’da ve Suriye’de Sivil toplum: 7).

Üçüncü evrede ise sivil topluma karşı devlet teması oluşmuştur. Bundan önceki evrede özgür ve bağımsız olarak düşünülen sivil toplum, üçüncü evrede çatışma üreten bir şey olarak görülmüş ve dolayısıyla sivil toplumun daha katı bir devlet düzenlemesine ve denetimine gerek duyduğu düşünülmüştür (Keane, 1988: 52). Bu bağlamda “sivil toplum sadece bireysel hak ve özgürlüklerin yaşama geçirilmesi ve güvence altına alınması ya da siyasal sistemin demokratikleşmesi süreçlerinin değil, aynı zamanda bir ülkede devlet-toplum/birey ilişkilerinin ‘katılımcı demokrasi’ temelinde kurulmasında” bir aktör olarak görülür (Keyman, Avrupa’da ve Suriye’de Sivil Toplum: 8). Bu sivil toplum tanımında bireylere vatandaş olarak, karar mekanizmalarına katılma ve politika yapıcılarını etkileme ve politika oluşumunda aktif bir rol alma sorumluluğu vermektedir.

Keyman (Avrupa’da ve Suriye’de Sivil Toplum: 8) üçüncü dalga sivil toplum tartışması daha çok Batı Avrupa ve Kuzey Amerika demokratik toplumlarında ortaya çıkmasının, Batı modernitesinin krizi ve postmodernizasyon süreci, küreselleşme, refah devletinin krizi, “üçüncü yol olarak bilinen sosyal demokrasinin yeniden-yapılanma ve toplum yönetimini eline geçirmesinin sivil toplumun daha da güçlenmesine katkıda bulunması” olmak üzere dört temel nedeni olduğunu açıklamaktadır.

Sivil toplumun modernleşmesine yapılan dördüncü katkı ise, üçüncü evrede devlet iktidarının yeni biçimlerinin sivil toplumu yok edeceğinden korkulmaktadır. “Buna uygun olarak da çoğulcu, kendi kendini örgütleyen, devletten bağımsız bir sivil toplumu korumanın ve yenilemenin önemi vurgulanmaktadır” (Keane, 1988: 54).

Sivil toplumun gelişiminin bahsedilen bu kısa tarihsel sürecinden, 1980’li yıllardan bu yana sivil toplumun Avrupa’da demokratikleşmenin ve katılımcı demokrasinin başat koşulu olarak algılandığını söylemek mümkündür (Keyman, Avrupa’da ve Suriye’de Sivil Toplum: 10). 1990’lardan bu yana ise sivil toplumun ulusal ve bölgesel bir hareket alanı olmaktan öte, küreselleştiği belirtilmektedir. Sivil toplum kavramının küresel bir

nitelik kazanmasında Uluslararası hükümet dışı örgütler, STK'lar, kitle iletişim ağlarından oluşan sivil toplumun etkisi bulunmaktadır (Keyman, Avrupa'da ve Suriye'de Sivil Toplum: 10).

Modern anlamda sivil toplum; 18. yüzyılın başlarında kelime anlamıyla burjuvanın eşanlamlısı olarak algılanırken, 19. yüzyılda devletin iktidarına karşı duran sınıflar üstü bir kavram haline gelmiş ve halkın insiyatifi olarak evrilmiştir. Günümüz dünyasında ise örgütlenerek devletle iç içe geçmiş, merkezi ve yerel yönetimlerle işbirliği yapan kurumlar haline gelmiştir. Bu durumda devletin nerede bitip sivil toplumun nerede başladığı kesin sınırlarla çizilmemiş ortak bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaya'dan akt Deniz, 2009).

Bir ülkede STK'ların gelişebilmesi için öncelikle sivil toplum bilincinin yerleşmesi gerekli olduğundan, yukarıda bahsi geçen şartlar olgunlaştığı zaman sivil toplum örgütlenir ve sağlıklı STK'lar oluşturulur.

Sivil toplum kavramını, toplumu yeniden yapılandıran ve toplumsallık ile özneliğinin yeni biçimleriyle tanıştıran yeni hâsıl olmuş bir iktidar biçimi olarak görmeli ve mutlaka olumlu bir analitik kavram olmadığının da üstünde durulmalıdır. (Kuzmanovic'den akt. Sağnıç ve Mackreath, 2017). Keane (1988: 32) de benzer şekilde sivil toplumu eksiksiz bir alan olarak görülmemesi gerektiğini şu şekilde vurgulamaktadır:

“Modern zamanlar içinde şu ana kadar, devlet tarafından güvence altına alınmış bir hukuki eşitlik, (değişik gönüllü kuruluşlar erişebilme anlamında) çoğulluk ve toplumsal çıkarlar ile siyasal normların tartışılıp sınanabildiği, kısıtlanmamış kamusal alanlar çerçevesinde sivil toplumu her yurttaşın özgürlüğü, bireyselliği ve sosyal adaleti elde edebildiği eksiksiz bir alan olarak görmek mümkün değildir.”

Pateman'a göre geçmiş ve bugünkü sivil toplumlar erkek egemenliği altında bulunmaktadır ve bu nedenle karmaşık bir özgürlük ve eşitlik alanı olarak betimlenen tüm modern sivil toplum tanımlamalarının reddedilmesi gerekmektedir. Buna ek olarak,

sivil toplumun modernliğin erken dönemlerinde, sivil toplum ve devlet ile ilgili yürütülen tartışmalarda kadınların sivil toplumdan dışlandıkları ve eve hapsedildiklerinden bahsetmektedir. Bu sebeple de evrensel özgürlük ve eşitlik alanı olarak tanımlanamayacağına altını çizmektedir (Keane, 1988: 33).

Edwards'ın (2011:13) da belirttiği gibi sivil toplum kavramının sürekli yeni aktörler tarafından yeniden şekillendirilmekte ve yeniden üretilmekte olmasından kaynaklı olarak, sivil toplum tartışmalarının nihai bir sonu ve kazanını olmamakla birlikte gönüllü kolektif eylemlerin daha iyi etkileyebileceği fikri sürecelecektir.

Sivil topluma destek, dünya genelinde demokratikleşmeyi ilerletmek için politika yapıcı tarafından yapılan çabaların ayrılmaz bir parçası olmuştur. Akademik literatürde sivil toplum kuruluşlarının pek çok tanımı ve kullanılan kısaltılmış terimleri karşımıza çıkmaktadır. STK çok geniş ve genel anlamda kar “amacı gütmeyen (non-profit)”, “gönüllülük (voluntary)” ve “sivil toplum (civil society)” kuruluşları gibi kısaltmalarla kullanılmaktadır (Lewis ve Kanji, 2009: 2). Sivil toplum, ekonomi ve devlet arasındaki sosyal etkileşim alanı olarak kabul edilirken, sivil toplum kuruluşları (STK'lar) kadın örgütleri, toplum örgütleri, inanç temelli örgütler, yardım kuruluşları da dahil olmak üzere savunuculuk faaliyetleri yürüten resmi ve gayri resmi kuruluşları ifade eder. STK'lar devletin ve özel şirketlerin dışında kalan, kâr gütmeyen kuruluşlar, sendikalar, aktivist gruplar, yardım organizasyonları, meslek odaları, kadın organizasyonları, dernekler, vakıflar, dini kuruluşlar, platformlar ve kooperatifler gibi grupları kapsar (Deniz, 2009: 23). STK'lar aracılığıyla, devletin hesap verebilirliğinin artırılması, demokratikleşmenin yolunun açılması, vatandaşların karar mekanizmalarına katılımlarını sağlayarak politika yapım süreçlerinde katkı sunulması gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Robert Putnam'ın (1993; 2000'den akt. Smith, 2011: 30) çalışmaları, gönüllü derneklerin daha etkin bir hükümeti, daha yüksek ekonomik kalkınma seviyelerini ve daha memnun bir vatandaşlığı teşvik edebilecek kooperatif sosyal ağları veya sosyal sermaye üretebileceğini savunmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Birleşmiş Milletler'in (BM) kuruluşu, bugün STK'lar olarak bildiğimiz yapının resmi bir başlangıç noktasını sağladı. Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinin yanı sıra, yeni BM yapısı ekonomik ve sosyal meseleler üzerine tartışmalara amaçlayan bir forum (Ekonomik ve Sosyal Konsey (ECOSOC)) içeriyordu. Bu olaydan çok önce, çok sayıda ulus ötesi dini ve “hayırsever” kuruluş bu tür alanlarda çalışıyordu. Bu ve benzeri kuruluşların, ECOSOC'daki hükümet tartışmalarının katılımcı gözlemcisi olarak onaylanmasını sağlamak için, 1947'de STK'lara devlet dışı kurum kategorisinde bir danışmanlık statüsü verildi (Fowler, 2011: 43). Son 20 yılda ise sivil toplum kuruluşları yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyetlerini arttırarak ülkelerin kalkınmasında önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda da özellikle 1940'ların ortalarından bu yana uzun vadeli ekonomik, sosyal ve politik ilerlemeyi teşvik etmeye adanmış STK'lar dünya genelinde çoğalmışlardır (Fowler, 2011: 42). Özellikle 2004 yılındaki tsunami felaketinden sonra daha çok bilinir hale gelmiştir. STK'lar kamu kampanyalarının yürütülmesi, karar mekanizmalarına etki ederek politika savunuculuğu ve değişim, temel hizmetlerin ihtiyaç sahiplerine sunulması üzerine çalışmaktadır. Bunun yanında “STK'lar, acil müdahale, demokrasi geliştirme, çatışmaların çözümü, insan hakları çalışmaları, kültürel koruma, çevresel aktivizm, politika analizi, araştırma ve bilgi sağlama gibi daha birçok özel rolde de aktif hale gelmiştir” (Lewis ve Kanji, 2009: 2).

Türkiye'nin sivil toplum tarihine baktığımızda, sivil toplum 1980'den bu yana, insan haklarından demokratikleşmeye, barıştan çevreye, Batılılaşma, milliyetçilik, İslamlaşma gibi ideolojik vizyonlara kadar uzanan faaliyetlerle gelişmektedir (Keyman ve Duygu 2003: 221). 17.000 kişinin öldüğü 1999 İzmit depreminin öncesinde sivil örgütlenmelerin çok az olduğu görülmektedir. Büyük bir afet sonrasında örgütlülük bilinci ve gönüllü olarak toplumsal olaylarda yer almaya dair istenç Türkiye'de sivil toplum hareketinin başlamasına sebep olmuştur. Başka bir deyişle, Sağnıç ve Mackreath (2017)'in de ifade ettiği gibi deprem, otoriter bir siyasi sisteme rağmen şimdiye kadar gizli kalmış bir sivil toplumdan çıkan canlı bir insani tepkiyi harekete geçirmiştir. Büyük depremden sonra Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının adları duyulur olmuş ve sayıları artmıştır. 2011'de patlak veren, Lübnan, Ürdün gibi diğer komşu ülkeleri doğrudan etkilediği kadar Türkiye'yi de etkileyen Suriye krizi, 1999 depremi gibi bir etki oluşturmuş ve sivil toplumu tekrar harekete geçirmiştir. Resmi devlet kayıtlarından elde edilen verilerden yola çıkarak, kayıtlı STK'ların 2011 yılında 88.646'dan 2017'de

111.307'ye yükseldiğini gösteren veriler bulunmaktadır (Mackreath and Sağnıç'tan akt. Sunata ve Tosun, 2018: 4). Türk'ün (2016) ifade ettiği gibi, 2016 yılında Türkiye'de Suriyeli mülteciler alanında çalışan 42 ulusal STK ve 14 uluslararası STK bulunmaktadır. Dernek Dairesi Başkanlığı 2019 verilerine göre ise insani yardım derneklerinin sayısı yaklaşık 6 bindir. Hatay'da faaliyet gösteren insani yardım dernekleri sayısının 201 olduğu görülmektedir.²¹ Bu kapsamda, önemli bir aktör olarak STK'ların Türkiye'deki Suriyelilere yönelik aktif olarak çalıştığını söylemek mümkündür.

Suriye krizi sadece Türkiye'deki STK'ları harekete geçirmemiş, krizin uluslararası bir sorun teşkil etmesinden dolayı uluslararası düzeyde, yerel ve uluslararası STK'ları destekleyecek fonlar oluşturulmuştur. Türkiye'deki düzensiz göç yönetimine dair AB ile anlaşmalar imzalanmıştır. Kamp koşullarının iyileştirilmesi, eğitim, istihdam, sağlık ve insani yardım alanında ortak çalışmalar yürütülmeye başlanmış ve Suriyeli göçmenlere insani koşullar sağlanmaya çalışılmıştır.

Türkiye'de Suriye kriziyle birlikte alanda çalışmaya başlayan STK'lar, Suriye krizine yanıt vermek için yeni kurulmuşlar veya var olan çalışma alanını değiştirerek sahada yer almışlardır. Sağnıç ve Mackreath (2017) Ulaş Sunata ile yaptıkları röportajda, Sunata, *“STK'ların Suriye konusuna hızla adapte olduklarını düşünmüyorum, sonuçta başarısız oldular. Örneğin, feminist STK'ların hiçbir başarısı olmadı, ne yapacaklarını bilmiyorlar.”* diyerek feminist STK'ların Suriye krizine yanıt veremediğini ifade etmiştir. Bunun yanında bazı STK'ların ise sahadaki ihtiyaca uyumlanarak, kapasitelerini geliştirerek, biçim değiştirdiklerini görmek mümkündür.

Her alanda olduğu gibi sivil toplum alanında da kadın perspektifinin eksikliği sahada en büyük sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. UN Women'ın ASAM ile birlikte yaptığı Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının 2018 ihtiyaç analizinde de kadın ve kız çocuklarını hedef alan sosyal hizmet haritalamasında, yerel ve uluslararası Suriyeli kadın örgütleri

²¹ (<https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-göre-dagilimi> Erişim tarihi: 16 Temmuz 2019)

tarafından sağlanan hizmetler dışında, sadece kadınlara yönelik hizmet faaliyetlerinin neredeyse mevcut olmadığı bilgisi verilmektedir. İhtiyaç analizi kapsamında görüşmeciler kadınlara en çok psikososyal destek hizmetleri, eğitim hizmetlerine erişim ve nakit gıda yardımlarından faydalanmakta olduğu ortaya çıkmıştır (UN Women Raporu, 2018).

İnsani yardım, hukuki destek alanında çalışan pek çok STK'nın kadınların karşı karşıya kaldıkları problemleri diğerleriyle eş değerde görüp, ihtiyaçların farklılaşabilme durumunu göz ardı edebilmektedirler. Şenay'ın (2010: 7) da ifade ettiği gibi STK'ların devletten talep ettikleri hesap verebilirlik ve şeffaflık ilişkisi kadar cinsiyet rejiminin de talep edilir olması ve sorgulanması çok önemlidir. Çünkü Türkiye'de kamusal alanın ve politik toplumun cinsiyet eşitliğinden görece olarak uzakta olduğu söylenebilir. Kadınların kendi ihtiyaçlarına yönelik taleplerinin belirlenmesi ve sorunlarına devletten bağımsız olarak çözüm arama ve kendi kaderlerini belirleme arzusu ile devletin sahip olduğu kaynakları toplumsal cinsiyet eşitliği yönünde kullanma arzusu arasında bir dengenin bulunması gerekmektedir. Tam da bu sebeple kadın STK'ların varlığı, muhalif duruşları ve ihtiyaçları dönüştürücü bir kapasiteye sahip olduğunun görülmesi şarttır (Şenay, 2010: 2).

Göç ile birlikte ihtiyaçları farklılaşan ve gündelik hayatta karşılaştığından daha çok sorunla yüz yüze kalan Suriyeli göçmen kadınlar için örgütlenmek ve ihtiyaçlarının talebinde bulunmak çok önemlidir. Bu örgütlülük hali hem kendi toplulukları içinde bir dayanışma haline destek olacağı gibi hem de yeni yaşamaya başladıkları ülkede sahip oldukları medeni haklara dair farkındalık ve kültüre, sosyal entegrasyona yardımcı olma potansiyeline sahiptir.

Hatay'da da Türkiye'nin genelinde olduğu gibi, sivil toplum çalışmaları, barınma, beslenme, kadın hakları, eğitim, uyum, haklara erişim, psikososyal destek gibi belirli alanlarda yoğunlaşmaktadır. Kadınlar üzerine çalışan STK'ların bir kısmının aile ve kadını bir düşündüğü, üreme ve cinsel sağlık alanlarında bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarında bulunduğu söylenebilir. Diğer bir kısmının ise, Mor Kadın ve Dayanışma

Derneği gibi, insan hakları, özgürlük ve eşitlik mücadelesi bağlamında çalışmalar yaptığını söylemek mümkündür.

Bu çalışmada Suriyeli göçmen kadınların göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası yaşamları feminist kuram bağlamında ele alınmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kırma ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşüncelerindeki değişimde, Suriyeli kadınların STK'larla etkileşimleri ve kadın hakları bağlamında aldıkları eğitimlerin ne derece ve nasıl etkili olduğunun incelenmesi bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu sebeple, yukarıdaki bölümde sivil toplum kavramı, STK'ların dünyadaki gelişimi ve Türkiye'deki gelişimi ele alınmıştır.

4. BÖLÜM: BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde farklı STK'lara aktif katılım göstermiş ve kadın hakları konusunda eğitimler almış, eğitmen olarak da kendi topluluklarındaki kadınlara bu eğitimleri yaygınlaştırmış 21 Suriyeli kadınla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular 6 başlık altında verilmiştir. Birinci başlık katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini, ikinci başlık göç kararı ve göç yolculuğunda yaşanan zorlukları, üçüncü başlık Suriyeli kadınların kadın haklarına ilişkin düşünce ve davranışları, dördüncü başlık Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki düşünce ve davranışları, beşinci başlık Suriyeli kadınların Türkiye'ye entegrasyon süreçleri, altıncı başlık toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki düşüncelerin eğitim, yaş ve uzun süreli yaşanan yer bağlamında değerlendirilmesini ele almaktadır.

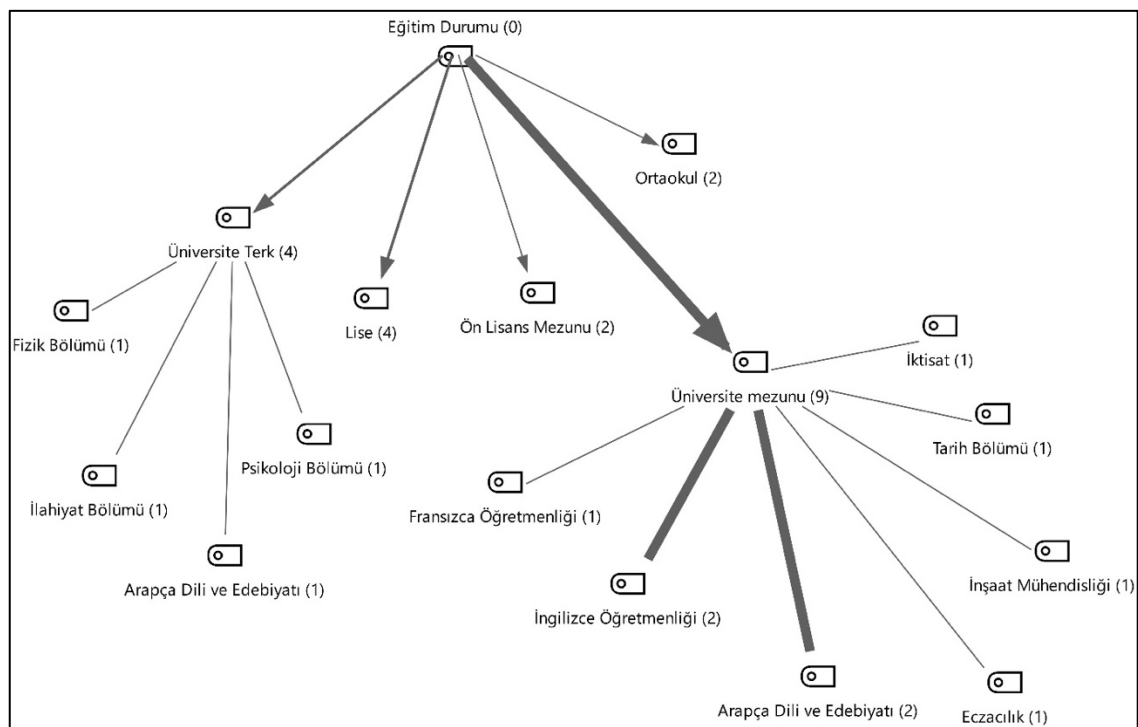
4.1. KATILIMCILARIN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri kapsamında yaş, eğitim, yaşadıkları bölge, mesleki durum, medeni durum, çocuk durumu, katılımcıların çalışma durumu ve iş memnuniyeti, eşin ya da eski eşin eğitim ve çalışma durumu bilgilerine yer verilmiştir.

Türkiye'nin en çok göç alan illerinden biri olan Hatay'da ikamet eden katılımcılardan 10'u, Antakya, 7'si Reyhanlı, 2'si İskenderun, 1'i Kırıkhan ve 1'i Altınözü ilçelerinde ikamet etmektedirler.

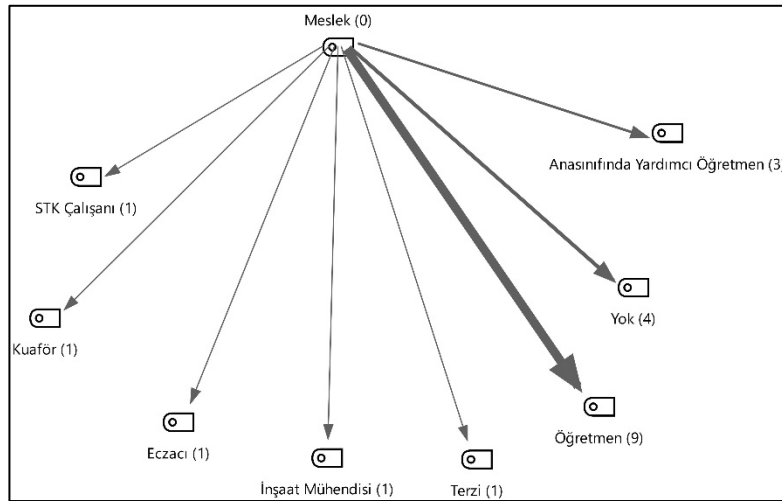
Suriyeli göçmen kadınların yaş aralıkları 25-50 arasındadır. Bu özellikle araştırmacı tarafından belli yaş grubuna ulaşma hedefi doğrultusunda elde edilmiş değildir. Çalışmada amaçlanan STK'lardan toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki eğitim, farkındalık vb. gibi programlara katılmış olan kadınlara ulaşmadır. Bu nedenle buradaki yaş dağılımının aslında bu tür STK programlarına katılan kadınların yaşlarına ilişkin bir fikir verebileceği düşünülebilir.

Katılımcılardan 9'u üniversite mezunu, 4'ü üniversite terk, 4'ü lise, 2'si ortaokul ve 2'si ise ön lisans mezunudur. 9 üniversite mezunu olan kadınlardan 2'si İngilizce Öğretmenliği Bölümü, 2'si Arapça Dili ve Edebiyatı, 1'i Eczacılık, 1'i Fransızca Öğretmenliği, 1'i İnşaat Mühendisliği, 1'i Tarih Bölümü ve 1'i ise İktisat Bölümü mezunudur. Görüldüğü üzere kadınların eğitim düzeyi oldukça yüksektir. Yine bu durum da STK'ların faaliyetlerine katılıma gönüllü olan kadınların profili açısından fikir verebilir.

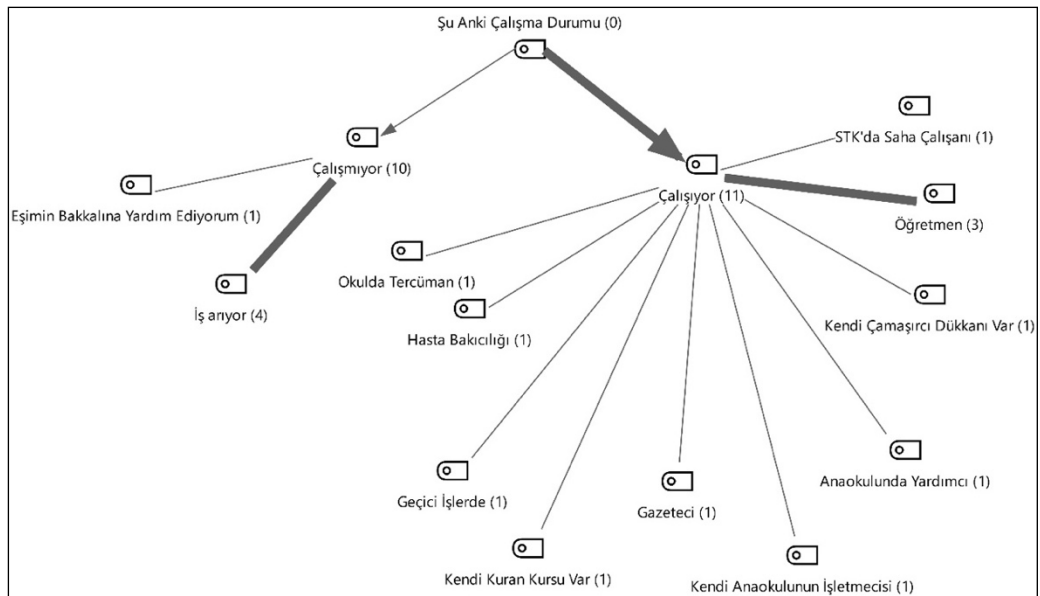
Şekil 1: Katılımcıların Eğitim Durumu

Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda özellikle eğitim şansından uzak kalan kadınların daha dezavantajlı olduğu düşünülürse, STK'ların bu kadınlara da ulaşmak için daha fazla çaba harcamaları gerektiği söylenebilir. Çünkü eğitim düzeyi düşük olan kadınların kendi istekleri ile bu tarz kurumlara ulaşma şansı daha düşüktür. Bu sağlandığında zorunlu göçle gelen kadınların dezavantajlı durumlarının kırılmasında daha da aktif olunabilecektir.

Şekil 2: Katılımcıların Mesleki Durumu

Suriyeli kadınların 9'unun mesleği öğretmen, 4'ünün herhangi bir mesleği bulunmamakta, 3'ü anasınıfında yardımcı öğretmen, 1'i İnşaat Mühendisi, 1'i terzi, 1'i kuaför ve 1 biri STK çalışanıdır. Katılımcıların meslekleri, Suriye'deyken sahip oldukları meslek gruplarıdır. Göç sonrasında bir kısmı kendi mesleğini devam ettiriyorken bir kısmı ise başka meslek dallarında çalışmaktadırlar. Suriye'de çalışmayan ve Türkiye'de çalışmaya başlayan katılımcılar da bulunmaktadır.

Şekil 3: Katılımcıların Çalışma Durumları

Katılımcıların çalışma durumlarına bakıldığında, 11 kadının çalıştığı görülmektedir. Bu 11 katılımcının 3'ünün Suriye okullarında öğretmen, 1'inin STK çalışanı, 1'inin hasta bakıcısı, 1'inin okulda tercüman, 1'inin anaokulunda yardımcı ve 1'inin ise geçici işlerde çalıştığı görülmektedir. 3 kadının ise kendi çalışma yerleri vardır. Birinin anaokulu, birinin Kuran Kursu bir diğerinin ise çamaşırçı dükkânı bulunmaktadır. Kendi anaokulu olan bir katılımcı ise aynı zamanda gazetecilik yaptığını belirtmiştir. Çalışmadığını belirten 10 katılımcıdan biri kocasının bakkalına yardım ettiğini, 4'ünün ise iş aradığı görülmektedir.

Çalışma yaşamında yer alan katılımcıların çalışma yaşamlarından memnuniyet durumları sorulduğunda, çalışan 11 katılımcıdan 7'si işinden memnun olduğunu dile getirirken 4'ü memnun olmadığını söylemiştir. Memnunum diyenlerden 1'i işini sevmesine rağmen, maaşının çok az olduğunu, bir değeri ise iyi para kazanamadığını ama işini para için değil, sevdiği için yaptığını dile getirmiştir. Memnunum diyen katılımcıların düzenli işleri olanlar ile kendi iş yeri olanlar arasından olduğu görülmektedir. İşinden memnun olmadığını söyleyen 4 katılımcı geçici işlerde çalıştıklarını ve çok az maaş aldıklarını, bu sebeple işlerinden memnun olmadıklarını ifade etmişlerdir.

Geçici işlerde çalıştığını ve bu sebeple işinden memnun olmadığını dile getiren K18 şu şekilde belirtmiştir:

“Geçici işlerde çalışıyorum. 7 aydır peynircide çalışıyorum. Peynir üretiyoruz. İyi ama kızlarım evde tek başına sabah 7'de çıktım akşam 9'da bitti işim. 3 yaşında en küçük bir kızım var. Hepsini evde bırakıp işe gidiyorum.” (*Bunları söylerken sesi ağlamaklı*)

İşini sevdiği memnun olduğunu ve az maaş olsa da bu işi para için yapmadığını ifade eden K12 bu durumu şöyle dile getirmiştir:

“Kuran Kursu’m var. Orada müdürüm, 2,5 yıldır çalışıyorum. Aslında her işi yapıyorum hem müdürüm hem öğretmenim. Ben kurdum bu kursu. Yetişkin ve çocuklara yönelik hem Türkler hem Suriyeliler için bir Kuran kursu. Ama Türkiyeliler çok gelmiyor. Hayır yapan kişiler bağış yapıyorlar, geçimimi öyle sağlıyorum. Elektrik suyu ben ödüyorum. Önce bir apartman dairesi kiraladım, sonra orayı restore edip, sınıf haline getirdim. Bu iş para kazanmak için değil, Allah için yapıyorum. Evde kalmıyorum, bir hedef uğruna çalışıyorum. Bu da psikolojime çok iyi geldi. Dernek’ten 350 TL maaş alıyorum, şehit eşi olduğum için. Bir de Kızılay kartı alıyorum. Gönüllülük yapıyorum başka bir dernekte. Oradan da bazen yardım alıyorum.”

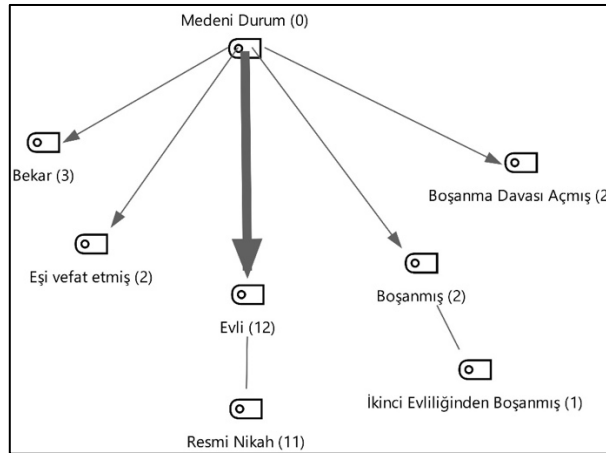
Hem kendi anaokulu olan hem de yerelde gazetecilik yapan K6 işinden memnuniyetini ise şu şekilde ifade etmiştir:

“Burda hem anaokulu müdürüyüm hem de gazetecilik yapıyorum. Suriye haberlerini yazıyorum. Gazetecilik eğitimi alıyorum Reyhanlı’da. 9 yıldır da anaokulunu işletiyorum. Kendi altınım vardı, onu sattım ve bu anaokulunu açtım. Çok zor dönüyor ama işimi seviyorum. Diğer okullara göre aylık çok düşük olmasına rağmen çok az öğrencimiz var. Bazı zamanlar maddi olarak çok sıkışıyoruz.”

Anaokulunda yardımcı bir eleman olarak çalışan K2, çok az maaş aldığı için işinden memnun olmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

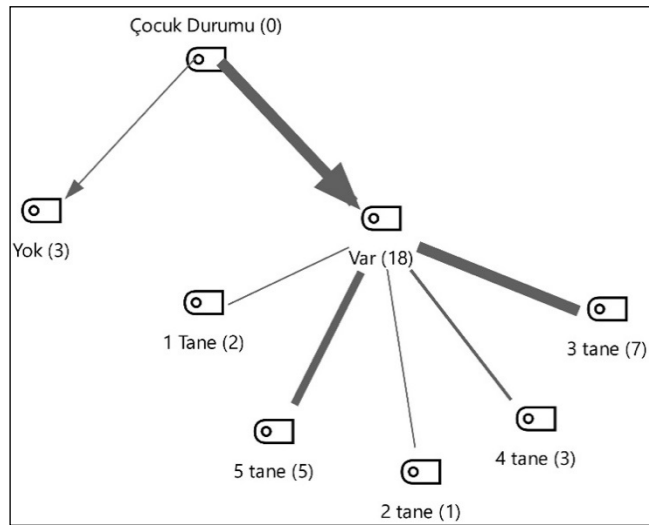
“Şimdi bir dernekte gönüllü olarak çalışıyorum (*gönüllü faaliyetler karşılığında çok cüzi bir miktar teşvik ücreti alıyor*). Ana sınıfında çalışıyorum. İskenderun’da. Özel bir Suriye okulunda. Normalde bu benim işim değil, normalde psikoloji benim işim. Ama kendimi bu anlamda geliştiriyorum. Yeni bir şeyler katıyorum kendime. 20 gün önce başladım. Daha öncesinde gönüllülük dışında bir iş yapmadım. Normalde kendi işimle ilgili bir iş yapmak istiyorum ama şimdi

yapamıyorum. Şu an ana sınıfta psikolojik sıkıntıları olan, savaştan etkilenen çocuklara da destek oluyorum. Aylık 600 lira alıyorum, bu çok az bir para.”

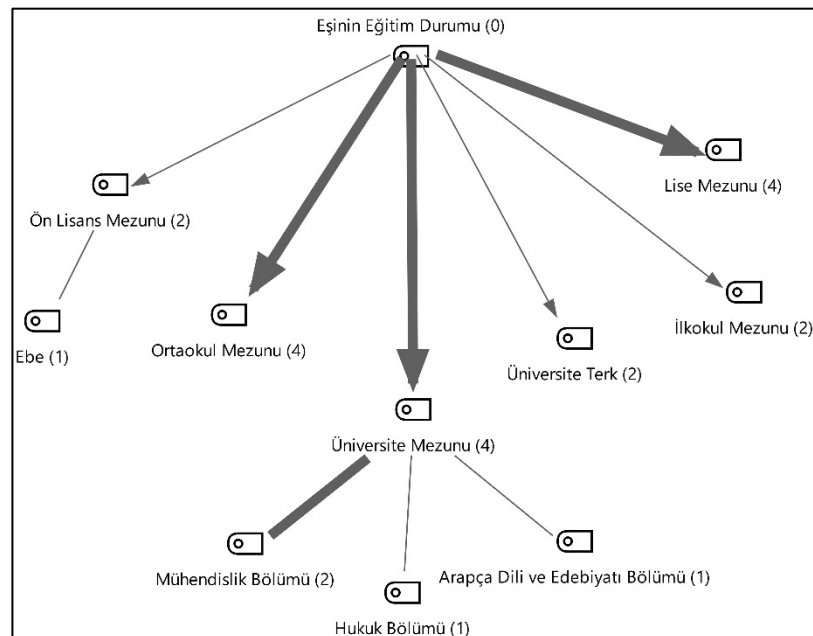
Şekil 4: Katılımcıların Medeni Durumu

Katılımcıların 12’si evli, 3’ü bekar, 3’ü boşanmış, 2’si boşanma davası açmış ve 2’sinin ise eşi vefat etmiştir. Evli kadınların hepsinin resmi nikahı bulunmaktadır. Boşanan kadınlardan biri ikinci eşinden boşandığını dile getirmiştir. Eşi vefat eden kadınlardan birinin eşi Türkiye’ye göç sonrasında kısa bir zaman içinde hastalanarak, diğer bir kadının eşi ise Suriye’de savaşta vefat etmiştir. Evli katılımcılardan 2’si evliliklerini Türkiye’de yapmıştır ve birinin eşi Türkiyelidir. Boşanan katılımcılardan 2’si Türkiye’ye göç ettikten sonra boşandıklarını dile getirmişlerdir ve bu katılımcılardan 1’i ikinci evliliğinden boşanmıştır. Katılımcılardan 2’si ise boşanma davasını Türkiye’ye göç sonrasında açtıklarını belirtmişlerdir.

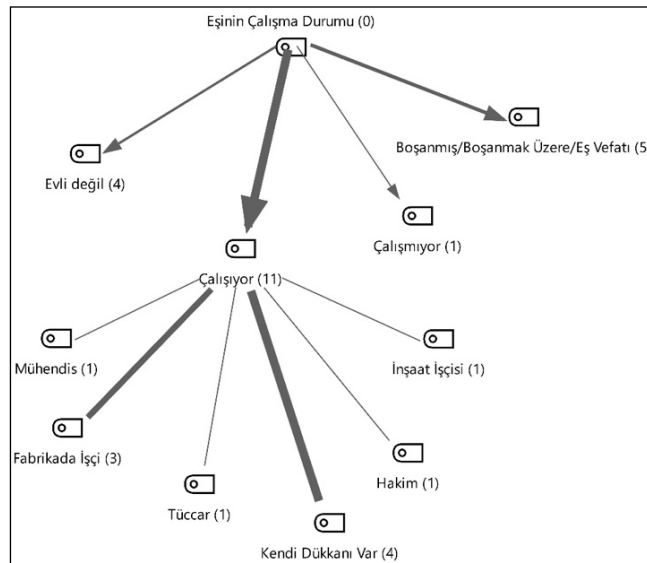
Şekil 5: Katılımcıların Çocuk Durumu

18 katılımcının çocukları bulunmaktayken, 3 bekar katılımcının çocuğu yoktur. Çocukları olan katılımcıların 5'inin 5 çocuğu, 3'ünün 4 çocuğu, 7'sinin 3 çocuğu, 1'inin 2 ve 2'sinin ise 1 çocuğu vardır.

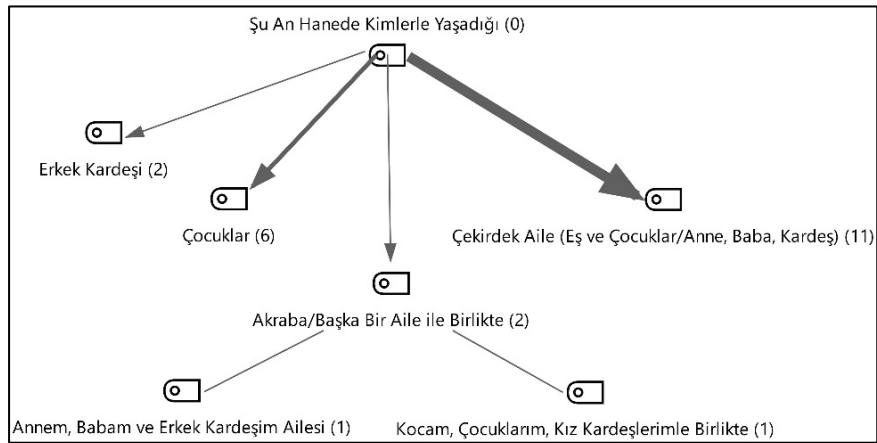
Şekil 6: Katılımcıların Eşinin Eğitim Durumu

Daha önce evlenmiş, boşanmış, eşini kaybetmiş ya da hala evli olan 18 katılımcının eşlerinin ya da eski eşlerinin eğitim durumları sorulmuştur. On sekiz katılımcıdan 4'ünün eşi üniversite mezunu, 4'ünün eşi lise mezunu, 4'ünün eşi ortaokul mezunu, 2'sinin eşi üniversite terk, 2'sinin eşi ön lisans mezunu ve 2'sinin eşi ise ilkokul mezunudur. Eşleri üniversite mezunu olan katılımcılardan 2'sinin eşi Mühendislik Bölümü, 1'i Hukuk Bölümü ve 1'i ise Arapça Dili ve Edebiyatı Bölümü mezunudur.

Şekil 7: Katılımcı Eşlerinin Çalışma Durumu

Evli olan ve eşiyile birlikte yaşayan 12 katılımcıdan 11'inin eşi çalışmaktadır. Çalışan erkeklerin 4'ünün berber, bakkal ve elektrik malzemeleri dükkanı olmak üzere kendi iş yerleri vardır, 3'ü fabrikada işçidir, 1'i mühendis, 1'i tüccar, 1'i hakim ve 1'i inşaat mühendisidir.

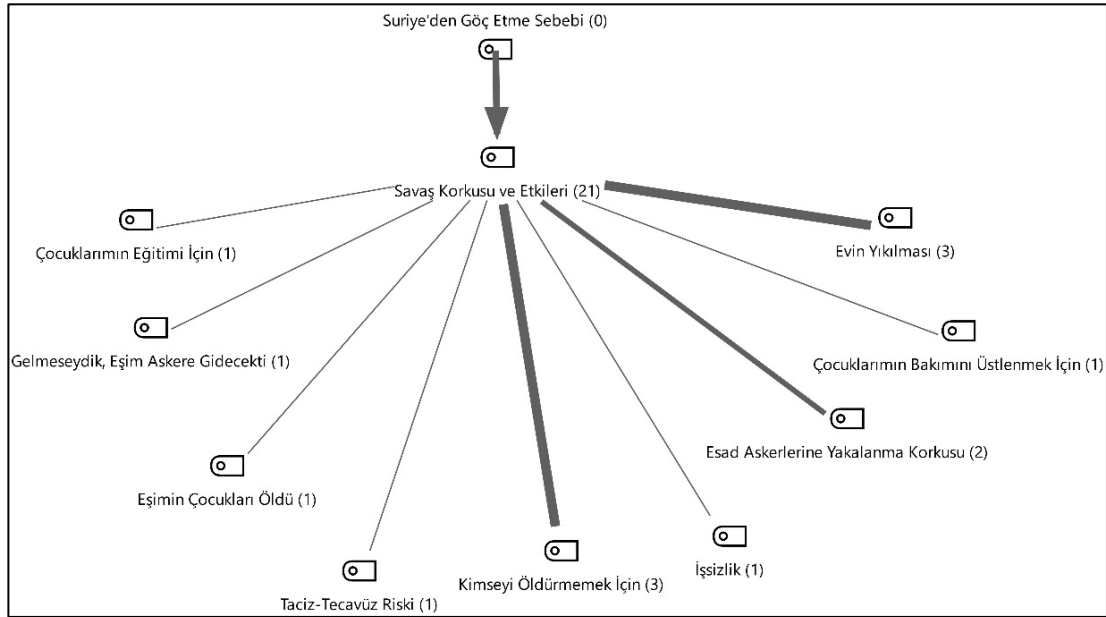

Şekil 8: Katılımcıların Şu An Hanede Kimlerle Yaşadığı

Katılımcılara şu an hanede kimlerle yaşadığı sorulduğunda 11'i çekirdek ailesiyle yani ya eş ve çocuklar ya da anne, baba ve kardeşlerle, 6'sı yalnızca çocuklarıyla, 2'si akraba ya da başka bir aile ile, 2'si ise erkek kardeşiyle yaşadığını belirtmiştir. Akraba/başka bir aile ile birlikte yaşadığını belirten 2 katılımcıdan 1'i anne, baba ve erkek kardeşinin eş ve çocuklarıyla yaşadığını, 1 diğeri ise eş çocukları ve kız kardeşleriyle birlikte yaşadığını belirtmiştir.

4.2. GÖÇ KARARI VE GÖÇ YOLCULUĞUNDA YAŞANAN ZORLUKLAR

Bu bölümde katılımcıların Suriye’den göç etme sebepleri, göç kararını nasıl verdikleri ve göç yolculuk hikayeleri yer almaktadır.

Şekil 9: Katılımcıların Göç Etme Sebebi

Katılımcılara Suriye’den göç etme sebepleri sorulmuştur. Bu soruya 21 katılımcı da göç etme sebebi olarak savaş korkusu ve savaşın sebep olduğu etkiler şeklinde yanıt vermiştir. Kimseyi öldürmeme sebebiyle diyen 3 kişi, evinin yıkılması sebebiyle 3 kişi, Esad askerlerine yakalanma korkusu sebebiyle 2 kişi, çocukların eğitimi tamamlaması için 1 kişi, eşin askere gitmesini engelleme sebebiyle 1 kişi, eşinin çocuklarının ölmesi sebebiyle 1 kişi, taciz tecavüz riski sebebiyle 1 kişi, işsizlik sebebiyle 1 kişi ve Türkiye’ye savaş nedeniyle göç etmiş olan çocuklarının bakımını üstlenmek sebebiyle 1 kişi göç ettiğini belirtmiştir.

Evi yıkdığı ve eşinin çocukları öldüğü için Suriye’den göç etmek zorunda kaldığını belirten K14 göç etme sebebini şu şekilde ifade etmiştir:

“Göç kararını eşim verdi. Ben gelmek istemiyordum ama evimiz savaştan dolayı yıkıldı. Eşimin ilk karısından 3 çocuğu öldü. Orda da eşimin bakkalı vardı, o da yıkılınca mecburen ayrılmaya karar verdik. Vatanımı, ailemi bırakmak istemiyordum. Biliyordum ki Suriye’den çıkarsak geri gelemeyeceğiz, o yüzden istemiyordum buraya gelmek. Korkuyordum.”

Esad askerlerine yakalanma korkusu sebebiyle göç ettiğini belirten K5 göç sürecini şu şekilde anlatmıştır:

“Askerler tarafından aranıyordum. Savaşta terörist ilan edilmişim. Suriye’de birkaç yere göç ettim. Halep’te evim tam çatışmanın ortasındaydı. Halep’ten Şam’a, Şam’dan Humus’a gittim. Sonra yine Halep’e sonra Türkiye.”

Savaşın etkisinin yarattığı işsizlik sebebiyle göç ettiğini belirten K13 şu şekilde anlatmıştır:

“Biz savaş sırasında 7 ay boyunca, evimizin dışında güvenli bir bölgede yaşadık. Savaş yüzünden yer değiştirmek zorunda kalıyorduk. Sonuçta bir gelirimiz de yoktu. İş bulmak için geldim. Eşimin geliri yetmiyordu. Görüncem bana fırsatların Türkiye’de daha iyi olduğunu söyledi. Daha sonra iş aradık ama bulamadık (...)”

Taciz, tecavüz riskinden ve savaşın şiddetinden korktuğu için göç ettiğini belirten K9 yaşadığı deneyimi, şu şekilde aktarmıştır:

“Kızlarım vardı, adamlar kızımı tecavüz etmek istedi. Biz de korkup tekrar şehir değiştirdik, Halep’e gittik. Tam bu zamanda Halep savaş dolayısıyla yanıyordu. Orada çok insan öldü. O kadar kötü manzaralar gördüm ki orada. Çocuklarımın

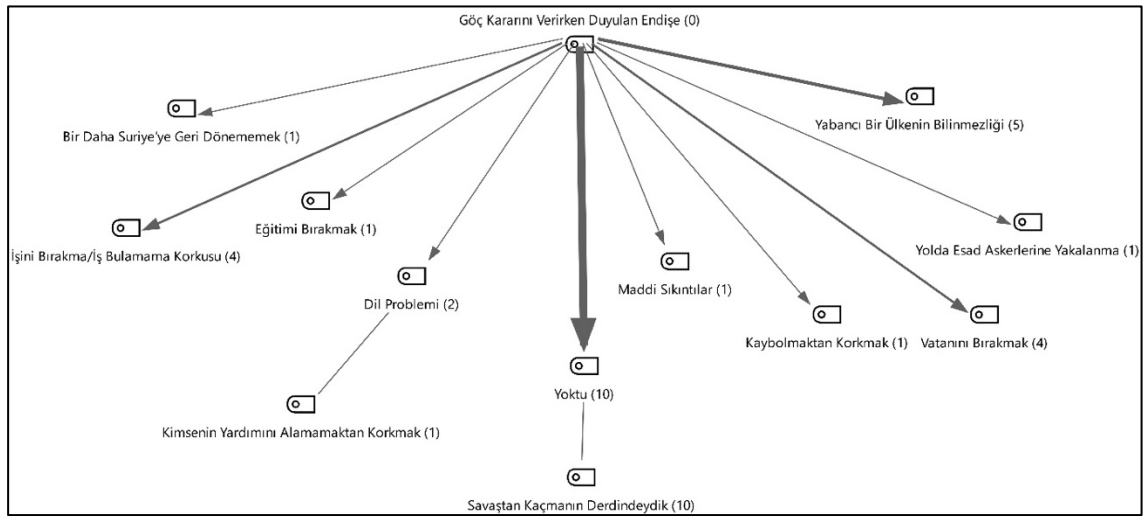
psikolojisi de dayanmıyordu. Onu görünce buraya gelmeye karar verdik. Eşim göç etmek istiyorsanız gidin, ben hiçbir şekilde destek olmam size dedi. Sonra komşularım bana yardım etti. Ben tek başıma geldim buraya, 5 çocuğumla.”

Çocuklarının bakımını üstlenmek için göç ettiğini söyleyen K12 göç etme nedenini şu şekilde ifade etmektedir:

“(…) Ben eşimi terk edip Beyrut’a ailemin gittikten 1,5 yıl sonra savaşta kocam şehit oldu. Çocuklarım eşimle birlikteydiler. Kocam ölünce kocamın ailesi savaştan kaçmak için çocuklarımı da alarak Türkiye’ye göç etti. Çok kalabalık bir şekilde göç ettikleri için çocuklarım diğer kuzenleriyle kalabalık evde yaşıyorlardı ve evin hizmetçisi gibi çalışıyorlardı. 2013’te çocuklarıma bakmak için Türkiye’ye gelmek istediğimi aileme söyledim, önce karşı çıktılar. Sonra ben ıkan edip, çocuklarım için geldim (…)”

Savaş ve ölüm korkusuyla Suriye’den kaçtıklarını K16 şu şekilde dile getirmektedir:

“Her gün olaylar, savaş olayları vardı. Mecbur. Ben hiç gelmek istemiyordum. Eski kocam karar verdi. Bizim evimiz polise yakındı. Orada bir nizamiye vardı. Bir de evimize kontrole gelirlerdi. Eşimi rahatsız ederlerdi. Mecbur, evde artık kalamadık. Gelmeden önce tutukladılar eşimi. Para zoruyla çıkarttık. Bundan sonra da üç tane genç akrabamızı tutukladı polisler. Tam Kurban Bayramı’nda onları öldürüp ölü şekilde atmışlar mahallenin ortasına. O zaman bizim için her şey bitti. Gece evde yattık, çıktık geldik.”

Şekil 10: Göç Kararını Verirken Duyulan Endişe

Katılımcılara göç kararını verirken bir endişe duyup duymadıkları sorulduğunda 21 katılımcıdan 10'u savaşta kaçmanın derdinde oldukları için her hangi bir başka endişe duymadığını belirtirken, 5'i bir ülkenin bilinmezliği, 4'ü vatanını bırakma, 4'ü işini bırakma veya tekrar iş bulamama endişesi, 2'si gittiği yerde dil problemi yaşama endişesi, 1'i göç yolculuğunda Esad askerlerine yakalanma endişesi, 1'i kaybolmaktan korma, 1'i maddi sıkıntılar konusunda duyduğu endişe ve 1'i ise eğitimini bıraktığı için duyduğu endişeden bahsetmiştir. Bir katılımcının birden çok endişesi olduğu ve şemada birden fazla temanın altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Sadece savaşta kaçmaya çalıştıklarını ve bu nedenle başka her hangi bir endişe duymadıklarını K11 şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye’ye gelmeden önce bizim köy uçakla bombalanıyordu. Geçici bir süre için, savaş bitene kadar Türkiye’ye gelmek istemiştik ama hala savaş bitmediği için buradayız. Hepimiz beş aileydik. Ailecek karar verdik ve o şekilde geldik Türkiye’ye. Endişelerim yoktu. Zaten biz buraya, yaşadığımız korkudan kurtulmak ve daha güvenli bir yere göç etmek üzere gelmiştik. On gün 20 gün, en fazla 1 ay kalıp geri döneceğimizi düşünmüştük. Ama öyle bir şey olmadı maalesef.”

Savaştan kaçmaktan başka endişesi olmadığını K18 ise şu şekilde ifade etmiştir. “Savaştan çok korkuyordum. Her gün bomba ve füzeler düşüyordu. Benim başka endişem yoktu. Sadece çocuklarımla güvenli bir şekilde gelmeyi düşündüm.”

K1 yabancı bir ülkeye gitme ve dil bilmeme endişesinden bahsetmiştir. “Ben istemedim gelmeyi. Çünkü dil bilmiyorum. Yabancı ülke. Önce istemedim buraya gelmeyi. Beni abim ve kocam zorla getirdiler. Ben ağlayarak geldim buraya.”

K8 vatanını bırakma, hiç bilmediği bir vatana yolculuk etme ve iş bulamama endişesini ise şöyle ifade etmektedir:

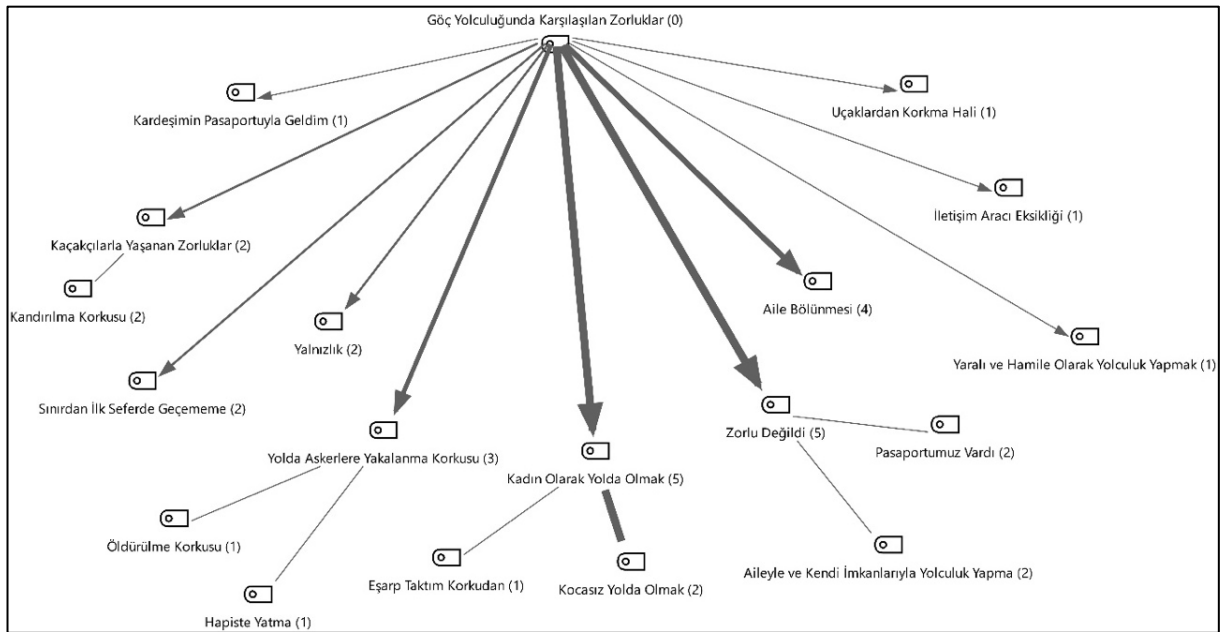
“(…) göç çok zor bir fikirdi. Vatanımızı bırakıp geldik. Hiç kimseyi tanı mıyorduk. Bu çok sıkıntılıydı. İş olmamasından dolayı endişelendim. Eşim çalışmadığı için ben çalışıyordum. Elektrik yoktu, su yoktu. Fabrikadan elektrik çekmiştik, savaş zamanında. Buraya geldiğimizde ne yapabileceğimizi bilmiyordum. O yüzden endişeliydim.”

Endişelerini kaybolmaktan korkmak, dil bilmemek ve Esad askerlerine yakalanmak olarak sıralayan K5 şu şekilde belirtmiştir:

“Kimliğimde İdlib yazdığı için, yolda Esad askerleri tarafından yakalanmaktan endişe duyuyordum. Dil bilmediğim için kimsenin yardımını alamamaktan korkuyordum ve kaybolmaktan korkuyordum. Allah yardım etti bize.”

Katılımcılara birlikte göç ettikleri kişiler sorulduğunda akraba, tanıdık veya geniş aile üyeleriyle gelen 6 katılımcı, eşi ve çocuklarıyla gelen 6, yalnız gelen 6 ve çocuklarıyla birlikte gelen 3 katılımcı bulunduğu görülmektedir.

Katılımcılara hangi yollarla göç ettikleri sorulduğunda 11 katılımcı kaçak yolla, 10 katılımcı yasal yollarla giriş yaptığından bahsetmiştir. Kaçak yolla Türkiye'ye gelen 5 katılımcı yürüyerek, 5'i otobüs ve arabayla, 2'si nehirden geçerek ve 1'i deniz yolunu kullanarak geldiğini belirtmiştir. Yolculukta katılımcıların birden fazla araç kullanmış olmaları sebebiyle birden fazla temanın altında yer aldıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 11: Göç Yolculuğunda Karşılaşılan Zorluklar

Katılımcılara göç yolculuğunda karşılaşılan zorlukların neler olduğu sorulmuştur. Zorlu değildi diyen 5 katılımcı, kadın olarak yolda olmak zorluydu diyen 5 katılımcı, aile bölünmesi yaşayan 4 katılımcı, yolda askerlere yakalanma korkusundan bahseden 3 katılımcı, kaçakçılarla yaşanan zorluklar olduğunu belirten 2 katılımcı, sınırdan ilk seferde geçememe zorluğundan bahseden 2, yalnızlık korkusundan bahseden 2, iletişim aracı eksikliğinden kaynaklı zorluk yaşadığından bahseden 1, savaş uçakları korkusundan bahseden 1, yaralı ve hamile olarak yolculuğun zorluğundan bahseden 1 ve kardeşinin pasaportu ile yolculuk yapmanın zorluğundan bahseden 1 katılımcı vardır.

Zorluk yaşamadığını belirten 5 katılımcıdan 2'si ailesiyle ve kendi imkanlarıyla yolculuk yaptığı için ve 2'si pasaportu olduğu için zorluk yaşamadığını belirtmiştir. Kadın olarak zorluk yaşadığını belirten 5 katılımcıdan 2'si Suriye içinde kocasız yolculuk etmenin zorluğundan ve 1 kişi ise kapalı olmadığı halde yolda korktuğu için eşarp taktığından bahsetmektedir. Yolda askerlere yakalanma korkusunu ifade eden 3 katılımcıdan 1'i öldürülme korkusu duyduğunu ve 1'i askerlere yakalanarak hapiste yattığını belirtmiştir. Katılımcıların korku duyduğu durumların birden fazla olması sebebiyle, bir katılımcının birden çok temanın altında yer almış olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Göç yolculuğunu kapsayan, sınırı geçme sürecinde karşılaşılan, yolculuk özelinde yaşanan sıkıntılar aşağıdaki şemada ele alınmıştır.

Göç yolculuğunda karşılaşılan zorluklar kapsamında sınırı geçerken yaşadığı zorlukları belirten 8 katılımcıdan 4'ü çocuklar ve yaşlılarla yolculuk yapmanın zorluğundan, 2'si dağda dikenli yollarda yürümenin, 2'si bidonlarla nehir geçmeye çalışmanın, 12'si yolun uzun sürmesininin, 1'i traktörde kalabalık yolculuk yapmanın, 1'i yorgunluğun ve 1'i eşyaları taşımanın zorluğundan bahsetmiştir.

Göç yolculuğunun zorlu olmadığını dile getiren K11 ailesiyle ve kendi imkanlarıyla yolculuk yaptığından bahsetmektedir:

“Zaten beş ailenin arabası vardı. Sınıra kadar arabayla geldik. Cilvegözü'nde ise sınırdan geçebilmek için kaçakçıya para verdik. Buraya gelirken hiçbir zorlukla karşılaşmadım yolda.”

Pasaportları olduğu için zorlu bir göç yolculuğu olmadığından bahseden K1 göç yolculuğu deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

“Kaçak gelmedik biz. Yayladağı Kapısı'ndan geçtik. İlk önce ben hasta oldum. Tomogrofi çekilmesi gerekiyordu. Suriye'de yapılamadığı için Türkiye'ye

gönderdiler. Türkiye’de kimlik çıkarttık. Kimlikle izin alarak Suriye’ye döndük. Kimliklerimiz ve pasaportumuz olduğu için göç sırasında sorun yaşamadık.”

Yolda kadın olmanın getirdiği zorluklardan, sınırı tek seferde geçememekten, aynı zamanda yolda çok sık askerlerin durdurduğundan ve orada öldürülme korkusu yaşadığından bahseden K7 göç yolculuk hikayesini şu şekilde paylaşmaktadır:

“İlk önce babamla sınıra geldik. Planımız bizim babamla buraya gelip ev tutmamızdı. Sonra dayılarım da geleceklerdi. Cilvegözü sınırına geldik. Sınır kapalıydı. Sonra tekrar diğer sınıra dönmek zorunda kaldık aynı gün içinde. Orası da kapalıydı şansa. Tekrar köye, Afrin’e döndüm. Bir hafta sonra sınır açıldı ve ben tekrar yola çıktım. Bu sefer tek başıyım. Yolculuk çok kötüydü. Köyden araç evin önünden alıyor seni, sınır kapısına kadar götürüyor. Otobüse para verdik. O bizi getirdi. Yolda çok fazla durduruyor askerler, sürekli kimlik sorgulaması oluyor. İnsanlar şekil olarak çok korkunçtu. Sakallar uzun, ellerinde silahlar var. Mesela biz her durdukları noktada orada arabada beklerken, dışarıda konuşulanları duyuyorduk. ‘Ben olsaydım hemen öldürürdüm, benim hiç tahammülüm yok’ gibi konuşmalar duyuyorsun. Bunlar çok korkunçtu. Bir de ben gelirken kapanıp geldim. Eşarp taktım. Uzun kollu üst ve pantolon giymiştim. Suriye sınırını muhalifler aldığı için çok korkmuştum. Hiç hayal etmediğim görüntüler vardı. Sonra Türkiye tarafına geçince derin bir nefes aldık. Eşarpı falan her şeyi çıkardım burada. Sadece yolda eşarp takmak zorunda kaldım. Çünkü çok fazla kötü hikaye duyuyorduk. Mesela duyduğumuz bir hikaye, kapalı olmayan bir kadının saçlarını sifıra vurdukları gibi hikayelerdi. O yüzden eşarp takmak zorunda kaldım. Sınır çok kalabalıktı ve araç çok fazla durdurulduğu için yol uzun sürdü.”

Kadın olarak kocasız yolda olmanın zorluğundan bahseden K20 ise deneyiminden şu şekilde bahsetmiştir:

“Yasal yollarla geldim. Pasaportum vardı. O yüzden çok sorun yaşamadım. Zor olan şey Suriye tarafında bana en çok şu soruların sorulmasıydı: ‘Eşin nerede?’

Neden seni almaya gelmedi? Ne iş yapıyor?’ Çünkü orada kadının tek başına yolculuk etmesi yasaktır, kesinlikle yanında bir erkek olması gerekir. O yüzden bazı kadınlar buraya gelmeye çalıştıkları halde gelemediler. Ben tek başıma geldim.”

Kadın olarak ve özellikle kocasız yolda olmanın zor olduğunu belirten K9, aynı zamanda çocuklu yolculuk yapmanın da kendisini zorlayan bir durum olduğunu anlattığı göç yolculuk hikayesi şöyledir:

“Cilvegözü’nden kaçak yolla geldik. O zaman benim param yoktu. Komşularım karşıladı benim ücretimi. 20-21 kişi olarak göç ettik. Bir yol vardı geçmemiz gereken, o yoldan başka gidecek yolumuz yoktu. Bir otobüs gördük, içinde çok insan ölmüştü. Çok korkunçtu, orada çok korktuk. Benim çocuklarımdan biri rahatsızdı. Yolda dayanamadı, orada iyice zayıf düştü. Bu durum beni çok zorladı. Suriye’de kadın kocasızsa hiçbir yere gidemez. Aracı yolda kontrol için çok fazla durdu askerler. ‘Senin eşin nerede?’ diye sordular sürekli. Orada askerlerle kavga etmeye başladık. Çocuklar ağlamaya başladı. Sonra bizi serbest bıraktılar. Sınıra yakın bir yerde yolun ortasında Türk askerleri ateş açmaya başladı. Çok korktuk orada. Kızım da orada hastalandı. Sınırdan geçebilmek için havanın kararmasını bekledik bir süre orada. Sonra hava kararınca da sessiz bir şekilde yürüyerek sınırı geçtik. Yarım saate yakın yürüdüğümüz bir mesafe vardı. O kısım çok zorluydu, yol koşulları çok zordu.”

Kadın olarak yolculuk yapmanın zorluğundan, yolda çok sık askerlerin durdurmasının ve nehri geçmeye çalışmanın yarattığı endişe ve zorluklardan bahseden K12 göç hikayesinden şu şekilde bahsetmiştir:

“Suriye’de çok fazla, yüz metrede bir askeri kontrol noktalar vardı. Her noktada duruyorduk. Teftiş ediyorlar, evraklara bakıyorlardı. Bu yolculuk iki gün sürdü. Türkiye tarafına geçmek için nehirden geçmemiz gerekiyordu. Nehirden geçmek için ahşaptan yaptıkları bir şeyin üstüne binip karşıya geçtim. Bu endişelendirmişti

beni. Durdukları noktalarda askerler erkekleri ve gençleri hedef alıyorlardı. Bazılarını götürüyorlardı, bazılarını öldürüyorlardı, bazılarının paralarını alıyorlardı. Benim çantamda zaten hiç para yoktu. Kardeşlerim parayı kaçakçıya verdiler, ben de otobüse bindim. İdlib'e kadar gittim. İdlib'te parayı bana havale ile yolladılar. Parayı ben İdlib'de aldım. Yolculuğun özellikle bir noktası beni çok korkuttu. Tüm noktalarda sadece erkekleri istiyorlardı. Ve o noktada kadınları istediler. Ve o nokta gece kulüpleri ve pavyonlarıyla meşhur. Çok korktum. İndikten sonra bizi bir yere aldılar, küçük bir oda. Sadece kadınlara arama yapabilmek için bizi o odaya aldılar ve üstümüzü kadınlar aradı (...)"

Yalnız yolculuk yapan kadınlardan biri olarak yaşadığı zorlukların kadın olarak yolda olmak, yalnızlık, yolculukta yardım isteyebileceği telefon gibi iletişim araçlarına sahip olmamak, Esad askerlerine yakalanmak ve kaçakçılar tarafından kandırılma korkusu olduğunu belirten K5, göç yolculuğunu şu şekilde anlatmıştır:

“Esad askerleri tarafından terörist listesindeydim. Halep'te evim tam çatışmanın ortasındaydı. Savaşın yoğunlaştığı yerlerde ve zamanlarda, Suriye'de birkaç yere göç ettim. Halep'ten Şam'a, Şam'dan Humus'a gittim. Sonra yine Halep'e. Halep'teyken bir ofis vardı, göç ofisi. Lübnan'a giden bir grubun içine gizlice karıştım ve öylece kayboldum grubun içinde gözlerden. Bir şoför, kendinde güvende duracağını söyleyerek kaçak mültecilerin bütün paralarını topladı, kandırılacağımı hissettim ve paramı vermedim. Lübnan'dan Trablus'a kadar gittim. Vapurla Türkiye'ye geldim. Türkiye'ye deniz yoluyla geçmek için aracı kuruma para verdim (...) Kimliğimde İdlib yazdığı için, yolda askerlerin beni göreğinden çok endişeliydim. Kanıt bırakmamak için bütün çantamı, kimliğimi, eşyalarımı arkadaşşıma bıraktım. Yalnızdım, telefonumun şarjı yoktu ve kaybolduktan korkuyordum. Dil bilmiyordum ve Türkiye'ye geldiğimde kimsenin yardımını alamamaktan korkuyordum. Allah yardım etti bize.”

Yolda askerlere yakalanma korkusu duyduğunu ve aile bölünmesi yaşadığını K2 şu şekilde ifade etmektedir:

“Eşim adamlardan borç aldı bizi Türkiye’ye getirtebilmek için ve yasadışı işlerde çalıştı. Kaçak yollarla bizi Türkiye’ye getirmeye karar verdi. Kaçakçıya para vererek geldik (*Ne kadar olduğunu hatırlamıyor*). O zaman üçüncü çocuğum daha doğmamıştı, o burada doğdu. Bir kızım ve oğlum, bir de kaynımla, kocamdan iki ay sonra Türkiye’ye gelmek için yola çıktık. O zaman hamileydim. Daha sonra hudutta yakalandık, oğlumla birlikte sınırda hapse attılar beni. 3 gün içerde kaldık. Eşim, kaynımla kızım sınırdan geçebildiler, kaçabildiler. Kaçak geldiğimiz için, pasaportumuz olmadığı için yakalandık. Başka insanlar da vardı geçemeyen ve yakalanan. Yakalandığım zaman ben çok fazla korkmadım aslında ama çocuğum çok korktu bu olaydan çok etkilendi. Kocam sınırdan geçemeyip, Suriye’de kaldığımızı haber aldı. Ve bizi getirebilmek için Türkiye tarafında Suriye sınırına kadar gelmiş. Daha sonra biz oğlumla birlikte tekrar kaçakçıyla yollara düştük ve bir aile ile beraber sınırı geçebildik ama onun dışında bizimle beraber olan bir sürü insan yakalandı tekrar.”

Aile bölünmesi ve kardeşinin pasaportuyla geçtiği için sınırdan geçememe tehlikesiyle karşılaştıklarını belirten K10 göç hikayesini şu şekilde anlatmaktadır:

“Biz yasal yollarla geldik Türkiye’ye. Beşinci sınıfta bir oğlum var, fiziksel olarak yaşına göre iri bir çocuk. Buraya gelirken tüm aile üyeleri geçebildik, oğlumun geçmesine izin vermediler. Çocuğumu sınırda çok güvendiğimiz bir akrabamıza bırakmak zorunda kaldık. Çok güveniyordum yoksa bırakamazdım çocuğumu. Çok ağladım, çok üzüldüm. İki gün sonra oğlum kaçak yollarla Türkiye’ye saktuk. Benim için bir diğer zorluk, göç yolculuğunda kardeşimin pasaportunu almıştım çünkü kendi pasaportum yoktu. Evimiz imha edilirken, yanmıştı benim pasaportum. Kendi eczanem de imha edildi. Sınır kapısındaki görevli benim kendi pasaportum olmadığını anladı ve ben orada ağlamaya başladım. Sonra memur bu duruma göz yumarak, geçmeme izin verdi ve girebildim.”

Yolda yaşanan zorluklar olduğunu belirten K8 zorlukları, traktörde çok kalabalık bir grupla, yaşlı ve çocuklarla yolculuk yapmak olarak sıralamıştır ve kaçakçıların sınırı geçerken tüm mültecileri tehlikeye sokan hareketlerinden dolayı korktuklarını dile getirmiştir:

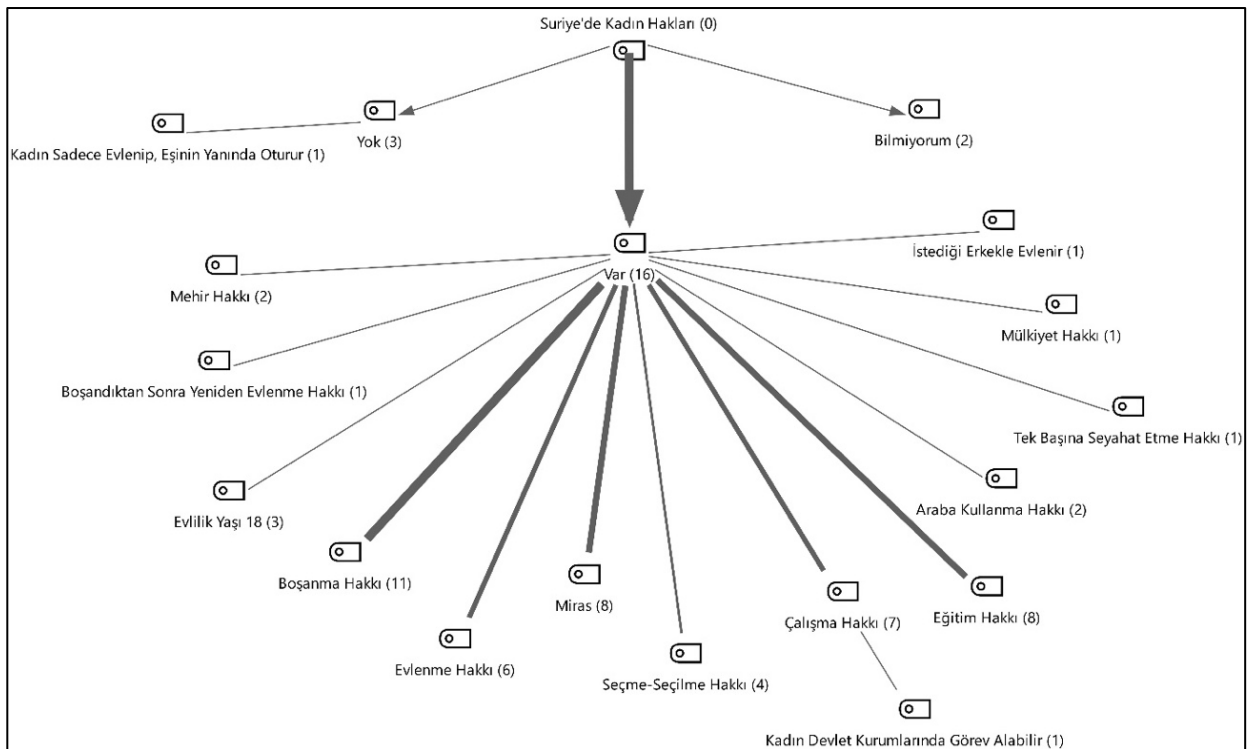
“Halep’te savaştan dolayı durumlar çok zordu. Çocuklar bombalardan çok korkuyordu ve savaş durumundan dolayı sürekli hastalanıyorlardı. Bir çocuğum çok şiddetli bir ishal olmuştu, 3 gün hastanede yatmıştı. Savaştan ve hastalıklardan çok korkuyorduk. Halep’ten sınıra kadar arabayla geldik. Sınırdan Türkiye’ye ulaşmak için Asi Nehri’ni, bidonla geçtik. Bidonun içine oturduk, bizi nehirden çektiler. (*Kaçakçıya ne kadar para verdiniz?*) 2013’de kaçakçılar çok ucuzdu. Bir kişi için 500 Suriye Lirası’ydı. Çok fazla yaşlı ve çocuk vardı. Nehri geçtikten sonra bir çukur vardı. O çukura inip, yeniden çıkmak gerekiyordu. Yaşlılar ve çocuklar için yolculuğun özellikle bu kısımları çok zordu. Antakya Hacı Paşa Köyü’ne gelene kadar çok zorlandık. Çünkü traktörlere çok kalabalık gruplar halinde yüklediler bizi. Traktör şoförü, jandarmalar görmesin diye çok hızlandı. Hacıpaşa’ya ulaşana kadar çok korktuk ve zorlandık. Kaza geçirecektik neredeyse.”

4.3. SURİYELİ KADINLARIN KADIN HAKLARINA İLİŞKİN DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI

Kadın hakları konusunda katılımcılara yöneltilen sorular belirli bir teorik alt yapı bilgisi verilerek sorulmamış olup, kadınların kadın haklarından ne anladıklarını öğrenmek amacıyla sorulmuştur. Kadınların bilgi ve anlam düzeylerinde kadın haklarının ne olduğu, Suriye ve Türkiye’de kadınların hangi haklara sahip olduğu düşünüldüğü, anlaşılacak istenmiş ve bu sebeple katılımcılara bir kadın hakları tanımı yapılmamış ve katılımcılar bu konuda yönlendirilmemiştir. Bu bölümde katılımcıların Suriye’deki kadın haklarına yönelik uygulamalara ilişkin düşünce ve davranışları, Türkiye’deki kadın haklarına yönelik uygulamalara ilişkin düşünce ve davranışları ve STK faaliyetlerinin Suriyeli kadınların kadın haklarına ilişkin düşünce ve davranışlarına etkisi ele alınmıştır.

4.3.1. Suriye’deki Uygulamalara İlişkin Düşünce ve Davranışlar

Bu bölümde Suriye’de kültürel ve sosyal yaşam kadın hakları, aile, evlilik ve toplumsal yaşam ekseninde ele alınmıştır. Suriye’deki uygulamalar ele alınırken, katılımcılardan kız çocuklarının ideal evlenme yaşı ve erkeklerin birden fazla kadınla evlenebilmesi konusundaki kendi fikirlerine de yer verilmiştir.

Şekil 12: Suriye'de Kadın Hakları

Katılımcılara Suriye’de kadın haklarının olup olmadığı eğer varsa haklarının ne olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 16’sı kadın haklarının olduğunu söylerken, 3’ü olmadığını ve 2’si ise bilmediğini söylemiştir. Kadın haklarının var olduğunu dile getiren katılımcılardan 11’i boşanma hakkının olduğunu, 8’i eğitim hakkının olduğunu, 8’i miras hakkı, 7’si çalışma hakkı, 6’sı evlenme hakkı, 4’ü seçme seçilme hakkı, 3’ü evlilik yaşının

18 olduğunu, 2'si mehir hakkı, 2'si araba kullanma hakkı, 1'i boşandıktan sonra yeniden evlenme hakkı olduğunu, 1'i mülkiyet hakkının, 1'i istediği erkekle evlenme hakkının, 1'i ise tek başına seyahat etme hakkı olduğunu dile getirmiştir. Çalışma hakkına sahiptir diyen katılımcılardan 1'i kadının devlet kurumlarında görev alabileceğini söylemiştir. Yok diyen katılımcılardan 1'i kadın sadece evlenip, eşinin yanında oturma hakkına sahiptir demektedir. Bir katılımcının kadın haklarına yönelik birden fazla hak sayması sebebiyle birden fazla alt temanın altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Suriye'de inşaat mühendisi olan K5 Suriye'de kadının boşanma, mülk edinme, araba kullanma, çalışma hakkı gibi haklarının olduğunu ifade ederek; kendisinin de Suriye'de erkek sektöründe çalıştığını, ekonomik özgürlüğü olduğunu ve kendisine ev alabildiğini dile getirmiştir. Bunun yanında Suriye'de hukukun kadınlara erkek gibi davrandığını fakat toplumsal olarak bu hakların içselleştirilememesinin sonucu olarak kadının hakkını veren veya vermeyen mercinin toplumsal düzen olduğunu da eklemiştir. K5 kendi yaşadığı bölgede haklarını kullandığını dile getirmiştir:

Eğitim hakkı olduğunu K9 şu şekilde ifade etmiştir. “Eğitim hakkı olduğunu biliyorum sadece. Başka bir hakkının olduğunu bilmiyorum. Kanun her zaman erkeğin yanında.”

K12 ise Suriye'de evlenme ve boşanma gibi haklarının olduğundan, eğitimin dokuzuncu sınıfa kadar zorunlu olduğundan fakat bunların toplumda uygulanmadığından bahsetmiştir.

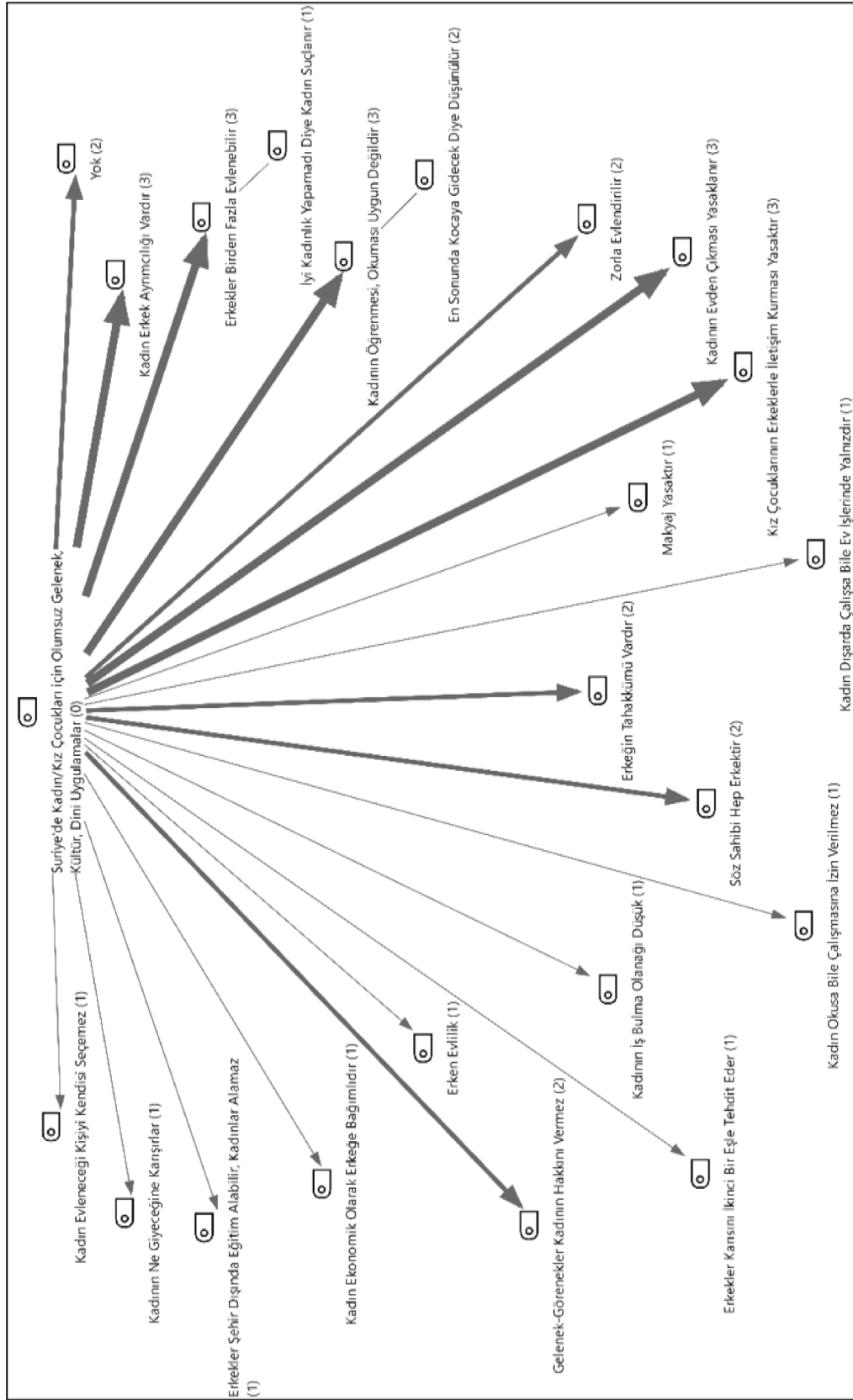
“Kadının hakları yok. Kanunlar var ama aile geliyor kadına baskı yapıyor. Evlenip ya da boşanma gibi bir hakkı var kadının. Boşandıktan sonra çocuk bakımı hakkı da var belli bir yaşa kadar. Miras hakkı var, baba ya da anne vefat ederse dava açıp hakkı alabiliyor. Şeriat'a göre miras kadın ve erkek arasında erkeğin hakkı, kadının hakkının iki katı. Eğitimde kadın erkek farkı yok, 9. sınıf bitene kadar zorunlu. Kadının iş hakkı yok çünkü erkek Suriye'de kadının çalışıp çalışmamasını kontrol edebilir.”

K2 kadının yasal hakları olduğunu ama bunlara ulaşamadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Suriye’de yasal olarak haklar vardı. Öğrenme, çocuklarını terbiye etme hakkı, siyasi işlerle uğraşma hakkı, evlenme, çalışma hakkı, boşanma hakkı, devlette görev alma hakkı. Kanun var ama devlet kadına öyle haklar vermiyor. Benim babam avukattı. Bütün haklarımı öğretiyordu bana. Suriye’de ben de okuyan olduğum için her şeyi biliyordum. Benim hayatımda çok büyük bir değişiklik olmadı.”

Suriye’de kadın haklarının olmadığını söyleyen K8’in görüşleri ise şu şekildedir:

“Yaşadığım bölgede, kadının hiçbir hakkı yoktu. Kadının sadece evlenip, eşinin yanında oturması beklenirdi. Dövüldüğünde, şiddete uğradığımda hiçbir hakları yoktu. Benim kardeşlerim tersti. Annelerine, kız kardeşlerine, karılarına hiçbir hak tanımıyorlardı. Kardeşlerim bana değer vermiyordu. Eşim bile kardeşlerimden öğrendi şiddeti. Kocam beni dövüyordu ve erkek kardeşlerim hiçbir şey demiyordu kocama. ‘Yabancı bir adam geldi evimize, biz ne diyelim. Bu senin kısmetin, boşanamazsın, yapacak bir şey yok’ diyorlardı.”

Şekil 13: Suriye'de Kadın ve Kız Çocukları İçin Olumsuz Gelenek, Kültür, Dini Uygulamalar

Suriye’de kadın ve kız çocukları için olumsuz gelenek, kültür ve dini uygulamaların neler olduğu sorulduğunda katılımcılardan 3’ü kadın erkek ayrımcılığı, 3’ü erkeklerin birden fazla evlenebilmesi, 3’ü kadının öğrenmesi ve okumasının uygun olmaması, 3’ü kadının evden çıkmasının yasaklanması, 3’ü kız çocuklarının erkeklerle iletişim kurmasının yasaklanması, 2’si gelenek göreneklerin kadının hakkını vermemesi, 2’si söz sahibinin hep erkek olması, 2’si erkeğin tahakkümü, 2’si zorla evlilikler, 2’si ise olumsuz bir uygulama yok, 1’i makyajın yasak olması, 1’i kadın dışarda çalışsa bile kadının evde yalnız olması, 1’i kadın okusa bile okumasına izin verilmemesi, 1’i kadının iş bulma olanağının düşük olması, 1’i kadınların erkekler tarafından ikinci bir eşle tehdit edilmeleri, 1’i kadının ekonomik olarak erkeğe bağımlı olması, 1’i erkekler şehir dışında okuyabilirken, kadınların okuyamaması, 1’i kadının ne giyeceğine karışılması ve 1’i kadının evleneceği kişiyi kendisi seçmemesi şeklinde yanıtlamıştır. Kadının öğrenmesi ya da okuması uygun değildir diyen 3 katılımcıdan 2’si kadının nasıl olsa en sonunda kocaya gidecek diye düşünüldüğünü dile getirmiştir. Genel anlamda bakıldığında bu durum katılımcı Suriyeli kadınların büyük kısmının Suriyede toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında talepleri olduğunu ve bunun Suriye’de olmaması durumundan rahatsız olduklarını göstermektedir.

Kız çocuklarının evden çıkmasının erkek arkadaş edinmesinin yasak olması ve ne giyileceğine karışılmasının olumsuz olduğunu K7 şu şekilde dile getirmiştir:

“Dayılarım giyimime karışıyorlardı. Bu hoşuma gitmiyordu. Bütün aileler kızların nasıl giyeceğine karışıyordu. Benim annem ‘benim kızıma karışmayın’ diyordu. Ama çok karışıyorlardı. Üniversitede mesela arkadaşlarımla Halep Kalesi’ne gitmiştik. Ben dayımın telefonunu kullanıyordum. Dayımın eşine aitti. Dayım görmüş fotoğraflarımı. O gece başka dayımda kalıyordum. Telefonda fotoğrafı gören dayım eve geldi. Kapıyı öyle bir çalıyordu ki, korkudan yüreğim ağzıma gelmişti. ‘Biz kaç yıldır Halep’te yaşıyoruz gitmiyoruz da sen kaç gündür Halep’te yaşıyorsun da Halep Kalesi’ne gidiyorsun; bu erkek kim de bununla geziyorsun’ diye bağırmıştı (...) Mesela erkek arkadaşım ile buluşamazdım. Bir gün erkek

arkadaşım ile buluştuğumda dayım beni yakalamıştı. Kıyamet kopmuştu o zaman. Hatta bana bir tokat atmıştı (...)"

Kız çocukları için evden çıkmanın makyaj yapmanın, erkek arkadaş edinmenin yasak olmasının olumsuz olduğunu ve kadın erkek arasında ayrımcılık olduğunu ifade eden K20, Suriye’de erkek olmayı yeğlediğini de şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye’de kız çocukları ve kadınlar için olumsuz bulduğum şeyler, mesela kızlara makyaj yapmak yasaktır. Bir yere gitmek yasaktır. Kadının bir gençle tanışma imkanı yok. Sadece onu istemeye geldiklerinde görüşebilir. Kadın olmak yerine erkek olmayı isterdim. Suriye’de erkekler istedikleri gibi yaşar, kadınlar hiç öyle değildir. Çok büyük ayrımcılık vardı. Başka bir yerde eğitim almanın erkek olarak imkanı var ama kadınların imkanı yoktu mesela.”

Kadının okumasının uygun olmadığını ve erken yaşta evliliklerin olumsuz olduğunu K9 şu şekilde ifade etmiştir: “Özellikle İdlib’de kız çocuklarının okula gitmesi tamamen yasaktır. 18 yaşına ulaşınca kimse kızla nişanlanmak istemez yaşı geçti diye. Bunlar olumsuz şeyler.”

K21 de kadın erkek arasındaki ayrımcılığın olumsuz olmasından şu şekilde bahsetmektedir: “Kadın ve erkek arasında bir ayrımcılık var. Bir konuda kadın ve erkek aynı tavrı sergilese de erkek her zaman toplumsal olarak onaylanır kadın ise ayıplanır.”

Kız çocuklarının eninde sonunda evleneceği düşünülerek eğitim almasının engellendiğinin olumsuz olduğunu K17 şu şekilde ifade etmektedir: “Kız çocukları okumak istese, okusa bile, ‘ya boş ver okumasın, zaten kocaya gidecek’ diye düşünürler.”

Erkeklerin birden fazla evlilik yapmasının toplum tarafından onaylanması ve kadının suçlanmasını olumsuz bir uygulama olarak gören K6 fikrini şu şekilde dile getirmiştir:

“Erkeklerin birden fazla evlilik yapması tüm toplum tarafından onaylanıyor bu kadın için çok olumsuz. Hep kadın suçlanıyor, çocuğu olmadı, iyi kadınlık yapamadı diye.”

Evleneceği kişiyi kadının kendisinin seçmemesinin ve gelenek göreneklerin kadının hakkını vermemesinin olumsuz olduğunu K16 kendi deneyimini örnek vererek şu şekilde açıklamaktadır:

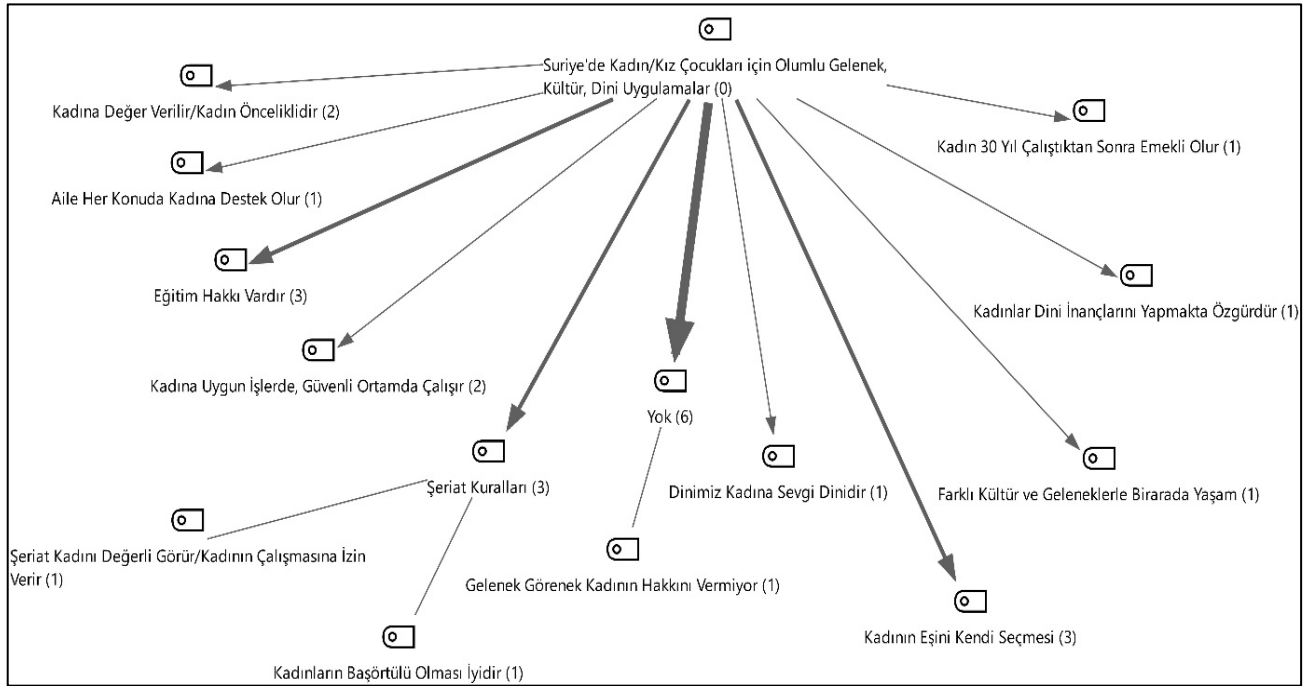
“Benim kocam mesela, dışardan bakıldığında mühendis, tarlası var, okumuş iyi bir kısmet olarak görürler. Akıla bakmazlar, uygun olup olmadığımıza bakmazlar. Mühendis etiketine bakıp, kızı verirler. Bu genelde böyle olur. Bu kız çocukları ve kadınlar için olumsuz bir uygulama. Kadınların hakları yok. Mesela düğünde kadına bilezik ya da altın takılır ama düğünden sonra onu kadından alırlar. Türkiye’deki gibi kadının malı olmaz o. Yani Suriye’de kadınlar için olumlu bir şey yok.”

Kadının zorla evlendirilmesi, okusa bile çalışamaması, iş bulma olanağının düşük olması ve kadının ekonomik olarak yoksunlaştırılması ve hem ekonomik olarak yoksun bırakılacağı hem de üzerine kuma gelmesi konusunda tehdit edilmesini K3 şu şekilde açıklamaktadır:

“Bir kadının zorla evlendirilmesi, erken evlendirilmesi olumsuz gelenek. Bazı bölgelerde kızlar sadece amcasının oğlu ile evlenmek zorunda. Kadınlar okusa, üniversiteden mezun olsa bile çalışmasına izin verilmiyor bu olumsuz bir şey. Bir de kadın olarak iş bulma olanakları çok düşük. Şehirden şehire çok farklılık gösteriyor. İdlip’ten Halep’e çok şey değişiyor. Kendi yaşadığım şehirde kadınlara çok ayrımcılık yapılıyordu mesela. Suriye’de her zaman erkek kadına sözünü geçiriyor. İster kocası ister erkek kardeşi olsun. Kadın ekonomik olarak hep erkeğe bağımlıdır. Erkek eğer para verirse kadın dışarı çıkabilir, eğer erkek istemezse kadının ne parası olur ne de dışarı çıkabilir. Erkek bunu bir tehdit aracı olarak kullanır Suriye’de. Bir de eğer evlilik yaşamında en ufak bir sıkıntı çıkarsa erkek hemen başka bir kadınla evlenme konusunda kadını tehdit eder.”

Kadının üzerinde erkeğin tahakkümünün olması, erkeğin birden fazla evlenmesi ve kadının tek görevinin evde çocuklarına ve eşine bakması olduğunun olumsuz olduğunu K2 şu şekilde ifade etmektedir:

“Kültürel olarak dersek, kadın için olumsuz çünkü kültürümüzde erkeğin eşine üstünlük sağlaması var. Ayrıca kültürde ve dinde dörde kadar evlenme hakkı vardır, adam yiyecek parası olmaz ama gider evlenir, ikinciyi üçüncüyü evlenir cebinde parası olmasa bile. Bizim kültürümüzde kadın için olumsuz bir şey daha var, o da kadının üzerinde baskı var. Kültürümüzde kadın sesini kısacak, köşede oturacak, çocuklarına bakacak. Çocuklarından sorumlu olacak, onun dışında sesini çıkaramaz eşine karşı. Şöyle bir şey daha var, aileler de çok çekiniyor. Kız tarafı yani, kızın ailesi. Çünkü toplumsal anlamda çok fazla dedikodu var. Çevrede şöyle bir laf da dolaşabiliyor: “KIZINIZ eşinin sözünü dinlemiyor, belki de boşanacak, belki de başka bir adamla evlenecek,” diye çok fazla laf da dönebiliyor kadınla ilgili.”

Şekil 14: Suriye'de Kadın/Kız Çocukları için Olumlu Gelenek, Kültür, Dini Uygulamalar

Suriye'de kadın/kız çocukları için olumlu gelenek, kültür, dini uygulamaların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 6'sı olumlu bir uygulamanın olmadığını, 3'ü Şeriat kurallarını, 3'ü kadının eşinin kendi seçebilmesini, 3'ü kadının eğitim hakkının olmasını, 2'si kadının değerli olmasını veya önceliklendirilmesini, 2'si kadına uygun işlerde, güvenli ortamda çalışmasını, 1'i ailenin her konuda kadına destek olmasını, 1'i dinin kadına sevgi dini olmasını, 1'i farklı kültür ve geleneklerle birarada yaşamı, 1'i kadınların dini inançlarını yapmakta özgür olduklarını, 1'i kadının 30 yıl çalıştıktan sonra emekli olmasını olumlu uygulamalar şeklinde sıralamıştır. Olumlu uygulama yok diyen 6 katılımcıdan 1'i gelenek ve göreneklerin kadının hakkını vermediğini dile getirmiştir. Şeriat kurallarının olumlu olduğunu dile getiren 3 katılımcıdan 1'i Şeriat'ın kadını değerli görüşünü, çalışmasına izin verdiğini, 1'i ise Şeriat'ta kadınların başörtü takma kuralının kadınlar için iyi olduğunu dile getirmektedir. Bu bulgular ise katılımcı kadınların hem toplumsal cinsiyet ekseninde talepleri olduğunu hem de bir kısmının ataerkil yapının ve onun kodlarını destekleyen dini kuralları kabul edilebilir uygulamalar olarak gördüklerini göstermektedir.

Olumlu bir uygulamanın olmadığını dile getiren K8 şu şekilde ifade etmiştir. “Hiçbir olumlu uygulama yok. Gelenek ve görenekler kadının haklarını vermezler.”

Kadının eşini kendi seçmesinin, kadının eğitim hakkının olmasının ve Suriye'deki Şeriat kurallarının kadın ve kız çocukları için olumlu olduğunu K3 şu şekilde ifade etmektedir:

“Olumlu olarak, bazı bölgelerde kadına bütün haklarını veriyorlardı. İstedığı erkekle evlenebiliyordu. Kadının eğitim hakkının olması olumlu. Suriye'de son yıllarda kadınları doktor, mühendis olmaya teşvik ediyorlar. Hatta son yıllarda hâkim, polis jandarma, avukat olabiliyordu. Ama kadına yakışan meslekler değil bunlar bana göre, çünkü kadın o kadar güçlü değil. Kültürel olarak en iyi uygulama Şeriat uygulaması aslında. Çünkü Şeriat kadını değerli bir noktada görür. Eğer Şeriat tam olarak uygulanırsa, kadın için çok daha iyi olur. Şeriat kadına çalışma izni veriyor mesela. Hatta Hz. Muhammed zamanında kadın savaşta yer alıyordu.

Hemşirelik yapıyordu, terziyi yapıyordu, yemek pişiriyordu. Fakat şimdi İslam'ı başka tarafa yönlendiriyorlar. Onu uygulamıyorlar.”

K21 de Şeriat'ın kadınlar için olumlu uygulamalar içerdiğinden bahsetmektedir:

“Kadınların kapalı olması dini ve gelenek olarak uygulanması benim çok hoşuma giden bir şey. Çünkü bu uygulamalar kadına değer veriyor. Babam bana liseye kadar kapanmasan da olur demişti ama ben kendi isteğimle 6. sınıfta kapandım. Kapalı olmak benim kendi tercihim.”

Kadınların eğitim almasının olumlu olduğunu ama devlet tarafından desteklenmediğini, bunun yanında dinin kadınlara sevgi dini olmasının olumlu olduğunu K2 şu şekilde belirtmiştir: “Kanun olarak söyleyeyim, okuyabilir, kendini geliştirebilir ama kanunda var, devlet çok desteklemiyor (...)”

Suriye’de kadınların kadına uygun işlerde, güvenli ortamda çalışmasının olumlu olduğunu K9 şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye’de kadınlar öğretmenlik gibi işler yaparlar, güvenli ortamlarda çalışırlar. Bu olumlu bir şey. Çünkü kimse ona tecavüz edemez orada. Türkiye’de kadın her yerde çalışıyor. Bu da güvensiz.”

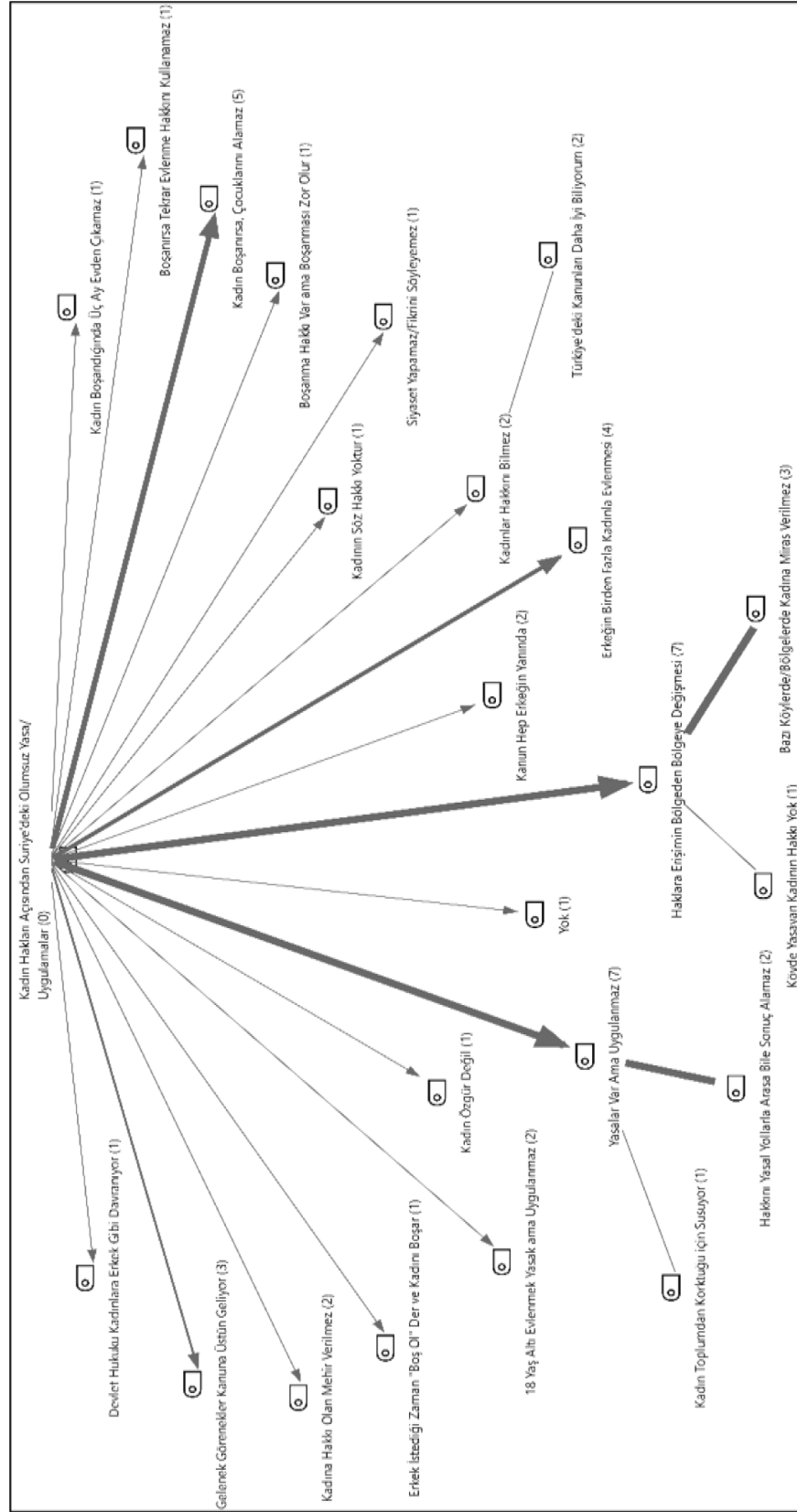
Suriye’de kadınlara daha değer verildiğini, kocanın kadını nazlandırdığını olumlu bir uygulama olarak K12 şu şekilde dile getirmiştir:

“Orada kadınlara daha değer veriyorlar. Bu, iyi de olabilir kötü de olabilir, aileye göre ama genelde iyi; erkek evlendiğinde kadına çok iyi bakar. Nazlandırır. Çalıştırmaz. Çalışmak zorunda bırakmaz; isterse çalışır, istemezse evde kalır (bazıları için). Orada genelde çalışmalarına izin veriyorlar ama öğretmene,

doktorsa, eczacıysa ister çalışır isterse evde kalır. Ama mesela mutfakta ya da restaurantta çalışacaksa istemezler. Kadın olduğu için değil, zorlanmasın diye. O zorluğu kaldırmamasın, o zor gelir diye ona.”

Kadınların 30 yıl çalıştıktan sonra emekli olmalarının iyi bir uygulama olduğunu K18 şu şekilde dile getirmiştir: “Okuyan kadınlar için 30 sene çalıştıktan sonra bir emeklilik hakkı var. Bu iyi bir uygulama.”

Özetle, Suriye toplumunda hakim olan erkek egemen sistemin kadınların özgürlüklerini kısıtladığı, sahip oldukları haklar konusunda bilgi sahibi olmalarının ve haklarına erişimlerinin yolunda engel teşkil ettiği görülmektedir. Erken evliliklerinin özellikle kırsal bölgelerde çokça görülebildiği ve özellikle savaş sonrasında erken evlilik sayısının daha çok arttığı belirtilen bir durumdur. Şiddet, taciz, tecavüz ya da boşanma durumlarında ataerkil sistemin kadını suçlayıp, etiketlediği ve kadınların kendi deneyimleri ve bilgileri doğrultusunda hak kayıplarında kanunlar nezdinde destek bulamadığı sonucuna varılmıştır. Erkeğin birden fazla evlenmesine dair kadınların fikirleri olumsuz olmakla birlikte, dini inanç sebebiyle ve bazı koşullar şartıyla kabul edilebilir olduğuna dair fikir belirtenler de olmuştur. Katılımcılar kız çocuklarının evlenme yaşının erken olmaması gerektiğini, eğitimi bitirdikten ve belli bir olgunluğa eriştikten sonra evlenmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu fikirler katılımcıların kız çocuklarından güçlü, okumuş, erkeğe bağımlı olmayan ve maddi olarak özgür bireyler olma beklentilerini orataya koymaktadır.

Şekil 15: Kadın Hakları Açısından Suriye'deki Olumsuz Yasa/Uygulamalar

Katılımcılara kadın hakları açısından Suriye’deki olumsuz yasa veya uygulamaların ne olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 7’si yasaların var olup uygulanmaması, 7’si haklara erişimin bölgeden bölgeye değişmesi, 5’i kadının boşanması halinde çocukları alamama durumu, 4’ü erkeğin birden fazla evlenmesi, 3’ü gelenek göreneklerin kanuna üstün gelme durumu, 2’si kadınların haklarını bilmeme durumu, 2’si kanunun hep erkeğin yanında olma hali, 2’si 18 yaş altı evliliklerin yasak olduğu halde uygulanmama durumu, 2’si kadına hakkı olan mehrin verilmeme durumu, 1’i devlet hukukunun kadınlara erkek gibi davranması, 1’i erkeğin istediği zaman kadına ‘boş ol’ diyerek boşama durumu, 1’i kadının özgür olmama durumu, 1’i kadının söz hakkı olmama durumu, 1’i kadının siyaset yapamaması ve bu konuda söz hakkının olmaması, 1’i boşanma hakkının olması ama boşanamaması ve 1’i ise kadının boşandığında üç ay evden çıkmasının yasak olma durumunun kadın hakları açısından olumsuz yasa veya uygulamalar olduğunu belirtmiştir. Yasaların var olduğu fakat uygulanmadığını dile getiren 7 katılımcıdan 2’si kadının hakkını yasal yollarla arasa dahi sonuç alamayacağını, 1’i ise kadının toplumdan korktuğu için sustuğunu dile getirmektedir. Haklara erişimin bölgeden bölgeye değiştiğini belirten 7 katılımcıdan 3’ü bazı bölgelerde veya köylerde kadına miras verilmediğini ve 1’i ise köyde yaşayan kadının hakkının olmadığını dile getirmiştir.

K20 kadının haklarını boşanma, evlenme, çalışma, miras hakkının kanunlarda olduğunu ama bunların uygulanmadığını şu şekilde ifade etmektedir:

“Çalışma hakkı var. Bakış açısını söyleme hakkı var. İsteddiği yere gidip gelebilir. Ama bu bölgeden bölgeye farklı. Mesela arkadaşım ailesi hiçbir yere gitme izni vermiyor. Ama benim ailem izin veriyor. Boşanma ve evlenme hakları var. Boşandıktan sonra, 12 yaşına kadar çocuğu anne alabilir ama ondan sonra babası alır. Miras hakkı var, erkekle eşit değil. Oğlan çocuk kızın iki katını alır. Suriye’deyken kanunlara uyma hakkımız yok. Kardeşim miras hakkımı almak istiyorsa alabilir, kadının hakkını kimse koruyamaz. Kadının şikayetçi olabileceği kimse yok. Dava açamaz ya da bir yere ‘benim kardeşim hakkımı aldı’ diyemez ve hakkını alamaz. Kanunlar bazı kadınlar için ulaşılabilir, bazı kadınlar için değil.”

K17 kadının haklara erişiminin bölgeden bölgeye değiştiğini ve hakkını yasal yollarla arasa dahi bir sonuç alamayacağını dile getirmektedir:

“Bizde kadın hakları var ama kadınlar haklara erişemiyorlar. Bölgeden bölgeye değişiyor bu haklara erişim. Haksızlığa uğrayıp yasal yollardan hak arasa bile bir sonuç çıkmaz oradan.”

K1 kadının toplumdan korkup sustuğunu ve yasal haklarına erişemediğini dile getirmektedir:

“Yasalarda kadın bütün haklarını alıyor. Ama toplum olarak her yerde kadının haklarını vermiyorlar. Hakkını alamamasının en büyük sebebi çünkü kadın susuyor. Susması en büyük sebep. Kanunda yasa olarak olumsuz bir şey yok.”

Kadınların haklara erişimlerinin bölgeden bölgeye değiştiğini ve bunda erkeğin sözünün geçtiğini K11 şu şekilde ifade etmiştir:

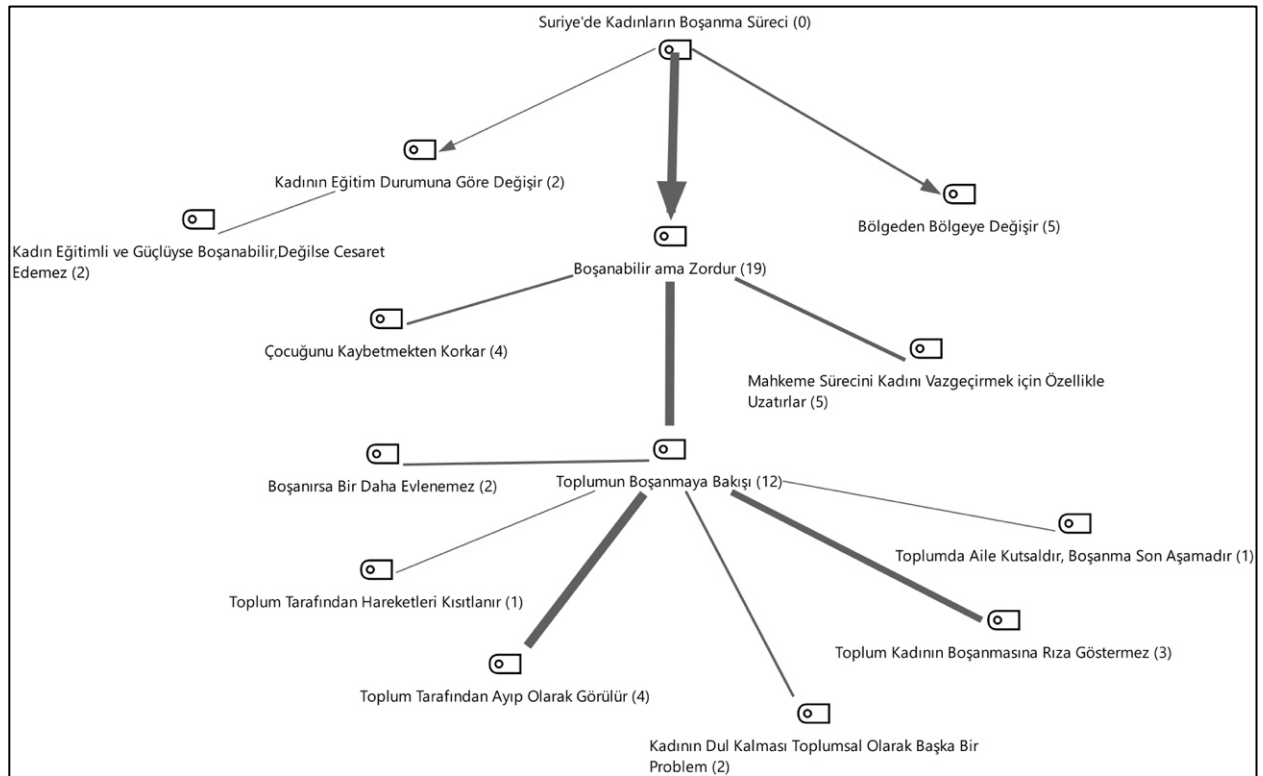
“Suriye’de de Türkiye ile hemen hemen aynı kadın hakları vardır. Ama bazı topluluklarda ya da köy yaşamında kadınların hakları hiç yoktu. Ama bu benim için geçerli değildi. Çünkü ben okuyordum, ben öğretmedim ve hakların ne olduğunu bildiğim için benim için geçerli değildi. Diğer kadınlar bilmedikleri için hakları sayılmıyordu. Erkeklerin sözü geçiyordu o kadınların üstünde. Kadının bu haklara ulaşması yaşadığı yere ve ailesine göre değişiyor. Ama kadın kalkıp şikâyet ederse haklarını alır.”

Erkeğin birden fazla evliliğinin olumsuz olduğunu K8 şu şekilde belirtmiştir.

“Suriye’de birden fazla eşle evlenmesi de zulüm. Çünkü bu da kanunlarda var. O erkeğin birden fazla evlilik yapmasını durduracak bir kanun yoktur.”

K18 ise kanunun erkeğin yanında olduğunu belirtmiştir:

“Kadının hiçbir hakkı yoktur. Biraz fazla konuşmaya da hakkı yoktur. Konuşsa terbiyesiz olur. Kadın yaşadığı tüm olumsuzluklara karşı susar. Çünkü kanun erkekten yanadır. Aileye göre de kadının haklarına erişimi değişiyor. Mesela bir aile kadını okutmak istemezse, göndermez okula. Devlet de hiçbir şey demez. (Kanundaki hakları bilip bilmediği sorulduğunda, bilmiyorum diyor ve hiçbir hakkı yok diye yanıtıyor)”

Şekil 16: Suriye'de Kadınların Boşanma Süreci

Katılımcılara Suriye’de kadınların boşanma sürecinin ve toplumun boşanmaya dair bakış açısının nasıl olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 19’u boşanabilir ama zordur derken,

5’i kadının boşanma sürecinin nasıl olacağını bölgeden bölgeye değiştiğini, 2’si kadının eğitim durumuna göre değiştiğini belirtmektedir. Katılımcılardan Boşanabilir ama zordur diyen 19 katılımcıdan 12’si toplumun boşanmaya olumsuz bakışından, 5’i mahkeme sürecinin kadını vazgeçirmek için özellikle uzatıldığından, 4’ü boşanmanın toplum tarafından ayıp olarak görüldüğünden, 4’ü çocuğunu kaybetmekten korktuğu için kadınların boşanmasının zor olduğundan bahsetmiştir. Toplumun boşanmaya bakışının nasıl olduğunu belirten katılımcılardan 4’ü boşanmanın toplum tarafından ayıp olarak görüldüğünü, 3’ü toplumun kadının boşanmasına rıza göstermediğini, 2’si kadın boşandığında bir daha evlenemediğini, 2’si kadının dul kalmasının başka bir problem olduğunu, 1’i toplumda ailenin kutsal olduğunu, boşanmanın son aşama olduğunu ve 1’i boşanırsa kadının hareketlerinin toplum tarafından kısıtlandığını dile getirmektedir. Kadının eğitim durumuna göre boşanmanın değiştiğinden bahseden 2 katılımcıdan 2’si de kadının eğitilmiş ve güçlü olması durumunda boşanabileceği, değilse boşanmaya cesaret edemeyeceği fikrindedir.

K20 boşanmanın toplum tarafından ayıp olarak görüldüğünü şu şekilde ifade etmektedir:

“Çok zordur çünkü boşandıktan sonra hemen hemen 3 ay evden çıkması yasaktır kadının. Boşanmak isterse mahkemeye gitmek zorunda. Yaşadığım yerde ilk olarak kocasıyla barışmasını istiyorlar. Eğer çare yoksa o zaman boşanabilir. Ama genel olarak boşanma iyi karşılanmaz.”

K6 boşanma sürecinin kadın açısından zor olduğunu, mahkeme sürecinin özellikle uzatıldığını, toplumun boşanmaya ayıp olarak baktığını belirtmektedir. Buna ek olarak güçlü bir kadın ile güçsüz bir kadın arasında da boşanma deneyiminin değişeceğinden bahsetmektedir:

“Mahkeme sürecini özellikle çok uzatıyorlar ki kadın hiçbir maddi gelir alamaz, bıksın diye uğraşıyorlar. Güçlü bir kadınsa boşanma dileğini dile getirebilir ama güçsüzse boşanmaya cesaret edemez. Toplum tarafından da boşanmak çok ayıp

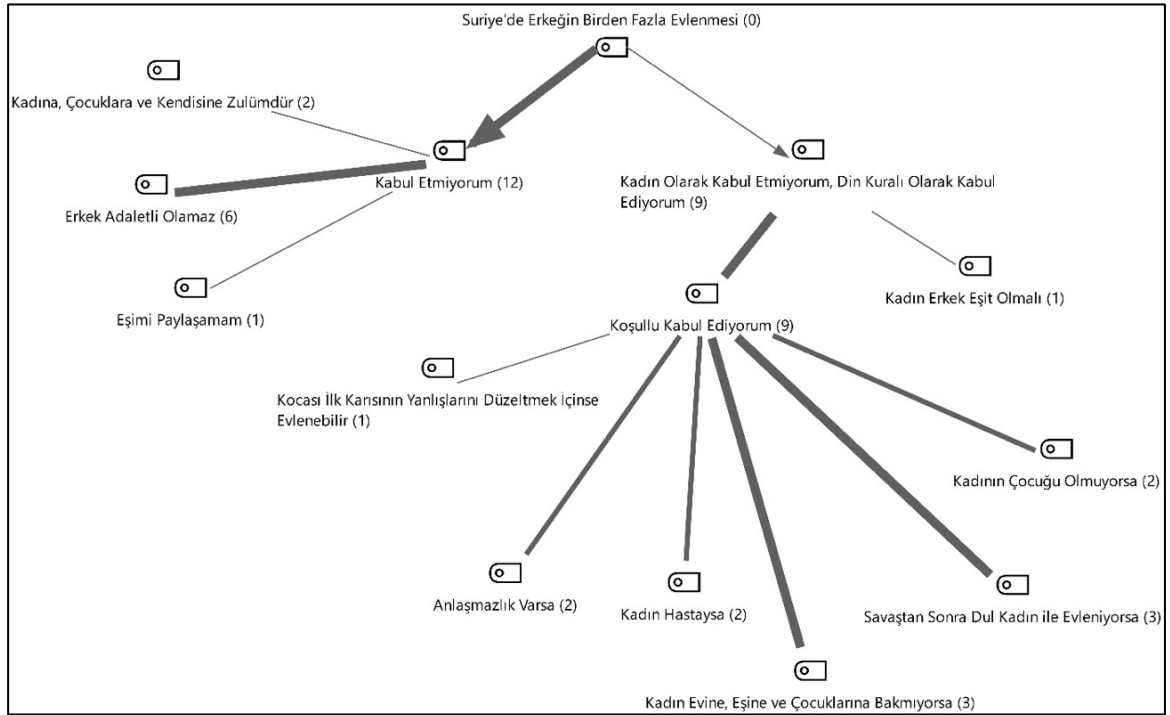
karşılanır. Kadınlar özellikle çocukları varsa, onları kaybetmemek için boşanmak istemiyorlar.”

Boşanmanın zor olacağını ve boşanmış kadının toplum tarafından hareketlerinin kısıtlandığını, çocuklarını kaybettiğini K21 şu şekilde ifade etmiştir:

“Yaşadığım toplumda boşanma durumu yüzde bir ya da ikidir. Rahat bir şekilde dile getirebilir mahkemeye de götürme hakkı vardır kadının. Yuvasını yıkmamak ve çocukları için bazıları evliliğe katlanmak zorunda kalıyorlar (...) Toplumsal olarak boşanmış kadın çok baskı altında oluyor. Nereye gidiyor, nereden geliyor çok takip ediyor toplum. Hem bundan korkuyor kadın hem de çocuklarını kaybetmekten.”

Boşanma sürecinin nasıl olacağı bölgeden bölgeye göre değiştiğini, kadının dul kalmasının ise toplumsal olarak başka bir problem olduğunu K3 şu şekilde dile getirmektedir:

“Boşanma haktır. Fazla uzun sürmez boşanma süreci. Bölgeye göre değişir kadının bu hakkı alması. Benim yaşadığım bölgede hiç sıkıntı yoktu. Ama dul kadına ikinci vatandaş olarak bakıyorlardı. Kadın bu anlamda toplumsal olarak sıkıntı yaşardı.”

Şekil 17: Suriye'de Erkeğin Birden Fazla Evlilik Yapmasına İlişkin Katılımcıların Fikirleri

Katılımcılara Suriye’de erkeğin birden fazla evlenmesi durumuna ilişkin fikirleirnin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcılarda 12’si kabul etmiyorum derken, 9’u kadın olarak kabul etmiyorum ama din olarak kabul ediyorum demiştir. Kabul etmiyorum diyen 12 katılımcıdan 6’sı iki ya da daha fazla kadına erkek adaletli olamaz, 2’si kadına, çocuklara ve kendisine zulümdür, 1’i ise eşimi paylaşamam demiştir. Kadın olarak kabul etmiyorum ama din kuralı olarak kabul ediyorum diyen 9 katılımcıdan 9’u koşullu kabul ediyorum ve 1’i kadın erkek eşit olmalı, diyerek yanıt vermiştir. Koşullu kabul ediyorum diyenler arasında 3’ü savaştan sonra dul kadın ile evleniyorsa, 3’ü kadın evine, eşine ve çocuklarına bakamıyorsa, 2’si kadının çocuğu olmuyorsa, 2’si kadın hastaysa, 2’si anlaşmazlık varsa, 1’i ise koca ilk karısının yanlışlarını düzeltmek istiyorsa gibi koşullarla kabul edebileceğini ifade etmektedir.

Kabul etmiyorum diyen ve erkeğin adaletli olamayacağını ifade eden K19 fikrini şu şekilde belirtmiştir:

“Kesinlikle iyi değil, doğru bir şey değil. Tamam Kuran’da Şeriat’ta dört kadınla evlenme yazıyor ama orada aynı zamanda kadınlar arasında adaletin sağlanması gerektiği de yazıyor. İşte bu mümkün değil. Hiçbir kadın da buna olumlu bakmıyor. Ama bu Suriye’de sadece kırsal kesimde yaygın. Şehirlerde bu yaygın değil. Hatta bazı erkekler eşleri öldüğü halde evlenmeyip, kendilerini çocuklarına adayabiliyorlar.”

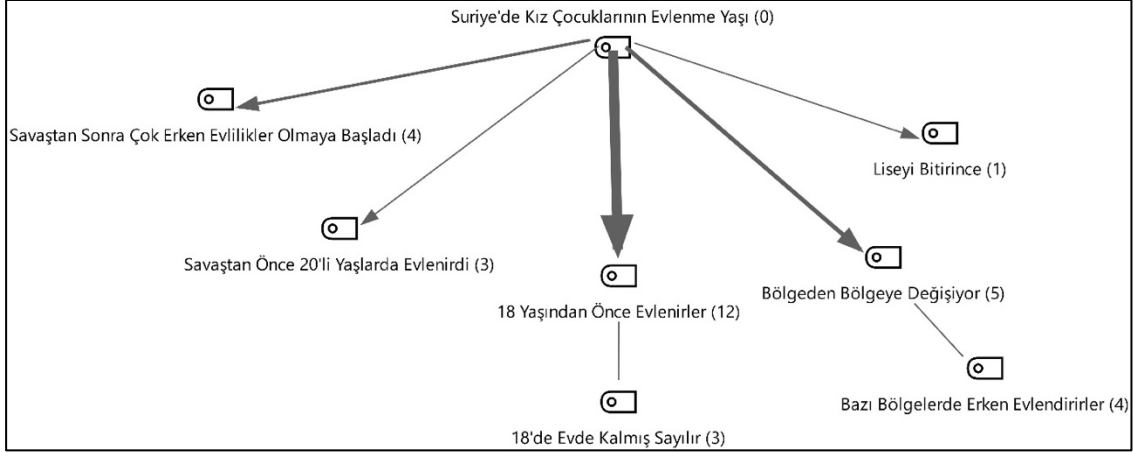
Kabul etmiyorum diyenlerden K5, İslam ile fikirlerinin çatıştığının farkında olarak bu durumu kesinlikle kabul etmediğini, kadın erkek eşitliğinden bahsederek ve kendisinin böyle bir hakkı yoksa erkeğin de olmaması gerektiğini söylemektedir. Fakat sonra savaş koşullarını da değerlendirerek dul kalan kadınlar için birden fazla evliliklerin olabileceğini dile getirerek koşullu kabul ettiğini belirtmektedir:

“Suriye’de İslam kanununda 4 kadınla evlenebilir. Bir erkeğin iki ya da üç kadınla evlenmesini hiç sevmiyorum. Ama sonunda İslam şeriatında var yani öyle bir söz. Bizde kanun olarak İslam’a uygundur. İslam bir şey koyduğu zaman, bunun bir sebebi vardır. Kadınlar savaş nedeniyle dul olduğu için bu durumda erkek birden fazla kadınla evlenebilir. Dul kalmasındansa ikinci üçüncü eş olması daha iyi. Normalde bu fikri sevmiyorum. Çünkü ben nasıl birkaç erkekle evlenemezsem o da evlenemez. Eşitlik olmalı. Kadın sadece ticaret için değil, kendi hakkı hukuku olmalı.”

K3 de benzer şekilde kesinlikle kabul edemeyeceğini ama yine bazı istisnalar olursa olabileceğini şu şekilde dile getirmektedir:

“Ben bunu kabul etmiyorum. Paylaşmak istemem ne kocamı ne çocukları. Nefret ediyorum iki eşlilikten. Bazı durumlar olursa, bir kadın kendi işlerini yapamadığı zaman, hasta olduğu zaman, anlaşma olmadığı zaman gibi, o zaman olabilir. *(Peki bu durumlarda boşanmak bir çözüm olabilir mi?)* Boşanmak çözüm değil, ikinci eş alması daha iyi. Savaştan önce bunun çok önemli bir sebebi varsa saydığım gibi kabul ederdim ama savaştan sonraki zamanlarda evlenmesini kabul etmiyorum.

Hem para yetmeyecek hem de ikisini de memnun edemeyecek. Şu an koşullar ona uygun değil.”

Şekil 18: Suriye'de Kız Çocuklarının Evlenme Yaşı

Katılımcılara Suriye’de kız çocuklarının kaç yaşında evlendiği sorulmuştur. Katılımcılardan 12’si 18 yaşından önce derken, 5’i bölgeden bölgeye değiştiğini ve bu 5 kişiden 4’ü bazı bölgelerde erken evlendirildiklerini, 4’ü savaştan sonra çok erken evliliklerin olmaya başladığını, 3’ü savaştan önce 20’li yaşlarda evlendiklerini, 1’i ise liseyi bitirince evlendiklerini ifade etmiştir. Bir katılımcının birden fazla temanın altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

K8 kendi deneyimiyle yanıtlamıştır bu soruyu ve Suriye’de kız çocuklarını 18 yaşından önce evlendirildiğini belirtmiştir:

“Ben 14-15 yaşında evlendim. Benim çocuklarım olduktan sonra mahkemeye başvurup, resmi evlilik yaptık mesela. 18 yaşından önce evlendirirler.”

18 yaşından önce evlendirdiklerini K7 kendi deneyiminden anlatmıştır:

“Çok küçük yaşta evlendiriyorlar. Benim amcamın kızını mesela ilk orda duymuştum. 13 yaşında evlendirmişlerdi. Hatta herkes çok şaşırmişti. Gidin kundaktaki kızı da evlendirin demişlerdi. Biz ordaki amcalarımla çok yakın değildik. Köydeki insanlar öyle demişlerdi. Bizim köyde 17 yaşın altında evlendirmezler, bizim akrabalarda böyle.”

Kız çocuklarını 18’den önce evlendirdiklerini ifade K9 şu şekilde ifade etmiştir:

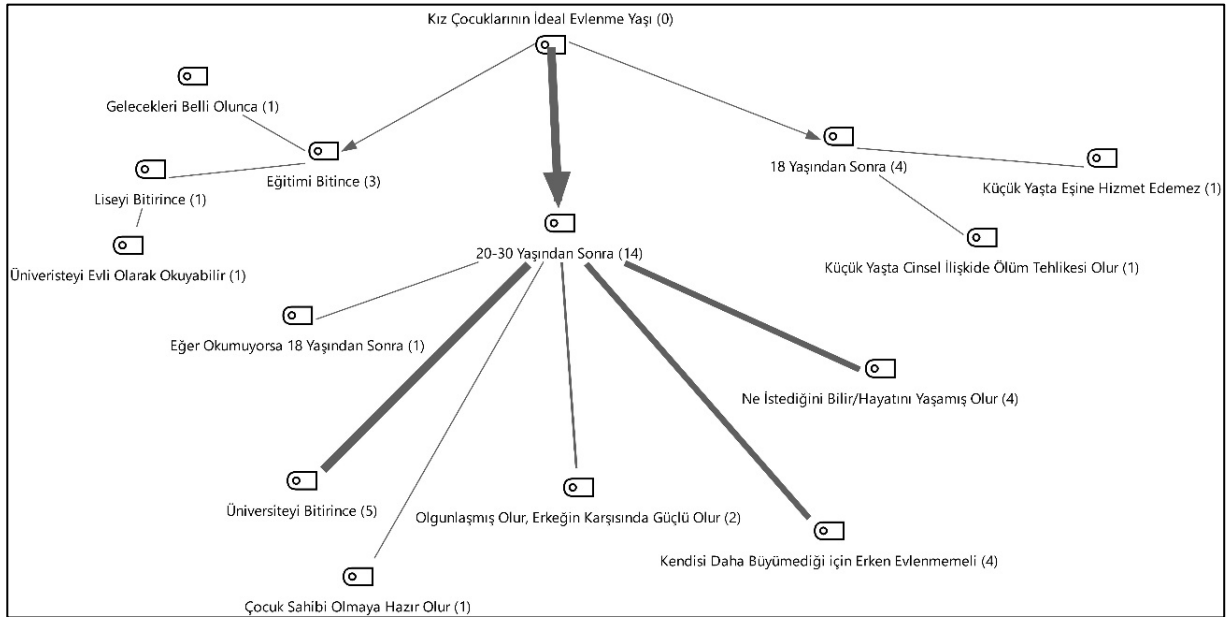
“13’ten başlarlar evlenmeye. 18 yaşında kız çocukları için evde kalmış gözüyle bakılır.”

Savaş öncesinde kız çocuklarının 20’li yaşlarda evlendirdiklerini savaş sonrası çok erken evliliklerin olduğunu ve bu evlenme yaşının bölgeden bölgeye değiştiğini K21 şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu şehirden şehre fark ediyor. Bazı şehirlerde 15 yaşında evleniyorlar. Bazı şehirlerde benim gibi 37 yaşına gelip evlenmeye de bilirsin. Ama ortalama 20-21 yaşında evlenirler. Savaştan sonra bu durumda da değişiklik oldu. Savaş olmadan önce kız çocuklarını okutmak istiyorlardı. Savaştan sonra, özellikle göç ettikten sonra. Ailelerin maddi durumu çok kötü hale geldi. Kız çocukları ise bir risk teşkil ediyor. Her an taciz tecavüze uğrama ihtimali var. Bundan korktukları için daha erken evlendirmek istiyorlar. Savaştan sonra 16-17 yaşına düştü. 13’te evlenen de var.”

Bölgeden bölgeye değiştiğini K19 şu şekilde ifade etmiştir:

“Aileden aileye değişiyor bu. Gelişmişlik seviyesine göre değişiyor. Bazısı 14 yaşında evlendiriyor. Bazısı kızı okuttuğu için 18’den sonra evlendirmek istiyorlar. Kimisi maddi sıkıntılardan dolayı daha erken evlendirmek istiyor.”

Şekil 19: Katılımcıların Fikirlerine Göre Kız Çocuklarının İdeal Evlenme Yaşı

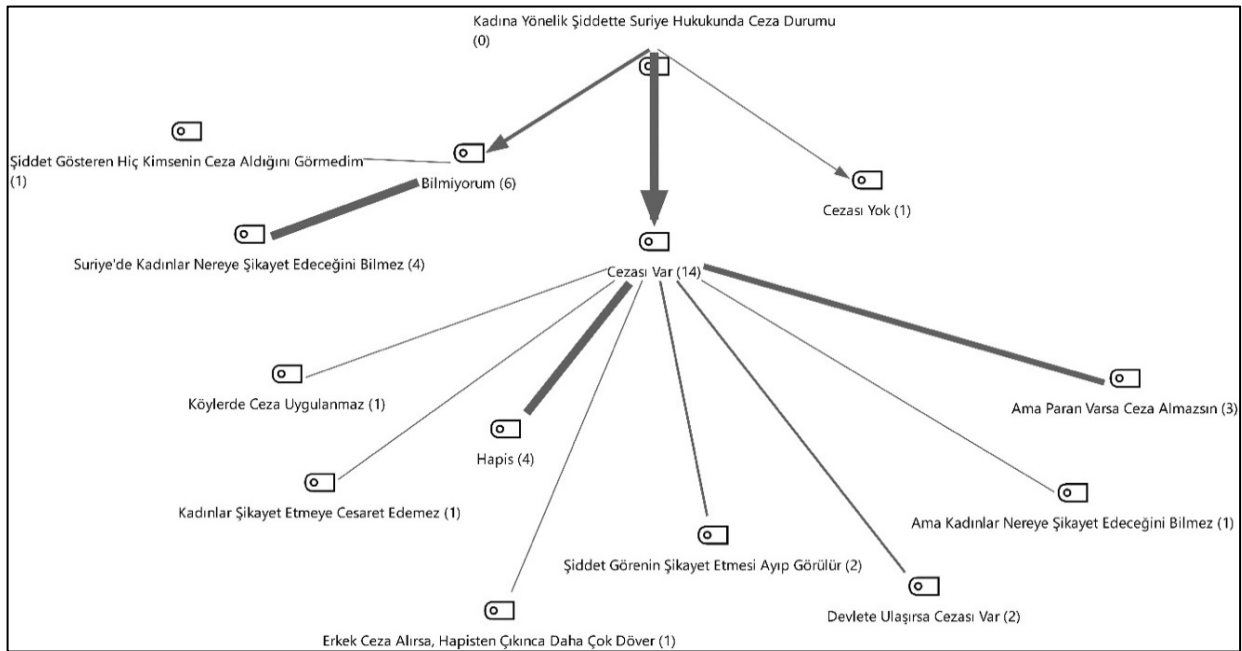
Katılımcılara kız çocuklarının ideal olarak kaç yaşında evlenmelerine dair kendi fikirlerinin ne olduğu sorulmuştur. Yirmi ya da 20 yaşından sonra şeklinde cevap veren 14 katılımcı, 18 yaşından sonra diyen 4 katılımcı, eğitimi bitince diyen 4 katılımcı bulunmaktadır. 20 ya da 30 yaşından sonra evlenmeli diyen katılımcılardan 5'i üniversiteyi bitirince, 4'ü ne istediğini bileceği veya hayatını yaşamış olacağı için, 4'ü kendisi daha tam büyümediğinden erken evlenmemesi gerektiği, 2'si kız çocuğunun bu yaştan sonra olgunlaşmış olacağı ve erkeğin karşısında güçlü olabileceği, 1'i çocuk sahibi olmaya hazır olacağı için ve 1'i eğer okumuyorsa 18'den sonra da evlenebileceğini ifade etmiştir. Kız çocukları 18 yaşından sonra evlenmeli diyen 4 katılımcının fikirleri 1'i küçük yaşta cinsel ilişkide ölüm tehlikesi olur ve 1'i ise küçük yaşta eline hizmet edemez şeklindedir. Eğitimi bitince evlenmeli diyen 3 katılımcıdan biri liseyi bitirince evlenebilir ve üniversiteyi evli olarak okuyabilir demek, 1'i ise gelecekleri belli olunca evlenmeli fikrindedirler.

20 yaşından sonra evlenmeli ve üniversiteyi bitirince evlenmeli diyen K9 fikrini şu şekilde ifade etmektedir:

“23 yaşında evlenmeli. Önce eğitimini alsın, üniversitede mezun olsun. Sonra evlensin. Benim kızım 18 yaşında evlendi, çünkü özel bir durumu vardı (*Özel durumu belirtmek istememiştir*)”

30 yaşın üstünde evlenmesi gerektiğini K7 şu şekilde ifade etmektedir. “Üniversiteyi bitirsin. Kendi ayakları üstünde dursun, maaşı olsun o zaman evlenebilir. 25’in altı değil kesinlikle. 30’un üstü de olabilir.”

18 yaşından sonra evlenmeli fikrinde olan K17 “Bana göre 18’den yukarı evlenmeli. Çünkü, eşine istediği hizmeti yapamaz o yaşta, rahmi küçük olabilir o yüzden cinsel ilişkide ölüm tehlikesi olabilir.” demiştir.

Şekil 20: Kadına Yönelik Şiddette Suriye Hukukunda Ceza Durumu

Katılımcılara Suriye hukukunda kadına yönelik şiddetin cezasının olup olmadığı sorulduğunda 14’ü cezası var diye yanıtlarken, 6’sı bilmiyorum diye yanıtlamıştır ve 1’i cezası yok demiştir. Cezası var diyen katılımcılardan 4’ü hapis cezasının olduğunu, 3’ü parası olanın ceza almadığını, 2’si şikayet devlete ulaşırsa cezası olacağını, 2’i şiddet

görenin şikayet etmesinin ayıp olduğunu, 1'i cezası olsa bile kadınların nereye şikayet edeceğini bilmediğini, 1'i erkek ceza alırsa hapisten çıkınca daha çok döveceğini, 1'i kadınların şikayet etmeye cesaret edemeyeceğini, 1'i ise köylerde cezanın uygulanmadığını dile getirmiştir. Bilmiyorum diyen 6 katılımcıdan 4'ü Suriye'de kadınların nereye şikayet edeceğini bilmediğini dile getirmiştir, 1'i ise şiddet gösteren hiç kimsenin şimdiye kadar ceza aldığını görmediğini dile getirmiştir.

Kadına yönelik şiddetin cezası olduğunu belirten 14 kadından hapis cezası olduğunu fakat erkeğin ceza alması durumunda şiddetin katlanacağını K17 şu şekilde belirtmektedir:

“Şiddetten dolayı kadın şikayetçi olsa, mahkemeye çıksalar, “ne oldu eşine?” diye sorsa hâkim erkek “kimse karışamaz o benim karım” der. Cezaevine girip çıksa bile adam, şiddet 1 ise onu 10'a katlar çıktıktan sonra. Karısını döven çok erkek gördüm ama bir kişinin bile hapishaneye girdiğini ya da ceza aldığını görmedim.”

Cezası olduğunu ama bazı köylerde uygulanmadığını K3 şu şekilde dile getirmiştir: “Kanun olarak şiddetin bir cezası vardır Suriye'de. Ama bazı köylerde bu kanun uygulanmaz. Türkiye'de şiddete yönelik kanunlar uygulanır.”

Şiddetin Suriye'de cezası olduğunu ama kadınların şikayet etmeye cesaret edemediğini K18 şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye'de erkeğin biri kadını döverse, kadının yüzünde, gözünde, sırtında morarma olursa ve kadın bunun ardından gider rapor alıp şikâyet ederse, adam ceza yer. Ama hangi kadın buna cesaret edip şikâyet edebilir ki! Mesela ben eşimden çok büyük bir dayak yedim ve ölümden döndüm. O zaman hastaneye kaldırıldım ve aylarca tedavi gördüm. Hastaneye polis geldi. Bana ne olduğunu sordu. Ben kendi kendime düştüğümü söyledim. Kim cesaret edebilir ki söylemeye. Cesaret etsem kocam işinden olur, kariyerini kaybeder. Sonra ceza alırsa daha büyük şiddet uygular.”

Şiddet görenin şikayet etmesinin ayıp olduğunu K12 şu şekilde açıklamıştır:

“Şiddetin kanunen cezası var. Ne erkek eşini dövabiliyor ne baba çocuğunu dövabiliyor. Kanunen, şikayet edersen cezası var. Mahkeme var, hapis cezası var. Bir eş, kendi kocasını şikayet ederse bu ayıp sayılır. Kadın haklı olsa bile pişman olur.”

K2 parası olanın ceza almayacağını şu şekilde açıklamıştır:

“Şiddet daha çok fiziksel şiddet kanunlarda bildiğim kadarıyla ön planda. Ama cezaya geldiği zaman sen oradaki görevliyi, komiseri, artık kimse onu, maddi olarak biraz desteklediğin zaman olay kapanabiliyor.”

Devlete ulaşırsa hapis cezası gibi ceza alacağını dile getiren K5 şu şekilde açıklamıştır:

“Kanun olarak, bir kadın çok fazla dövülmüşse, o şiddet olarak tanımlanır. Hafif vurduysa erkek kadına, bağırırsa bu şiddet değil. Evlilik içi tecavüz olursa, bu da şiddet değil. Hukuk tarafını fazla bilmiyorum. Çünkü kadınlar affederler. Eğer hukuka ulaşırsa, en fazla bir ay hapis cezası alırlar. Suriye’de şöyle bir atasözü var; ‘Bir sevgilinin dövmesi iyi bir şey’ diye.”

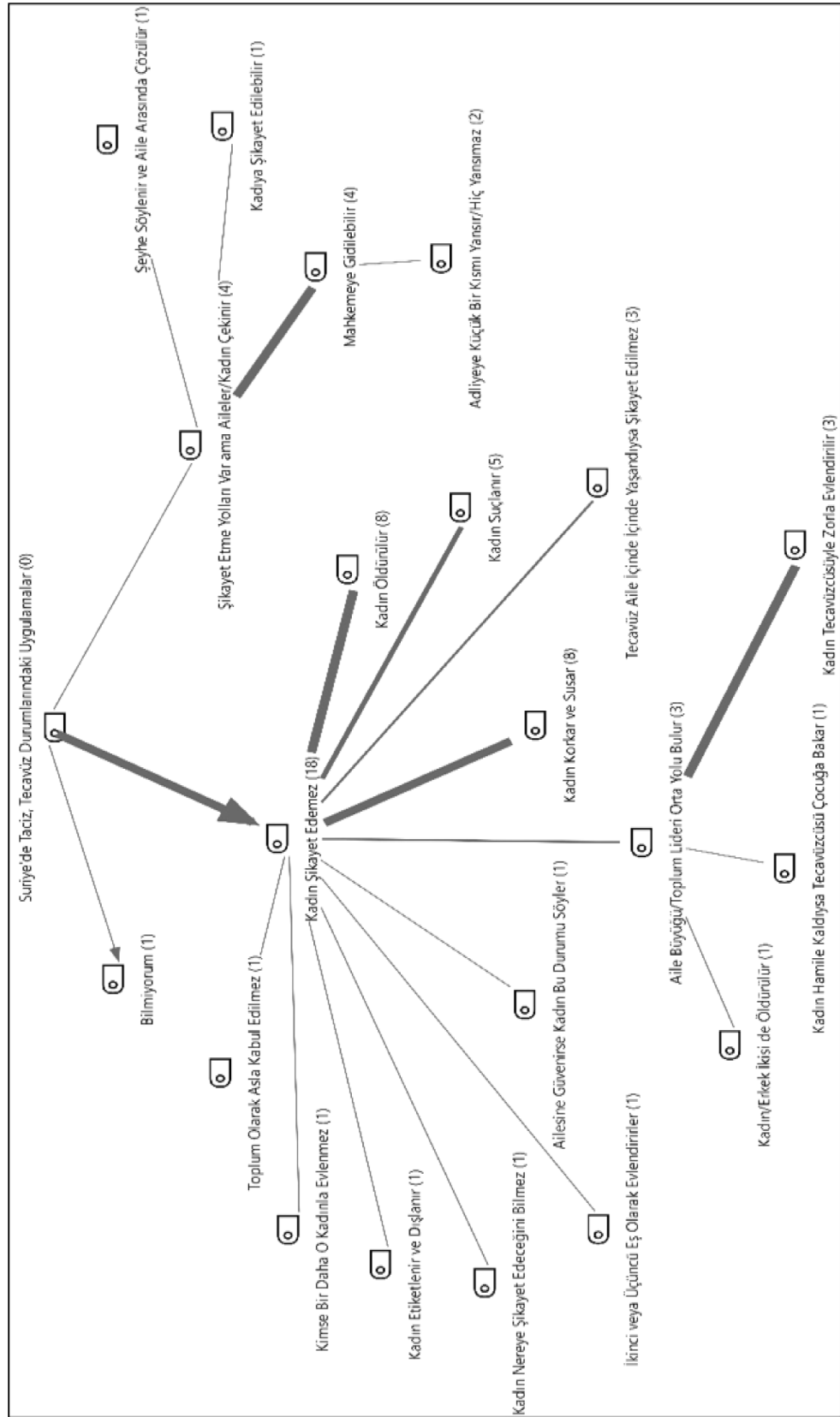
Kadına yönelik şiddetin cezası olup olmadığını bilmediğini belirtenlerden K7 bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

“Cezası vardır muhakkak. Ama bilmiyorum. Orada hiçbir şey bilmiyordum. Sadece eğitimimle ilgili konulara kafa yoruyordum. Hiç araştırmıyordum. Sosyal hayatım sıfırdı.”

Şiddet gösteren kimsenin ceza aldığını görmedini, Suriye’de kadınların erkeklerin ceza alabileceğini bile bilmediklerini K16 şu şekilde belirtmiştir:

“Kadını kocası saçından sürürdü, üzerindeki elbisesi yırtılırdı, sokaklarda döverdi; hiç ceza aldığını görmedim. Zaten biz kanunen haklarımız olduğunu bilmezdik. Erkeğin ceza alabileceğini bile bilmiyorduk.”

Genel olarak bakıldığında katılımcıların yarısından fazlasının kadına yönelik şiddetin bir suç olduğunu bildiğini ancak hukuk kurallarında kadına yönelik şiddetin suç karşılığı olsa da bunun toplumda uygulanması konusunda güvensiz oldukları görülmektedir

Şekil 21: Suriye'de Taciz Tecavüz Durumlarındaki Uygulamalar

Katılımcılara Suriye’de taciz ve tecavüz durumlarında toplumda ne tür uygulamaların olduğu, kadınların ve ailelerin neler yaptığı, nerelere başvurulduğu ve sorulmuştur. 18’i kadın şikayet edemez derken, 4’ü şikayet etme yolları var ama aileler ya da kadın çekinir, 1’i bilmiyorum demiştir. Kadın şikayet edemez diyen 18 katılımcıdan 8’i kadın öldürülür, 8’i kadın korkar ve susar, 5’i kadın suçlanır, 3’ü tecavüzün aile içinde yaşanması durumunda şikayet edilmeyeceğini, 3’ü aile yada toplum liderinin orta yolu bulduğunu, 1’ise ailesine güvenirse kadının bu durumu söyleyebileceğini, 1’i kadının ikinci veya üçüncü eş olarak evlendirildiğini, 1’i kadının nereye şikayet edeceğini bilmediğini, 1’i kadının etiketlenip, dışlandığını, 1’i kimsenin tecavüze uğrayan kadınla evlenmeyeceğini ve 1’i toplum olarak asla dile getirmektedir. Aile büyüğü veya toplum liderinin orta yolu bulduğunu söyleyen 3 katılımcıdan 3’ü de kadının tecavüzcüsüyle evlendirildiğini, 1’i kadının ya da bazı durumlarda erkeğin de öldürüldüğünü, 1’i kadının hamile kalması durumunda tecavüzcüsünün çocuk bakımından sorumlu olacağını dile getirmektedir. Şikayet etme yollarının olduğunu fakat kadın ya da ailenin çekindiğini dile getiren 3 katılımcıdan 3’ü mahkemeye gidilebileceğini, 1’i kadına, 1’i şeyhe söylenebileceğini ve aile arasında çözülebileceğini ifade etmiştir. Mahmeye gidebilir diyen 3 katılımcıdan 1’i bu olayların küçük bir kısmının adliyeye yansıdığını belirtmiştir. Bilmiyorum diyen ise 1 kişi vardır. Bir katılımcının birden fazla temanın altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadının tecavüz durumunu rahatlıkla dile getiremeyeceğini ve toplumun da kadını öldürebileceğini K7 şu şekilde ifade etmiştir:

“Kadın rahatlıkla söyleyemez kesinlikle. Bizim köy sınıra çok yakındı. Komşunun kızı, gece yarısı sınırdan Türkiye tarafına geçti. Askerler onu yakaladı. Tekrar Suriye tarafına getirdiler. Geri döndüğünde kız, ben o zaman küçüktüm, köydeki herkes babasına kızına öldürmesi için baskı yaptı. Babası da ‘ben kızımı doktora götürdüm, baktırdım, bir tırnak izi bile yok kızımın vücudunda ben onu niye öldüreyim’ dedi ve öldürmedi. Herkes kız hakkında başka bir şey diyordu. Biri diyordu ki, askere aşık olmuş, biri dedi ki büyü yapmışlar. Babası bir şey yapmadı. Kız evli şimdi, Almanya’da yaşıyor. Mutlu.”

K5 kadının şikayet edemeyeceğini, öldürüleceğini, tecavüzcüsüyle evlendirileceğini ya da suçlanacağını; şeyhe şikayet etme gibi bir yolunun olduğunu fakat bunun da aile arasında çözümlerle sonuçlandığını dile getirmektedir:

“Suriye’de gelenekler yüzünden bu tür olaylar aile içinde kalıyor. Kanuna ulaşmıyor. Kimse bilmiyor. Şeyhe söyleniyor ve aralarında halletmeye çalışıyorlar. Bir kadın tecavüze uğradığı zaman kadın suçlu oluyor. Kimse şikayet etmiyor o yüzden. Türkiye’de ise suçlunun kim olduğu belli. Suriye’de bir kadın tecavüze uğruyorsa, bu kadının o erkekle evlenmesi gerekiyor ya da toplum görüşü birinin ölmesi gerektiği yönünde oluyor.”

Kadının nereye şikayet edeceğini bilmediğini ve sustuğunu, ölüm riskiyle karşılaşabileceğini K20 şu şekilde dile getirmektedir:

“Suriye’de tecavüze ya da tacize uğramak konuşulmaz. Ailesi öldürmeye çalışabilir. Kadını ailesi öldürebilir. Kime şikayetçi olacak bilmez. Ben de bilmiyorum, sadece polisi biliyorum.”

K12 aile büyüğü ya da toplum liderinin kadını tecavüzcüsüyle evlendirerek orta yolu bulacağını ve kadının bunu kimseye söylemeyeceğini şu şekilde belirtmiştir:

“Ben bilmiyorum ama duymuştum. Biri, bir kadın ya da kız çocuğuna tecavüz etmişse bunun bir cezası var, hapis gibi. Bazen, toplumda belli bir rol alan büyük insanlar var. Muhtar, imam ya da başka bir şey. Bunlar, işe el atarlar. O erkek, tecavüz ettiği kadınla evlenmek zorunda kalır ve evlenirler. Ona bakmak zorunda kalır. Hamileyse hem ona hem çocuğuna bakmak zorunda kalır. Bazı erkekler kendi kız kardeşi veya akrabası bir erkekle kendi rızasıyla ilişki yaşamışsa onu dövüyorlar, öldürebiliyorlar. Aileler şikayet etmekten çekiniyorlar. Böyle bir şey olduğunda belki akrabalarından biri gelip evlenir, onu (*olayı*) kapatır, böyle

düşünürler. Ama eğer şikayet ederlerse herkes öğrenecek. Bu yüzden söylemezler.”

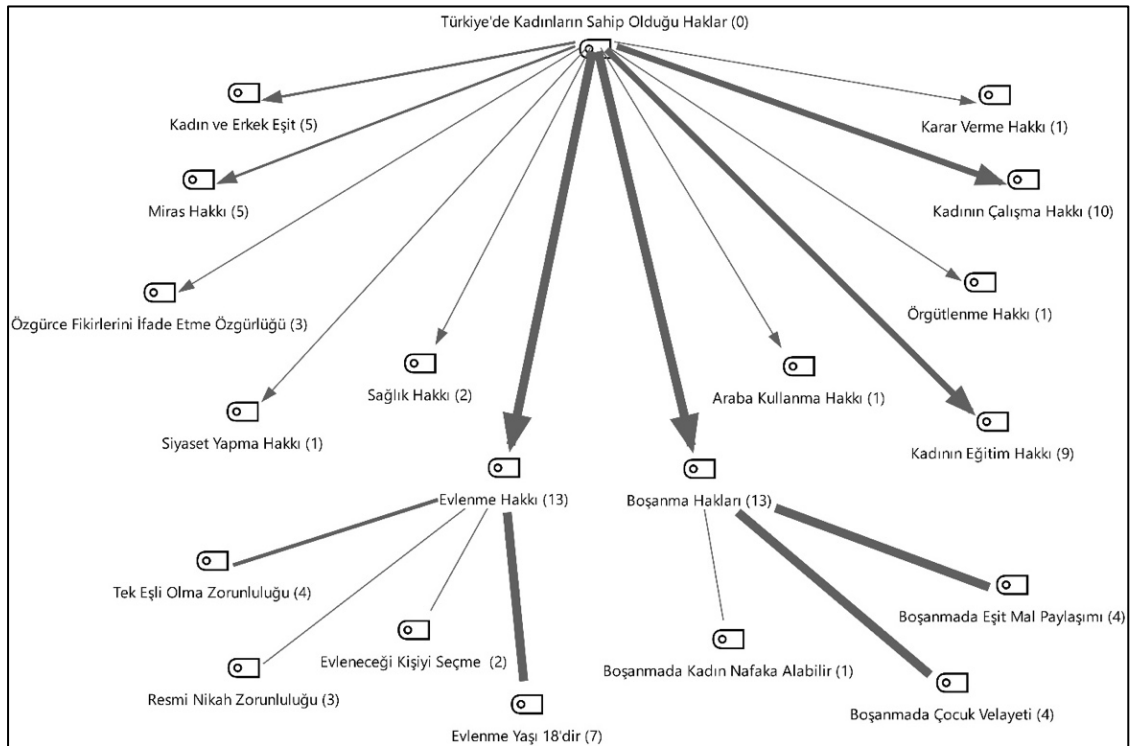
Mahkemeye şikayet etme yollarının olduğunu, kadın güçlü ise şikayet edebileceğini güçsüzse susacağını, kimsenin onunla evlenmeyeceğini yada ikinci üçüncü eş olarak evlenebileceğini K6 şu şekilde ifade etmektedir:

“Bunun cezası var, hapis, para cezası gibi cezaları var. Tecavüz durumunda mahkemeye gidiyorlar. Kadın tecavüzcüsüyle evlenmesi için anlaşıyorlar ya da adam hapsi cezası alır. Yaşadığı topluma göre kadınların bu şiddeti dile getirmesi değişir. Eğer güçlü bir kadınsa dile getirir. Ama eğer kapalı bir toplumdaki yaşıyorsa kadın, dile getiremez. Çünkü sadece herkesin kötü sözlerini dinlemek zorunda kalır. Ve kesinlikle kimse onunla evlenmez. Evlenirse de ya yaşlı bir adamla ya da ikinci üçüncü eş olarak evlenebilir.”

Kadıya gidilip şikayet edilebileceğini ve ailesine güvendiği takdirde kadının bu durumu söyleyebileceğini K19 şu şekilde ifade etmiştir:

“Mahkemeye ya da Şer’i kanunların işlediği kadıya gidebilir kadın. Kadı da hapse atabilir. Cezanın süresini bilmiyorum ama hapse atılabiliyor adam. Aileye ve kadının güçlü olmasına bağlı. Eğer eşim ailem benim yanımda durabilecekse, bunu biliyorsam rahatlıkla söylerim. Ama kimseden böyle bir güven almazsa kadın bunu gizliyordur.”

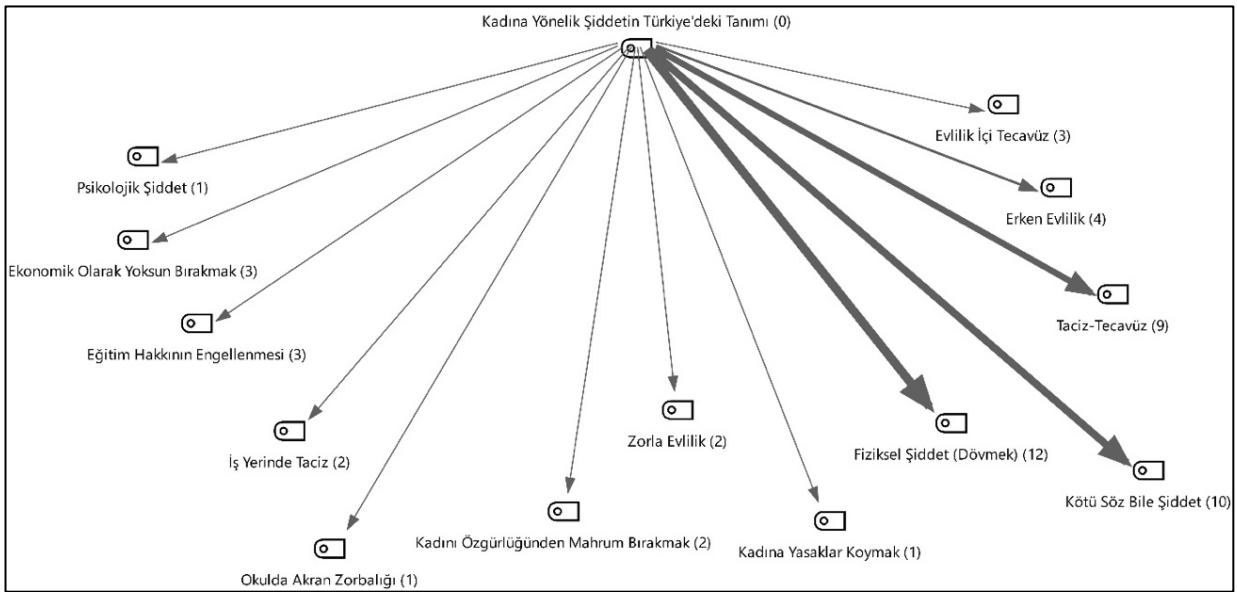
4.3.2. Türkiye’deki Uygulamalara İlişkin Düşünce ve Davranışlar

Şekil 22: Türkiye'de Kadınların Sahip Olduğu Haklar

Katılımcılara Türkiye'de kadınların sahip olduğu hakların neler olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 13'ü evlenmede haklarının, 13'ü boşanmada haklarının, 10'u çalışma hakkının, 9'u eğitim hakkının, 5'i kadın ve erkeğin hukukta eşit olduğunu, 5'i miras hakkının, 3'ü özgürce fikrini ifade etme özgürlüğünün, 2'si sağlık hakkının, 1'i siyaset yapma hakkının, 1'i örgütlenme hakkının, 1'i araba kullanma hakkının ve 1'i karar verme hakkının olduğunu belirtmiştir.

Evlenme hakkının olduğunu belirten 13 katılımcıdan 7'si evlenme yaşının 18 olduğunu, 4'ü tek eşli olma zorunluluğunu, 3'ü resmi nikah zorunluluğu, 2'si evleneceği kişiyi seçme hakkının olduğunu belirtmiştir. Boşanmada hakların olduğunu söyleyen 13 katılımcıdan 4'i boşanmada eşit mal paylaşımının olduğunu, 4'ü boşanmada çocuk velayetini, 1'i boşanmada kadının nafaka alma hakkının olduğundan bahsetmiştir.

Şekil 23: Kadına Yönelik Şiddetin Türkiye Hukukunda Tanımı

Katılımcılara kadına yönelik şiddetin Türkiye hukukunda tanımı ve cezasının olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan 19'u fiziksel şiddet (dövmek), 10'u kötü söz bile şiddet, 9'u taciz tecavüz, 4'ü erken evlilik, 3'ü evlilik içi tecavüz, 3'ü kadının eğitim hakkının engellenmesi, 3'ü ekonomik olarak yoksun bırakmak, 2'si iş yerinde taciz, 2'si zorla evlilik, 2'si kadını özgürlüğünden mahrum bırakmak, 1'i ise psikolojik şiddetin şiddet olarak tanımlandığını dile getirmiştir.

Fiziksel şiddetin, tecavüzün ve kadını haklarından mahrum bırakmanın Türkiye'de şiddet olarak tanımlandığını K12 şu şekilde ifade etmektedir:

“Fiziksel şiddet. Kendi haklarıyla ilgili bir ihlal olursa erkek tarafından kendi özel parası varsa ve mirası varsa erkeğin onu kontrol etmesi. Eğitime göndermemesi, erkeğin. Bunun Türkiye'de cezası var. Tecavüzün hapis cezası var. Belli bir özel parası varsa ve eşi o parayı alırsa ona dava açıp alabiliyor.”

K19 şiddet, evlilik içi tecavüz, kadının ekonomik olarak yoksun bırakılması şeklinde ifade etmiştir:

“Kötü söz, vurmak, kötü bakış, kocanın eşini parasız bırakması, evlilik içi tecavüz bunların hepsi şiddet ve cezası var tabi ki. Herhangi bir şiddete uğradığı zaman tazminat alabiliyor kadın.”

Kötü sözün, fiziksel şiddetin şiddet olarak tanımlandığını K5 şu şekilde ifade etmiştir: “Türkiye’de kötü söz bile şiddet. Tecavüz, dövme şiddet olarak görülür burada. Burada hapis var, süresini bilmiyorum ama.”

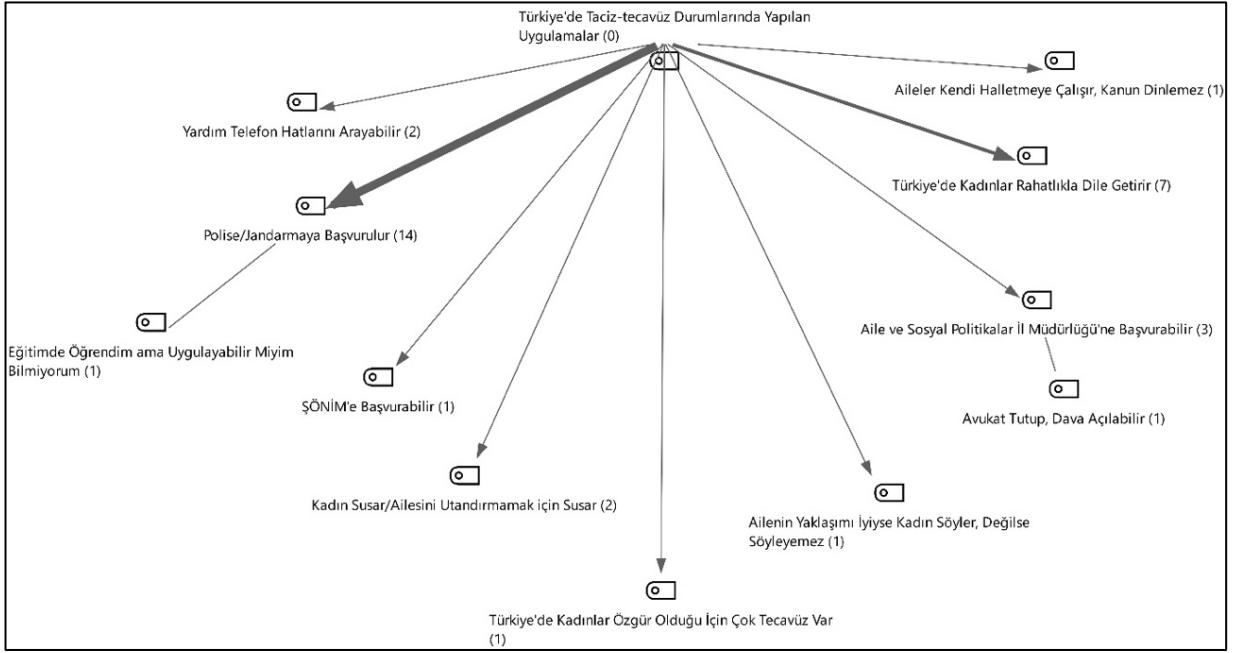
K11 evlilik içi tecavüzün şiddet olduğunu bu eğitimlerde öğrendiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Kötü bir bakış bile şiddet. Bunun bile cezası var. Evlilik içi tecavüz diye bir şey varmış, bunu bilmiyordum. Suriye’de bu tecavüz sayılmazdı mesela, burada aldığım eğitimlerden öğrendim bunun tecavüz olduğunu.”

Cinsel şiddet, sözlü şiddet, kadının iş yerinde uğradığı tacizin de şiddet olarak tanımlandığını K18 şu şekilde belirtmiştir:

“Burdan aldığım eğitimlere göre şiddetin kanunda bir cezası var. Cinsel şiddet, sözlü şiddet, kadının iş yerinde uğradığı taciz de bir şiddettir. Bu tür durumlarda kadın şikâyet ederse kadın hakkını alır. Tabii şikayetçi olursa. Bu bilgileri eğitimden önce bilmiyordum, ufak tefek şeyleri biliyordum. Ayrıntısıyla öğrendim.”

Kadını özgürlüğünden mahrum bırakmanın ve fiziksel ve sözel şiddetin şiddet olarak tanımlandığını K2 şu şekilde ifade etmiştir: “Fiziksel olarak dayak, taciz-tecavüz; sözel olarak kötü söz söylemek, küfretmek. Kadını özgürlüğünden mahrum bırakmak, yasaklar koymak.”

Şekil 24: Türkiye'de Taciz Tecavüz Durumlarında Yapılan Uygulamalar

Türkiye’de taciz tecavüz gibi durumlarda ne tür uygulamaların olduğu, kadınların ve ailelerin neler yaptığı, nerelere başvurulduğu ve cezasının olup olmadığı sorulduğunda 14 katılımcı polise başvurulur derken, 7’si Türkiye’de kadınların tacize tecavüze uğradıklarında rahatlıkla dile getirebildiklerini, 3’ü Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri’ne başvuruların yapılabileceğini, 2’si yardım telefon hatlarının aranabileceğini, 2’si kadınların sustuğunu veya ailesini utandırmamak için kimseye söylemediğini, 1’i Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi’ne (ŞÖNİM) başvuru yapabileceğini, 1’i Türkiye’de ailelerin kendilerinin halletmeye çalıştıklarını, kanun dinlemediklerini, 1’i ailenin yaklaşımı iyiye kadının bu durumu dile getirebileceğini değilse getiremeyeceğini, 1’i ise Türkiye’de kadınlar özgür olduğu için tecavüz olayların çok olduğunu dile getirmektedir. Polise ya da jandarmaya başvurulur diyen 14 katılımcıdan 1’i bunu eğitimlerde öğrendiğini ama kendi başına gelse uygulayıp uygulayamacağını bilmediğini dile getirmiştir. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri’ne başvurulabilir diyen katılımcılardan 1’i avukat tutup, dava açılabilirini ifade etmiştir. Bir katılımcı birden çok fikir beyan ettiği için birden çok temanın altında yer almaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar'a, polise ya da jandarmaya başvurulabileceğini, avukat tutarak dava açılabilceğini dile getiren K10, kadınların bazılarının taciz tecavüz durumunun bilinmemesi için sustuğunu dile getirmediğini şu şekilde ifade etmektedir:

“En yakın karakola gidebilirsin. Polisi ya da jandarmayı arayabilirsin. Aile ve Sosyal Politikalara gidip şikayet edebilirsin, avukat tutup dava açabilirsin. Bazı kadınlar burada rahat bir şekilde söyleyebilir. Ama bazı kadınlar hiçbir yere gitmiyor bilinmemesi için.”

K9 şikayet için polis gibi başvurulacak yerlerin olduğunu fakat kendisinin böyle bir durumda bunu yapıp yapamayacağını bilmediğini dile getirmiştir:

“Başvurulacak yerler var. Polise başvurabilirler. Eğitimlerden ben bu bilgileri öğrendim. Ama başıma böyle bir şey geldiğinde şikâyet edip edemeyeceğimi bilmiyorum.”

K20 Türkiye’de taciz tecavüz durumunda telefon yardım hatlarının aranabileceğini şu şekilde ifade etmiştir.

“Mesela tecavüz ya da taciz olunca 183 aranabilir ya da polise gidebilir. Dernekten aldığım eğitimlerden öğrendim. Suriye’de ne yapılır, nereye başvurulur bilmiyorum ama.”

ŞÖNİM ve yardım telefon hatlarının aranabileceğini K7 şu şekilde belirtmiştir:

“Suriye’de başvuracak bir yer vardır belki ama ben bilmiyorum diyeyim. Ama burada başvurulacak yerler var. Hatta şiddete uğradığında 183 gibi, 155 polis gibi aranacak yerler var. ŞÖNİM var mesela, oraya başvurulabilir.”

K11 Türkiye’de kadınların aileleri utanmasın diye taciz ve tecavüzü dile getiremeyeceklerini ama Türkiye’de bunun bir cezası olduğunu dile getirmektedir:

“Burada da kız tecavüze uğradığında ailesi utanmasın diye dile getirmez. Türkiye’de bunun bir cezası var. Bu kanunla Türkiye’ye geldiğimizde karşılaştık, varlığından haberdar olduk. Eğer taciz tecavüze uğrarsan bunun bir cezası var. Suriye’de de böyle olması için çabaladık ama bir şeye ulaşamadık.”

Türkiye’de kadınların özgür olmasından ve nüfusun kalabalık olmasından ötürü çok tecavüz olduğunu ve bunun cezası olduğunu K21 şu şekilde ifade etmektedir:

“Burası farklı bir kültür olduğu için Türkiye’de çok fazla taciz tecavüz var. Ondan dolayı mahkemeye gidince cezası verilir. Nüfus kalabalık olduğu için çok tecavüz var burada, bir de burada kadının özgür olmasından dolayı tecavüz artıyor. Burada kız çocuğu istediği erkekle konuşabiliyor. Suriye’de bir genç bir kızla konuşmak istiyorsa çok düşünür, çünkü her davranışı toplum önünde yargılanır. Hukuksal mahkemeye gitmesine gerek olmadan toplumsal olarak yargılanır.”

Türkiye’de ailelerin bu tür durumları kendilerinin halletmeye çalıştığını, kadınların da ailelerin yaklaşımlarına göre bunu dile getirebildiklerini K17 şu şekilde ifade etmektedir:

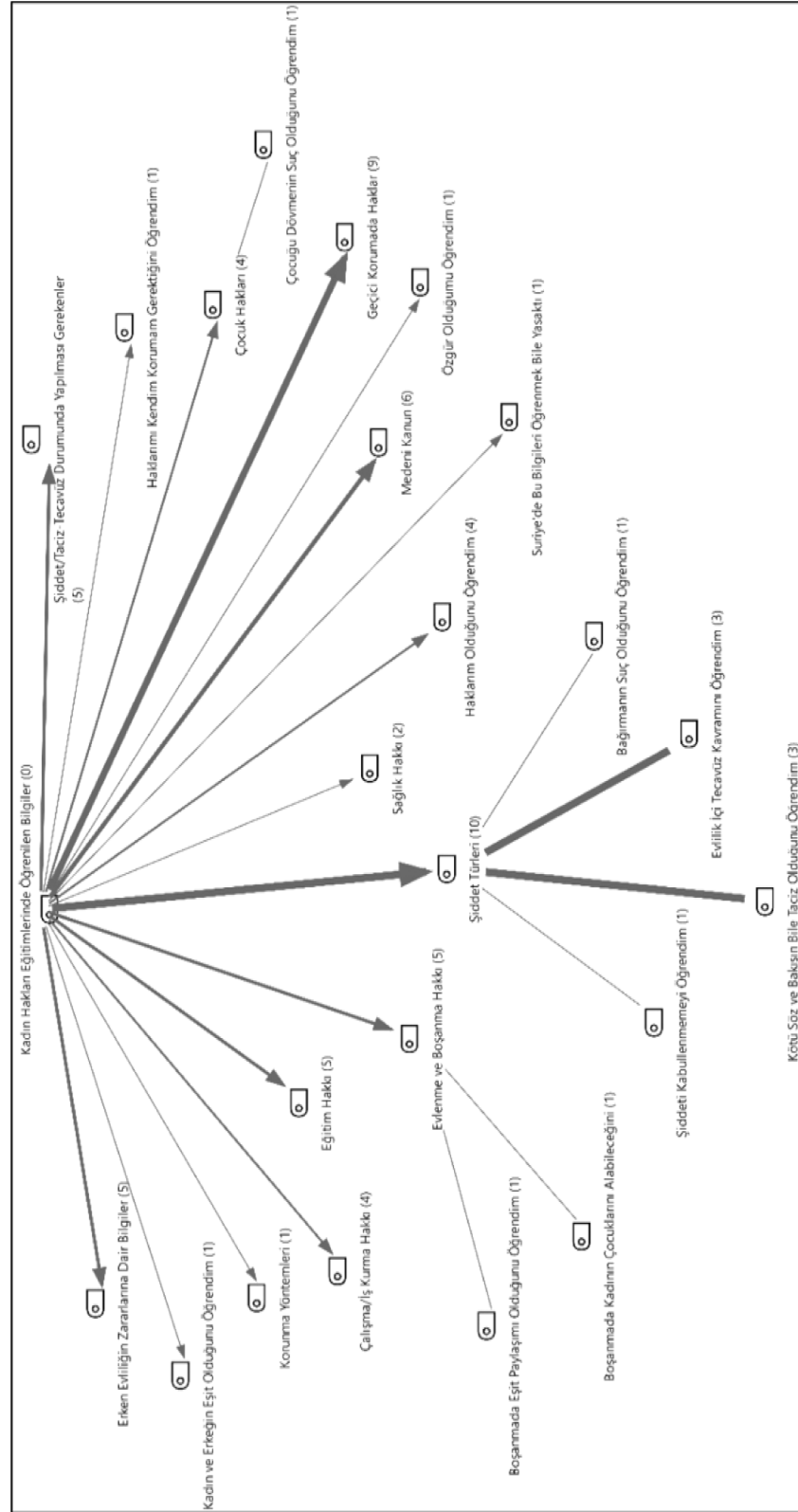
“Bazıları hiç kanun dinlemez, bu meseleyi kendi halletmeye çalışır. Sen eşini aileni bilersen belki hiç söylemez dile getirmez kadın, eğer ailenin yaklaşımı iyiye kadın rahatlıkla söyler ve hakkını alır. Türkiye’deki durumu çok sevmiyorum.”

4.3.3. STK Faaliyetlerinin Suriyeli Kadınların Kadın Haklarına İlişkin Düşünce ve Davranışlarına Etkisi

Bu bölümde katılımcıların STK faaliyetlerine katılımlarının onların anlam dünyalarında, düşüncelerinde ve davranışlarında yarattığı değişimler ele alınmıştır. STK'lardan kadın haklarına ilişkin alınan eğitimlerin neler olduğu, bu eğitimlerin kadınların düşüncelerinde yarattığı değişim ve gerçek yaşam ile uyumluluğu ve kadınların davranışlarına yansımalarına dair bulgular alt başlıklar halinde mevcuttur.

Katılımcılara STK'larda ne tür faaliyetlere katıldıkları sorulduğunda 21'i uzun soluklu gönüllülük faaliyetlerine, 21'i kadın hakları eğitimlerine, 10'u Türkçe kursuna, 8'i mesleki eğitim kursuna, 4'ü çocuk hakları eğitime, 3'ü Reyhanlı kadın komitesi kurucularından olduğunu, 1'i proje yazma eğitime, 1'ü mülteci hakları eğitimlerine, 1'i cinsel sağlık üreme sağlığı, 1'i iletişim eğitimlere katıldığını ve 1'i ise psikolojik destek aldığını belirtmiştir. Bir katılımcının birden çok faaliyete katılmış olduğu ve bu sebeple birden çok temanın altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

4.3.3.1. STK'lardaki Kadın Haklarına İlişkin Alınan Eğitimlerde Öğrenilen Bilgiler

Şekil 25: Kadın Hakları Eğitimlerinde Öğrenilen Bilgiler

Katılımcılara kadın hakları eğitimlerinde neler öğrendikleri sorulmuştur. 10'u şiddet türlerini, 9'u geçici korumada haklarını, 6'sı Türkiye'deki medeni kanunu, 5'i eğitim hakkını, 5'i evlenme ve boşanmada hakları, 5'i erken evliliğin zararlarında dair bilgileri, 5'i şiddet, taciz tecavüz durumunda yapılması gerekenleri, 4'ü çalışma ve iş kurma hakkını, 4'ü hakları olduğu bilgisini, 4'ü çocuk haklarını, 2'si sağlık hakkını, 1'i cinsellikte korunma yöntemlerini, 1'i kadın ve erkeğin eşit olduğunu, 1'i haklarını kendisinin koruması gerektiğini, 1'i özgür olduğunu öğrendiğini ve 1'i ise Suriye'de bu bilgileri öğrenmenin bile yasak olduğunu belirtmiştir.

Şiddet türlerini öğrendiğini söyleyen 10 katılımcıdan 3'ü evlilik içi tecavüz kavramını öğrendiğini, 3'ü kötü söz ve bakışın bile taciz olduğunu, 1'i şiddeti kabullenmemeyi öğrendiğini dile getirmiştir. Evlenme ve boşanmada haklarını öğrendiğini söyleyen 5 katılımcıdan 1'i boşanmada eşit mal paylaşımı olduğunu ve 1'i boşanmada kadının çocuklarını alabileceğini öğrendiğini belirtmiştir. Çocuk haklarını öğrendiğini belirten 4 katılımcıdan 1'i çocuğu dövmenin suç olduğunu öğrendiğini ifade etmiştir.

Bir katılımcının birden fazla öğrenme alanı saydığı ve birden fazla temanın içinde yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Şiddet türlerini, taciz tecavüz durumlarında ne yapılması gerektiğini ve evlilik içi tecavüz kavramını öğrendiğini dile getiren K16 şu şekilde ifade etmiştir:

“Taciz tecavüz durumunda ne yapılması gerektiğini ve nereye başvurulacağını öğrendim. Sözlü tacizin taciz olduğunu, evlilikte kadının rızası olmadan cinsel ilişkinin tecavüz olduğunu ve bunun da suç olduğunu bu eğitimlerden sonra öğrendim. Bunların taciz olduğunu bilmiyordum daha önce, öğrenince sadece ben değil bütün kadınlar çok şaşırды.”

Geçici korumada hakları, şiddet türlerini ve kadının iş yerindeki haklarını öğrendiği K19 şu şekilde sıralamaktadır:

“Kadın haklarını, olumsuz bir şey yaşadığımda ne yapılır, kadının iş hukukunda yeri, geçici korumada hakları, şiddet türlerini ve şiddeti kabul etmemeyi öğrendim.”

K9 erken evlilik, çocuk hakları ve şiddete yönelik bilgiler edindiğini ifade etmiştir:

“Çok şey öğrendim. Kadın haklarına yönelik eğitim aldık. Erken evlilik, kadına yönelik şiddet, çocuk işçiliği gibi alanlarda bilgiler edindim.”

Erken evlilikle ilgili bilgiler edindiğini K2 şu şekilde belirtmiştir:

“Özellikle ve özellikle erken evlilikle ilgili şeyler öğrendiğim için çok mutluyum. Ben çünkü çok erken evlendim. Bayağı bir tepkiliyim bu duruma, o konuda bilgi sahibi olmak istiyordum. Oldum. Benim zaten ilk hedefim ve tek hedefimdi bu erken evliliğe karşı mücadele etmek ve bize yapılan bütün oturumlarda illa ki söz alıyordum, illa ki konuşuyordum konuyla ilgili. Zaten başımıza ne geldiyse, bu yaşadığımız olumsuz durumlar filan, hepsinin sebebi de budur.”

Haklarının olduğunu ve nasıl koruyacağını öğrendiğini belirten K4 şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben buraya geldikten sonra eğitimlerle birlikte kendi haklarımı öğrendim. Haklarım olduğunu bildim ve haklarımı benim korumam gerektiğini de öğrendim. Burada hem bilinç açısından geliştim hem de buradaki halkın yaşamını öğrendim.”

Çocuk haklarına yönelik bilgiler edindiğini, öğrendiği bilgileri Suriye’de öğrenmenin ve bilmenin bile yasak olduğunu K5 şu şekilde açıklamıştır:

“Aldığımız bilgiler çok farklı bilgiler. Aldığımız eğitimleri Suriye’de öğrenmek, bilmek bile yasaktı. Mesela bağırmanın suç olduğunu bilmiyordum. Eğitimlerde öğrendim. Çocuğu dövmenin suç olduğunu bilmiyordum. Mesela daha önce çalıştığım yetim evinde bir kadın çocuğunu dövmüş. Çocuk okula gittiğinde de öğretmen görmüş çocuğu ve hemen bir heyet kurmuşlar bununla ilgili. Çalıştığım yetim evini kapatacaklardı neredeyse.”

Cinsel sağlık ve üreme sağlığı gibi eğitimler aldığını ve korunma yöntemlerini de öğrendiğini K7 şu şekilde belirtmiştir:

“Bir sürü alanda farklı farklı eğitimler aldım. Toplumsal cinsiyet, çocuk hakları, mülteci hakları, iletişim, cinsel sağlık üreme sağlığı, arabulucu eğitimi aldım. Proje yazma eğitimi yeni aldım mesela. İlk işe başladığımda çok fazla eğitim aldım. Korunma yöntemlerinin hepsini aldım, eğitimlerini de verdim.”

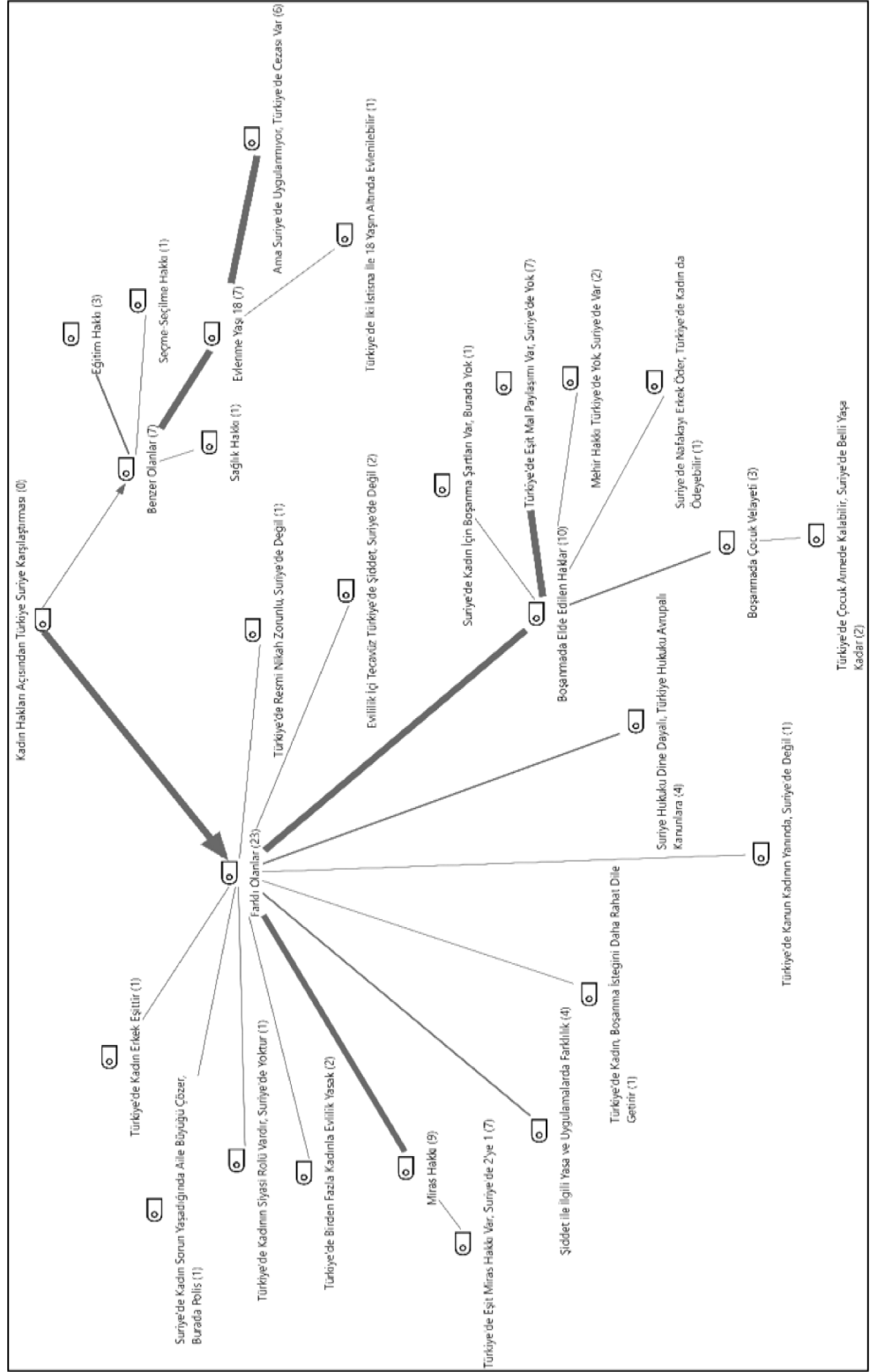
Kadın ve erkeğin eşit olduğunu öğrendiğini K12 şu şekilde ifade etmiştir:

“Şunu öğrendim, Türkiye’de kadının her şeyde hakkı var. Kadın, yabancıysa da Türkse de fark etmez, eğer resmi nikahı varsa hakları eşittir. Şu an çok şey hatırlamıyorum ama çok şey aldım. Taciz edildiyse şikayet edebilir, belli yerlere gidebilir. Biz mesela, geçici koruma altında olanlar belli kurumlara gidip avukatlara başvurabiliyoruz.”

Görüldüğü üzere STK eğitimleri ile birlikte katılımcılar Türkiye’deki medeni haklar konusunda bilgi sahibi olmuşlar ve bir farkındalık yaşamışlardır. Aldıkları eğitimlerle özellikle şiddet türlerine yönelik daha önce bilmedikleri ve ilk kez duydukları yeni bilgiler edindikleri görülmektedir.

4.3.3.2. STK'lardan Kadın Haklarına İlişkin Alınan Eğitimlerin Kadınların Düşüncelerinde Yarattığı Değişim

Katılımcılara kadın hakları eğitimlerde öğrenilen bilgiler sonrasında, farkındalık düzeylerini ortaya koymak açısından kadın haklarıyla ilgili Türkiye ve Suriye karşılaştırılmasına yönelik sorular sorulmuştur.

Şekil 26: Kadın Hakları Açısından Suriye-Türkiye Karşılaştırması

Katılımcılara kadın hakları açısından Türkiye ile Suriye'deki kadın haklarının benzer ve farklı yanlarının olup olmadığı sorulduğunda 23 katılımcı farklı yanların olduğunu belirtirken 7 katılımcı benzer yanları saymıştır. Bir katılımcının hem benzer hem farklı yanlara dair fikir beyan ettiği, bu sebeple iki temada da yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Katılımcılardan 10'u boşanmada hakların, 9'u miras hakkının farklı olduğunu, 4'ü Türkiye ve Suriye'de şiddet ile ilgili yasa ve uygulamalarda farklılık olduğunu, 2'si Türkiye'de birden fazla kadınla evliliğin yasak olduğunu, 2'si evlilik içi tecavüzün Türkiye'de şiddet olarak tanımlandığını ve Suriye'de öyle olmadığını, 1'i Türkiye'de resmi nikahın zorunlu olduğunu ve Suriye'de olmadığını, 1'i Türkiye'de kanunun kadının yanında olduğunu ve Suriye'de öyle olmadığını, 1'i Türkiye'de kadının boşanma isteğini daha rahat dile getirdiğini, 1'i Türkiye'de kadının siyasi rolü olduğunu, Suriye'de olmadığını, 1'i Suriye'de kadın sorun yaşadığında aile büyüğü sorunu çözerken burada polis çözmediğini ve 1'i ise Suriye'de erkeğin sözünün geçtiğini dile getirmiştir.

Benzer hakların olduğunu belirten 7 katılımcıdan 7'si evlenme yaşının iki ülkede de yasal olarak 18 olduğunu ama Suriye'de uygulanmadığını, 3'ü eğitim hakkının benzer olduğunu, 1'i seçme seçilme hakkının ve 1'i sağlık hakkının benzer olduğunu dile getirmiştir.

Boşanmada elde edilen haklarda farklılık olduğunu belirten 10 katılımcıdan 7'si Türkiye'de eşit mal paylaşımının olduğunu, 3'ü boşanmada çocuk velayetinin farklı olduğunu, Türkiye'de çocuğun annede kalabileceğini, Suriye'de belli bir yaşa kadar annede kalabileceğini, 2'si Türkiye'de mehir hakkının olmadığını, Suriye'de olduğunu, 1'i Suriye'de nafakayı erkeğin ödediğinin, Türkiye'de kadının da ödeyebileceğinin olduğunu belirtmiştir. Miras hakkının farklı olduğunu dile getiren 9 kişiden 7'si Türkiye'de eşit miras hakkı olduğunu Suriye'de kadının erkeğin yarısı kadar miras alabileceğini belirtmiştir.

Evlenme yaşı iki ülke yasalarında da 18 olduğunu belirten 7 katılımcıdan 6'sı bu yasanın Suriye'de uygulanmadığını, Türkiye'de cezası olduğunu, 1'i ise Türkiye'de 18 yaş altında evliliğin iki tane istisnası olduğunu belirtmiştir.

Boşanmada haklarda ve miras hakkında farklılık olduğunu dile getiren K18 şu şekilde ifade etmiştir:

“Boşanmada Suriye'de nafakayı erkek öder. Burada da erkek kadına nafaka öder ama kadın çalışıyorsa ve erkek çalışmıyorsa kadın erkeğe nafaka ödeyebilir. Burada ne kadın ne erkek mağdur olmuyor. Suriye'de mirasta Şeriat kanunlarında da devlet yasalarında da kadın erkeğin yarısı kadar miras hakkına sahiptir. Türkiye'de eşitti galiba.”

Boşanmada velayet haklarının farklı olduğunu ve seçme seçilme hakkının ise benzer olduğunu K11 şu şekilde dile getirmiştir:

“Türkiye ve Suriye'de kadınlar siyasi olarak kendilerini temsil edebilirler, mecliste yer alabilirler, seçme seçilme hakları vardır. Çok az bir hak farklı Türkiye ve Suriye'de. Velayet hakkı çok farklı. Suriye'de daha çok dine yönelik uygulamalar varken, Türkiye'de daha çok kanuna yönelik uygulamalar var.”

Boşanmada velayet hakkının ve mal paylaşımının farklı olduğunu K14 şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye'de boşanma olursa, çocuk belli bir yaşa kadar kadınla kalır. Ama o yaştan kaç olduğunu hatırlamıyorum. Sonra çocuğa anneyle ya da babayla kalıp kalmama isteğini sorar. Burada ise kadında kalabilir çocuk. Boşandıktan sonra kadın mal paylaşımında yarı yarıya hak sahibidir. Suriye'de öyle değil. Suriye'de farklı olarak mehir vardır. Mehir anlaşmaya bağlıdır.”

K1 boşanma haklarında farklılık olduğunu belirtmiştir. Suriye’de kadın için boşanma şartlarının olduğunu (*toplumdaki uygulamayı kastediyor büyük olasılıkla*), Türkiye’de boşandıktan sonra eşit mal paylaşımına karşılık, Suriye’de mehir olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

“Boşanma hakkı falan bizden çok farklı. Kadınlar için boşanma şartları var bizde, sizde yok. Mehir var bizde, sizde yok. Boşandıktan sonra malların eşit dağılımı bizde yok, sizde var.”

Boşanma, evlenme ve miras konularında farklılıkları dile getiren K6, boşanma sonrası mal paylaşımının ve mirasta Türkiye’de kadının eşit hakkı olduğunu, resmi nikahın Türkiye’de zorunlu olduğunu dile getirmiştir. Benzer olarak evlilik yaşının 18 olması, sağlık ve eğitim hakkını sayarken, Suriye’de 18 yaşından önceki evliliklere ceza verilmediğini şu şekilde dile getirmektedir.

“Suriye’de boşandıktan sonra çocuklar 13 yaşından sonra babaya veriliyor. Türkiye’de kadına da velayet hakkı veriliyor. Boşanma, evlenme ve miras haklarında farklı. Türkiye’de kadın boşanırsa mal varlığının yarısını alır ama Suriye’de böyle bir hakka sahip değil. Suriye’de kadının erkeğin yarısı kadar miras alırken, burada eşit alınır. Suriye’de de 18 yaş evlilik yaşı kanunda ama Suriye’de buna hiçbir şekilde uymuyorlar. Türkiye’de bunun cezası var. Türkiye’de de 18 yaşın altında evlenme durumlarının bir iki istisnası var. Suriye’de sadece imam nikahı yapılırsa boşandıktan sonra kadın hiçbir hak almaz. Türkiye’de de resmi nikah zorunlu, boşanırsa kadının hakları var. Suriye’de de resmi nikah var ama kimse uygulamıyor. Sağlık ve eğitim hakkı iki ülkede de aynı.”

Şiddet ile ilgili yasa ve uygulamalarda farklılık olduğunu, eğitimin iki ülkede de zorunlu olması açısından benzer olduğunu K13 şu şekilde ifade etmiştir:

“Burada en ufak küfürlü söz bile şiddet. Kadın gidip hemen şikayet edebilir. Suriye’de kadın eğer şikayetçi olsun, hemen herkesin diline düşer. ‘Falanca, kocasını şikayet etmiş’ diye. Burada öyle bir şey yok. Cezası var. Eğitim konusunda benzer. Eğitim zorunlu.”

Şiddet ile ilgili uygulamalarda farklılık olduğunu dile getiren bir başka katılımcı K2 fikrini şu şekilde belirtmiştir:

“Biz (*Suriye’de*) kanunları bilmiyoruz. Az çok biliyoruz ama uygulanmıyor ki! Bu sebeple, mesela kadın bizde şiddet görüyor, fiziksel şiddet görüyor, dayak yiyor ama bunu nereye şikayet edeceğini bilmiyor ya da karşılığını görmeyeceğini düşünüyor. Burada mesela kadın dayak yediği zaman veya şiddet gördüğü zaman şikayette bulunduğu zaman bunun kanunda karşılığı var, adama da gerektiği zaman uzaklaştırma da verilebiliyor ama bizde yok.”

Türkiye’de kadın ve erkeğin eşit olduğunu, boşanmada ve şiddet ile ilgili uygulamalarda farklılık olduğunu K8 şu şekilde belirtmiştir:

“Türkiye’de kadın erkek eşittir. Suriye’de erkeğin sözü geçer. Boşandıktan sonra mal paylaşımı var. Cinsel saldırı, taciz tecavüz konularında haklar var. Erkeğin dayak atması suç. Suriye’de kardeşlerin de hükmü olur kadının üzerinde. Erkek kardeşlerin de boşanmana izin vermez. Türkiye’de böyle değil. Herhangi bir şiddete maruz kaldığında kadınlar suç duyurusunda bulunabilir. Taciz tecavüz durumunda kanun kadının yanında olduğu için kadınlar rahatlıkla söyler. Suriye’de böyle bir hakkımız yok. Burada çocuk hakları bile var.”

Suriye’de kadının sorununu aile büyüğünün çözdüğünü Türkiye’de ise polise gidildiğini, miras ve boşanma gibi haklarda farklılık olduğunu, eğitim ve evlenme gibi haklarda benzerlik olduğunu, Suriye’de kadının siyasi rolünün olmadığını K21 şu şekilde ifade

etmiştir ve bunlara dipnot olarak kanunlara inanmadığını, Şeriat'a inandığını ve bu nedenle sadece öğrendiklerini saydığını belirtmiştir:

“Miras ve boşanma durumlarında farklılık var. Suriye’de kadınların siyasi rolü yoktu (*Uygulamada olmadığını, kadınların özgürce siyaset yapamadığını kastediyor*). Türkiye’de siyasi rolü var. Eğitim, evlenme gibi hakları benzer. Yalnız ben öğrendiklerimi sayıyorum, inandıklarımı değil. Ben kanuna inanmıyorum, Şeriat’e inanıyorum (*Katılımcı kanunlara neden inanmadığı ile ilgili daha sonra daha detaylı bilgi vermiştir*). Türkiye kanunları Avrupalı bir kanun. Suriye kanunu ise Şeriat hukukuna dayalı. Ben bu hakları öğrendim ama bunlara katılmıyorum. Suriyeli bir aile olarak bir sorun olduğunda, sorun ne kadar büyük bir sıkıntısı olursa aile büyüğü ile birlikte aile içinde çözülür. Türkiye’de ise polise gidilir. Eskiden babanın sözü geçiyordu evde. Şimdi ise kız çocuğuna biri bir şey dediğinde hemen polis getirmekle tehdit ediyor. Bu yüzden aile olarak bağlantılar kopuyor.”

Miras hakkında ve birden fazla evlilik konusunda farklılık olduğunu K20 şu şekilde dile getirmektedir:

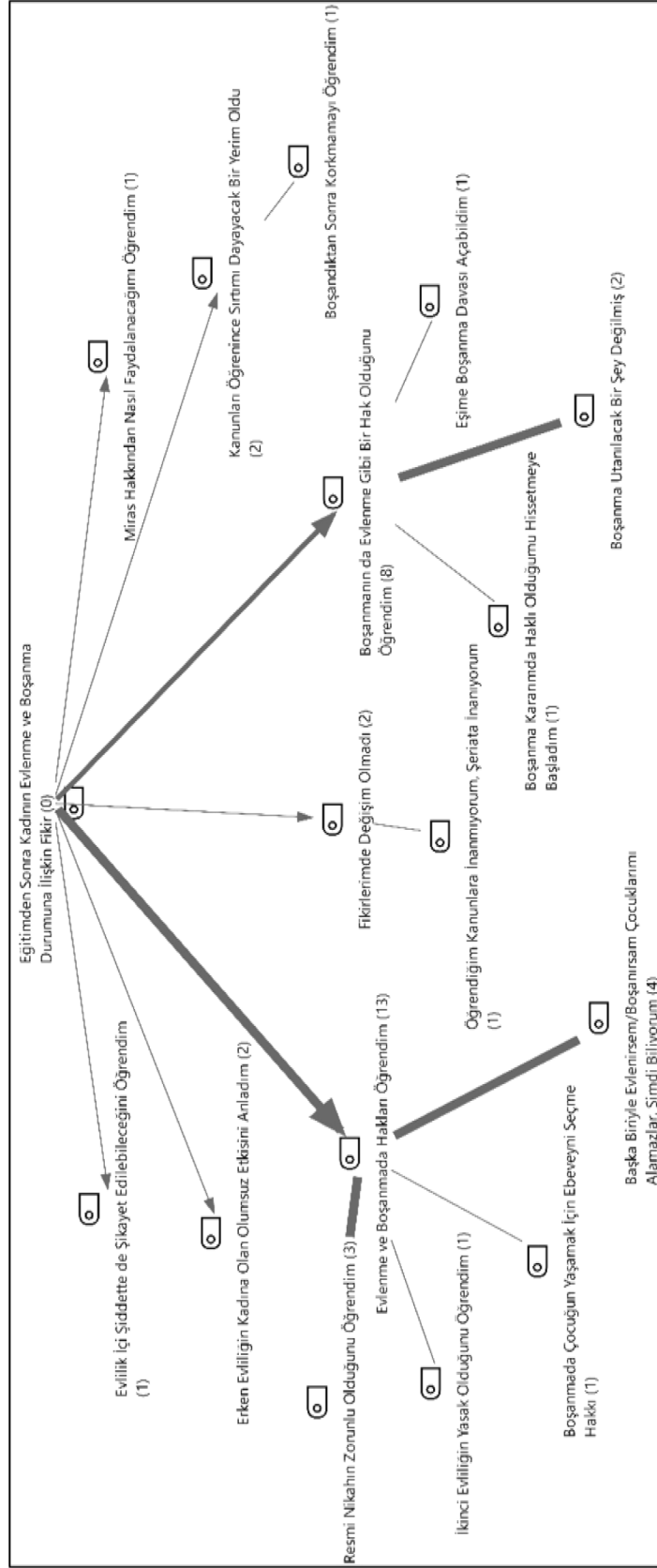
“Suriye’de miras hakkı var ama erkekle eşit değil. Erkek çocuk kızın iki katını alır. Burada eşit. Zaten Suriye’deyken kanunlara uyma hakkımız yoktu, erkek miras vermezse alamazsın. Suriye’de çok eşlilik var, Türkiye’de tek eşlilik (...)

Evlilik içi tecavüzün Türkiye’de şiddet olarak tanımlandığını, boşanmada elde edilen haklarda farklılık olduğunu K19 şu şekilde dile getirmiştir:

“Türk kanunları ile Suriye kanunları birbirine yakın. Ama mesela verasette farklılık var. Türkiye’de evlendikten sonra alınan her şey boşandıktan sonra kadın ve erkek arasında eşit bir şekilde paylaşılır. Suriye’de ise bu farklıdır. Eğer evliyken birlikte bir mal varlığı aldılarsa ve o erkeğin üzerineyse, boşanma

gerçekleşince kadın bunda bir hak iddia edemez. Bu sizde daha olumlu mesela. Evlilik içi tecavüz Suriye’de kanunda şiddet olarak tanımlanmıyor ama burada bir şiddet ve suç.”

Katılımcıların, kadının haklarına yönelik Türkiye’de var olan yasaların Suriye’deki yasalardan farklı olduğunu ve medeni hakları STK eğitimleri sayesinde öğrendikleri görülmektedir. Evlilik yaşı, eğitim hakkı sağlık hakkı gibi haklarının benzer olduğu fakat Suriye’de kadının bu haklara erişiminin çok zor olduğu yasaların değil toplumsal kanunun uygulandığı dile getirilmiştir. Bir başka önemli bulgu ise katılımcılar Suriye’de sahip olduğu hakları ya hiç bilmemekte ya da detaylarından haberdar değilken, Türkiye’deki medeni kanuna ve kadın haklarına dair daha net bir bilgisinin olduğu görülmektedir.

Şekil 27: Eğitimden Sonra Kadının Evlenme ve Boşanma Durumuna İlişkin Fikir

Katılımcılara eğitimden sonra kadının evlenme ve boşanma durumlarına ilişkin fikirlerinde bir değişim olup olmadığı, olduysa nasıl değişimler olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 13'ü evlenme ve boşanmada haklarını öğrendim derken, 8'i boşanmanın da evlenme gibi bir hak olduğunu öğrendim, 2'si fikirlerimde bir değişim olmadı, 2'si erken evliliğin kadına olan olumsuz etkisini anladım, 2'si kanunları öğrenince sırtımı dayayacak bir yerim olduğunu öğrendim, 1'i evlilik içi şiddette şikayet edebileceğimi öğrendim ve 1'i miras hakkından nasıl faydalanacağımı öğrendim şeklinde yanıt vermiştir. Evlenme ve boşanmada hakları öğrendim diyen katılımcılardan 4'ü boşandıktan sonra ya da başka birisiyle evlenme durumunda çocuklarını kimsenin alamayacağını, 3'ü resmi nikahın zorunlu olduğunu, 1'i boşanmada çocuğun yaşamak için ebeveyni seçme hakkının olduğunu, 1'i ikinci evliliğin yasak olduğunu öğrendiğini belirtmiştir. Boşanmanın da evlenme gibi bir hak olduğunu ifade eden 8 katılımcıdan 2'si boşanmanın utanılacak bir şey olmadığını anladığını, 1'i eşine boşanma davası açabildiğini, 1'i ise boşanma kararında haklı olduğunu hissetmeye başladığını ifade etmiştir. Fikirlerimde değişiklik olmadı diyen 2 katılımcıdan 1'i öğrendiğim kanunlara inanmıyorum, Şeriat'a inanıyorum demiştir. Kanunları öğrenince sırtımı dayayacak bir yerinin olduğunu söyleyen 2 katılımcıdan 1'i boşandıktan sonra korkmamayı öğrendim demiştir.

K19 eğitimden sonra evlenme ve boşanmaya dair haklarını, resmi nikahın zorunlu olduğunu, öğrendiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Boşandıktan sonra nasıl haklara sahip olduğumuzu öğrendim. Miras hakkından nasıl faydalanacağımı öğrendim. Suriye’de sadece dini nikah yeterli olabiliyordu. Burda sağlık işlemlerinden yaşının tutup tutmamasına kadar evrakları tamamlanıp resmi nikah kıyılması gerektiğini öğrendim. Resmi nikahtan sonra imam nikahı da yaptırabiliyorlar ama resmi nikah olmadan olmaz.”

K16 evlenme ve boşanmada haklarını öğrendiğini, boşanma kararında haklı olduğunu hissetmeye başladığını şu şekilde belirtmiştir:

“Hep eşimin akrabaları, eşim ne istersen onların dediği gibi yaşıyordum. Boşandığımda içimde bir korku vardı. Toplum içinde arkadaşlarımdan, ailemden korkuyordum. Kendimi yalnız hissediyordum boşandığımda. Sonra topluma karışıp, sonra da eğitimlere katıldım. Eğitimlerden sonra boşanma kararımın ne kadar doğru olduğunu öğrendim. Bu hakları öğrenince kendimi daha güçlü hissettim. Boşanmakta doğru yaptığımı hissettim, o yüzden daha güçlü hissettim.”

Başka birisiyle evlenirse çocuklarını elinden alamayacaklarını öğrendiğini K12 şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben, kısa bir zaman önce nişanlanacaktım, evlenmeyi düşünüyordum. Eğitimlerden sonra öğrendim ki evlenirsem biliyorum ki çocuklarımı kimse almaz benden. Kaynanam da olsa benden alamaz. Benim en büyük çocuğum iki yıl önce Suriye’ye gitti, telefonda beni tehdit etti. ‘Ben gelip kardeşlerimi alırım evlenirsen’ dedi. Bunu biliyorum, Türkiye’de alamaz. Çocuklara mahkemede sorarlar. Anneni mi istiyorsun abini mi diye. Bunu biliyorum. Nişanlandım, sonra nişanı attım. Kocamın erkek kardeşi aradı, “Sen evlenseydin görürdün ben çocukları nasıl alırdım” dedi. Erkeksen gel al! dedim. Polisi ararım diye korkuttum.”

Boşanırsa çocuklarını kaybetmeyeceğini öğrendiğini ve öğrendiği bilgilerin bir dayanak olduğunu K13 şu şekilde ifade etmiştir:

“Sırtımı dayayacak bir yerim oldu. Artık daha bilgiliyim. Boşanırsam çocuklarımı alamaz. Bunu biliyorum.”

Kanunları öğrendikten sonra bir dayanağı olduğunu ve korkmamayı öğrendiğini K8 şu şekilde belirtmiştir:

“Kanun olarak hakkını alabilir kadın. Kadın boşandıktan sonra korkmaması gerekiyor kanunen de. Benim aklımdan bu korku tamamen gitti eğitimlerden. Ben bir insan olduğumu, kardeşlerimden ayrı yaşayabileceğimi, kendi hayatım olduğunu öğrendim. Mesela ben boşandıktan sonra benim onlarla yaşamamı istediler ama ben bunu kabul etmiyorum (...)”

K17 eğitimlerde erkeklerin ikinci evliliğinin yasak olduğunu ve boşanmanın da normal bir şey olduğunu öğrendiğini ifade etmiştir: “Boşanmanın da normal bir şey olduğunu bir de ikinci evliliğin yasak olduğunu öğrendim.”

Boşanmanın da evlenme gibi normal bir şey olduğunu anladığını K7 şu şekilde belirtmiştir:

“Bizim orada boşanmak çok ağır bir şeydir. Ama şu an düşündüğümde boşanmak çok özgür bir haktır. Nasıl ki evlenmek senin hakkıysa boşanmak da öyle bir kadının bir erkeğin hakkıdır. Suriye’deyken çok ayıp ve ağır bir şey olarak görüyordum. İnsanlar da aileler de kızları boşanıyorsa utanıyorlardı. Erkek boşansa ama aynı şeyi düşünmezlerdi.”

K9 boşanmayı eskiden istemediğini ve düşünmediğini şimdi ise eşine boşanma davası açtığını şu şekilde dile getirmiştir: “Ben eskiden boşanmayı düşünmezdim bile, öyle bir ihtimal aklıma gelmezdi. Ama şimdi boşanmak istiyorum ve dava açtım.”

Erken evliliğin kadına olan olumsuz etkisini anladığını ifade eden K15 fikrini şu şekilde açıklamıştır:

“Evlenme sınırı olarak kadının adet görmesi yeterli olurdu Suriye’de. Ama bu eğitimlerden sonra 18 yaşından önce kadının beden sağlığı ve ruhsal olarak evliliğe hazır olmadığını öğrendim.”

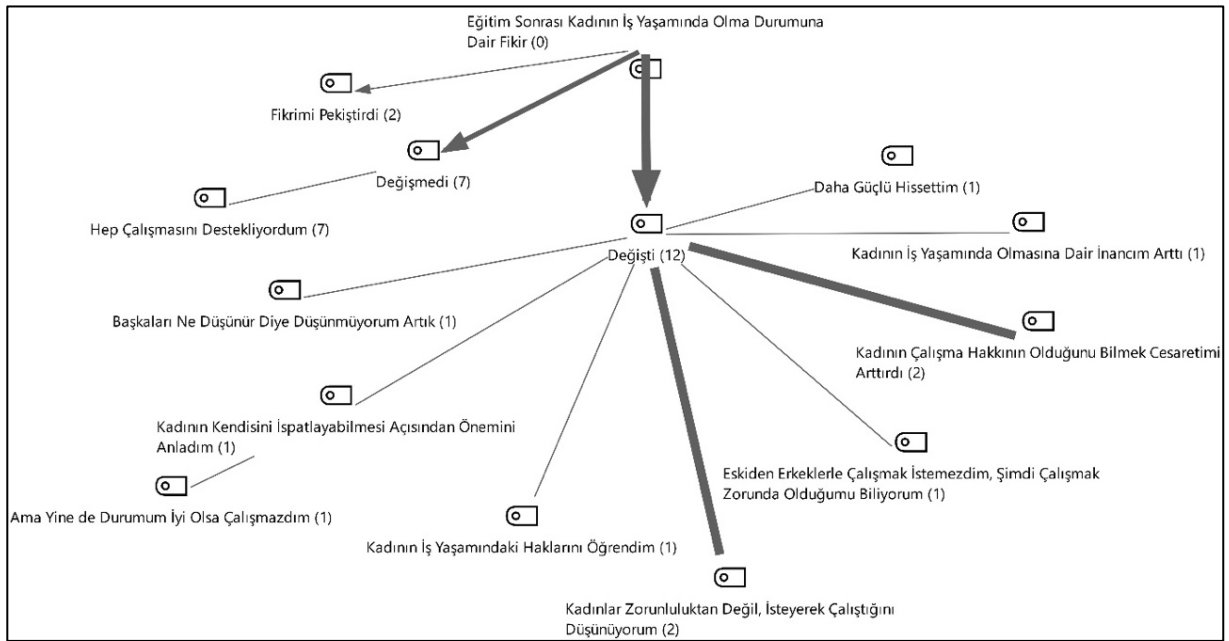
Boşanma ve evlenmede resmi nikah, ortak mal paylaşımı gibi haklarının olduğunu öğrendiğini ve evlilik içi şiddette de şikâyet edebileceğini öğrendiğini K6 şu şekilde ifade etmiştir:

“Fikirlerimde değişim oldu. Mesela resmi nikahın hakkım olduğunu öğrendim. Boşandıktan sonra yarı yarıya mal paylaşımı olduğunu öğrendim. Çocukları alabileceğimi öğrendim. Evlilik içi şiddet olunca da şikâyet edilebileceğini öğrendim. Bunları eğitimde öğrendim. Eğitimden önce bilmiyordum.”

Fikirlerinde bir değişim olmadığını ve kanunlara değil Şeriat’e inandığını dile getiren K21 fikrini şu şekilde beyan etmiştir:

“Ben kanun inanmıyorum. Allah neye izin verirse onun uygulanması en doğrusu. Ben Şeriat’a inanıyorum. Miras konusunda mesela, Şeriat’ta Allah miras konusunda kadına bir hak erkeğe iki hak vermiştir. Allah bunu boşuna yazmamıştır. Bu sebeple ben buna inanıyorum. Boşanma konusunda yine, kadın boşandıktan sonra malların yarısını alması kadın açısından bir hak Türkiye’de. Ama bu Şeriat’ta böyle değil. Bu kadının hakkı değil. Sen erkek olsan, evlenip boşansan. Kadın senin malının yarısını alsın. Sen bunu kabul eder misin? Zaten doğrusu böyle olsaydı Allah bunu emrederdi. Şeriat mı kanun mu diye sorsan, Şeriat derim. Çünkü bunun kuralları Allah’tan geliyor. O yüzden daha güçlü. Bu bir fikir değil bu bir inanç.

Fikirlerinde değişim olmadığını K10 ise şu şekilde ifade etmiştir: “Bu eğitimi almadan önce bunların hepsini biliyordum, eğitimden sonra pekiştirdim.”

Şekil 28: Eğitim Sonrası Kadının İş Yaşamında Olma Durumuna Dair Fikir

Katılımcılara alınan eğitim sonrasında kadının iş yaşamında olması konusunda düşüncelerinde bir değişim olup olmadığı, olduysa nasıl bir değişim olduğu sorulmuştur. Fikirlerim değişti diyen 12 katılımcı, değişmedi diyen 7 katılımcı ve eğitimler fikrimi pekiştirdi diyen 2 katılımcı vardır. Fikrinin değiştiğini belirten 12 katılımcıdan 2'si kadınların zorunluluktan değil, isteyerek çalıştığını düşünmeye başladığını, 2'si kadının çalışma hakkının olduğunu bilmenin cesaretini arttırdığını, 1'i eskiden erkeklerle çalışmak istemediğini, şimdi ise çalışmak zorunda olduğunu anladığını, 1'i kadının iş yaşamındaki haklarını öğrendiğini, 1'i başkaları ne düşünür diye düşünmediğini, 1'i ise kadının kendisini ispatlayabilmesi açısından önemini anladığını ifade etmiştir. Kadının kendisini ispatlayabilmesi açısından önemini anladığını belirten katılımcı yine de maddi durumunun iyi olması halinde çalışmak istemeyeceğini belirtmiştir. Fikirlerinin değişmediğini ifade eden 7 katılımcıdan 7'si de daha önce de kadının çalışmasını desteklediklerini belirtmişlerdir.

Kadının çalışma hakkının olduğunu bilmenin kendisini cesaretlendirdiğini K2 şu şekilde belirtmiştir: “Burada kadının kanunen çalışabilmesi, aileden de olur görmesi beni sadece cesaretlendirdi.”

K7 ise öğrendiği bilgilerin kocası karşısında cesaretlendirdiğini şu şekilde ifade etmiştir: “Kanunları bildiğim için eşimle artık rahatça konuşuyorum. Çalışmak istiyorum diyorum.”

Eğitimlerden sonra kadının zorunluluktan değil, isteyerek çalıştığını düşünmeye başladığını K13 şöyle belirtmiştir: “Önceden bir kadın işe gidip geldiğinde “gariban, bunun kimsesi yok mu?” diye düşünüyordum. Bu eğitimden sonra artık mutlu oluyorum. “Kadın çalışıyor, güçlü bir kadın, gidip geliyor” diye düşünüyorum.”

K7 de kadının zorunluluktan değil, istediği ve kendisi için çalışması gerektiğini düşünmeye başladığını ifade etmiştir:

“Suriye’de çalışmasan da olur diye düşünüyorsun. Eşin çalışsa bile kadının kendisinin çalışması lazım. Kendine yetmesi lazım. Suriye’deyken ben çalışsam da olur diye düşünüyordum mesela. Her şey de ucuzdu orada. Bir kadın çalışmasa bile kendini geçindirir diye düşünüyordum o zamanlar. Ama eğitimlerden sonra bayağı bir şey değişti gerçekten. Bir kadının ister maddi durumu iyi olsun ister kötü olsun çalışması kendine iyi geliyor. Hem sosyal hayatı geniş oluyor, aktif oluyor hem de psikolojik olarak çok rahatlıyorsun. Evin dışına çıkıyorsun, eve tıklıp kalmıyorsun.”

Kadının çalışmasının kendisini ispatlayabilmesi açısından önemini anladığını K18 kendi deneyiminden, çalışarak çocuklarına bakabilmenin kendi kendini ispatlamanın bir yolu olduğunu düşündüğünü örnek vererek açıklamıştır:

“Daha önce kadının çalışmasına karşıydım ama eğitimlerden sonra şu an kadının kendisini gösterebilmesi, ispatlayabilmesi açısından önemli bir şey olduğunu düşünmeye başladım. Mesela ben şu an çalışmasaydım, çocuklarıma nasıl

bakacaktım. Ama yine de durumum iyi olsaydı çalışmazdım. Ben şimdi çalışmasam kim bize bakar. Zamanında temizlik malzemeleri de sattım.”

K9 eğitimden önce erkeklerle çalışmaktan korktuğunu ama şimdi çalışmak zorunda olduğunu anlادığını şu şekilde ifade etmiştir:

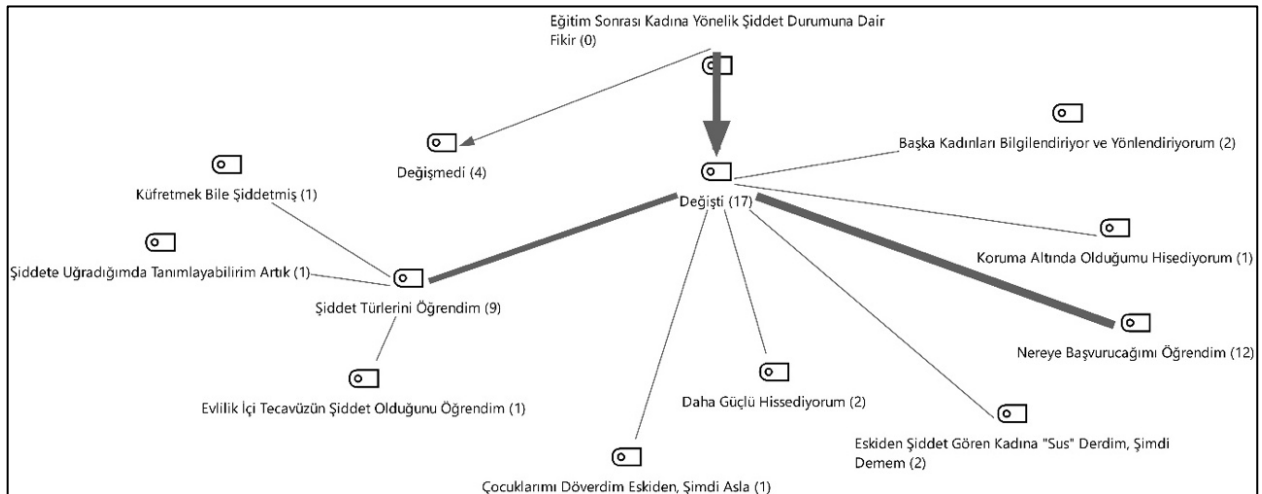
“Bu eğitimi almadan önce erkeklerle çalışmaktan korkuyordum. Hala o korkum devam ediyor ama çalışmak zorunda olduğumu anladım. Kocam yok şimdi. Çalışmasam gelir nereden gelecek?”

Daha güçlü hissettiğini K6 şu şekilde ifade etmiştir:

“Oldu. Bu eğitimi aldıktan sonra kendimi daha güçlü hissettim. Çünkü ben çalışan emek veren bir kadıyım. Eskiden çalışırken bunun önemini bilmiyordum, güçlü bir kadın olduğumu hissetmiyordum.”

Eğitimlerin kadının çalışmasına dair fikirlerini pekiştirdiğini K19 şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben kadının çalışmasından yanaydım hep. Ama aldığım bu eğitimlerden sonra elim daha da güçlendi, fikirlerim desteklendi. Hatta eşim diyor ki, özellikle derneğe gittiğinden beri sen çok değiştin, çok güçlendin.”

Şekil 29: Eğitim Sonrası Kadına Yönelik Şiddet Durumuna Dair Fikir

Katılımcılara alınan eğitim sonrasında kadına yönelik şiddet konusunda düşüncelerinde bir değişim olup olmadığı ve olduysa nasıl bir değişim olduğu sorulduğunda 17'si fikrinin değiştiğini ifade ederken 4'ü fikrinin değişmediğini ifade etmiştir. Fikrinin değiştiğini söyleyen katılımcılardan 12'si nereye başvuracağını öğrendiğini, 9'u şiddet türlerini öğrendiğini, 2'si başka kadınları da bilgilendirip, yönlendirdiğini, 2'si eskiden şiddet gören kadının susması gerektiğini düşündüğünü şimdi ise fikrinin değiştiğini, 2'si daha güçlü hissettiğini, 1'i eskiden çocuklarını dövdüğünü şimdi dövmeyiğini ve 1'i ise koruma altında olduğunu hissettiğini belirtmiştir. Şiddet türlerini öğrendiğini belirten 9 katılımcıdan 1'i küfretmek bile şiddetmiş, 1'i artık şiddete uğradığında tanımlayabildiğini ve 1'i evlilik içi tecavüzün şiddet olduğunu öğrendiğini belirtmiştir.

Şiddet karşısında nereye başvuracağını öğrendiğini K8 şu şekilde dile getirmiştir:

“Evet fikirlerim çok değişti. Bir kadın bir şiddete uğradığında, o kadına öğretiyorum, yol yöntem gösteriyorum. Nereye başvuracağımı hem ben biliyorum hem de başkalarına öğretiyorum. Daha fazla faydalı oldu.”

Nereye başvuracağını ve şiddet türlerini öğrendiğini K11 şöyle ifade etmiştir:

“Suriye’deyken şiddetle ilgili bir kanun var mı yok mu hiçbir bilgim yoktu. Şiddet türlerine dair bir bilgim yoktu. En ince ayrıntısına kadar şiddet türlerini ve bu durum karşısında nereye başvuracağımı öğrendim.”

Nereye başvuracağını ve şiddet türlerini öğrendiğini K15 şu şekilde belirtmiştir:

“18 yaşından önce kadının evlenmesi cinsel şiddettir. Aynı zamanda eğitimden mahrum kalır, hayatından mahrum kalır. Bunlar kadın için zulümdür. Eğitimlerden sonra bunu öğrendim. Nereye başvuracağımı çok iyi biliyorum. Bütün kurumların numaraları var bizde.”

Daha önce şiddet gören birine susmasını söylerken bu eğitimlerden sonra bunu demeyeceğini K13 şu şekilde belirtmiştir:

“Bu eğitimi almadan önce kadına yönelik şiddetle ilgili hiçbir bilgim yoktu. Biri kocasından dayak yese belki sus derdim eskiden. Şimdi öyle bir şey hayatta demem. Gereken yere şikâyet etmeyi denerim.”

K19 da benzer bir yerden şiddet gören kadının susmaması gerektiğini düşünmeye başladığını ve şiddetin türlerini öğrendiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben bu eğitimlerden sonra şiddetin türlerini öğrendim. Bu eğitimden önce şiddete uğrayan kadının konuşmaması, paylaşmaması gerektiğini düşünüyordum. Hatta bütün arkadaşlarım öyle düşünüyordu. Ama bu eğitimi aldıktan sonra şiddetin mahcubiyetle bir alakası olmadığını, kesinlikle üstüne gidilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Şiddet türlerini öğrendiklerini ve şiddete uğradığında tanımlayabildiğini belirten K4 şu şekilde belirtmiştir: “Şiddetin ne olduğunu biliyorum. Şiddete uğradığımda tanımlayabiliyorum ve nereye başvuracağımı biliyorum artık.”

Evlilik içi tecavüzün varlığını ve bunun da şiddet olduğunu eğitimlerde öğrendiğini K7 şöyle ifade etmiştir:

“Bu eğitimlere katılmak bana çok şey öğretti. Ben bilmiyordum evlilik içi tecavüzün ne olduğunu. Eğer bir kadın bir erkek evliyse ve eğer kadının cinsel ilişkiye girmeye rızası yoksa o bile tecavüz.”

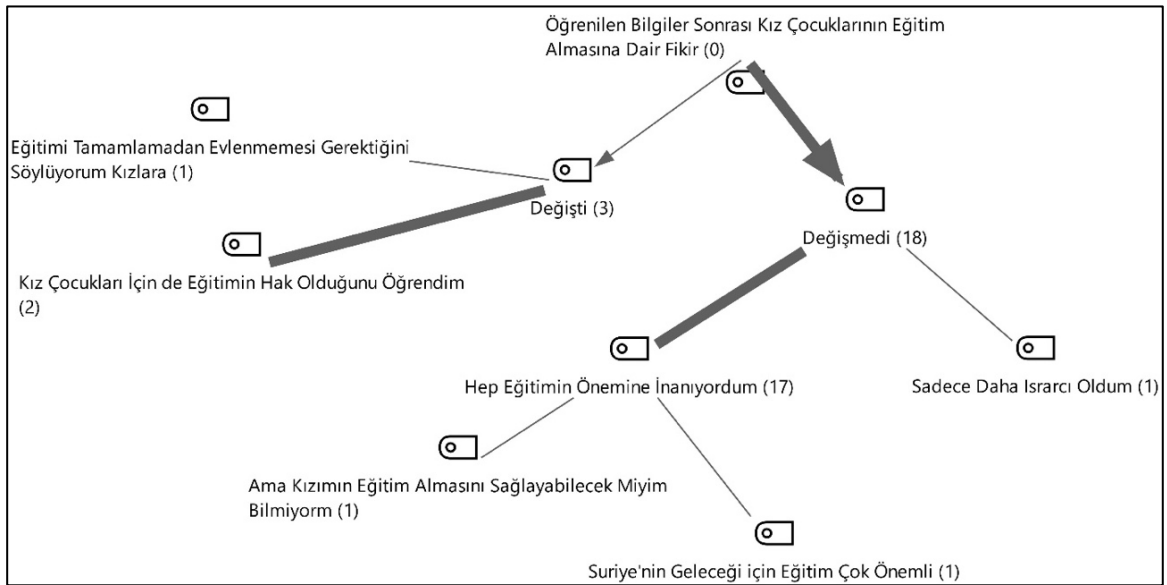
Güçlendiğini ve eğitimlerden sonra çocuklarını dövmediğini K18 şu şekilde belirtmiştir:

“Kendimi daha güçlü hissettim bu konuda. Şunu öğrendim ki eğer şiddete uğrarsam artık, başvurabileceğim, söyleyeceğim yer var. Eğitimlerden önce çocuklara vururdum ve vurduğumu da söylemişim eğitimde ama eğitimlerden sonra tamamen fikrim değişti. Şu an çocuklarımı dövmüyorum.”

K2 koruma altında olduğunu hissettiğini belirtmiştir:

“Burada bir koruma altında olduğumuzu hissediyoruz. Sırtımızı yaslayabileceğimiz bir yasa olduğunu biliyoruz. Haklarımızı öğrendim ve nereye başvurabileceğimi biliyorum artık.”

Fikrinin değişmediğini ifade eden K10 kadının en ufak bir şeyde şikayetçi olmaması gerektiğini düşünmektedir: “Kadın ufak tefek bir şey olduğunda hemen şikayetçi olmamalı. Sabırlı olmalı.”

Şekil 30: Öğrenilen Bilgiler Sonrası Kız Çocuklarının Eğitim Almasına Dair Fikir

Katılımcılara kız çocuklarının eğitim almasına dair fikirlerinde bir değişim olup olmadığı olduysa nasıl bir değişim olduğu sorulduğunda 18'i fikirlerinin değişmediğini, 3'ü ise fikirlerinin değiştiğini belirtmiştir. Fikirlerinin değişmediğini ifade eden 18 katılımcıdan 17'si hep eğitimin önemine inandığını, 1'i ise kız çocuklarının eğitim alması konusunda daha ısrarcı olduğunu belirtmiştir. Fikrinin değiştiğini ifade eden 3 katılımcıdan 2'si kız çocukları için eğitimin bir hak olduğunu bilmediklerini ve bunu öğrendiklerini, 1'i ise kız çocuklarına eğitimlerini tamamlamadan evlenmemesi gerektiğini söylüyorum demiştir.

Kız çocukları için eğitimin önemine hep inandığını belirten 17 katılımcıdan 1'i Suriyenin geleceği için eğitimin çok önemli olduğunu ve 1'i ise eğitimin önemine inanmasına rağmen kızının eğitim almasını sağlayıp sağlayamayacağını bilmediğini dile getirmiştir. Fikirlerinin değişmediğini, Suriye'nin geleceği için eğitimin önemli olduğunu K5 şu şekilde belirtmiştir:

“Fazla değişmedi. Sadece kız çocuklarının eğitimi Suriye'nin geleceği için her zamankinden daha önemli. Çünkü cahiller kurmayacak yeni Suriye'yi. Suriye'de bazı bölgelerde kadınlara eğitim verilmesine izin verilmiyordu. İdlib'te bütün

köylüler eğitimi çok seviyorlar. Babam 1945 doğumlu, mühendis. Okumaktan başka çaresi olmayan köyümde herkes okumuş.”

Her zaman kız çocuklarının eğitim almasına inandığını, fakat kendi kızı için bun yapıp yapamayacağını bilmediğini K13 şu şekilde belirtmiştir:

“Benim için değişmedi. Öncesinde de kız çocuklarının okuyup kimseye muhtaç olmamasını istiyordum. Eğitimden sonra da aynı düşünüyorum. Ama ben kızım için bunu uygulayabilecek miyim bilmiyorum. Babasından çekiniyorum.”

Kız çocuklarının eğitim alması konusunda fikirlerinin değişmediğini bu konuda sadece daha ısrarcı olduğunu K15 şu şekilde belirtmiştir:

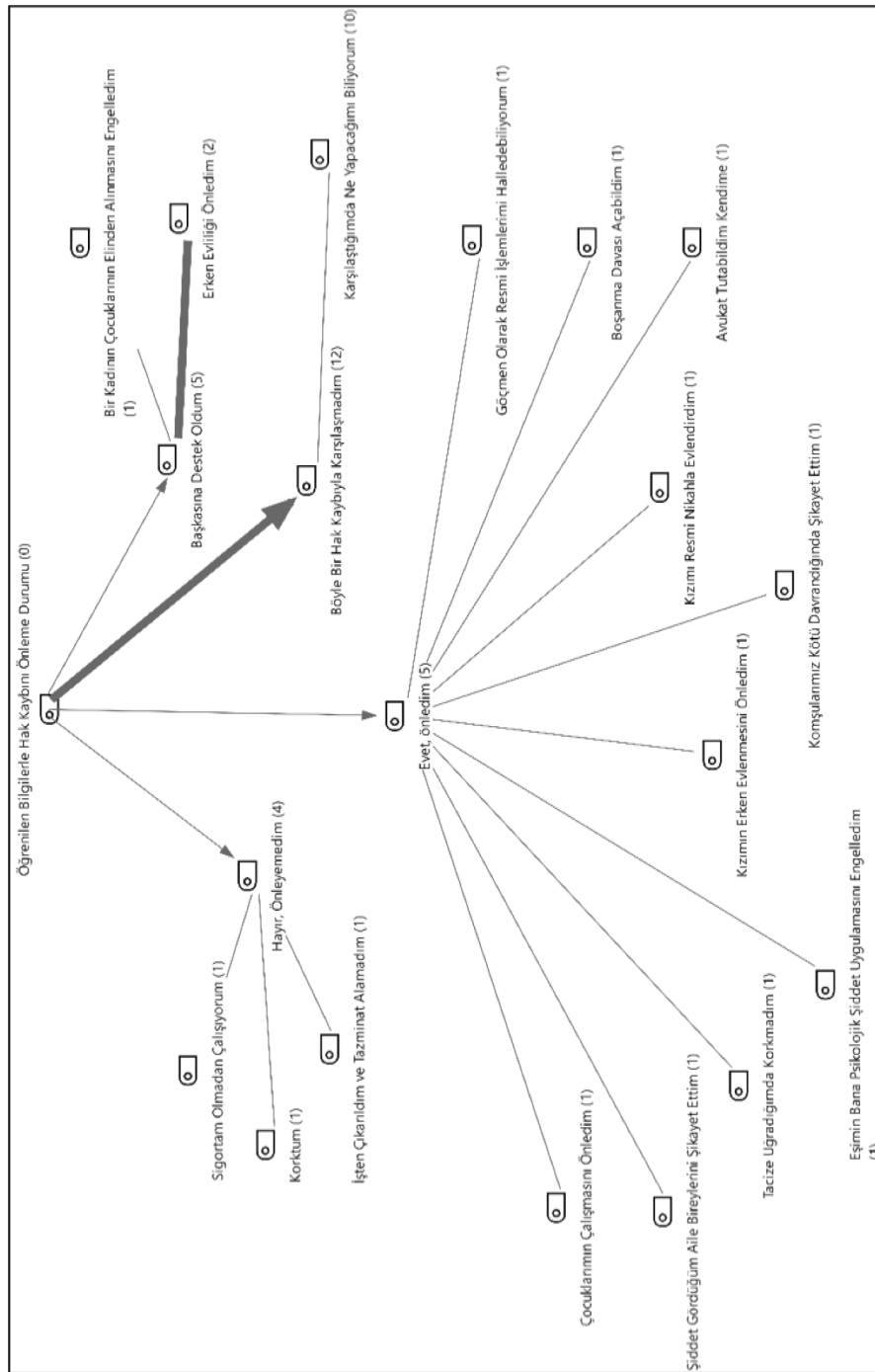
“Ben eskiden çocukların okumasını istiyordum. Türkiye’ye geldikten sonra burada daha fazla ısrarcı oldum. Çünkü kızların güçlü olması gerekiyor ve eğitim güç verir. Burda kızların daha güçlü olması ve kendi kararlarını kendisi vermesi gerekiyor, o yüzden çok önemli.”

Fikirlerinin değiştiğini ve kız çocuklarına eğitimlerini tamamlmalarını söylediğini K3 şu şekilde belirtmiştir: “Artık başka kadınlara kesinlikle eğitimini tamamlaması gerektiğini ve eğitimi tamamlamadan evlenmemesini öneriyorum.”

Kız çocuklarının eğitim almasının hak olduğunu bu eğitimlerde öğrendiğini K6 şu şekilde belirtmiştir:

“Bu eğitimi almadan önce kız çocuğunun eğitim almasının bir hak olduğunu bilmiyordum. Bunu babanın veya ailenin kararına bağlı sanıyordum. Ama bu eğitimlerde sonra bunun bir hak olduğunu öğrendim. Bir de kadın olarak, anne olarak kız çocuğunu savunabileceğini öğrendim.”

4.3.3.3. STK'lardan Kadın Haklarına İlişkin Alınan Eğitimlerin Gerçek Yaşam İle Uyumluluğu ve Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Kadınların Düşünce ve Deneyimleri

Şekil 31: Öğrenilen Bilgilerle Hak Kaybını Önleme Durumu

Katılımcılara öğrenilen bilgilerle eğitim, sağlık, evlenme, boşanma ya da şiddet ile ilgili durumlarda ne yapılması gerektiği konusunda ve hak kaybını önlemede yardımcı olup olmadığı sorulduğunda böyle bir hak kaybıyla karşılaşmadım diyen 12, başkasına destek oldum diyen 5, önledim diyen 5 ve önleyemedim diyen 4 katılımcı bulunmaktadır. Böyle

bir hak kaybıyla karşılaşmadım diyen 12 katılımcıdan 10'u hak kaybına uğradığında ne yapacağını bildiğini belirtmiştir. Hak kaybını önleyebildiğini dile getiren 5 katılımcıdan 1'i şiddet gördüğü aile bireylerini şikayet ettiğini, 1'i çocuklarının çalışmasını önlediğini, 1'i tacize uğradığında korkmadığını, 1'i kızının erken evlenmesini önlediğini, 1'i eşinin psikolojik şiddeti uygulamasını engellediğini, 1'i komşuları kötü davrandığında şikayet edebildiğini, 1'i kızını resmi nikahla evlendirdiğini, 1'i avukat tutabildiğini, 1'i göçmen olarak resmi işlemleri halledebildiğini, 1'i ise boşanma davası açabildiğini dile getirmiştir. Başkasına destek olduğunu belirten 5 katılımcıdan 2'si erken evliliği önlediğini belirtirken, 1'i bir kadının çocuklarının elinden alınmasını engellediğini ifade etmiştir. Hak kaybını önleyemediğini belirten 4 katılımcıdan 1'i sigortasız çalıştığını, 1'i korktuğu için önleyemediğini, 1'i ise işten çıkarıldığını ve maaşını alamadığını belirtmiştir.

Kendisinin edindiği bilgilerden sonra hak kaybına uğramadığını ama başkalarına bu bilgileri ulaştırarak destek olduğunu ve erken evlilikleri engellediğini K16 şu şekilde belirtmiştir:

“Eğitimden öğrendiğim başka bir şey boşanma durumunda çocuğun annede kalabileceğiydi. Bunu boşanmadan önce bilseydim çocuklarımı bırakmazdım. Hakkımı alırdım. Mesela mehrimi alırdım, mesela nafaka bağlatırdım. Çocuklarımı alırdım, devletten aylık çocuk ücreti alırdım. Ama bu saatten sonra hiçbir faydası yok. Ben çok üzüldüm, çok çektim. Ben yaşadım bunu kimse yaşamasin diye bu hakları herkese anlatıyorum. Erken evlenenleri uyardım. Yaşı küçük olduğu için başkasının kimliğiyle işlem yapmaya çalışıyorlar. Ben bu konuda da öğrencilerimi erken evliliğin zararları konusunda uyardım ve hatta engelledim erken evlilikleri.”

Kendisinin bir hak kaybına uğramadığını ama başkalarına destek olduğunu ve bir kadının çocuklarının elinden alınmasını engellediğini şu şekilde belirtmiştir:

“Biz bu hak kayıplarını nasıl önleyeceklerini öğretmek için eğitimler veriyoruz kadınlara. Benim kendimde öyle bir hak kaybı olmadı ama etrafımda oldu. Mesela bir arkadaşımın ailesi kadının çocuklarını almaya kalktılar. Beni aradı bu arkadaş, durumunu anlatıp yardım istedi. Ben de hemen ilgili kuruma yönlendirdim (...)”

Başkasına destek olduğunu dile getiren K6 deneyimini şu şekilde paylaşmıştır:

“Ben böyle bir hak kaybına uğramadım. Eğitim almadan önce bazı hak kayıplarına uğradım ya da uğrayanları gördüm. O zaman hiçbir şey yapamamıştım. Şimdi böyle durumlarda ne yapacağımı, nereye başvuracağımı biliyorum. Bir komşum var, kocası çok kötü bir adam. Kadını kaç kez öldürmeye çalıştı. Onun yanına gidip, haklarını anlattım ama o şikayetçi olmak istemedi. Çünkü toplumdan korkuyor.”

K8 kendi hak kaybını önlemeye çalıştığını, ailesinden gelen ölüm tehdidine karşı şikayetçi olduğunu ve boşanma davası açabildiğini şu şekilde belirtmektedir:

“Kocama boşanma davası açabildim. Burada boşanmak istediğim için erkek kardeşlerimin şiddetine uğradım. Bu benim hayatım. Onlar beni taciz etse de sözlü ve fiziksel şiddet uygulasalar da onlara kulağımı tıkadım. Ve artık görüşmüyorum. Polise de gidip kardeşlerimi, büyük oğlumu ve eski kocamı şikayet ettim. Şiddet uyguladıklarına, ölüm tehditi aldığımı söyledim. Polisler onlar bir şey yaparlarsa onları sınır dışı edeceğiz dediler. Kardeşlerim büyük oğlumu da kışkırtıyordu, büyük oğlum hem beni hem de kardeşlerini dövüyordu. Bana sorsan hapis cezası almaları, Suriye’ye sınır dışı etmelerinden daha iyi. Burda kanunun kadından yana olduğunu öğrendikleri için şimdi bir şey yapamıyorlar. Hesaplarını Suriye’ye saklıyorlar. Beni orada öldüreceklerini söylüyorlar.”

K19 kızının erken evlenmesini, çocuklarının çalışmasını engellediğini ve tacize uğradığında korkmadığını şu şekilde anlatmaktadır:

“Kızım 15 yaşında. Geçen aylarda çok iyi bir kısmet kızımı istemeye geldi. Kocam hemen evlendirmek istedi. Çünkü ona göre kızın yükünden sorumluluğundan kurtulacaktık. Kocam bu yaşta evlendirmek istemese de kızımı, kısmetin çok iyi olduğunu düşündüğü için evlendirmek istedi. Hatta benim ailem de kızımın evlenmesini istiyordu. Ben de oturdum şunu düşündüm. Ben ‘o kadar erken evlilikle ilgili eğitim aldım, bilgilendim, bilinçlendim ve eğitimler verdim, nasıl kızımı erken evlendiririm’ dedim. Sonrasında bu olaya karşı çıktım. Mücadele ederek kızımın evlenmesini engelledim. Kocam kendisi çalışmadığı için çocukların çalışmasını istiyordu. Ben bunu da engelledim. Oğlan çocuğumu kendi paramla sınavlara girmesini sağladım. Şimdi üniversitede okuyor. Kızımı da üniversite sınavlarına sokacağım. Eskiden olsa çocuklarımın eğitimi konusunda bu kadar ısrarcı olamayabilirdim. Pek çok Suriyeli aile, sadece aileyi geçindirmek için paralarının olmasını istiyorlar. Benim için bu artık böyle değil, yaşam hakkı, eğitim hakkının önemli olduğunu öğrendim. Mesela telefonla tacize maruz kalmıştım geçen yıl. Korkmadan erkek sesi duysun diye oğluma kocama telefonu verdim. Şikayetçi olmadım ama nereye şikâyet edebileceğimi biliyordum. Yanımdaki bir erkeğe durumu anlatabildim, eskiden olsa bunu yapamazdım, susar ve gizlerdim.”

Eşinden gördüğü psikolojik şiddete karşı hakkını savunmaya başladığını K17 şu şekilde ifade etmiştir:

“Eşimle ilişkimde bazı şeylerin aslında şiddet olduğunu bilmiyordum. Eğitimden sonra o eylemlerin şiddet olduğunu anladım. Şu an eşime hala öğretmeye ve anlatmaya çalışıyorum. Hakkımı böyle savunmaya başladım. Fiziksel şiddet yoktu aramızda ama benim dışarı çıkıp çıkamayacağıma karışıyordu. Eskiden onunla konuşamıyordum korkuyordum. Şimdi eşime ‘kesinlikle benimle böyle konuşamazsın, yoksa gider şikayet ederim seni, haklarımız var kanun var’ diyorum.”

Göçmen olarak resmi işlemlerini yapabildiğini, kendi hak kaybıyla ilgili avukat tutabildiğini ve kızının resmi nikahla evlenmesini sağladığını K9 şu şekilde belirtmiştir:

“Mesela her altı ayda bir göç idaresinden veri güncelleme yapacağımı öğrendim. Bunu yaptırıyorum. Hem de bunu başka insanlara da öğretiyorum. Avukat tutabildim kendime bu bilgilerle. Kızım evlenirken kesinlikle resmi nikahlı olmasını sağladım. Çocuklarımı da resmi kayıt yaptırdım.”

Haklarını bildiği halde hak kaybını önleyemediğini ve sigortasız çalıştığını K18 şu şekilde belirtmiştir:

“Haklarımı biliyorum ama faydalanamıyorum. İş hukukunda haklarımı öğrendim ama faydalanamıyorum. Devlette çalışmadığım için (SGK’lı olmamayı *kastediyor*) emekli de olamayacağım. Geçici işlerde çalıştığım içinde kimseye sigorta yapın diyemiyorum. Mesela şu an ben peynircide bir haftadır çalışıyorum ve haftaya da işim bitecek. Ben nasıl sigorta isteyeyim onlardan.”

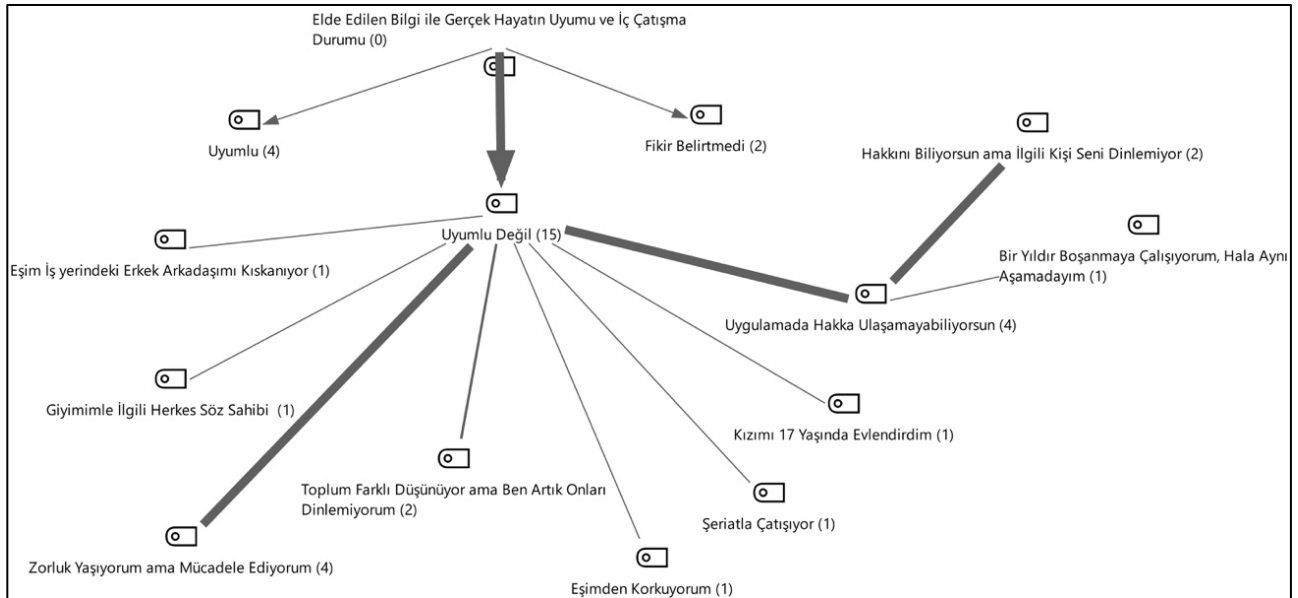
Korkup hak kaybını önleyemediğini K13 şöyle dile getirmiştir:

“Çocuğumun evraklarını okuldaki görevli kaybedince, şikayet edecektim. Oradaki tercüman beni engelledi. Olayı büyütme dedi. Git tekrar topla evrakları dedi. Hak kaybımı önleyemedim mesela. Korktum.”

İşten çıkarılıp tazminat alamadığını belirten K5 hayatında uygulayamadığı hakları eğitimci olarak başkalarına öğretmeye devam ettiğini dile getirmektedir:

“Bazen yapmadığım şeyleri bile öğretiyorum tüm insanlara. Biz bütün kadınlara eğitim verdik kadın haklarıyla ilgili ama benim hakkım yendi, hiçbir şey yapamadım. Bir dernekte çalıştım bana sözleşme yapmadılar, işten ayrıldıktan sonra da tazminat alamadım. Türkiye’de Suriyeliler için sözleşme yapmıyorlar. Çünkü çalışma izni olması gerekiyor. İşimden ayrıldım ve maaşımı almadım. Ama gidip şikayet etmedim. Ben uygulayamasam bile öğrendiklerimi herkese

öğretiyorum bu bilgileri. Ben şikayet etmesem daha iyi olur toplum için. Bazı insanlara kötülük yapmak istemiyorum çünkü.”

Şekil 32: Elde Edilen Bilgiler ile Gerçek Hayatın Uyumu, İç Çatışma Durumu

Katılımcılara elde edilen bilgilerin gerçek hayatla uyumu, hayatlarında uygulamayı zorlaştıran, içinde bulunulan ortamda kişilerin beklentileri nedeni ile kendilerini kötü hissettikleri ve iç çatışma yaşamalarına sebep olan bir durumun olup olmadığı sorulmuştur. Elde edilen bilgilerin gerçek hayatla uyumlu olmadığını dile getiren 15 katılımcı, uyumlu olduğunu dile getiren 4 ve fikir belirtmeyen 2 katılımcı bulunmaktadır. Öğrenilen bilgilerin gerçek hayatla uyumlu olmadığını belirten 15 katılımcıdan 4’ü uygulamada hakka ulaşamayabiliyorsun derken, 4’ü zorluk yaşıyorum ama mücadele ediyorum, 2’si toplum farklı düşünüyor ama ben artık onları dinlemiyorum, 1’i eşim iş yerindeki erkek arkadaşımı kıskanıyor, 1’i giyimimle ilgili herkes söz sahibi toplumda, 1’i eşimden korkuyorum, 1’i öğrenilen bilgilerin Şeria’tla çatıştığını, 1’i kızını 17 yaşında evlendirdiğini dile getirmiştir. Uygulamada hakka ulaşamayabiliyorsun diyen 4 katılımcıdan 2’si hakkını bilsen de ilgili kişinin dinlemediğini, 1’i bir yıldır boşanmaya çalıştığını ancak hala bir sonuç alamadığını dile getirmiştir.

Uygulamada haklarına ulaşamadığını ve hakkını bilsen dahi ilgili kişi tarafından dinlenmediğini K2 şöyle ifade etmiştir:

“Bazen uygulamalarda farklılık olabiliyor. Her zaman bu bilgilerin uygulandığını görmek mümkün olmuyor. İlgili kişi seni dinlemeyebiliyor. Biz burada kanunları yasaları biliyoruz ama herhangi bir yerdeki görevli kanunu bildiğimiz halde uygulamıyor, işleme sokmuyor. Bu bizi sıkıntıya sokuyor. İnsanları sınır dışı edebiliyorlar, dil bilmediği için zor durumda kalıyorlar. Böyle durumlarda zorlanıyoruz. İnsanlar bana sıkıntı yaşadıklarında ulaşıp, bilgi almaya çalışıyorlar. Benim de bu olaylarla ilgili böyle haberim oluyor.”

Uygulamada haklarına ulaşamadığını, K13 eşinden korktuğu için haklarına erişemediğini şu şekilde dile getirmiştir:

“Ben eğitimin önemine inanıyorum ama kendi kızım için bunu uygulayabilecek miyim bilmiyorum. Mesela bana vatandaşlık evrakları geldi. T.C. vatandaşı olabilirim ama eşimden izinsiz bu evrakları tamamlar ve T.C. vatandaşı olursam, eşim ne der bilmiyorum Korkuyorum. Benim bir gelirim olsa tüm irtibatı keserim eşimle.”

Uygulamada haklarına ulaşamadığını, bir yıldır boşanmaya çalıştığını ve hala aynı yerde olduğunu K8 şu şekilde dile getirmektedir:

“Kurslardan aldığımız bilgilerin her yerde uygulanmasını istiyorum. Bir senedir boşanmaya çalışıyorum. Sürekli erteleniyor, sonuç alamıyorum. Hala aynı durumdayım.”

İlişkileri yasaların değil toplumun kontrol ettiğini ve bundan dolayı kötü hissettiğini K9 şu şekilde belirtmiştir:

“Evet. Mesela boşanma konusunda çok zorluk yaşadım. Toplumsal açıdan bu çok ayıp. Ben kendimi çok kötü hissettim ama sonuna kadar direndim. İlişkileri yasalar değil toplum kontrol ediyor.”

Toplumun farklı düşündüğünü ama kendisinin kimseyi dinlemediğini K16 şu şekilde belirtmiştir:

“Ben artık kimseyi düşünmüyorum. Kimin ne dediği önemli değil. Artık akraba nasıl bakıyor diye bakmıyorum. Çünkü ben doğru yaptığıma inanıyorum artık. Benim fikirlerimi garip karşılıyorlar bazen ama kendimi kötü hissetmiyorum.”

Zorluk yaşadığını ama mücadele ettiğini K17 şu şekilde ifade etmiştir:

“Zorluk yaşıyorum. Ama düşündüklerimin doğru olduğuna inandığım için mücadele ediyorum. Mesela STK faaliyetleri için ve eğitim vermek için çok dışarı çıkıyorum. Bütün köy beni konuşuyor. Bu çok zor ama dayanıyorum.”

Giyimiyle ilgili herkesin söz sahibi olduğunu K20 şu şekilde belirtmiştir:

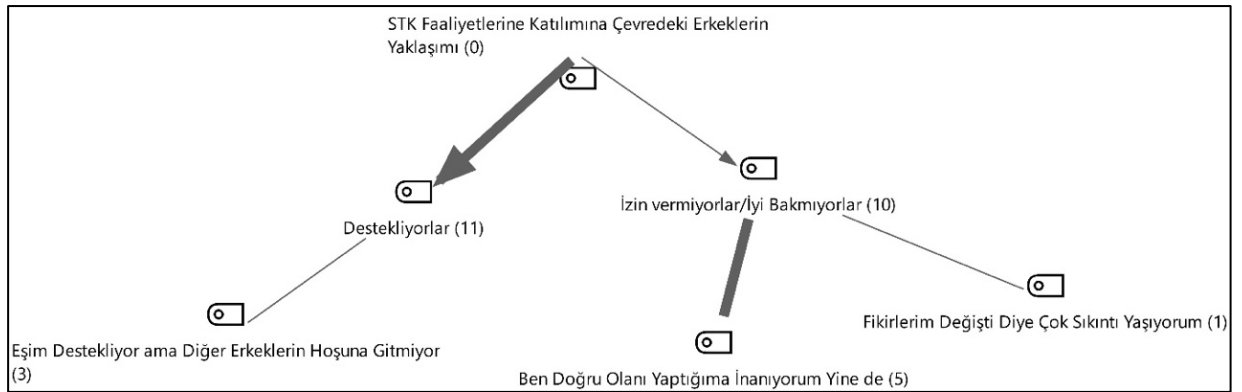
“Giyim meselesinde çok zorlanıyorum. Suriyeli veya Türkiyeli kadınlar iki grupta benim nasıl giyineceğime karışıyor. Bir Suriyeliler diyor “Bak bu nasıl giyiniyor, bu olmaz!” (*Başörtülü, makyaj yapan, uzun çarşaf giyinmeyen, pantolon giyen bir kadın*) Öte yandan Türkiyeli kadınlar “Neden böyle giyiyorsun?” diyor bana (*Neden başörtü takıyorsun anlamında*).”

K7 öğrendiği bilgileri uygulayamadığını, eşinin iş arkadaşını kıskandığını şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu bilgileri uygulayamadığım zaman illa ki oluyor. Mesela benim iş yerinde bir arkadaşım var, çok samimi arkadaşım kendisi. Kocam da bunu bildiği halde, onu kıskanıyor. Geçen gün yine bununla ilgili bir sorun yaşadık. Bir fotoğraf paylaşmıştık o arkadaşımın, çünkü işten ayrılacaktı falan. Eşim o fotoğrafı görünce, arkadaşımı ne kadar çok sevdiğimi, abilerimden daha yakın gördüğümü bildiği halde illa ki kocam onu kıskanıyor. Ben her seferinde yeniden kendimi anlatmaya çalışıyorum, bu beni yoruyor.”

Öğrendiği bilgilerin gerçek hayata uygun olduğunu K12 şu şekilde ifade etmiştir.

“Gerçeğe uygun. Çünkü ben önceden korkuyordum kaynanam çocuklarımı alır, kocamın erkek kardeşi alır diye. Ama şu an korkmuyorum o bilgileri aldıktan sonra. Çünkü artık biliyorum, alamazlar. Ben direkt şikayet ederim, çocukları geri alırım. Ve hiçbir şey yapamıyorlar. O yüzden gerçeğe uygun.”

Şekil 33: STK Faaliyetlerine Katılımına Çevredeki Erkeklerin Yaklaşımı

Katılımcılara STK faaliyetlerine katılımlarının yakın çevre ve uzak çevrelerindeki erkeklerin yaklaşımının nasıl olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan 11’i desteklendiklerini 10’u ise çevrelerindeki erkeklerin izin vermediğini ya da iyi bakmadıklarını ifade etmişlerdir.

Eşinin desteklediğini ama çevresindeki erkeklerin desteklemediğini K2 şu şekilde belirtmiştir:

“Eşim beni destekliyor. Herhangi bir iç çatışma yaratmadı bende. Bu bilgileri öğrenmemi ve öğretmemi kocam destekliyor ama Suriyeli erkekler kesinlikle hoş görmüyorlar. Çünkü bunu bir iktidar kaybı, güç kaybı olarak görüyorlar.”

K20 eşinin desteklediğini fakat diğer erkeklerin boşuna çaba sarfettiklerini düşündüğünü şu şekilde belirtmiştir:

“Eşime göre ben istediğimi yapabilirim. Ama diğer erkeklere göre biz kursa boşuna gidiyoruz, boşuna eğitmenlik yapıyoruz. Onlara göre biz ne yaparsak yapalım erkekler yine istedikleri gibi yapacaklar ve değişmeyecekler.”

Erkek kardeşlerinin ve kocasının bu faaliyetlere katılmasını istemediklerini ve fikirleri değiştiği için çok sıkıntı yaşadığını K8 şu şekilde ifade etmiştir:

“Ailem, kardeşlerim ve eşimden sıkıntı yaşadım. Ben burda okudum, kurslara katıldım. Bunu kardeşlerim istemiyorlar. Suriye’ye gittikten sonra öldüreceklerine dair tehdit ediyorlar beni. STK faaliyetlerine katıldığım için rahatsızlar. Benim fikirlerim değiştiği için ben boşanmak istiyorum ve beni bu yüzden tehdit ediyorlar. Kocam bana sürekli ‘o dernek yüzünden oldu, sen oraya gidince sana bir şeyler oldu’ diyor ve erkek kardeşlerimi de o şekilde dolduruyor.”

Etrafındaki erkeklerin iyi bakmadıklarını ama kendisinin yine de doğru yaptığına inandığını K15 şu şekilde ifade etmiştir:

“Bazı erkekler beni destekliyorlar. Güçlü olduğumu düşünüp, benimle iftihar ediyorlar. Bazıları da gelenek ve göreneklere aykırı davrandığımı düşünüyorlar bu

yüzden benim iyi bir kadın olmadığımı söylüyorlar. Beni bu açıdan çok eleştiriyorlar ve erkeklere ait işleri yaptığımı düşünüyorlar. Benim de terzilik gibi ufak tefek evde yapılabilecek gibi işlerde çalışmanın daha doğru olacağını düşünüyorlar. Ben STK'lardan aldığım eğitimlerde güçlü olmam gerektiğini öğrendim. Bu yüzden o öğrendiğim yolda yürümek istiyorum, aksini düşünmek istemiyorum. Güçlü duruyorum ve bu yüzden de içimde bir çatışma yaratmıyor.”

Eşinin STK faaliyetlerine katılmasına izin vermediğini, kendisinin eşini ikna ettiğini K17 şu şekilde belirtmiştir:

“Eskiden konuşmaya korkuyordum. Dernekte gönüllü eğitmenlik yapmak istiyordum, eşim bunu kabul etmiyordu, izin vermiyordu. Ben nu ikna edene kadar konuşup, uğraştım. Ve şu an gönüllüğe devam ediyorum.”

STK faaliyetlerine katılımın kadınlar açısından faydalı olduğu, kendilerini güçlenmiş hissettikleri ve yeni bilgiler edinerek bilinçlenmiş hissettikleri görülmektedir. Alınan eğitimlerden sonra eğitmen olarak bu bilgileri yaygınlaştırmak ve bilgi sahibi olmak ise kadınların kendilerinin öz güvenini yerine getirdiği ve toplumsal statülerini değiştirdiği, kendilerini toplumda etki yaratabilecek bir güçte görmelerini sağladığı elde edilen önemli bulgulardandır. Buna ek olarak STK faaliyetlerine katılımın sosyal entegrasyonda etkili olduğu fakat Türkiye ve Suriyelileri daha çok bir araya getirecek sosyal entegrasyon etkinliklerinin varlığına ihtiyaç duyulduğu ortadadır. STK'da alınan eğitimlerle birlikte kadınların hayatındaki bilinçlenme ve hak kaybında ne yapacağını bilme ve güçlü hissetme hali kadınlar açısından hayatlarındaki olumlu bir etkidir. Fakat katılımcıların haklarını öğrenmelerine ve hakka erişim yollarını bilmelerine rağmen hala üzerlerinde hissettikleri toplumsal baskının ve karşılaştıkları yasal engellerin yaşamları olumsuz etkilediği görülmektedir. Katılımcıların, aktif ve ev dışında olan, haklarını arayan ve bilen bir kadın olarak çevreleri tarafından çok onaylanmadıkları bu konuda sıkıntı çektikleri fakat mücadele ettikleri ve öğrendiklerini savunma istenci içinde oldukları gözlenmiştir. Fikirlerindeki ve hayatındaki değişimin toplumsal kabule aykırı olma durumu

katılımcıların bir kısmı için iç çatışma yaratırken bir kısmı için hayatında zorluk olsa da mücadele ettiği bir alan olmaktadır.

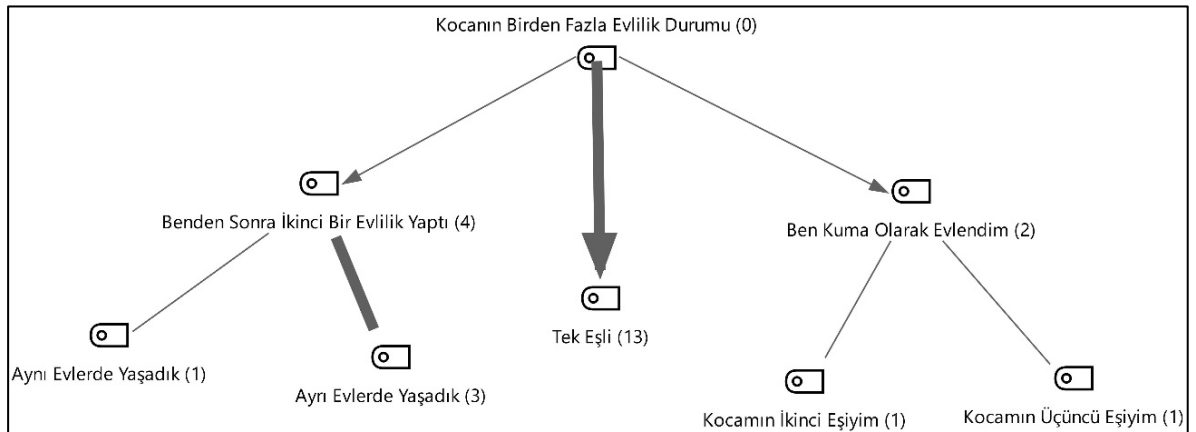
4.4. SURİYELİ KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCE VE DAVRANIŞLARI

Bu bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğine dair Suriye'deki ve Türkiye'deki uygulamalara yönelik düşünce ve davranışların nasıl olduğu, STK faaliyetlerinin Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünce ve davranışlarına etkisinin nasıl olduğu ele alınmıştır. Daha önceki alt başlıkta verilen kadın haklarına yönelik uygulamalardan bazıları toplumsal cinsiyet eşitliğinde de tekrarlanmıştır. Ancak çalışmada tekrar olmaması açısından onlara burada yeniden yer verilmemiştir.

4.4.1. Suriye'deki Uygulamalara İlişkin Düşünce ve Davranışlar

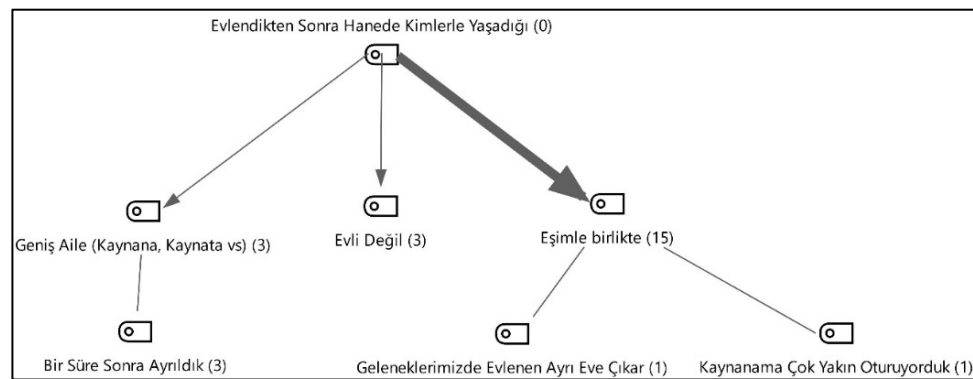
Suriye'deki toplumsal cinsiyet eşitliğine dair bilgiler, evli kadınların evlenme kararlarını nasıl aldıkları, ilk evlilik yaşları, bekar kadınların ise bu kararlarının toplum tarafından nasıl karşılandığı, Suriye'deki evlilik ya da aile yaşamları, evlendikten sonra kimlerle yaşadığı, evlilik sonrası hanede karar verici kişi, Suriye genelinde hanede karar verici kişinin kim olduğu, Suriye'deyken çalışma durumu alt başlıklarında kadınların deneyimleri ve düşüncelerine ilişkin bulgular ile anlaşılmaya çalışılmıştır.

Katılımcıların evlenme yaşları ve evlilik karar süreçleri sorulmuştur. Bunun sonucunda evlilik yapan 18 katılımcıdan 2'sinin 15 ve 2'sinin 17 yaşlarında olmak üzere çocuk yaşta evlilik yaptıkları, diğer katılımcıların ise 18 yaşın üstünde ilk evliliklerini gerçekleştirdikleri öğrenilmiştir. En geç evlenen ise 38 yaşındadır. Bu katılımcılar dışında üç kadın ise daha önce hiç evlenmediğini ve şu an bekar olduğunu belirttiği için şemada yer almamaktadır. Evli olmayan katılımcıların yaşları 50, 33 ve 37'dir.

Şekil 34: Kocanın Birden Fazla Evlilik Durumu

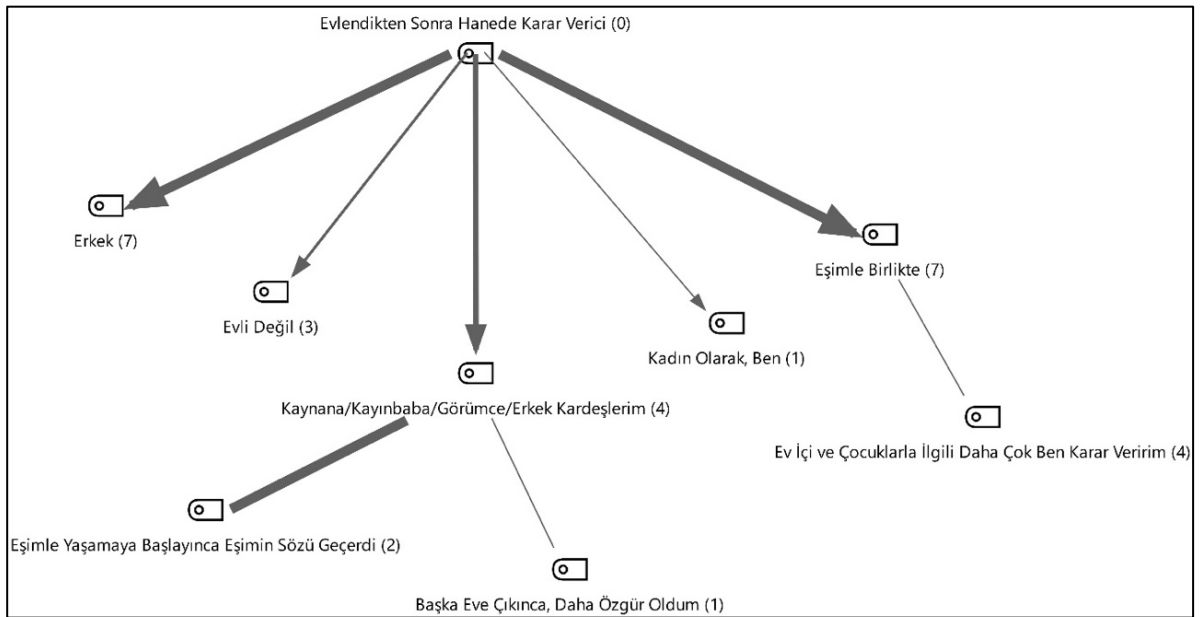
Evlilik deneyimi olan ve hala evli olan 18 katılımcıdan 13'ü tek eşlidir, kocasının kendisinden sonra ikinci bir evlilik yaptığını ifade eden 4 katılımcı vardır ve bunlardan 3'ü kumasıyla ayrı evlerde yaşadıklarını, 1'i ise bir süre aynı evde yaşadığını belirtmiştir. 2 katılımcı ise kuma olarak evlendiğini belirtmişlerdir. Bunlardan biri kocasının ikinci eşiyken bir diğeri kocasının üçüncü eşi olduğunu ifade etmiştir. İlk evliliğinde kocasının kendisi üzerine ikinci bir kadınla evlendiğini söyleyen K18, ilk eşinden boşanıp, ikinci evlilik yaptığını ve ikinci kocasına ikinci kadın olarak evlendiğini ifade etmiştir. Bu nedenle iki tema altında da yer almaktadır.

Şekil 35: Evlendikten Sonra Hanede Kimlerle Yaşadığı

Katılımcılara evlilik sonrasında Suriye'de hanede kimlerle yaşadığı ve evdeki karar vericinin kim olduğu sorulmuştur. Evlilik deneyimi olan 18 katılımcıdan 15'i eşyle

birlikte yaşadığını ve evlendikten sonra kaynana kaynata gibi geniş aile ile yaşadığını söyleyen 3 kadın bulunmaktadır. Eşiyle birlikte yaşadığını belirten 15 kadından 1'i geleneklerinde evlenen çiftin ayrı evde yaşadığını dile getirirken, 1'i eşiyle ayrı evde yaşadıklarını fakat kaynanasına çok yakın oturduklarını belirtmiştir. Suriye'de evli çiftlerin geniş aileyle yaşamadığı ve eşiyle birlikte ayrı bir evde yaşadıkları görülmektedir.

Şekil 36: Evlendikten Sonra Hanede Karar Verici Kişi

Evlilik sonrası hanede kimlerin karar verici olduğu sorusuna ise 18 katılımcıdan 7'si erkek yanıtını vermiş ve evde kocasının sözünün geçtiğini belirtmiştir. Katılımcılardan 6'sı eşiyle birlikte ortak karar verdiklerini, geniş ailelerle yaşayan veya onlara yakın olan 4 katılımcı ise karar vericinin kaynana, kayınbaba, evdeki görümce ya da erkek kardeş olduğunu belirtmiştir. Bir kişi ise kadın olarak kendisinin karar verici olduğunu söylemiştir. Bir katılımcı hem kaynanasının hem eşinin karar verici olduğunu söyleyerek iki tema altında da yer almaktadır.

Evde eşiyle ortak karar verdiklerini ifade eden katılımcılar konusuna göre karar vericinin değiştiğini belirterek, ev işi, çocuk bakımı ve eğitimi gibi durumlarda kadının; ev dışı

işlerde ise erkeğin karar verici olduğunu belirtmiştir. Geniş ailedeki kişilerin karar verici olduğunu belirten 4 kadından 2'si eşiyile birlikte yaşam kurduklarında da erkeğin sözünün geçtiğini belirtmiştir. Bir kadın ise eşiyile birlikte yaşamaya başlayınca daha özgür olduğunu, eşinin kendi kararını da sormaya başladığını ifade etmiştir.

Evlilik sonrası eşiyile birlikte yaşadığını fakat kaynanasına çok yakın oturduğunu ve karar vericinin önce kaynana sonrasında erkek olduğunu ifade eden K13 evlilik yaşamını şu şekilde dile getirmiştir:

“Ayrı evimiz vardı, ama kaynanama çok yakındı. Eşim karar verici değildi. Annesinin sözünden çıkmaz, kararını ikiletmezdi. Öl dese ölür, yaşa dese yaşardı. Bana da karışıyordu. Her konuda karışırdı... Daha sonra vefat etti. Karar verici kişi hep eşim oldu. Gidip geleceğim yerler, görüşeceğim kişiler hep onun kontrolündeydi...”

Evlendikten sonra kaynana ve kayınbabasıyla yaşadığını ve evde onların sözünün geçtiğini K8 şu şekilde dile getirmiştir:

“Bir yıl kocam ve ailesiyle yaşadım. Bir evde 16 kişi yaşıyorduk. Kocamın kardeşleri ve eşleri, kaynana, kaynata hep birlikte yaşadık. Ben çok çalıştım orada, insanüstü bir şekilde kullandılar beni, hizmetçi gibiydim evde. Kaynanam ve kayınbabamın sözü geçiyordu, en çok kayınbabamın ama. Kocam hiç çalışmadığı için onun söz söyleme hakkı yoktu. Annem bir gün beni ziyarete gelmişti, bu halimi görünce Halep'e kendi evlerine götürmek istedi beni. Eşim de gelmeye ikna oldu, birlikte Halep'e gittik. Eşim hem iş bulurum diye de düşünüyordu. Çünkü eşim çalışmıyordu. Annemlerin evi bir avlu içindeydi, kendi evlerinde bize bir oda yaptılar. Ben, eşim ve benim ailem birlikte yaşadık. Eşim hiç çalışmadı. Ben dikiş işine girdim. Evde terzilik yapıp, para kazanmaya başladım. Sonra problemler başladı. Kocam benim evde çalışmama karşı çıktı, şiddet görüyordum. ‘Bu işi yaparsan senden boşanacağım’ diye tehdit etti beni. Dayığa ve bütün baskılara rağmen ben çalışmaya devam ettim. Kocam aileme de beni şikayet

ediyordu, ‘boşanacağım bundan’ diyordu. Annemlerin yanında yaşarken kocamın sözü geçiyordu benim üzerimde ve bir de erkek kardeşlerimin. Babam yok benim. Bir gün dayımın eşi doğum yapmıştı. Ben de onu görmeye gitmişim. Kendi erkek kardeşim beni dövdü ben evli bir kadınken nasıl dışarı çıkarım diye. Kocam da benim yanımdaydı hiçbir şey söylemedi. Yani kardeşlerim de bana karıştırdı.”

Evlendikten sonra eşiyle yaşadığını ve ikisinin de karar verici olduğunu fakat ev içi işlerde daha çok kendisinin söz sahibi olduğunu K10 şu şekilde ifade etmiştir:

“Kocamla yaşadım. Ben Suriye’deyken evde ikimizin de sözü geçerdi. Ben daha çok karar veririm. Hatta bazı adetleri değiştirdim. Bazı yemekleri yemiyordu, sonradan yemeye başladı. Aile ilişkileri değişti. Çok misafir geliyordu mesela evimize; onu da değiştirdim.”

Eşiyle birlikte yaşadığını, evde ikisinin de sözünün geçtiğini fakat ev içi ve çocuklarla ilgili kararlarda kendisinin sözünün geçtiğini K19 şu şekilde belirtmiştir:

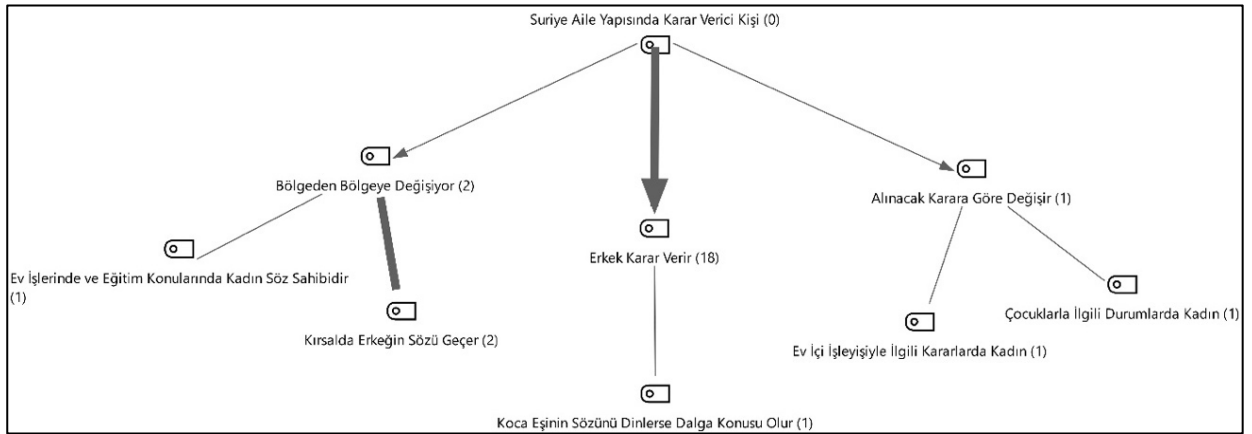
“Sadece eşimle yaşıyordum. İstişare ederiz. Karar daha çok kimi ilgilendirirse aslında o karar verir. Çocukların eğitimleri ile ilgili kararlarda eğitim seviyem daha yüksek olduğu için ben veriyorum.”

Evlendikten sonra eşiyle yaşadığını ve kadın olarak evde kendisinin sözünün geçtiğini ifade eden K14 şunları belirtmiştir:

“Direkt eşimle tek yaşamaya başladık. Hiç akrabamla yaşamadım. Evde benim sözüm geçiyor. Kocam çalışıyor ama evin her şeyini ben idare ediyorum. Bu kadar gelir, bu kadar gider, çocuğa kim bakıyor, ben yapıyorum. Eşimden izin almama gerek yok, ama ona haber veriyorum.”

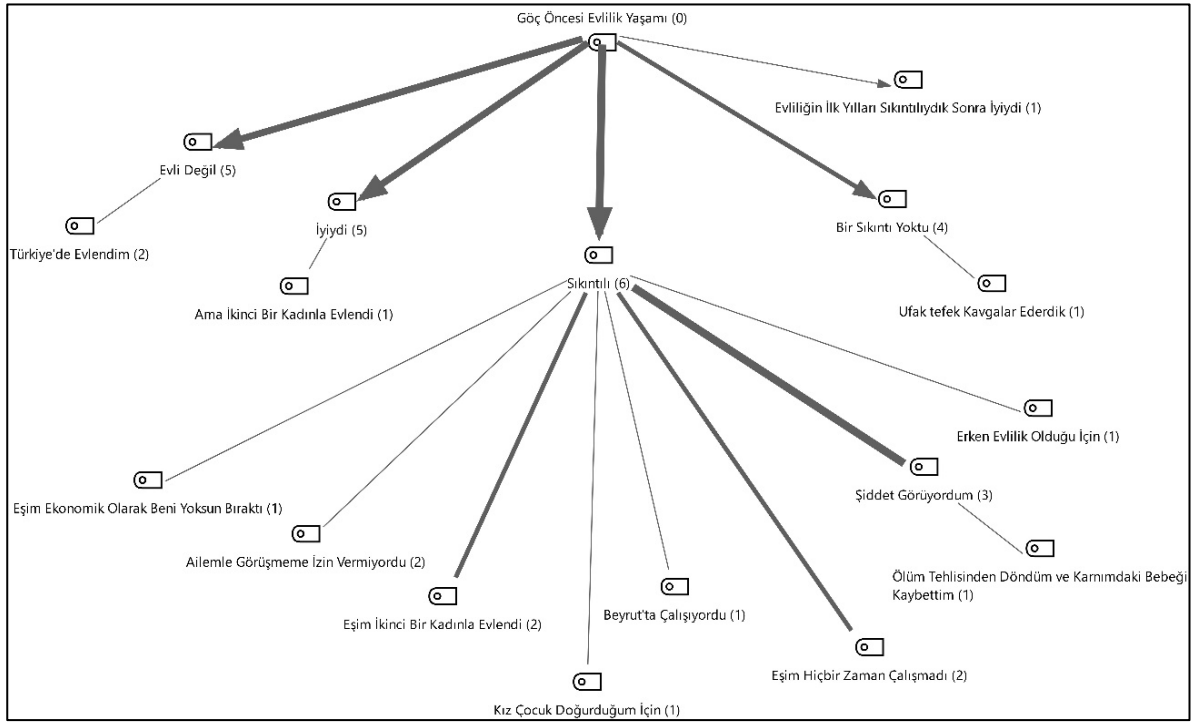
Evlendikten sonra eşyle birlikte yaşadığını belirten K16 evde eşinin sözünün geçtiğini belirtmiştir:

“Sadece ikimiz yaşadık. Ben ve eşim. Eşimin sözü geçerdi. Bütün konularda onun kararı geçiyordu. Benim hiçbir söz hakkım yoktu. Üstelik o hiç çalışmıyordu, sadece ben çalışıp, evi ben geçindiriyordum.”

Şekil 37: Suriye Aile Yapısında Karar Verici

Katılımcılara Suriye genelinde aile içinde kimin sözünün geçtiğine ve karar verici olduğuna dair sorular yöneltilmiştir. 21 katılımcıdan 18’i erkek karar vericidir derken, 2’si bölgeden bölgeye karar vericinin değiştiğini, 1’i ise alınacak karara göre karar vercinin değiştiğini ifade etmiştir. Erkek karar veren diyen 18 katılımcıdan 1’i “koca eşinin sözünü dinlerse dalga konusu olur” ifadesini kullanmıştır. Bölgeden bölgeye karar verci değişir diyen 2 kadından 2’si de kırsalda erkeğin sözünün geçtiğini, 1’inin ise bazı bölgelerde ev işi ve eğitim konularında kadının sözünün geçtiğini dile getirmiştir. Alınacak karara göre karar vericinin değiştiğini söyleyen bir kişi ise ev içindeki işleyişle ilgili ve çocuklarla ilgili durumlarda kadının sözünün geçtiğini söylemektedir. Fakat erkeğin temizlikte ve çocukların bakımında eksiklik görürse kadını uyardığını da eklemektedir.

Şekil 38: Göç Öncesi Evlilik Yaşamı

Katılımcılara göç öncesinde evlilik yaşamlarının nasıl olduğu sorulmuştur. 21 katılımcıdan 6'sı evlilik yaşamlarının sıkıntılı olduğunu dile getirirken, 5'i iyi olduğunu, 5'i Suriye'deyken evli olmadığını, 4'ü evliliklerinde bir sıkıntı olmadığını ve 1'i evliliğin ilk yıllarında sıkıntı yaşadıklarını sonrasında iyi olduğunu dile getirmiştir.

Evlilik yaşamlarının sıkıntılı olduğunu ifade eden 6 katılımcıdan 3'ü şiddet gördüğü, 2'si eşinin kendi üzerine ikinci bir kadınla evlendiği, 2'si eşinin hiçbir zaman çalışmadığı, 1'i erken evlilik yaptığı, 1'i kendisinden uzak Beyrut'ta çalıştığı, 1'i ise ailesiyle görüşmesine izin vermediği için sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bir katılımcının sıkıntı yaşadığı durumlar birden fazla olduğu için birden çok temanın altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır. Evlilik yaşamının iyi olduğunu söyleyen 5 kadından 1'i, daha sonra kocasının başka bir kadınla evlendiğini ifade etmiştir.

Suriye'de evli olmadığını belirten 5 kadından 2'si Türkiye'ye geldikten sonra evlenmişlerdir. İki kadından 1'inin eşi Türkiyeli, diğerinin ise Suriyelidir. Bir sıkıntı

olmadığını dile getiren 4 kadından 1'i ise ufak tefek anlaşmazlıkların olduğunu ifade etmiştir.

Suriye’de iki evlilik yapan K18, ilk eşinden şiddet gördüğü için ölüm tehlikesinden dönen, ilk kocasının kendisinin üzerine ikinci bir kadınla evlendiği ve çok şiddet gördüğü için boşandığını; ikinci eşinin kendisini ailesiyle görüştürmediği, ekonomik olarak yoksun bıraktığı için sıkıntılar yaşadığını, kız çocuk doğurduğu için ayrımcılığa uğradığını ve ikinci eşinin de üstüne başka bir kadınla daha evlendiğini ve ondan da göç sonrasında boşandığını ifade etmiştir. Kısaca ilk evliliğinde üzerine bir kuma gelmiştir; ikinci evliliğinde ise ikinci kuma olarak evlenip, kocası kendi üzerine üçüncü bir kadınla daha evlenmiştir. K18 Suriye’deki evlilik yaşamını şu şekilde anlatmaktadır:

“İlk evliliğimi 15 yaşında yaptım. Biz evliyken kuma aldı üstüme. Bir yıl kumayla birlikte yaşadık. Çok şiddet görüyordum. Kumamı da çok dövüyordu. Beni bir gün döverken kafama çok şiddetli vurdu. Ölümünden döndüm. Bir yıl boyunca Halep’e gidip geldim tedavi görmek için. Ailem de şahitlik etti. 3 ay hapiste yattı. 100 bin Suriye parası tazminata mahkûm oldu. Tazminat davasından boşanma şartıyla vazgeçtim. O şekilde boşanabildik. Ayrıca ilk evliliğimde hamileyken gördüğüm şiddet sebebiyle karnımdaki bebeği de kaybetmişim (...) Sonra ikinci kez evlendim, kuma olarak evlendim. Oğlan çocuğu doğurmadığım için şiddet gördüm. Beni ailemle görüştürmüyordu ve ekonomik olarak yoksun bırakıyordu (...) Ben Türkiye’ye geldim, o Suriye’de bir kadınla daha evlendi (...)”

Eşim hiçbir zaman çalışmadı diyen ve kocasının kendi üzerine iki kadınla daha evlendiğini söyleyen K9 evlilik yaşamından şu şekilde bahsetmiştir:

“Çocukların ve evin bütün sorumluluğu benim üzerimdeydi. Eşim çalışmazdı (...) Ben Lübnan’dayken o Suriye’de başka bir kadınla evlenmiş, benim haberim yoktu. Sonra ben bunu öğrendim. Çok kötü oldum, haberi duyduğumda bayılmışım. ‘Niye böyle yaptın?’ diye onunla konuştum. O da benim Lübnan’dan Suriye’ye dönme şartıyla o kadını bırakacağını söyledi. O kadını bıraktı, ben de Suriye’ye gittim.

Zaten o kadınla imam nikahlıydı (...) Ben göç ettikten sonra boşanma davası açtım, boşanmış sayılırım. Zaten bir kez daha evlenmiş, üçüncü bir kadınla. Resmi nikah yapmış onunla.”

Sıkıntılarının eşinin Beyrut'ta kendisinden iş sebebiyle uzakta yaşamasıyla başladığını ve daha sonra üzerine ikinci bir kadınla evlenerek problemlerin arttığını K12 şu şekilde dile getirmiştir:

“18 yaşında evlendim. Uzaktan akrabamdı eşim (...) Eşim Beyrut'ta çalışıyordu. Ayda bir kere eve gelirdi. Her işi ben yapıyordum evde (...) Ben onun benim yanımda çalışmasını istiyordum ya da beni de yanında götürsün istiyordum. Sonra geldi yanıma. Ama gelince ailesinin yanında yaşamamızı istedi. Ben de kalabalık ailede yaşamak istemedim. Buna üzülüp, küstüm babamın evine gittim. Eşim bu durumda inat yapıp, ikinci evlilik yaptı. Ben bu evliliğe razı olmadım. İkinci evliliği yaptıktan sonra çocuklarım onda kaldı. Ben ailemin yanındaydım. Kocam ve ailesi çocuklarımı alamazsın dediler. Mahkeme kararıyla çocukları alabileceğim için dava açtım. Ben Şam doğumluyum, ailem İdlip'te. Mahkemem doğum yerim olan Şam'da olması gerekiyordu. 1,5 yıl boyunca İdlip Şam arası gidip geldim. Mahkeme uzadıkça, uzadı. Boşanamadık bir türlü (...) Bunlardan sonra 1,5 yıl daha birlikte yaşadık. Kumamdan ayrı yaşıyordum. Ben kumayı kabul etmediğim için sonra ben ayrıldım kocamdan. O bir yıl içinde de savaşta öldü zaten kocam (...).”

Erken evlilik yaptığı için evlilik hayatının sıkıntılı olduğunu K2 şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye'de evlendim. Kocam amcamın oğlu. Normal şekilde evlendik. 15 yaşında evlendim. Evlendiğim zaman okuyordum. Evlendikten sonra derslerime devam ettim. Önce ailem (evliliğe) karar verdi, sonra ben bu karara tamam dedim. Evlilik büyük bir sorumluluk oldu benim için. Evlilik benim için de herkes için de büyük bir sorumluluk ve ben çocuk yaşta evlendim ve evlendikten sonra direkt anne

oldum, çocuk oldu. Bu da çok büyük bir mesuliyet çocuk yaşta, çok zordu. STK’da gönüllülüğe başladığım zaman orada benim için erken evliliğe karşı mücadele etmek çok büyük bir hedef oldu ve insanları bu fikirden caydırmak için uğraşıyorum. Bu benim için çok büyük bir hedef.”

Evliliğinin iyi olduğunu fakat daha sonra kocasının ikinci bir kadınla evlendiğini dile getiren K13, evlilik yaşamını şu şekilde anlatmıştır:

“(…) 21 yaşında evlendim üniversiteyi eşimin yanındayken tamamladım. Çok sorun olmuyordu, bu duruma eşim izin veriyordu. Her sene sınavlarımda başarılı olamazdım çünkü iki çocuğum olmuştu. Ben eşimin ilk eşiyim. 5 yıl önce başka bir kadınla daha evlendi. Benim haberim olmamıştı evlendiğinde (...) Ama ben kocamı terk etmedim çünkü o zaman çocuklarımı kaybedebilirdim. Sonuçta ikinci kadın başka bir evde yaşıyor ben başka bir evde yaşıyorum. Ve benim gidebileceğim bir ailem de yok.”

Evliliğinde bir sıkıntının olmadığını, ufak tefek kavgaların olduğunu dile getiren K17’nin evlilik yaşamı kendi ifadeleriyle şöyledir:

“Ufak kavgalar ederdik. Çok büyük kavgalar değil. Çocuk durmuyorsa, ben çocuğu dövüyorsam onunla ilgili kavga ediyorduk.”

Suriye’deyken evli olmadığını Türkiye’de evlendiğini söyleyen 2 katılımcıdan biri K20’dir ve ifadesi şu şekildedir:

“Aşık olduk. Daha iki sene önce, 25 yaşında evlendim. Suriye’de evlenmedik. Suriye’de tanıştık, nişanlandık. Türkiye’de evlendik. Türkiye’de genel olarak para sorunu yaşıyoruz.”

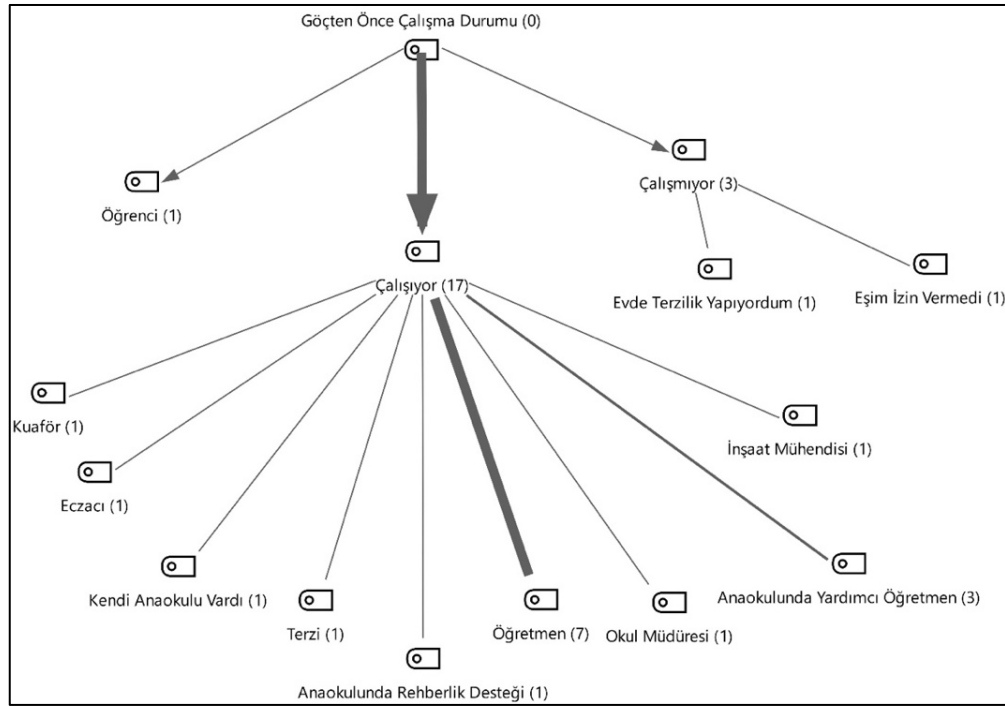
Suriye’de evli olmadığını ifade eden 5 katılımcıdan biri olan K6’ya (34 yaş) evlenmemesiyle ilgili toplumsal olarak bir sıkıntı yaşayıp yaşamadığı ve sevgilisi olup olmadığına dair soru yöneltilmiş olup verdiği yanıt ise şöyledir:

“Hiç evlenmedim. Babam ve annem beni evlenmem için zorlamıyorlar. Bu karar bana ait. Ben kendim tercih etmiyorum evlenmeyi. Çünkü bütün erkekler yalancı. Türk bir sevgilim oldu Türkiye’de. Ben dedim ki ‘eğer beni seviyorsan gel beni iste’ dedim. Ama o daha önce iki kez evlenmiş. Biri Türkiyeli bir kadın, ondan bir çocuğu var, biri Suriyeli ondan da bir çocuğu var. Suriyeli karısı çocuğunu alıp Suriye’ye gitmiş. Suriyeli kadınla resmi nikah yapmış. Şimdi boşanma davası açmış. Sonra gelip beni istedi ama ailesi yoktu yanında, yalnızdı. Sonra dedi ki ‘ben şimdi resmi nikah yapmayacağım, çünkü hala evliyim ben. Boşanma davasını bitirince resmi nikah yapacağım’ dedi. Ben evli olduğumu isteme esnasında öğrenmedim, daha önce de biliyordum ama ilişkinin adı konsun diye sadece nişanlanalım istemiştım (...) Ben aldığım eğitimlerden resmi nikah yapmamız gerektiğini öğrendiğim için imam nikahı istemiyordum. Ama o (sevgilisi) ‘siz bana güvenin ben boşanınca hemen resmi nikah yapacağım’ dedi. En sonunda sadece nişanlı olmaya karar verdik ama nişanlanamadık (...)”

Suriye’de evli olmadığını ifade eden K21 (37 yaş) ise evlenmemiş olma deneyiminde şu şekilde bahsetmektedir:

“Evlenme gibi bir planım yok. Ailemle birlikte yaşarken çok mutlu hissediyorum. Görücüye geliyorlar ama ben herkese hayır diyorum. Ailemden bu konuda hiç baskı görmüyorum. Evlenmek kısmet işidir. Allah’tan geliyor bu. *(Suriye’den göç etmemiş olsaydın orada evlenmiş olur muydun?)* Evlenmek için iyi bir erkek olması gerekiyor. Özellikle siyasi anlamda iyi fikirlere sahip olsun, ahlaklı bir insan olsun bir de kadının değerli olduğunu bilen bir insan olması gerekiyor. *(Suriye’de olsa aileden değil ama toplumsal olarak bu konuda baskı görür müydün?)* Toplumsal olarak baskı olurdu. Ama ailem benimle ve benim fikrim

böyleyse kimseyi takmıyorum. Ama kısmetlerimi geri çevirdiğimde de toplumsal olarak bir baskı görüyorum. Neden kabul etmiyor diye düşünüyorlar.”

Şekil 39: Katılımcıların Göçten Önce Çalışma Durumu

Katılımcılardan 17’si göç öncesinde çalıştığını, 3’ü çalışmadığını ve 1’i ise öğrenci olduğunu ifade etmiştir. Çalıştığını belirten 17 kadından 7’si öğretmen olarak, 3’ü lise mezunu oldukları halde anaokulunda yardımcı öğretmen olarak, 1’i İnşaat Mühendisi, 1’i Okul müdüresi, 1’i kısa süreli olarak anaokulunda rehberlik desteği verdiğini, 1’i evinde terzi olarak, 1’i eczacı ve 1’i kuafor olarak çalışmıştır. Bir kadın ise kendi anaokulu olduğunu ve orayı işlettiğini söylemektedir.

Çalışan 17 katılımcının 15’inin ailesi veya eşinin çalışmasını desteklediği, 2’sinin ise desteklemediği görülmektedir. Eşinin çalışmasını desteklemeyen 5 katılımcıdan eşlerine rağmen Suriye’de çalışan 2 ve hiçbir zaman çalışmamış 3 katılımcı vardır. Çalışma hayatında olan 2 katılımcıdan 1’i bu sebeple eşinden şiddet gördüğünü ve boşanmakla tehdit edildiğini, 1’i ise eşinin önce çalışmasını istemediğini daha sonra ikna olmak zorunda kaldığını dile getirmektedir. Çalışmayan 3 katılımcının 2’sinin eşinin hiçbir

zaman çalışmasına izin vermediğini, l'i ise kendisinin de çocuklarına baktığı için çalışmak istemediğini belirtmiştir. Bir katılımcı ise bu şemada Suriye'de öğrenci olduğu ve çalışmadığı için yer almamaktadır.

Eşinin çalışmasını desteklediğini, öğretmen olarak çalıştığını söyleyen K13 çalışma hayatının nasıl olduğunu ve çalışmanın hayatına olan etkisini şu şekilde dile getirmiştir:

“Arapça Öğretmenliği yapıyordum. Ortaokul ve lise düzeyinde eğitim verdim. Üniversiteyi bitirir bitirmez çalışmaya başladım. Hatta işe başlayınca, insanların bana muamelesi değişti. Para kazandığım için artık saygı görmeye başladım. Hatta kadrolu bile olmamama rağmen böyleydi. Eşim izin verdi, izin almak zor olmadı. Eğitim hayatımı biliyordu. Bu da beni rahatlatıyordu çünkü sosyal bir alan oluşturmuştu (...)

Eşinin çalışmasını desteklediğini ve evlenmeden önce bu konuda anlaştıklarını dile getiren K10 şu şekilde ifade etmiştir.

“Kendi eczanem vardı. Eşim hiçbir şey demedi. Evlenmeden önce anlaşmıştık bu konuda. Paramı, bütün çalıştıklarımı, yine eczane için harcıyordum. Başka ilaçlar, bilgisayar falan alıyordum eczane için.”

Eşinin çalışmasını desteklemediğini, bu sebeple şiddet ve boşanma tehditi ile karşılaştığını dile getiren K8 deneyimini şöyle aktarmaktadır:

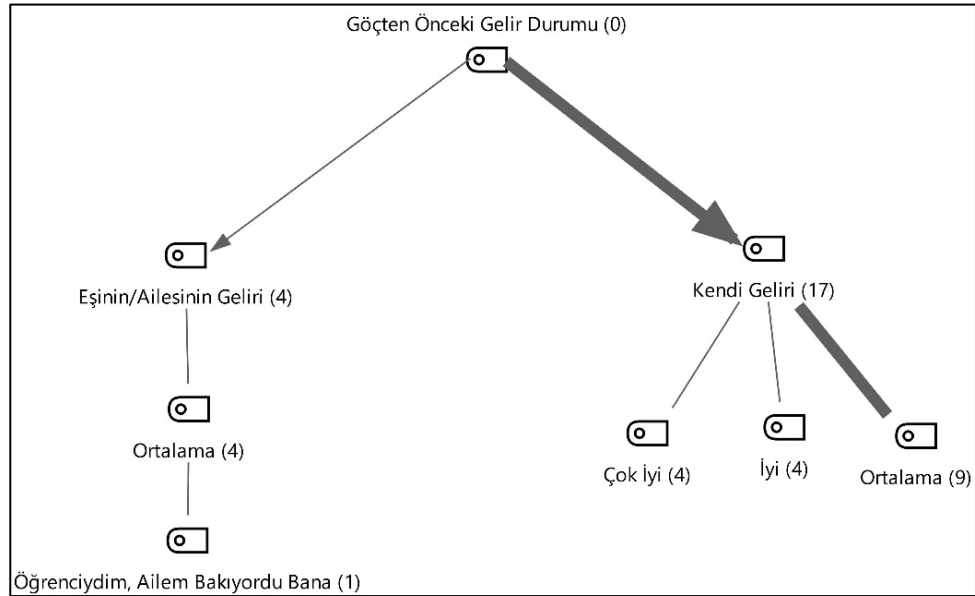
“Kocam benim terzilik yapmama da karşı çıktı, şiddet gördüm bu yüzden. Bu işi yaparsan senden boşanacağım diye tehdit etti beni. Dayağa ve bütün baskılara rağmen ben çalışmaya devam ettim. Kocam benim aileme de beni şikayet ediyordu, boşanacağım diyordu.”

Eşinin önce çocukların bakımı sebebiyle çalışmasını desteklemediğini sonra kendisinin onu nasıl ikna ettiğini K2 şu şekilde aktarmaktadır:

“Bir okulda bir sene çalıştım, psikolojik destek veriyordum çocuklara. 21-22 yaşlarında çalıştım. Eşim ilk zamanlarda karşı çıktı, bunun sebebi de çocukların bakımı oldu. Çocukları nereye bırakacağımızı bilmiyorduk, kaynanam da zaten istemiyordu. O yüzden önce itiraz etti. Daha sonra çok uğraştım onu ikna edebilmek için çünkü bu benim iradem, kendi fikrim, kendi yapmak istediğim bir şey ve daha sonra kabul etti zaten.”

Eşinin bunu desteklemediğini ve kendisinin de çalışmayı çocuklarının bakımı nedeniyle istemediğini K18 şu şekilde belirtmiştir:

“Suriye’de çalışmıyordum. Eşim de desteklemiyordu zaten. Ben de çalışmak istemiyordum. Zaten çocuklarıma bakıyordum, çalışma durumum yoktu. Ayrıca ben kocamdan da hiç harçlık almadım. Hep kardeşlerimden para alıyordum. Çocuklarımin ihtiyaçlarını bile kardeşlerim karşılıyordu.”

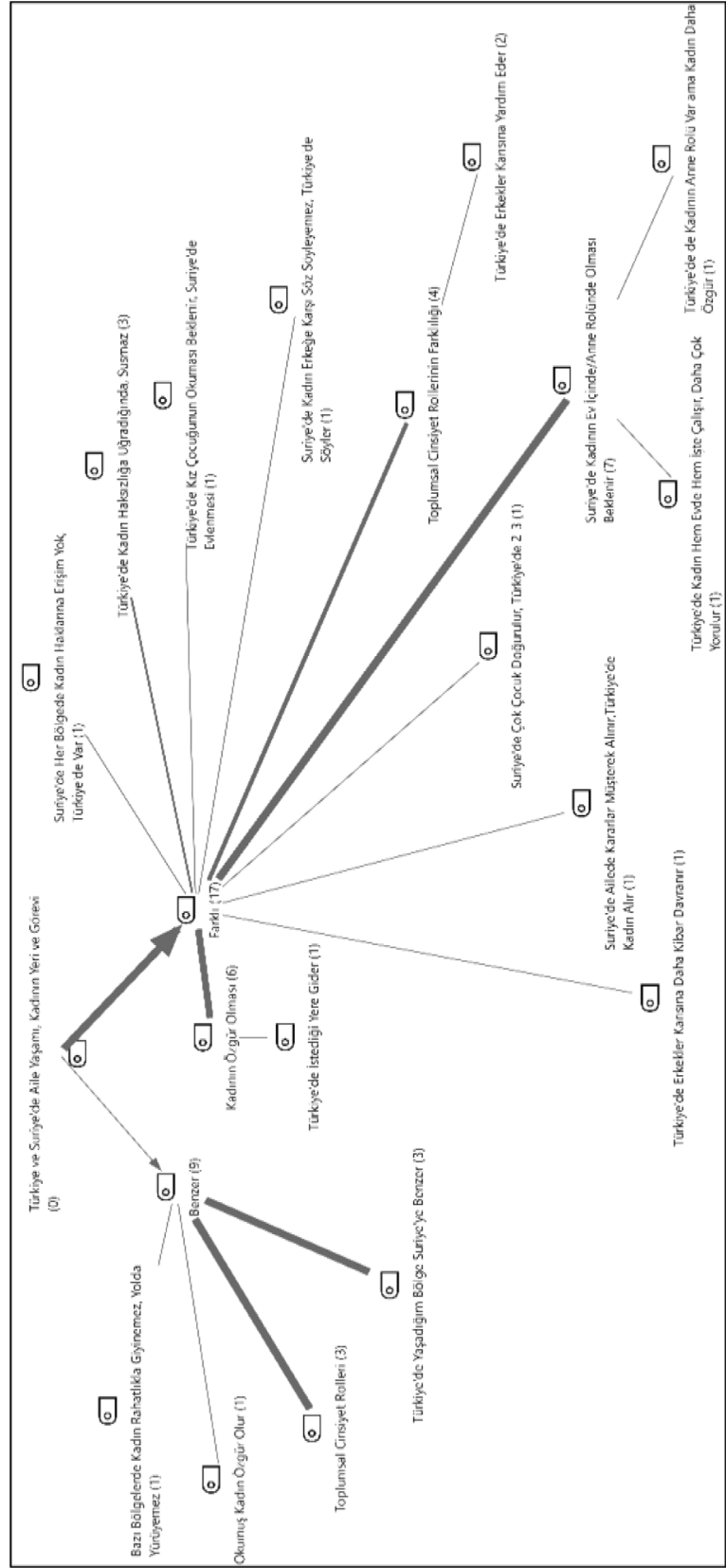
Şekil 40: Katılımcıların Göçten Önceki Gelir Durumu

Katılımcılara göçten önceki gelir durumlarının nasıl olduğu sorulmuştur. Kendi çalışan 17 katılımcıdan 9'u gelirinin ortalama olduğunu, 4'ü çok iyi olduğunu ve 4'ü iyi olduğunu dile getirmiştir. Eşinin veya ailesinin geliri ile geçimini sağlayan 4 katılımcı ise gelirlerinin ortalama düzeyde olduğunu dile getirmiştir. Bu 4 katılımcıdan biri öğrenci olduğunu ve ailesi tarafından gelirinin sağlandığını belirtmiştir.

Katılımcıların göç öncesi yaşamlarındaki ailede karar verici kişinin, katılımcıların çalışma durumlarına erkeklerin yaklaşımı gibi toplumsal cinsiyet eşitliği durumlarında ataerkil yapının olduğu ve erkeğin hiyerarşisinin baskın olduğu görülmektedir. Katılımcıların evlilik yaşlarına bakıldığında ise erken evliliklerin olduğu ortadır. Evliliklerin büyük bir kısmı ise katılımcıların kendi rızalarıyla gerçekleşmemiştir. Göç öncesi evlilik yaşamlarının ise sıkıntılı olduğu görülmekte, bu sıkıntıların başında ise şiddet, erken evlilik, kocanın birden fazla yaptığı evlilikler ve erkek tarafından özgürlüğü kısıtlayıcı engeller konulması gelmektedir. Bu durumun kendisi de ataerkil bir düzenin varlığını göstermekte ve kadının Suriye'de ataerkil kodlar sebebiyle şiddete maruz kaldığı ve erkeğe bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır.

4.4.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ekseninde Kadının Toplumdaki Yerinin Türkiye-Suriye Karşılaştırması

Bu bölümde Türkiye ve Suriye'de aile yaşamı, kadının yeri ve görevleri açısından farklılık ya da benzerlikler, kadının iş yaşamında olmasına ve kadına uygun olan işler konusunda katılımcıların fikri, kadının iş yaşamında olmasıyla ilgili Türkiye ve Suriye'deki bakış açısındaki fark, Türkiye'de kız çocuğuna bakış açısıyla Suriye'deki kız çocuğuna bakış açısı arasında fark ve kız çocuklarının eğitim alması konusunda katılımcıların ne düşüncelerine dair bulgular yer almaktadır.

Şekil 41: Türkiye ve Suriye'de Aile Yaşamı, Kadının Yeri ve Görevi

Katılımcılara Türkiye ve Suriye’de aile yaşamı, kadının yeri ve görevleri açısından farklılık ya da benzerlik olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan 17’si farklılık olan yanları dile getirirken, 9’u benzer olan yanları dile getirmiştir. Farklı yanların olduğunu belirten katılımcılardan 7’si Suriye’de kadının ev içinde anne rolünde olması beklendiğini, 6’sı kadının özgürlüğü açısından farklar olduğunu, 4’ü toplumsal cinsiyet rollerinin farklı olduğunu, 3’ü Türkiye’de kadın haksızlığa uğradığında susmadığını, 2’si Türkiye’de erkeklerin karısına ev işlerinde yardım ettiğini, 1’i Suriye’de her bölgede kadının haklarına erişimi yokken Türkiye’de olduğunu, 1’i Türkiye’de kız çocuğundan okuması beklenirken, Suriye’de evlenmesinin beklendiğini, 1’i Suriye’de kadının erkeğe karşı söz söyleme hakkı yokken, Türkiye’de bu hakka sahip olduğunu, 1’i Suriye’de çok çocuk doğurulurken, Türkiye’de az çocuk doğurulduğunu, 1’i Suriye’de aile kararları müşterek alınırken, Türkiye’de aile kararını kadının aldığını, 1’i Türkiye’de erkeklerin karısına kibarı davrandığını dile getirmiştir. Benzer yanların olduğunu dile getiren 9 katılımcıdan 3’ü Türkiye’de yaşadığı bölgenin Suriye ile aynı olduğunu, 3’ü iki ülkede de toplumsal cinsiyet rollerinin benzer olduğunu ve kadından ev işlerinin yapması beklendiğini, 1’i ortak bir kültürün olmamasının, bölgeden bölgeye durumun değişmesinin, 1’i kadının rahat giyinmemesi rahat yolda yürüyememesinin ve 1’i ise iki ülkede de okumuş kadının özgür olmasının benzer olduğunu dile getirmiştir.

Farklı yönlerinde Suriye’de kadının ev içinde anne rolünde olması beklenir diyen 7 katılımcıdan 1’i Türkiye’de kadının hem evde hem işte çalıştığını ve daha çok yorulduğunu, 1’i ise Türkiye’de de kadının anne olma rolü olsa dahi daha özgür olduğunu dile getirmiştir. Kadının özgürlüğü açısından fark olduğunu söyleyen 6 katılımcıdan 1’i Türkiye’de kadının istediği yere gidip gelebileceğini dile getirmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerinin farklılığından bahseden 4 katılımcıdan 2’si Türkiye’de erkeklerin karısına yardım ettiğini dile getirmiştir.

Bir katılımcının hem benzer hem de farklı yanları sayması, dolayısıyla iki tema altında ve birden fazla alt tema altında yer aldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

İki ülkede de kadının ev içinde anne rolünde olması beklenirken, Türkiye’de kadınların dışarıda da çalıştığının ve bunun kadını daha çok yordüğünü K3 şu şekilde dile getirmektedir:

“Suriye ile Türkiye çok benziyor, ufak farklar var. Suriye’de kadının sadece ev işi yapar. Hem eşine yardımcı oluyor hem çocuklarına bakıyor hem de çalışıyor. Kadın Türkiye’de daha fazla yoruluyor.”

Toplumsal cinsiyet rollerinin farklı olduğunu K21 şu şekilde ifade etmiştir:

“Suriye’deyken kadın evlendi mi, o artık ev hanımıdır. Yani ev işlerini yapar. Dışarda yapılacak işleri pazara gitmek gibi kadın yapmaz. Bu işleri Suriye’de erkek yapar. Türkiye’ye göç ettikten sonra ise Suriyeli kadınlar için bu da değişti. Dışarı çıkmak, çalışmak, çarşı pazarı halletmek zorunda kaldı. Göçten sonra kadın çalışır, erkek evde oturur oldu. Benim arkadaşlarım, ‘bir gün pazara gideceğimi, çocuğumu hastaneye götüreceğimi veya dışarda çalışacağımı sanmazdım’ diyorlar. Bunların hepsi Suriye’de erkek işidir. Birçok kadın buraya geldikten sonra boşandığı ya da savaşta kocası öldüğü için yalnız. Bazı aileler çok muhafazakâr aile olmasına rağmen, kız çocuklarını da çalıştırmaya başladılar. Buraya gelmeden önce bütün sorumluluk erkeğe aitti.”

Türkiye ve Suriye’de kadının anne rolünde olması beklendiğini fakat farklı olarak Türkiye’de kadının biraz daha özgür olduğunu K2 şu şekilde belirtmiştir:

“Suriye’de kadından beklenen çocukların annesi olmak. Onun dışında, eşi kötü olsa dahi kadından beklenen kurban olmak, kurban gibi olmak. Sesini çıkarmamak. Kadın olmak, eş olmak. Ama Türkiye’de, kadın tamam yine bir ailenin annesidir, çocukların annesidir, çocuklarına bakma yükümlülüğü var ama

istediği zaman çıkıp çalışabilir. Bizden farklı olarak, toplumdaki konum olarak daha rahat, daha özgür.”

Farklı olarak Suriye’de kadının sadece ev içinde ve eve bakma görevi olduğunu söyleyen K12 şu şekilde dile getirmektedir:

“Suriye’de şunu biliyorum ki kadının en büyük işi çocuklara bakmak, çocukları okutmak. Evin temizliği, kocasıyla ilgilenmek.”

Kadının özgür olması açısından farklı olduğunu ve Türkiye’de kadının istediği yere gidip gelebildiğini K8 şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye’de bir kadın eğitilmiş olabilir, çalışabilir. Ama erkeklerin gözünde kadın her zaman ev içindedir. Burda kadın ev için değildir, burda kadın gidebilir, çalışabilir, sadece ev için ve çocuklar için değil kadın. Burda kadın özgürdür.”

Toplumsal cinsiyet rollerinin farklı olduğunu, Türkiye’de erkeklerin karısına daha kibar davrandığını ve Suriye’de ailede karar müşterek alınırken Türkiye’de ailede kararı kadının aldığını K9 şu şekilde belirtmiştir:

“Suriye’de kadın erkek ev içi kararlarda bizde müşterek olur. Türkiye’de ev içi kararlarda kadın çok daha güçlüdür. Kadının erkeğe saygısı Suriye’de daha fazla. Türkiye’de kadın erkeği takmıyor. Türk erkekleri karısının gönlünü almaya çalışıyor, daha kibar davranıyor. Suriye’de daha eşit, erkeğin daha baskın olduğu aileler de var.”

Türkiye’de kadın haksızlığa uğradığında susmayacağını Suriye’de ise farklı olduğunu K9 şu şekilde dile getirmektedir:

“Suriye’de kadın benim hakkım diye bir şey diyemez. Çünkü korkar. Ama Türkiye’de kadın konuşabilir. Bir sıkıntı yaşadığında polise şikayet edebilir.”

Türkiye’de kadının her bölgede hakkına erişebildiğini dile getiren K5, Suriye’de öyle olmadığını şu şekilde dile getirmiştir:

“Suriye’nin bazı bölgeleri Türkiye’ye benzer. Ama diğer bölgelerinde sıkıntı var, Türkiye’ye hiç benzemiyor. Mesela Suriye’de köyde ya da daha gelişmemiş şehirlerde yaşayan kadınlar hakkını alamaz. Ama burada öyle değil.”

Hem benzer hem farklı yanlarını dile getiren K7 iki ülkedeki farklı olarak Suriye’de kadının ev içinde olması beklenirken, Türkiye’de kadının daha özgür olduğunu ve toplumsal cinsiyet rollerinde farklılık oluştuğunu, Türkiye’de erkeklerin ev işine yardım ettiğini; benzer olarak iki ülkede de kadınların rahat giyinip yürüyememesini örnek vererek şu şekilde ifade etmiştir:

“Suriye’de erkekler ev işi yapmazlar. Geneli böyle. Ev işlerinin hepsi kadından bekleniyor. Kadınlar eve, çocuklarına bakmalı ve kocalarının istediklerini yerine getirmesi gerekiyordu. Ama Türkiye’de kadınlar çalışabilir. Yine her yerde değil tabi ki burda da. Ama yine de genelde daha rahat kadınların çalışması. Kadınlar burada rahatlıkla iş için İstanbul’a kalkıp gidebilir, iş görüşmesi için, eğitim için. Yani onu beğeniyorum burada. Kırıkhan’da benim yaşadığım yerde de anladığım kadarıyla kadınlar yine çok fazla çalışmaz. Kırıkhan’da kadınlar rahatlıkla giyinip yürüyemez. Herkes bakar. Ben Kırıkhan’dayken kısa giyemiyordum mesela. Antakya, İskenderun öyle değil ama Kırıkhan Suriye’ye benziyor.”

Hem benzerlik hem farklılıktan bahseden K17 benzer olan toplumsal cinsiyet rolleri iken farklı olan çocuk doğurma sayısı olduğunu şu şekilde belirtmiştir:

“Burada çok fazla çocuk doğurmazlar, bizde bir ailede 10 ve fazlası çocuk olabilir. Kadının görevleri ve ondan beklenen açısından iki ülkede de değişmiyor beklentiler. Çamaşır yıkama, evi temizleme gibi aynı işler.”

Toplumsal cinsiyet rollerinin benzer olduğunu, kadından iki ülkede de ev işlerini yapması beklendiğini dile getiren K20 fikrini şu şekilde açıklamıştır:

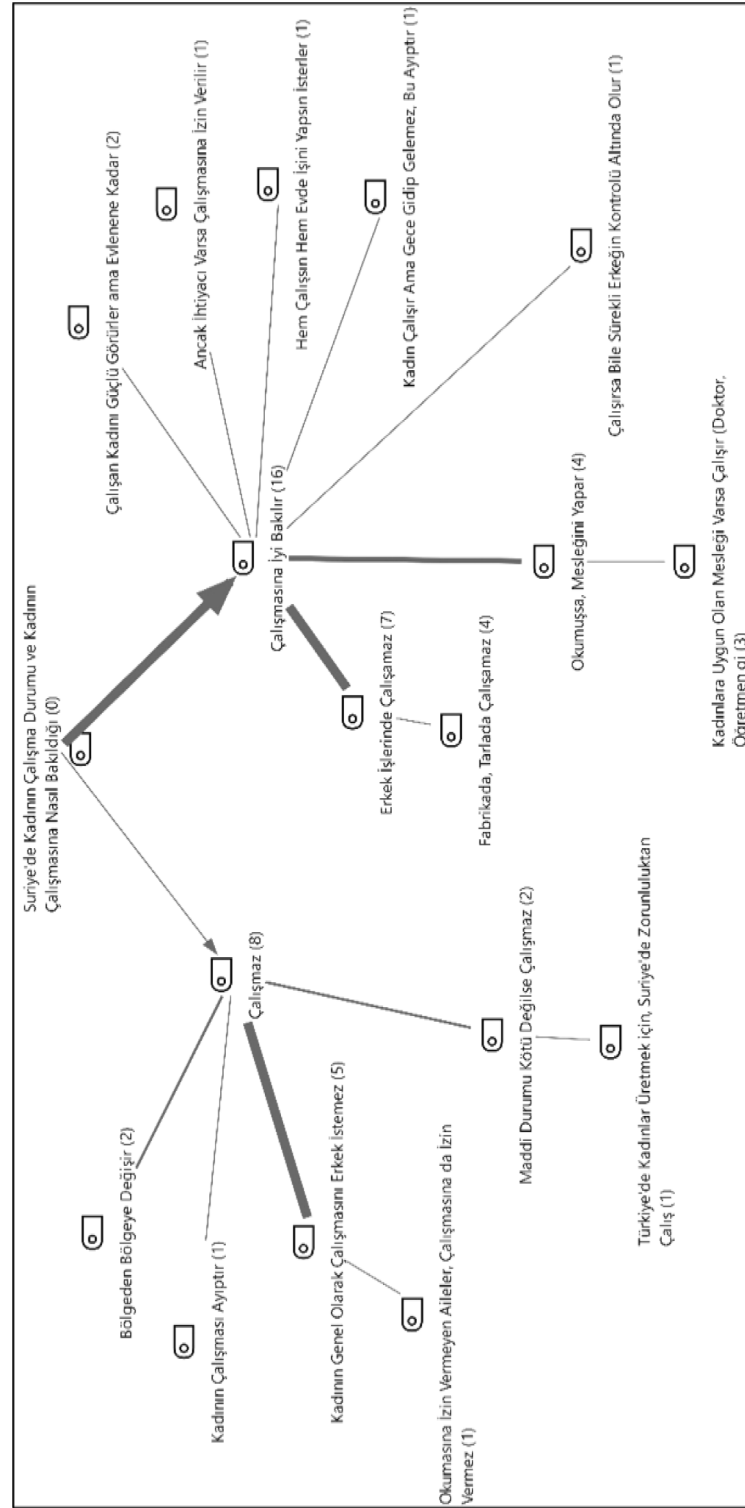
“Benzer şeyler, mesela kadın olarak sorumluluklar aynı. Yemek yapmak, ev temizliği Suriye ve Türkiye’de aynı. Ama Suriye’de başka bir yere kadın olarak gitme imkanı yok, ama Türkiye’de var.”

Türkiye’de yaşadığı bölgenin Suriye ile benzer olduğunu K21 şu şekilde ifade etmiştir:

“İstanbul’daki aile ile Reyhanlı’daki aile çok farklı olabilir. Reyhanlı’daki kültür Suriye ile çok benzer ve burada Suriyeliler çok fazla. O yüzden çok benzer her şey.”

Benzer yönlerini dile getiren K18 iki ülkede de okumuş kadının özgür olduğunu ifade etmiştir: “Suriye’de okumuş bir kadınsan, rahat yaşarsın biraz daha özgür olursun. Ama okumamış kadınsan her şey daha farklı olur. Burada da aynı şey geçerli.”

Kısaca, katılımcılar Türkiye’de kadınların daha özgür olduğunu, evde daha çok söz sahibi olduğunu, daha çok saygı gördüğünü, kadın haklarına sahip olduğunu ve bu haklara erişebildiğini düşünürken; Suriye ve Türkiye’de kadından yapması beklenen toplumsal cinsiyet rolleri açısından bir farklılık olmadığını ve bu sebeple Türkiye’deki kadının Suriye’den farklı olarak hem ev hem de işte çalışarak daha çok yorulduğunu ifade etmektedirler.

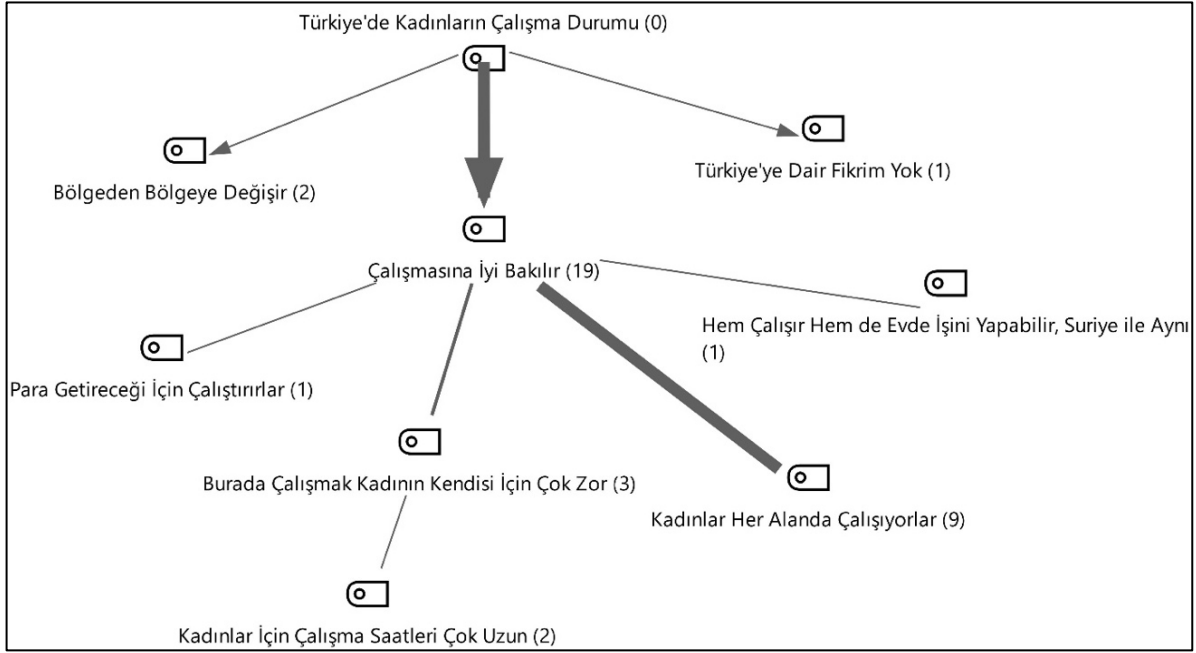

Şekil 42: Suriye'de Kadının Çalışma Durumu ve Kadının Çalışmasına Nasıl Bakıldığı

Katılımcılara Suriye'de kadının çalışma durumu ve toplum çalışan kadına nasıl baktığı sorulmuştur. Çalışmasına iyi bakılır diyen 16 kadın varken, kadın çalışmaz diyen 8

katılımcı bulunmaktadır. Çalışmasına iyi bakılır diyen katılımcılardan 7'si kadının erkek işlerinde çalışmadığını, 4'ü eğer okumuşsa mesleğini yaptığını, 2'si çalışan kadının güçlü görüldüğü ama evlenince çalışmasının istenmediği, 1'i kadının ihtiyacı varsa çalışmasına izin verildiği, 1'i kadın çalışırsa hem çalışmasını hem de ev işlerini eksiksiz yapmasını beklediklerini, 1'i kadının çalıştığını ama gece gidip gelmeyeceğini aksi takdirde bunun ayıp olarak görüldüğünü, 1'i çalışırsa bile sürekli erkek kontrolü altında olduğunu belirtmiştir. Çalışmaz diyen 8 kadından 5'i kadının genel olarak çalışmasını erkeğin istemediğini, 2'si kadının çalışma durumunun bölgeden bölgeye değiştiğini, 2'si maddi durumu kötü değilse kadının çalışmadığını, 1'i ise kadının çalışmasının toplum tarafından ayıp olarak görüldüğünü ifade etmektedir.

Çalışmasına iyi bakılır fikrinde olan ama erkek işlerinde çalışamayacağını belirten 7 katılımcıdan 4'ü kadının fabrikada veya tarlada çalışamayacağını, okumuşsa mesleğini yapar diyen 4 kadından 3'ü kadınlara uygun mesleği varsa çalışabileceğini dile getirmiştir. Kadının çalışmasını genel olarak erkek istemez diyen 5 kadından 1'i kadının okumasına izin vermeyen ailelerin, çalışmasına da izin vermediğini dile getirmektedir. Katılımcılar arasında Suriye'de kadının çalışma ve çalışmama durumuna dair iki yönlü fikrini beyan eden kadınlar olması sebebiyle bazı katılımcıların birden çok tema altında yer aldıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Şekil 43: Türkiye’de Kadınların Çalışma Durumu ve Kadının Çalışmasına Nasıl Bakıldığı

Katılımcılara Türkiye’de kadınların çalışma durumu ve kadınların çalışmasına toplum olarak nasıl bakıldığı sorulduğunda, 19’u kadınlar çalışabilir, çalışmasına iyi bakılır derken, 2’si kadının çalışma durumunun bölgeden bölgeye değiştiğini ve 1’i Türkiye’ye dair fikrinin olmadığını ifade etmiştir. Katılımcılar arasında Türkiye’de kadının çalışma ve çalışmama durumuna dair iki yönlü fikrini beyan eden kadınlar olması sebebiyle bazı katılımcıların birden çok tema ve alt tema altında yer aldıkları göz önünde bulundurulmalıdır.

Kadının iş yaşamında olmasıyla ilgili Türkiye ve Suriye’deki bakış açısının benzer ve farklı yanlarının ne olduğuna dair katılımcıların fikirleri, aşağıda birlikte verilmiştir.

Suriye’de kadının erkek işlerinde çalışamayacağını fakat Türkiye’de kadının her alanda çalıştığını K18 şu şekilde dile getirmektedir:

“Türkiye’de kadın her yerde çalışabilir. Mesela gündelik temizlikçiler. Türkiye’de bu işi yapana çok olumlu bakılıyor. Suriye’de kadın her işte çalışamaz, erkek

işlerinde özellikle. Parayla temizliğe gidilmesi Suriye’de çok ayıp bakılır. Buradaki Türk komşum var, çok da severim kendisini. Bu işi yapıyor mesela ve çok normal bakıyor buna.”

K16 da benzer şekilde Türkiye’de kadının her alanda çalıştığını, Suriye’de kadının erkek işlerinde çalışamayacağını şu şekilde dile getirmektedir:

“Türkiye’de normal bakarlar kadının her alanda çalışmasına. Ama Suriye’de kadının fabrikada, tarlada çalışmasına falan iyi bakılmaz.”

Suriye’de kadının yalnızca okumuşsa ve kadına uygun mesleği varsa çalışabileceğini şu şekilde dile getirmektedir:

“Suriye’de halk, kadının sadece öğretmen olmasını ister. Diğer işlerde, mesleklerde uğraşmasını istemez. Tıp okumasını istiyorlar. Sosyal bilimlerde, iktisat falan öyle bir şey istemiyorlar. Okumamışsa ve mesleği kadına uygun değilse çalışmasını kabul etmezler.”

Suriye’de çalışan kadını toplumun güçlü gördüğünü ancak evlendikten sonra çalışmasını istemediklerini şu şekilde dile getirmektedir:

“İyi bir bakış vardır. Ama evlendikten sonra sorun çıkmaya başlıyorlar. Bunun karısı çalışıyorlarmış derler. Hatta benim eski Türkiyeli sevgilim ‘evde oturmak istiyorsan da çalışmak istiyorsan da sıkıntı yok ama bana çok iyi bakacaksın, evdeki her işi eksiksiz yapacaksın’ diyordu. İyi bir erkekse kadının çalışmasına izin verir, kötü bir erkekse çalışmasına izin vermez.”

K12 de Suriye’de çalışan kadını evlenene kadar güçlü görürler ve isterler fikrinde olan bir başka katılımcıdır. Türkiye’de ise para getireceği için kadının çalışmasının istenildiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Suriye’de evlenmeden önce, öğrenmişse, işi varsa çok iyi. Hatta çok isterler çalışan, öğretmen bir kadınla evlenmeyi ama evlendikten sonra öyle olmuyor. Evde kalsın, çocuklara baksın, temizlik yapsın. Öğretmense çocuklara... İşini yapabilirsin ama çocuklar... Türkiye’de kadının çalışmasını isterler. Önemli olan para getirsin.”

Suriye’de ve Türkiye’de kadının çalışmasına iyi bakılır diyen K10 kadının hem çalışıp hem ev işlerini eksiksiz yapmasının iyi olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Çok iyi bir bakış açısı var. Kadın olarak hem çalışıp hem de ev işlerini yapıp, ailene bakmak iyi bir şey. Suriye’de de böyle Türkiye’de de aynı.”

Suriye’de kadın çalışsa dahi sürekli erkeğin kontrol altında olduğunu K7 kendi deneyim ve gözlemlerinden yola çıkarak dile getirmiştir. Bunun yanında kadının çalışmasının desteklenmesinin Türkiye ve Suriye’de benzer şekilde bölgeden bölgeye değiştiğini şu şekilde anlatmıştır:

“Suriye’de benim dayımın eşi çalışıyordu. Ama aynı yerde çalışıyorlardı belki dayım o yüzden destekliyordu eşinin çalışmasını bilmiyorum. Eşim ve ailem, kaynanam, görümcem benim şu an çalışmamı çok destekliyor. Bir ara işi bırakacaktım ama eşim ‘sakın bırakma’ dedi, ‘sen evde yapamazsın’ dedi mesela. Suriye’de teyzemin kızı bir doktorun yanında asistanlık yapıyordu. Dayılarım sürekli onu kontrol etmeye gidiyordu. Ben onu hatırlıyorum. Birileri gelip gidiyor mu, taciz ediyor mu diye bir dayım gider gelir, sonra diğer dayım giderdi bakmaya. 9 tane dayım var. Kız bu durumda rahat edemeyecek, belki iş yeri sahibi rahatsız olurdu. Ben böyle düşünüyordum. Genel olarak Suriye’de kadının

çalışmasını desteklemezlerdi. Bazı gelişmiş yerlerde destekliyorlar, gelişmemiş yerlerde desteklemiyorlar. Türkiye’de de bu durum çok benzer.”

Suriye’de kadının genel olarak çalışmasına erkeğin izin vermeyeceğini ve okumasına izin vermeyen ailelerin çalışmasına da izin vermeyeceğini K1 şu şekilde belirtmiştir:

“Kız çocuklarının okumasına izin vermeyen aileler aynı şekilde kadının çalışmasına da kötü bakıyorlar. Çünkü o aileler zaten eskiden beri kızın okumasını istemiyorlar. Şimdi göçten sonra bazı Suriyeli kadınlar ‘ben Türkiye’de çalıştığım şeyleri Suriye’de hayatta yapamazdım’ diyor. Burda fabrikada tarlada çalışıyor. Suriye’de hiç kimse kadının öyle işlerde çalışmasını kabul etmez.”

Suriye’de kadının çalışmasına özellikle bazı ailelerde ayıp olarak bakıldığını Türkiye’de ise kadının çalışmasının normal olduğunu K13 şu şekilde belirtmiştir:

“Türkiye’de kadının çalışmasına daha normal bakılıyor. Suriye’de bazı ailelerde normal bakılır. Bazılarında erkeğe “ayıp değil mi, karını çalıştırıyorsun?” diye bakılır. Genellikle bizde erkekler çalışır. Şimdi Suriye’de de hayat pahalılaştı. Göçten sonra da hayat zorlaştığı için kadın çalışmaya başladı yavaş yavaş.”

K9 Türkiye’de kadının her alanda çalışabildiğini Suriye’de ise ihtiyacı olan kadınların çalışabildiğini dile getirmektedir. Buna ek olarak Suriyeli kadınların göçten sonra Türkiye’de her işte çalışmaya başladığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Suriye’de kadının ihtiyacı varsa kadının, maddi durumu kötüyse izin verilir. Onun dışında izin verilmez. Türkiye’de bu durum değişti. Suriyeli kadınlar da her işte çalışmaya başladı. Türkiye’de her işte çalışılabilir.”

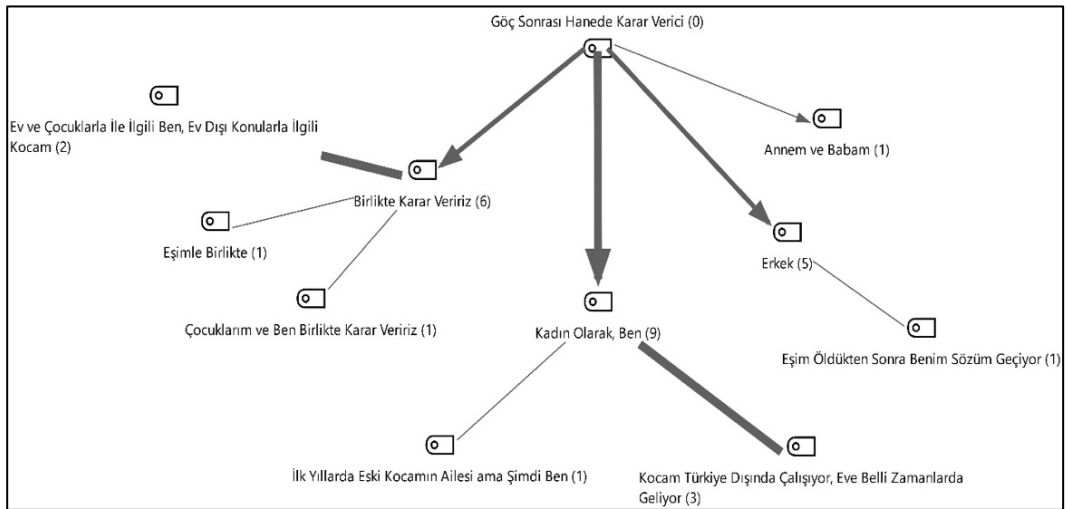
Türkiye’de kadınların sadece maddi durumu kötü olduğu için değil üretmek için ve severek çalıştıklarını K2 şu şekilde dile getirmiştir:

“Burada kadınlar daha özgür bir şekilde çalışıyorlar ve isteyerek yapıyorlar. Ama bizde mesela kadınlar çalışacaksa, bazen kadın kocası ölmüşse maddi bir desteği olmadığı için çalışmak zorunda ama burada hani insanlar daha severek yapıyor, üretmek için yapıyor.

Katılımcılar Türkiye’de ve Suriye’de kadınların çalışabildiğini, toplumun çalışan kadına bakışının bölgeden bölgeye değiştiğini belirtmişlerdir. Kadının çalışmasındaki en büyük engelin erkek olduğu, erkeğin izin vermediği durumda kadının okusa dahi çalışmadığını ve kadının dışarıda çalışması durumunda ise evde ev işlerini yapmakla yükümlü olduğu görülmektedir. Katılımcıların bir kısmı da dahil olmak üzere toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdikleri ve kadının ev işlerini eksiksiz yapması gerektiği fikrine katıldıkları sonucuna varılmıştır. Kadının çalışma durumunda Türkiye ve Suriye’de farklı olarak belirtilen, Türkiye’de kadınların erkek işi olarak düşünülen her işi yaptıkları, yani her alanda çalışabildiklerini ve çok uzun saatler çalıştıkları için çok yorulduklarıdır.

4.4.3. Suriyeli Kadınların Türkiye’de STK Faaliyetlerine Katılımları ve Bunun Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine İlişkin Düşünce ve Davranışlarına Yansımaları

Bu bölümde katılımcıların STK’larda katıldıkları faaliyetler ve eğitimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşünce ve davranışlarına yansımaları; göç sonrası hanede karar vermede bir değişiklik olup olmama durumu, kadınların güçlenme durumlarına ilişkin düşünceleri, kız ve oğlan çocuklarından beklentide değişim, kadın için en uygun iş alanına dair düşünceleri ele alınmıştır.

Şekil 44: Göç Sonrası Hanede Karar Verici

Katılımcılara göç sonrası hanede karar vericinin kim olduğu sorulduğunda kadın olarak ben diyen 9, birlikte karar veriyor diyen 6, annem ve babam karar verir diyen 1 kadın vardır. Kadın olarak ben diyen 9 kadından 3'ünün eşi Türkiye'ye dışında çalıştığını ve eve belirli zamanlarda geldiğini, 1'i ise ilk göç ettiğinde ölmüş eşinin ailesinin karar verici olduğunu fakat şimdi evinde kendisinin sözünün geçtiğini söylemektedir.

Kadın olarak kendisinin sözünün geçtiğini söyleyen, eşini savaşta kaybeden K12, göç ettiği ilk yıllarda eşinin kız kardeşi ve erkek kardeşinin karar verici olduğunu ama daha sonra birbirlerinden daha uzak bir evde yaşamaya başlayınca kendisinin sözünün geçtiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Eşimin akrabaları başka bir hikaye. Eşimle sıkıntı yaşadığımda bir şekilde anlaşıyorduk, *(ben onu bir şekilde yola getiriyordum anlamında)* ama akrabalarına hiçbir şey yapamıyorum. Kafayı bana takmışlar, beni yaralamak ve kırmak istiyorlar. Kocamın bir erkek kardeşi var. O da evli ve çocuğu var. Kocamın erkek kardeşi ve eşi Suriye’de kaldı. Ama çocukları babaanne ile birlikte buraya geldiler. Benim çocuklarım, amcalarının çocukları ile birlikte babaanne ile yaşıyordu. Kocamın kız kardeşinin eşi de benimki gibi şehit olmuştu. Türkiye’ye geldi, onun da altı çocuğu var. Buraya ilk geldiklerinde iki katlı ev tutmuşlar. Alt kat daha

geniş. Bu yüzden ben geldikten sonra kocamın kız kardeşi çocuklar ve kaynanamla birlikte alt kattaki eve indi. Ben çocuklarımla evin üst katında yaşadım ama o evde çok sıkıntı yaşadım çünkü tüm iyi durumdaki eşyaları aşağı, kendilerine aldılar, bana kötü durumdaki bozuk eşyaları bıraktılar. Benim hedefim o evden çıkmak, onlardan uzaklaşmaktı. Ama onlara hiçbir şey söylemedim. O yüzden onlara sıcak davrandım, iyi davrandım. Onlara gidip geldim (...) Bu altı ay içinde ben çok baskı ve sıkıntı yaşadım çünkü ben gelmeden önce benim çocuklarım onların hizmetçisi gibiydi. Sabah okula gitmeden önce en büyük kızımın evi temizleyip bulaşık yıkaması, öyle okula gitmesi gerkiyordu. Görümcem öyle kurallar koymuş. Ben çocuklarıma bakmak için Türkiye'ye göç ettikten sonra çocuklarımla hizmetçi gibi kullanmalarına engel oldum, artık yapamamaya başladılar. Bu yüzden kocamın kız kardeşi ve bazen Suriye'den gelen kocamın erkek kardeşi beni Beyrut'a gönderip kocamın ikinci eşini buraya getirme planı yaparlardı. Bana hep "Sen geldiğin gibi geri gidebilirsin," derlerdi. Görümcem beni çok kıskanıyordu (...) Kocamın erkek kardeşi, çocuklarımla nasıl giyineceğine karışıyordu, bazı şartlar koydu çocukların nasıl giyineceği dair. Bana da karışıyordu, benim çalışamayacağımı söyledi. "Tamam, eğer çalışmamı istemiyorsan evin ihtiyaçlarını karşıla" dedim. O da tamam dedi. Her şeye tamam dediğimi görünce, "Babanı ziyaret etmek istiyorsan sen gidebilirsin ama çocukları alamazsın. Onları bırakıp ve git," dedi. "İstesem de istemesem de çocuklarımla bırakmam," dedim. Babanın yanına istediğim zaman gideceğimi, çocuklarımla da dedelerini göreceğini söyledim. Bir şey yapmaya kalkarsa polisi arayacağımı söyledim. O sıralar hep kabuslarımda çocuklarımla benden aldıklarını ve hiçbir şey yapamadığımı görüyordum. Çocuklarımdan bir tanesi sürekli okulda kavga ediyordu (...)

Sonra görümcem ve kaynanam başka bir eve taşındılar. Ben de onlardan 2 ay sonra çıkıp daha iyi bir konumda daha iyi bir eve çıktım. Sonra terzide iş buldum. Küçük kızım vardı. Onu komşuya bırakır öyle işe giderdim. Eve gelir, evin tüm işini yapardım. Çok yorucuydu. Çocuklarla ilgilenmeye vaktim olmazdı. Ama kocamın erkek kardeşi bana çalışmamı engellemeye çalışıyordu. O işi bırak diyince, masraflarını karşılayacağım diyince ve küçük de bir kızım olduğu için işi bıraktım. Kocamın kardeşi sözde destekleyecekti ama desteklemedi. Sonra ben çocuklar Türkçe öğrensin diye, o zamanlar yeni açılan bir deneğe gelip çocuklarımla kaydettim. Çalışıyor musun, ne iş yapabilirsin diye sordular. Ben terzide

çalıştığımı, bitirdiğim okulu söyledim. CV'mi aldılar. Biriyle mülakat yaptım. Sonra bir buçuk ay gönüllülük yaptım. Bir buçuk aydan sonra beni işe aldılar. Sahada bilinçlendirme oturumları yapıyor ve Toplum Merkezi'nde dersler veriyordum. Sonra da kendi Kuran Kursumu kurdum. Şimdi evimi ben geçindiriyorum. Çocuklarımla yaşıyorum. Çocuklarım küçük, evde her kararı ben alıyorum artık.”

Evde en çok kendi sözünün geçtiğini söyleyen K10, eşinin Suriye'de çalıştığını ifade etmektedir:

“Evde en çok benim sözüm geçiyor. Çünkü kocam hep burada değil. Suriye'ye gidip geliyor.”

Kocasının karar verici olduğunu fakat şimdilerde bunun değiştiğini, kocası Arabistan'da çalıştığı için evde kendisinin karar verici olduğunu K13 şu şekilde belirtmiştir:

“Kocam Suudi Arabistan'da, orada ikinci eşi ile birlikte yaşıyor ve ondan çocuğu yok. Eşim buraya gidip geliyor. Ama 6 aydır gelmiyor mesela. Bazen gecikiyor gelmesi. Mesela 3-4 ay gelmediği oluyor. Bir ara 8 ay gelmemişti. Eskiden nereye gitsem telefonla arayıp izin alırdım. Sürekli beni arar ‘nerdesin?’ diye sorar, kontrol ederdi. Şimdi artık kötü bir şey yapmadığımı biliyorum, artık anlatmıyorum. Nereye gidersem gideyim söylemiyorum. Nerdesin diye sorarsa hep evdeyim diyorum. O yokken evde ben karar vericiyim. O geldiği zaman hayat çocuklara da bana da çok zor oluyor. Bana Suriye'ye yerleşmemizi istediğini söylüyor, ben istemiyorum. Gelip tekrar bizimle yaşayıp yaşamaması benim için fark etmez. Şu an gelmesinin bir anlamı yok. Ona çocuklarım küçükken ihtiyacım vardı şimdi çocuklarım büyüdü.”

Evde kendi sözünün geçtiğini K16 şöyle belirtmiştir:

“Ben boşanınca babam erkek kardeşimi yanıma yolladı benimle yaşaması için. Bizde boşanan kadına baba ve kardeş (erkek, kız kardeş) olarak sahip çıkarlar. Biz şu an onunla birlikte yaşıyoruz. 30 yaşında kendisi, o da çalışıyor. İki yıldır birlikte yaşıyoruz. Şimdi evde benim sözüm geçiyor. Bütün konularda ben karar veriyorum. Ben burada kimseden destek almıyorum. Kendim çalışıyorum, evimin kirası, faturalarımı kendim ödüyorum. O yüzden söz sahibiyim. Kimse bana karışamaz. Hiç karışmaya da çalışmadı.”

Evde kadın olarak kendi sözünün geçtiğini, anne baba ve kardeşlerle yaşayan ve hiç evlenmemiş olan katılımcılardan K6 şu şekilde ifade etmektedir:

“Evde benim sözüm geçiyor. Ben çok sinirliyim. Eninde sonunda benim kararım uygulanıyor. Ben sadece anneme haber veriyorum bir yere gideceğim zaman. Kimse üstümde baskı kuramaz. Ben istediğim yere gidiyorum, istediğim şeyi yapıyorum. Baskı kurmayı daha önce çok kez denediler ama başaramadılar. İlk kez 16 yaşında baskı kurmayı dandiler ama olmadı. Hatta ben ailemin oturduğu şehirden başka bir şehirde üniversite okudum. Ailem beni erkek olarak görüyor ben de kendimi erkek olarak görüyorum. Bu durumun böyle olmasında okumuş olmam, çalışıyor olmam çok etkili. Okumasaydım, çalışmasaydım beni hemen evlendirirlerdi.”

Eşyle birlikte karar verdiklerini söyleyen K14 ev içi ve ev dışı karara göre karar verenin değiştiğini de şu şekilde eklemektedir:

“Birlikte karar veririz. O benim gelecek gidecek misafirime karışmaz mesela. Kardeşlerim ve çocuklarımla ilgili konularda ben karar veriyorum, benim sözüm geçiyor. Eve alınacak bir şey, çocuklara alınacak şeylerle ilgili ben karar veriyorum. Ama dışarıdaki işlerle ilgili eşimin sözü geçiyor. Ama bir yere gideceğim zaman haber veririm, şunu yapıyorum derim.”

Eşyle birlikte karar verdiklerini söyleyen K7 şu şekilde belirtmiştir:

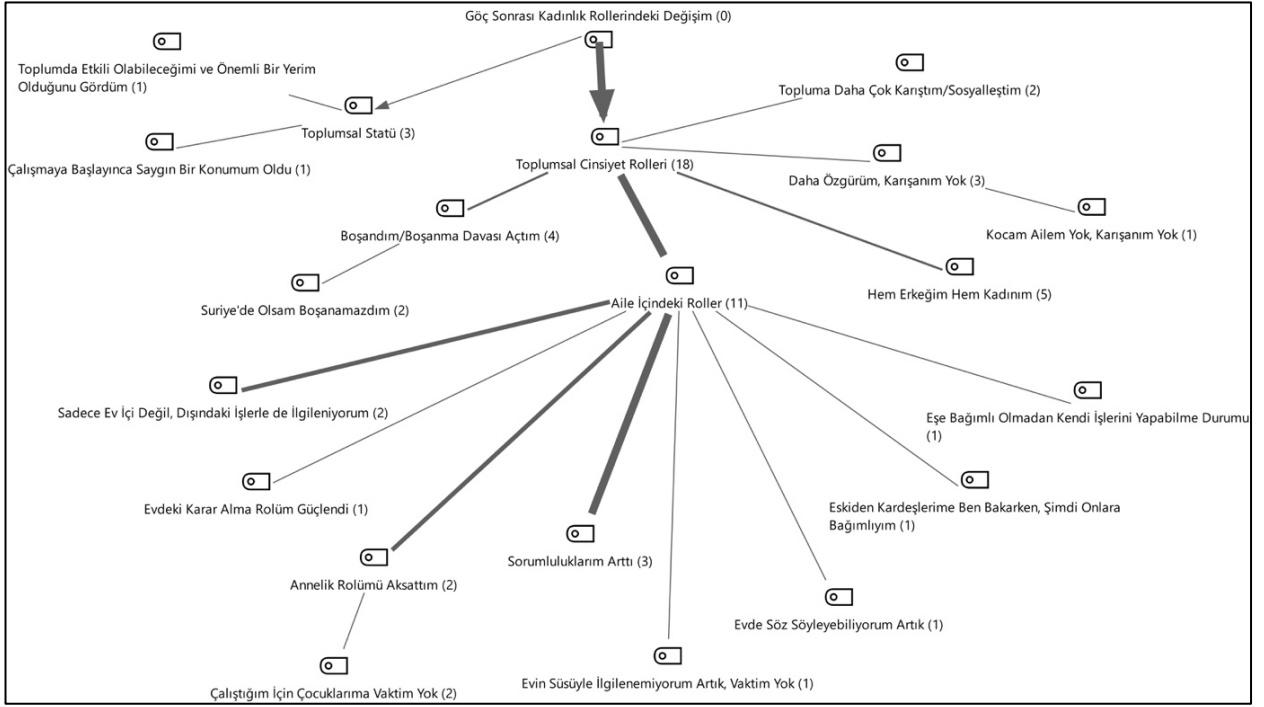
“Evde ikimizin de sözü geçiyor. Ortak karar alıyoruz. Bir yere giderken haberleşiyoruz. İkimizde çalıştığımız için ev işlerini de birlikte yapıyoruz. Özellikle hamilelik dönemimde bulaşıkları yıkıyordu, evi süpürüyordu. O dönem bana çok yardımcı oldu. İlk tanıştığımda eşim böyle biri değildi. Suyu bile kendisi almazdı. Evlendikten sonra çok değişti. (*Değişmesine ne etki etti?*) Galiba sevgiyle değişti. Yardım eder misin dediğimde hiç bana hayır demezdi. Ben hamileyken onun bir süre işi yoktu. Kendi kendime diyordum o zamanlar biri şu evi temizlese diye, eve bir geliyordum evi temizlenmiş buluyordum. Bulaşık makinesini diziyordu. Yemek yapıyordu. Şu an çalışmasına rağmen yine çok iş yapıyor. Hafta sonu kahvaltıyı hep kendisi hazırlar. Ben ona destek olurum. Kahve yapar birlikte kahve içeriz. Aslında çok iyi bir evliliğimiz var. Çok iyi anlaşıyoruz.”

Yalnızca çocuklarıyla yaşayan K9 evde hep birlikte karar verdiklerini dile getirmiştir:

“Demokrasi var evimizde. Çocuklarla konuşuyoruz, böyle olur mu olmaz mı diye, ona göre karar veriyoruz.”

Anne ve babasının karar verici olduğunu K21 şu şekilde belirtmiştir:

“Annemle babam münakaşa ediyorlar ve anlaşıyorlar. Sadece babamın sözü geçmiyor yani evde. Kimse bana şunu yapma bunu yapma demiyor. Sabah istediğim saatte çıkarım, akşam 7-8 gibi eve gelirim. (*Bu saatte eve gelmen biri tarafından mı belirlendi?*) Bu saati kimse koymuyor bana. Eve geç gelmek benim tercihim değil. Çünkü sokakta gece kız başıma yürümek tehlikeli olabilir.”

Şekil 45: Göç Sonrası Kadınlık Rollerindeki Değişim

Katılımcılar göç sonrasında kadınlık rollerinde yaşadıkları değişimlere dair de deneyim paylaşımında bulunmuşlardır. Katılımcıların 18'i toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değişimlerden bahsederken, 3'ü toplumsal statülerine dair değişimlerden bahsetmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin değişimler yaşadığını ifade eden katılımcılardan 11'i aile içindeki rollere ilişkin, 5'i göç sonrası hem erkek hem kadın olduğunu, 4'ü boşandığını ya da boşanma davası açabildiğini, 3'ü daha özgür olduğunu, 2'si topluma daha çok karıştığını ve sosyalleştiğini belirtmiştir. Aile içindeki rollere yönelik katılımcılardan 3'ü katılımcı sorumluluklarının arttığını, 2'si annelik rolünü aksattığını, 2'si sadece ev içi değil, erkek işi olarak tanımlanan ev dışı işlerle de ilgilendiğini, 1'i artık evin süsüyle ilgilenmeye vakti olmadığını, 1'i evde artık söz sahibi olduğunu, 1'i eşe bağımlı olmadan kendi işlerini yapabildiğini, 1'i daha öncesinde kardeşlerine bakan durumdayken, şimdi onlara bağımlı duruma geldiğini dile getirmiştir. Annelik rolünü aksattığını söyleyen katılımcılardan 2'si de çalışmaya başladığı için çocuklarına ayıracak vakit bulamadığından bahsetmiştir. Göç sonrası boşandığını ya da boşanma davasını açtığını söyleyen 4 katılımcıdan 2'si Suriye'de olsa boşanamayacağından bahsetmiştir.

Toplumsal statülerinin değiştiğinden bahseden 3 katılımcı vardır. Bu katılımcılardan 1'i toplumda etkili olabileceğini ve önemli bir yerinin olduğunu gördüğünü, 1 diğer katılımcı ise çalışmaya başlayınca daha saygın bir konuma geldiğini dile getirmiştir.

Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimden, maddi durumunun değiştiğinden, hayatında sorumluluk artışının olduğundan, hayatında ve fikirlerinde değişimler olduğundan K11 şu şekilde bahsetmiştir:

“Çok şey değişti. Suriye'deyken ben hayatımı kurmuştum, bir şekilde hayatıma devam ediyordum, bilmiyordum başıma nelerin geleceğini. Hayatım değişti, fikirlerim değişti, her şeyi arkamızda bırakarak sıfırdan başladık. Sıfırdan başladığımız için sürekli aynı korkuyu yaşamaya devam ediyoruz. Belki tekrar bu düzen de bozular diye korku içinde yaşıyoruz. Hayatımda istikrarı sağlayamıyorum. Suriye'dekinden daha fazla sorumluluk almaya başladım burada. Geçim derdi kaygısına düştüm. Nasıl geçineceğiz, evin kirasını nasıl ödeyeceğiz derdimiz vardı. Suriye'deyken bir düzen kurmuştuk, burada bir istikrar kuramıyoruz. Evin dizaynıyla ilgilenirdim Suriye'de, eve daha çok özen gösterirdim. Yemek hazırlayacağım zaman sofrayı süslerdim ama burada hiç zamanım yok. Öyle şeylerle uğraşmaya vaktim yok.”

Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimden ev içinde artık hem anne hem baba olduğundan K2 şu şekilde bahsetmektedir:

“Bir kadın olarak burada mesuliyetim arttı çünkü Suriye'de maddi olarak daha rahattım. Maddi anlamda fazla sorumluluğum yoktu. Ama burada maddi olarak ikimizin de çalışması gerekiyor. Burada mesuliyetim, sorumluluğum çok fazla arttı. Eşim bütün gün işe gidiyor, ben burada iki rol oynuyorum hem anneyim hem babayım. Kendini geliştirebilmek, toplumda daha iyi iletişim kurabilmek için de Türkçe kursu alıyorum, STK'da gönüllülük yapıyorum. Bu anlamda da hayatım değişti. Suriye'ye göre biraz daha aktif bir hayata geçtim.”

Toplumsal cinsiyet rollerinin değiştiğinden, ev ii sorumluluklardaki cinsiyete ayrılmış işlerde ve iş gücü durumunda değişiklik olduğundan K1 şu şekilde bahsetmektedir:

“Burda artık boş zamanım yok. Çünkü Suriye’deyken bir kadın evden bir hafta çıkmak istemezse çıkmaz. Ama burda bir iş illa oluyor ve dışarı çıkıyorum. Çocukların ihtiyaçları mesela. Suriye’deyken bir elektrik faturası ödeneceği zaman biz hiç aklımızda tutmuyorduk. Erkekler dyordu. Burda erkeklerin iş saati fazla olduğu için kadınların halletmesi gerekiyor. Çocukların hastaneye gtreleceği zaman, elektrik faturası ödeneceği zaman, devlet kurumunda bir işlem çıktığında benim uğraşmam gerekiyor. Suriye’de böyle konularda çok rahatız. Bir de orda ğretmendim, işe gidip gelip, evimle ilgileniyordum. Burda hem işsizim hem ev ii sorumluluklarım arttı hem de dışarıdaki tüm işleri ben hallediyorum.”

Evdeki karar alma rolünün glendiğinden, ev dışı işleri artık kocasının değil kendisinin yaptığından, toplumsal statüsünde değişimlerin olduğundan K19 şu şekilde bahsetmektedir:

“STK’lardan aldığım kadın hakları eğitimleri bende çok şey değiştirdi ve bana çok katkısı oldu. Daha önce bu kadar değerli olduğumu, toplum içinde önemli bir yerimin olduğunu ya da bu kadar etkili olabileceğimi düşünmemiştim. Eğitimlerden sonra kadınlar gelip bana sorular soruyorlar herhangi bir sıkıntı yaşadıklarında. Toplumdaki yerim değişti bu sayede. Kocam kızımı evlendirmek istiyordu, ben STK eğitimleri sayesinde bilinlendiğim için bu erken evliliği durdurdum. Evdeki rolüm güçlendi. Böyle bir karar alınmasında etili oldum mesela. Kızımın YS’e başvurup, niversite okumasını da istiyorum. Kocam benim sadece çocuklar için abaladığıma ikna oldu, büyük oğlumun da okuması için çok çaba sarf etmiştim. Oğlum da benim yüzümü kara çıkarmadı. Üniversiteyi kazanınca, kocama bir kanıt gibi oldu. O yüzden bu konuda söz sahibi olmaya başladım, kocam da bunu kabul etmeye başladı yavaş yavaş. Türkçe bilgim çok iyi

olmayabilir ama eşimin muhtarlıkta bir işi olduğu zaman ya da çocuklarımın eğitimle ilgili bir resmi işi olduğu zaman, bütün işleri ben yapıyorum. Çünkü eşimin Türkçesi yok. Eskiden bu işleri kocam yapardı.”

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinin değiştiğinden bahseden K16 şu şekilde ifade etmektedir:

“Ben Suriye’de olsaydım boşanamazdım. En fazla bir iki sene annemin babamın yanında kalırdım, sonra bizi yine barıştırdılar. Burada boşanmaya cesaret edebildim.”

Daha özgür olduğunu, sosyal hayatının daha aktif olduğunu, maddi durumundaki ve eğitim durumundaki değişikliklerden K7 şu şekilde bahsetmektedir:

“Eğitim durumumda değişiklik oldu. Suriye’de tek derdim. Okumaktı. Buraya gelince geçim derdine düştük. Kira nasıl ödenecek, elektrik su, geçim. Hayat nasıl yürüyecek derdinden çalışmak zorunda kaldım. Suriye’de yaşım küçük olduğu için okuldan eve evden okula bir hayatım vardı. Son yıl sadece üniversite birinci sınıfta biraz daha gezmeye başlamıştım ama yine de çok değil. Çünkü dayılarım benim izin vermezdi. Ancak yengemlerle gezebilirdim. Çok fazla gidip kafeye oturamazdım. Kadın olarak özgür değildim. Çünkü tanıdık kimse yoktu. Sadece yengelerim vardı. Onlarda ev, iş, çocuklar derken zamanları yoktu. Üniversiteden arkadaşlarla takılıyorduk ama çok az bir süre. Lise dönemimde evden okula okuldan eve. Buraya geldikten sonra tamamen değişti sosyal hayatım. İnsanlarla konuşurken ben hemen samimi olamam normalde. Hep bir sınır vardır. Sosyal ilişkilerim de bu anlamda değişti. İlk zamanlar Türkiye’de çalıştığım dernekteki iş arkadaşlarımla arkadaşlık ilişkisi kuruyordum. Şimdi çalıştığım yerde iş arkadaşlarım, dostlarım. Bu ilişki biçimlerim değişti. Türkçe dil bilgim gelişti ve değişti. Burda hayatımda çok şey değişti ve kendimi çok fazla geliştirdim.”

Bir kadın olarak göç sonrası daha özgür olduğunu, çalışmaya başlamasıyla toplumsal statüsünde de değişim olduğunu belirten K12 şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben burada özgürdüm. Hiç kimse bana karışamaz artık. Ne erkek kardeşlerimin ne kocamın erkek kardeşinin bana karışmasına izni vermiyorum artık. Beni eskiden bir kadın yani anne olarak görüyorlardı beni. Benim yanlış yapmayacağımı, sadece çocuklarıma bakacağımı, çalışacağımı inanıyorlardı. Ama birkaç yıldan sonra çalışmaya başladım sonra da bir kurs müdürü oldum, çocuklarım okula gidiyor. Hiç kimseye muhtaç olmadım. Çalıştığımı, çocuklarıma baktığımı insanlar ve ailem ve kocamın kardeşleri gördükten sonra onların gözünde daha saygın oldum. Bazı kadınlar eşi öldükten sonra çocuklara bakamıyorlar. Çocuklar sorun yaşıyor, okula gitmiyor. Ama bunlar olduktan sonra kaynana ya da kocanın erkek kardeşi karışmak zorunda bırakıyor. Bir anne olarak güçlü olduğunda ve çocukları tuttuğunda, okula gönderdiğinde, kimseye muhtaç olmadığına kimseye karışma fırsatı bırakmazsın.”

Hem erkeğim hem kadınıam artık diyerek toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimden bahseden K9 şu şekilde ifade etmiştir kendisini:

“Suriye’deyken hiçbir bilgim ya da becerim yoktu. Mesela pazara gitme ya da çocukların ihtiyaçlarına yönelik bilgim yoktu. Ama Türkiye’ye geldikten sonra hem babayım hem anneyim hem evin içine bakıyorum hem dışarıdaki işlere bakmak zorunda kaldım. Suriye’deyken sadece evde çalışıyordum. Burada dışarıda da çalışmak zorundayım. Ve var olan işler hiç bana göre değil. Mesela evlere temizliğe gidilebilir ama ben bunu yapmak istemiyorum. Çaycı olarak çalışma imkânım var. Onu da istemiyorum. Çocuklarla ilgili çalışmak isterim. Bir de güvendiğim erkeklerle, ahlaklı erkeklerle çalışmak istiyorum. Suriye’de ben sadece çocuklarla ilgileniyordum. Şimdi ise sadece geçim derdine düştüm. Nasıl evi geçindireceğim, nasıl kirayı ödeyeceğim diye bakıyorum. Çocuklarımla ilgilenemiyorum.”

K4 göç sonrasında, eşine bağımlı olma halinin değiştiğinden, her şeyi eşinden istemediğinden ve sorumluluk alabildiğinden bahsetmiştir:

“Suriye’deyken her şeyi kendi kocamdan istiyordum. Burada artık eşime yardımcı olabiliyordum. Kendim yapabiliyorum. Eşimden istemiyorum her şeyi. Daha güçlü, daha bilinçli oldum. Daha yardım eden bir role büründüm.”

Annelik rolünü aksattığını, çalıştığı içi çocuklarına vakit ayıramadığını söyleyen K15 bu durumu şöyle aktarmıştır:

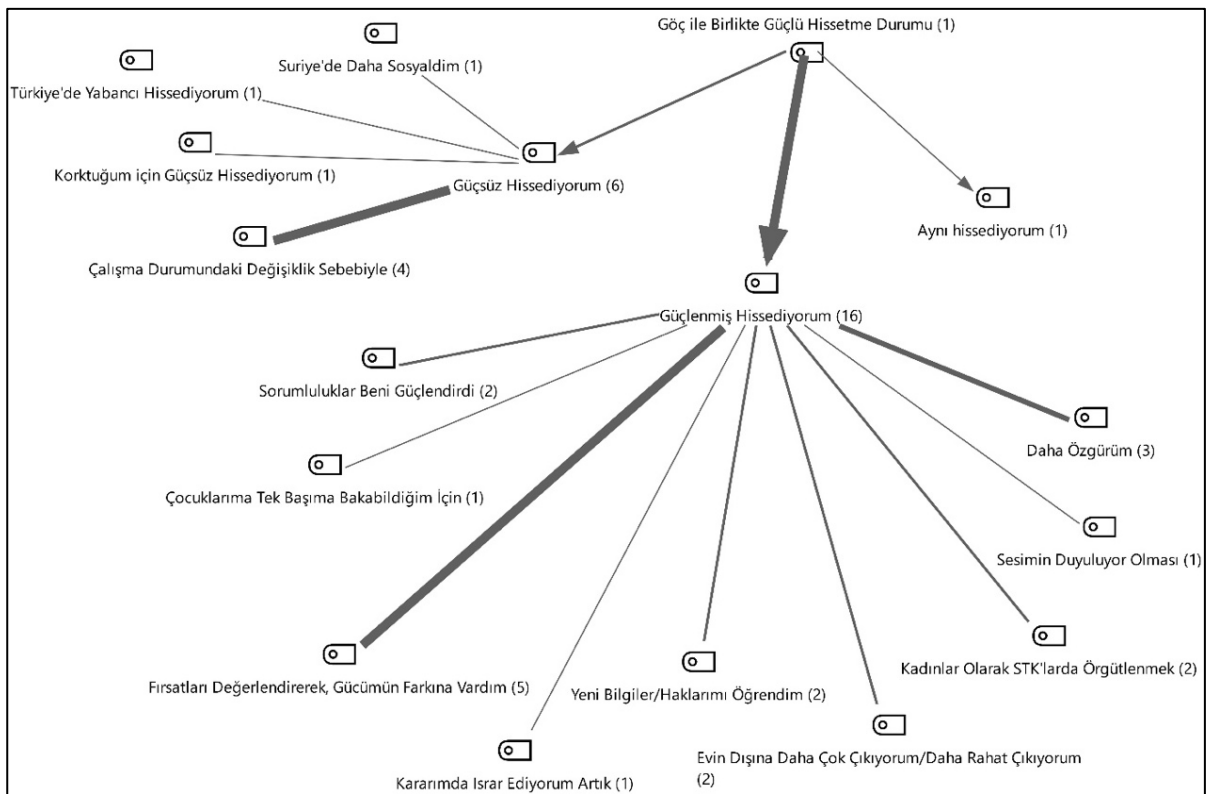
“Çocuklarımı çok çalıştığım için fazla görmüyorum çok üzülüyorum. Annelik rolümü aksattım, anneliği unuttum. Onları görmüyorum. Bazen çok ağlıyorum. Bu her zaman sıkıntılı benim için. Çocuklar anneye her zaman ihtiyaç duyuyor. Ne kadar başarılı iş kadını olsam da ben anneyim. Kadının en önemli şeyi annelik. Yüreğime ağır geliyor. Ağlıyorum buna.”

Aile içindeki rollerde değişimlerin olduğunu K17 şu şekilde dile getirmiştir:

“Çok şey değişti göçten sonra. Özellikle STK’larda gönüllülük yaptığımdan, eğitim aldığımdan bu yana ben çok değiştim. Topluma daha fazla girmeye başladım, özellikle bu gönüllülük faaliyetleri dolayısıyla. İki kişi Suriyeli kadınlar hakkında olumsuz konuştuğu zaman artık onları susturuyorum. Niye böyle söylüyorsunuz diye onlara karşı çıkıyorum. Yani artık sesimi çıkarabiliyorum. Önceden susardım. Göçten önce eşime bir şey söylemeye, kendi fikrimi ifade etmeye korkardım. Artık anlatıyorum, kendi fikrimi rahatlıkla söylüyorum. Söz söyleyebilirim, onu ikna etmeye çabalıyorum en azından artık.”

Aile içindeki rollerin değişime uğradığını vurgulayan K5 göç öncesinde mühendis olarak çalıştığını ve ailenin büyüğü olarak, her ihtiyacı karşıladığını fakat göç sonrasında kardeşinin evinde yaşadığını ve daha bağımlı bir hayat sürdüğünü dile getirmiştir:

“Hayatımız yüzde yüz değişti, her şey değişti. Suriye’deyken ailenin büyüğü bendim. Aileye parasal olarak ben destek oluyordum. Her şeyi ben yapıyordum. Ama şimdi onların yanında yaşıyorum. Suriye’de evim vardı, evim yok. Kardeşimin evinde oturuyorum. Bugün yaşıyoruz yarını bilmiyoruz, geleceğimiz belirsiz.”

Şekil 46: Göçle Birlikte Güçlü Hissetme Durumu

Katılımcılara göç ile birlikte güçlü hissetme durumlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Güçlenmiş hissediyorum diyen 16 kadın varken, güçsüz hissediyorum diyen 6 kadın ve aynı hissediyorum diyen 1 kadın bulunmaktadır. Katılımcıların bir kısmı bazı alanlarda güçlü hissettiğini ifade ederken bazı alanlarda da güçsüz hissettiklerini dile getirdikleri için iki tema altında da yer almışlardır. Güçlenmiş hissediyorum diyen 16 katılımcıdan 5'i fırsatları değerlendirerek, gücünün farkına

vardığını, 3'ü daha özgür olduğu için güçlü hissettiğini, 2'si kadınlar olarak STK'larda örgütlenmenin, 2'si sorumlulukların çoğalmasının, 2'si yeni bilgiler edinmek veya haklarını öğrenmenin, 2'si evin dışına daha çok çıktığı veya daha rahat çıktığı için 1'i kararında ısrar edebildiği ve 1'i sesinin duyulabildiğini düşündüğü için güçlenmiş hissettiğini ifade etmektedir. Güçüz hissettiğini ifade eden 6 katılımcıdan 4'ü çalışma durumundaki değişiklik sebebiyle, 1'i korktuğu için, 1'i Türkiye'de yabancı hissettiği için ve 1'i Suriye'de daha sosyal olduğu için daha güçsüz hissettiğini dile getirmiştir. Göç sonrası toplumsal cinsiyet rollerinin değişimiyle bağlantılı olarak daha özgür olma, eril baskıdan kurtulma, sorumluluklarda ve karar almada rol artışı ile birlikte güçlenmiş hissettiğini belirten katılımcılar olduğu görülmektedir. Göç sonrası STK'lara katılma, eğitim alma, sosyalleşme, iş gibi fırsatlara erişimin yollarının açıldığını belirten katılımcılar haklarını öğrendikleri, bu sayede seslerinin daha çok duyulur olduğu ve evin dışına çıkabildikleri için daha özgür ve güçlenmiş hissetmektedirler.

Fırsatları değerlendirerek kendi gücünün farkına vardığını dile getiren K2 şu şekilde belirtmiştir:

“Ben kendimin farkında değildim. Bir kadın olduğumu ve bir kadın olarak güçlü olduğumu burada fark ettim. Suriye'de bir işten hoşlanmadığın zaman veya işte sıkıntı yaşadığın zaman evde çok rahat oturabilirsin. Ama buradaki şartlar ve koşullar seni çalışmaya zorluyor ve bu sebeple aslında biraz da olumlu anlamda etkiliyor kendini geliştirme anlamında veya katkıda bulunma anlamında.”

Güçlenmiş hissettiğini belirten K11 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Suriye'deyken sorumluluğun ne demek olduğunu bilmiyordum. Babam kıyafet, yiyecek her şeyi bir şekilde ayarlıyordu. Paranın nereden geldiğini bilmiyordum. Ailem ve dayılarım bana destek oluyordu. Göçten sonra ev geçindirme sorumluluğunu öğrendim. Göç ettiğimden bu yana o sorumluluk benim üstümde. O yüzden çok daha güçlü hissediyorum.”

Göç sonrası sorumluluklar ve zorlu yaşamla mücadelesinin kendisini güçlendirdiğini K10 şu şekilde ifade etmiştir:

“Şu an düşündüğümde Suriye’ye göre daha güçlü hissediyorum. Biz gördüğümüz şeylerden, savaştan ve bombalardan sonra daha güçlü olduk. Para yok ama biliyoruz ki biz bundan daha kötü şeyler yaşadık. Suriye’deyken güvenli bir yer bulma uğruna altı ev değiştirmiştik. Zorlu süreçlerdi.”

Daha özgür olduğunu ve fırsatları değerlendirerek gücünü fark ettiğini K12 şu şekilde dile getirmiştir:

“Mesela Suriye’de yıllarca yaşadım ama hep yasaklar altında yaşadım. Buraya geldikten sonra özgürlüğüm için yeni şeyler öğrenmek için bir fırsat buldum ve bu fırsat benim için başka bir dünya. Bu benim için güçlü olmak için bir sebebi.”

K17 STK faaliyetlerine katılarak, yeni bilgiler edindiğini ve daha çok evin dışına çıkma fırsatı bulduğunu ve bunun da kendisini güçlendirdiğini ifade etmektedir:

“Kendimi daha güçlü ve üretken görüyorum. Çünkü eğitimler veriyorum gönüllülük faaliyetleri kapsamında. Kendimde çok değişimler oldu. Haklarımı öğrendim. Bir sürü insana bu hakları anlatıyorum. O yüzden daha çok evin dışına çıkıyorum.”

K18 çocuklarına tek başına bakabildiği için güçlü hissettiğini ifade etmiştir:

“Daha önceki yaşamıma göre çok daha fazla çalışıp, çok fazla yoruluyorum. Omuzlarımda çocuklarımin yükü var. Ama o yükün altından kalkabildiğim için

kendimi çok daha güçlü hissediyorum. Kızım geldi bugün ananas istedi ve ben o ananası aldım. Onu almak, benim günlerdir çektiğim yorgunluğa değer.”

Kararlarında artık ısrar ettiğini söyleyen K8, bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

“Kararımda ısrar ediyorum artık. Eşimi Suriye’de şikayet bile edemiyordum. Kardeşlerim benimle konuşmazlarsa konuşmasınlar. Çünkü artık ben kendi kararımı alacağım, çünkü etkileri bana olacak.”

K5 STK’lar vasıtasıyla örgütlenmek ve kadınlar olarak biraraya gelmenin kendisini güçlendirdiğini öte yandan ise göç sonrası mesleki yeterliliğini kullanamadığı ve işsiz olduğu, artık ailesine bakan değil, bakıma muhtaç olduğu için güzsüz hissettiğini şöyle ifade etmektedir:

“Örgütlenen ve biraraya gelen kadınlarla birlikte kendimi güçlü hissediyorum. Suriye’de dernekler gibi oluşumlar yok, bir araya gelemiyorduk. Bir sıkıntıda olduğumda Reyhanlı Kadın Komitesi’nden arkadaşlarımı arıyorum hemen. Ama Suriye’de daha fazla güçlüydüm. Mühendis olarak çalışıyordum. Burada çalışmıyorum. Burada kendi mesleğimi yapabileceğim bir alan yok.”

K21 de benzer şekilde Türkiye’de olmanın kendisini işsiz kılması ve sosyal hayattan mahrum bırakması açısından güçsüz hissettirdiğini öte yandan STK’lara aktif katılmanın kendini güçlü hissetme duygusunu yerine getirdiğini dile getirmiştir:

“Suriye’deyken daha güçlü hissediyordum. Çünkü orada çalışıyordum. İş yerimle evimin arası hemen hemen yarım saat mesafedeydi. Her gün kadın olarak tek başıma gidip geliyordum. Orda iş arkadaşlarım da vardı. Daha sosyaldim. Buraya ilk geldiğimde ise alanım çok kısıtlıydı. Etrafımda eski yaşamıma göre çok az insan vardı. İlk üç sene çok güçsüz hissediyordum ama sonra STK faaliyetlerine katılmaya başladığımda Suriye’deki gibi güçlü hissetmeye başladım. Mesela şu

an Antep'te bir atölye olacak. Oraya gideceğim. Artık toplum ve kültürel olarak nasıl davranılacağını biliyorum yani artık Türkiye'yi biliyorum. O yüzden rahatlıkla gezebilirim. Daha tecrübeli biri oldum.”

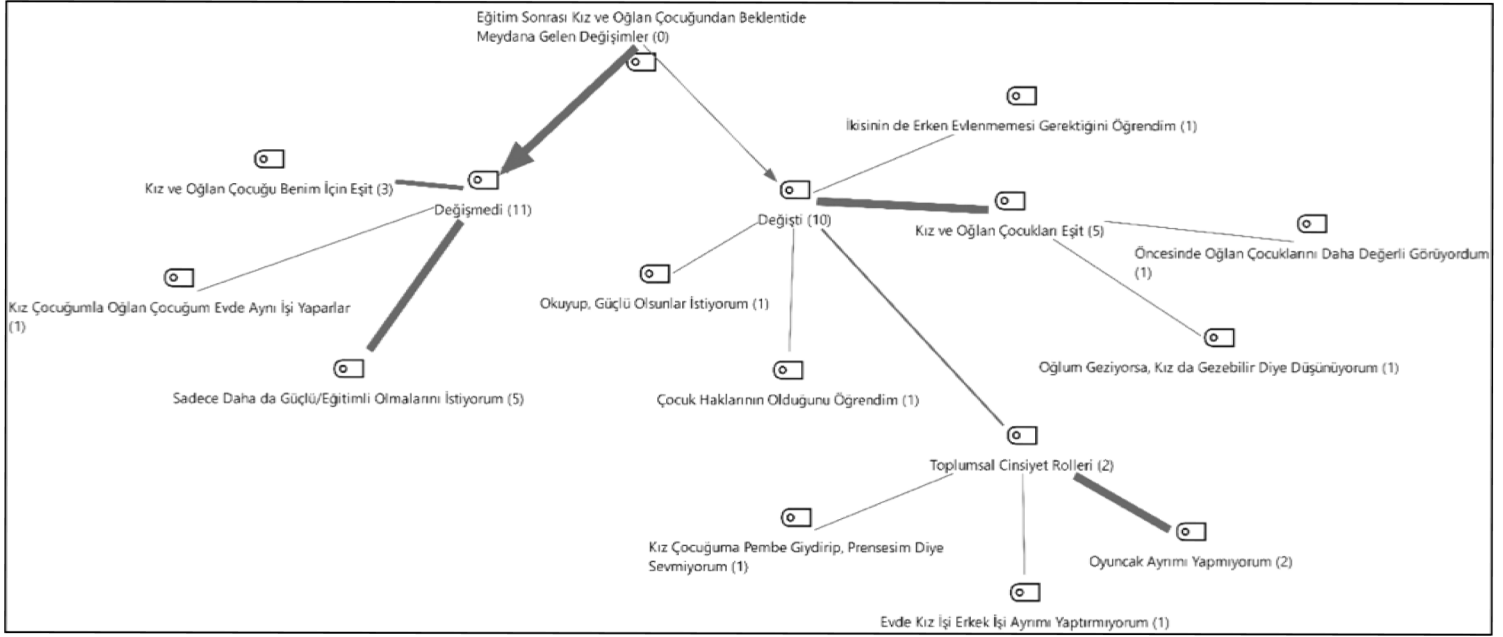
Türkiye’de yabancı hissettiği için kendini daha güçsüz hissettiğini K14 şu şekilde dile getirmiştir:

“Daha güçsüz hissediyorum, daha zayıf görüyorum kendimi. Burada kendimi yabancı hissediyorum. Burada bize tepki göstermesinler diye haklarıma bile ulaşmaktan geriye duruyorum. Hakkım bir ise yarısını alıyorum ki Türkler bana bir şey demesin diye. Suriye’de yalnız tek başıma bir yere gidebilirim. Burada akşamları tek başıma dışarı çıkamıyorum. Çünkü kimseyi tanımıyorum. Yan komşu Suriyeli bile olsa Suriye’nin başka ilinden, onu tanımıyorum. Suriye’de ben kapım bacam açık uyuyordum. Orda herkes tanıdıktı.”

Korktuğu için güçsüz hissettiğini K9 şu şekilde dile getirmiştir:

“Bana benim çok güçlü bir kadın olduğumu söylüyor herkes ama ben kendimin içten içe çok güçsüz olduğunu biliyorum. Korktuğum için güçsüz hissediyorum.”

Sonuç olarak, göç sonrası süreçte evde karar vericinin daha çok kadınlar olduğu, bunun ise kadının boşanmasında, erkeğin çalışmak için ülke dışında olmasında ve kadının göç sonrasında ev içi sorumluluklarının artmasında etkili olduğu görülmektedir. Göç sonrasında toplumsal cinsiyet rollerinde ve aile içindeki rollerde değişimler olduğu, kadınların Suriye’de erkek iş olarak tanımlanan işleri göç sonrasında yapmaya başladıkları sonucuna varılmıştır. Katılımcılar tarafında göç sonrasında fırsatlara erişim, STK’larda aktif olma ve evin dışına çıkabilme olanaklarına ulaştıkları için kadın olarak güçlü hissetmeye başladıkları ifade edilmiştir. Güçsüz hissettiğini belirten katılımcıların ise meslek sahibi olanlar ve göç sonrasında kendi mesleğini yapamayıp, işsiz kalanlar ile taciz tecavüz gibi deneyimlerinden ötürü korktukları görülmektedir.

Şekil 47: Eğitim Sonrası Kız ve Oğlan Çocuğundan Beklentide Meydana Gelen Değişimler

Katılımcılara alınan eğitim sonrasında kız ve oğlan çocuğundan beklentide bir değişim olup olmadığı, olduysa nasıl bir değişim olduğu sorulmuştur. Beklentide değişimin olmadığını ifade eden 11 katılımcı varken, değiştiğini belirten 10 katılımcı bulunmaktadır. Eğitimlerden sonra fikrinin değiştiğini söyleyen 10 katılımcıdan 5'i kız ve oğlan çocuklarını artık eşit gördüğünü, 2'si toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin fikirlerinin değiştiğini, 1'i çocuk haklarını öğrendiğini, 1'i ikisinin de erken evlenmemesi gerektiğini öğrendiğini, 1'i ise okuyup güçlü olmalarını istediğini dile getirmiştir. Değişmedi diyen 11 katılımcıdan 5'i sadece daha güçlü veya eğitilmiş olmalarını istediğini, 3'ü kız ve oğlan çocuğunun kendileri için eşit olduğunu, 1'i kız çocuğuyla oğlan çocuğunun evde aynı işi yaptıklarını dile getirmiştir.

Kız ve oğlan çocuğunun eşit olduğunu belirten 5 katılımcıdan 1'i oğlum geziyorsa, kızım da gezebilir diye düşündüğünü, 1'i ise öncesinde oğlan çocuklarını daha değerli gördüğünü dile getirmiştir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin fikirlerinde değişiklik olduğunu belirten 2 katılımcıdan 2'si oyuncak ayrımı yapmadıklarını, 1'i evde kız işi

erkek işi ayrımı yaptırmadığını, 1'i kız çocuğuna pembe giydirip, prenses diye sevmediğini belirtmiştir.

Kız ve oğlan çocuğunun eşit olduğunu K13 şu şekilde belirtmiştir: “Kız ile oğlan çocuğu benim için eşit. Erkek gidiyorsa geziyorsa, kız da gitmeli gezmeli diye düşünüyorum artık.”

Oğlan çocuklarını daha değerli olma halinin değiştiğini K10 şu şekilde ifade etmiştir: “Bu eğitime gitmeden önce kadın olarak erkekleri kızıdan daha fazla değerli görüyordum. Suriye'deki gibi. Şimdi kıza da erkeğe de eşit bakıyorum.”

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin fikirlerinin değiştiğini K17 şu şekilde belirtmiştir:

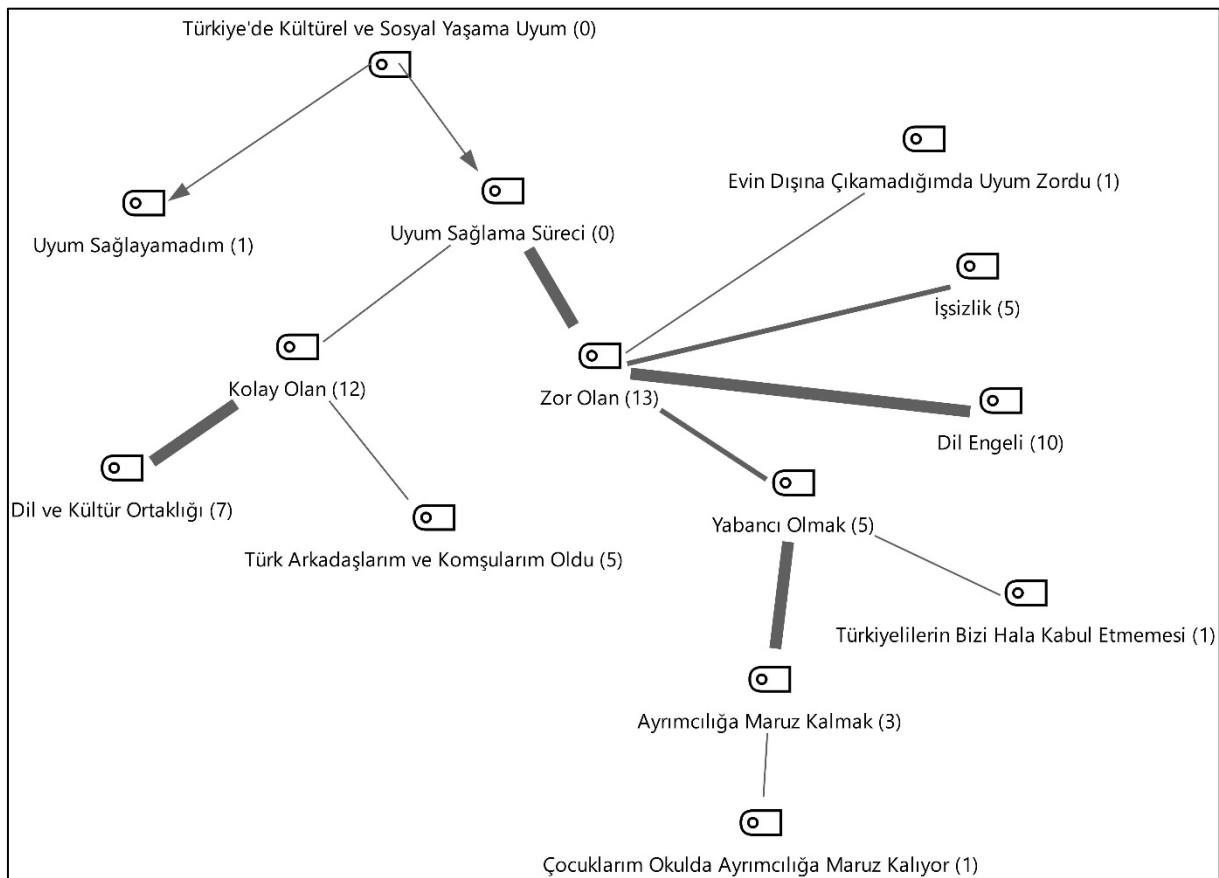
“Daha önceye göre çok fark var düşüncelerimde. Benim hiç kızım yok ama oğlanlarımla evde iş bölümü yapıyoruz. Sofrayı birlikte kuruyoruz birlikte kaldırıyoruz. Oğlanlar yapmaz diye bir şey yok. En küçük oğlum beş yaşında bebeklerle oynamayı çok seviyor, ben de kendine bebek alıyorum, oynuyor onlarla. Eskiden oğluma bebeklerle oynayamazsın çok ayıp falan diyordum ama şimdi hiç öyle bir şey demiyorum.”

K7 de benzer şekilde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin fikirlerinin değiştiğini belirtmiştir:

“Evet oldu. Erkek çocukları aslanım diye sevilir. Mavi renk giydirilir, pembe sadece kızlara giydirilir. Bu eğitimlere katıldıktan sonra öyle bir şeyin olmadığını anladım. Kızıma bazen ‘aslan kızım’ diyorum ben mesela. Sürekli kıza yönelik ‘pamuk şekerim, prensesim’ diye sesleniyorlar. Sadece pembe giyer gibi düşünüyorlar, arabayla oynamaz ya da. Hayır, öyle bir şey yok. O fikir bendeyok, çok şey değişti. Ben kızıma kamyon da aldım, araba da aldım, bebeği de var. Öyle bir ayrım yok bende.”

K19 iki cinsiyet için de erken evliliğin yanlış olduğunu ve çocuk hakları olduğunu öğrendiğini belirtmiştir: “Oğlan çocuğumun ve kız çocuğumun da erken evlenmemesi gerektiğini öğrendim. Ve en önemlisi çocukların da çocuk haklarına sahip olduğunu öğrendim.”

4.5. Suriyeli Kadınların Türkiye’ye Entegrasyon Süreçleri

Şekil 48: Türkiye’de Kültürel ve Sosyal Yaşama Entegrasyon

Katılımcılara Türkiye’de kültürel ve sosyal yaşama entegre olup olmadıkları, bunun hangi konularda kolay hangi konularda zor olduğu sorulmuştur. Entegrasyon sürecinde zorluk yaşadığı alanları belirten 13 katılımcı varken, 12 katılımcı kolay olan yanları belirtmiştir. Bir katılımcı ise entegre olamadığını belirtmiştir. Entegrasyonda zorluk yaşadığı alanlardan bahseden 13 katılımcıdan 10’u dil konusunda zorlandıklarını, 5’i

yabancı olmanın verdiği zorluğu, 5'i işsizlik sebebiyle yaşadığı zorluğu ve 1'i ev dışına çıkamadığı zamanlarda kendisi için entegrasyonun zor olduğunu ifade etmiştir. Entegrasyonu kolaylaştıran yönleri belirten 12 katılımcıdan 7'si dil ve kültür ortaklığı, 5'i Türkiyeli arkadaş ve komşularının olmasından bahsetmiştir. Yabancı olmanın entegrasyonu zorlaştıran etken olduğunu belirten 5 katılımcıdan 3'ü ayrımcılığa maruz kaldığını ve 1'i Türkiyelilerin Suriyelileri hala kabul etmediğini olarak belirtmiştir. Ayrımcılığa maruz kaldığını belirten 3 katılımcıdan 1'i ise çocuklarının okulda ayrımcılığa maruz kaldığından bahsetmiştir.

Dil sebebiyle ve hala Türkiyelilerin Suriyelileri kabul etmemesi sebebiyle entegrasyonda zorlandığını K2 şu şekilde ifade etmektedir:

“Benim için uyum sağlamak hala sıkıntılı ama sağladım. Dil konusunda zorlanıyorum. Türkiyelilerle az iletişime geçebiliyorum, belki dil konusunda belki biz Suriyeliyiz diye bizimle iletişime geçmiyor olabilirler. Hala Türkler bizi kabul etmiyorlar. Okullarda çocuklara ‘neden buraya geldiniz?’ diyorlar, kabul etmiyorlar. Ama benim çok Türkiyeli arkadaşlarım var. Bugün altı Türkiyeli arkadaşım gelmişti evime, ben onlara Suriyeli yemekleri yaptım. İkram ettim (*Fotoğraflarını gösterdi sonra*). Onlar Arapça öğreniyorlar ben de Türkçe öğreniyorum. O yüzden çat pat bir şekilde anlaşabildik.”

Dil engelinin entegrasyonu zorlaştırdığını K12 şu şekilde ifade etmiştir:

“Ben uyum sağladım. Benim için bir zorluk yoktu ama hala zor bir şey var. O da dil. Benim bir komşum var, Arapça bilmiyor. Türkçe konuşmak zorundayız ama konuşamıyorum. Suriyeli kadınlara karşı bir önyargı var. Ben onun beni tanımasını ve Suriyeli kadını tanımasını isterdim (...)”

Dil konusunda zorlandığını ve çocuklarının ayrımcılığa maruz kaldığını K1 şu şekilde belirtmiştir:

“Sadece dil. Dil konusunda zorluk gördüm. Ayrımcılık ben görmedim ama kızım gördü. Kızımı okul otobüsünde oturtmuyorlar. Suriyeli olduğu için biraz ayrımcılık yapıyorlar. Kızımın Türkçesi iyi oturtmadıkları için sizi şikayet edicem diyor bu benim hakkım neden oturtmuyorsunuz diyor ondan sonra oturtuyorlar artık.”

Dil ve işsizliğin zor olduğunu K4 şu şekilde belirtmiştir: “Alıştım ama tamamen alışabilmek için dili çok iyi öğrenebilmem ve iş hayatına giriş yapabilmem lazım.”

Dil ve evin dışına çıkamamanın entegrasyonu zorlaştığını, Türkiyeli komşularının olmasının ise uyumu kolaylaştırdığını K17 şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkçe’yi öğreniyorum yavaş yavaş. Türk komşularım var. O yüzden uyum sağladım. Hem de çok mutluyum, eskisinden çok daha iyiyim. Eskiden sessiz kalıyordum, fikrimi söyleyemedim, kararlarımı dile getiremiyordum ve evin içinde kalıyordum. Şimdi ise tam tersi oldu her şey. O yüzden çok mutluyum.”

K15 entegre olmada kolaylık sağlayan etkenin kültür ortaklığı olduğundan şu şekilde bahsetmektedir:

“Kültür aynı. Onların gözünde sevgi ve merhamet gördük. Komşular bana hemen destek oldu. Halı yoksa hemen getirdiler. İnsanca davrandılar. Onları sevdim Türkçe’yi hemen öğrendim. Türkiye’ye alıştım. Zorluk yaşamadım. Gelenek görenekleri öğrendiyse insan oraya uyum sağlamada sıkıntı yaşamaz. Parktayken çekirdek çitleyip, yere atıyordum birkaç kişi beni uyardı. Bir daha bunu yapmamam lazım. Öğrendim.”

Türkiye toplumuna entegre olamadığını ifade eden K21 şu şekilde belirtmiştir:

“Çok uyum sağlayamadım. Dili öğrenmem lazım. Ailem dil konusunda beni çok teşvik etmeye çalıştı ama ben tembellik yaptım. Türk kadınlardan ayrımcılık görüyoruz. Bizim hakkımızda muhakkak kötü sözler söylüyorlar. Ya da kötü bir bakışla bakıyorlar. Türk ve Suriyelilerin bir araya geldiği etkinlikler faydalı olmuyor. Türkçe bizim hakkımızda kötü şeyler söylüyorlar. Resmî kurumlarda memurlar tarafından çok kötü davranış görüyoruz.”

4.6. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİN EĞİTİM, EKONOMİK DURUM VE UZUN SÜRELİ YAŞANAN YER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Katılımcıların eğitim durumları, ekonomik durumları ve uzun süreli yaşadıkları bölge önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. 21 katılımcıdan 10’u uzun süreli yaşamını Suriye’de kentte geçirmişken 11 katılımcı ise kırdı geçirmiştir. Katılımcılardan 10’u alt, 6’sı orta-orta, 3’ü orta-alt, 1’i orta ve 1’i orta üst ekonomik duruma sahiptir. Ekonomik durumları orta-üst, orta-orta, orta, orta-alt ve alt olarak kategorize edilmiştir. Alt ekonomik grup mensup katılımcılardan 8’inin uzun süreli yaşamını geçirdiği yer kentken, 2’sinin kırsaldır. Orta-orta ekonomi gruba mensup olan 6 katılımcıdan 5’i uzun süreli yaşamını kentte, 1’i ise kırsal bölgede geçirmiştir. Orta-alt ekonomi gruba mensup olan katılımcıların 2’si ise kırsalda, 1’i kentte yaşamını devam ettirmiştir. Orta ekonomik gruba mensup olan 1 ve orta üst ekonomi gruba mensup olan 1 katılımcı ise uzun süreli yaşamını kentte geçirmiştir. Ekonomik durumları için gelir durumları, yaşadıkları bölge, eş ya da ailede çalışan durumu dikkate alınmıştır. Eğitimli olan ve orta-üst, orta ile orta-orta sınıfa mensup olan katılımcıların STK faaliyetlerine daha düzenli katıldıkları, örgütlülük halini daha çok destekleri ve kendi topluluklarında daha lider konuma sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanında toplumsal cinsiyet eşitliğine dair düşüncelerinin değişiminde daha düşük bir gelişme görüldüğü görülmektedir. Ekonomik durumu orta-orta ve orta-üst olan katılımcıların 5’i evli ve 2’si hiç evlenmemiştir. Diğer katılımcılara oranla daha özgür bir hayatları olmuş ve aile içi şiddete maruz kalmamışlardır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Suriye'den Türkiye'ye göç hala kriz şeklinde anılan ve beraberinde birçok sorunu da getiren bir konudur. Bu çalışmada STK'lara katılan Suriyeli kadınların göç sonrasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik düşüncelerinde bir değişim olup olmadığı kadınların deneyimleri ve anlam dünyaları üzerinden ele alınmıştır. Bir başka ifadeyle çalışma kapsamında, göç ve özellikle de zorunlu göç kapsamında ülkesini terk eden kadınların yeni bir ülkeye göç etme ve yeni yaşam kurmada erkeklere göre daha dezavantajlı oldukları düşüncesi ile kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve entegrasyon konularında faaliyetler yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarının, kadın hakları bağlamında yaptıkları bu projelerin amaçladıkları şekilde kadınları güçlendirip/güçlendirmediği, kadınların anlam dünyalarında ve yaşamlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir değişim yaratıp yaratmadığı ve eğer yarattı ise bunun STK'ların iddia ettiği gibi olumlu ve kadını güçlendirme yönünde bir etki mi olduğu yoksa kadınların yaşamlarında olumsuz bir durumu mu beraberinde getirdiği kadınların deneyimleri üzerinden ele alınmıştır. Araştırma kapsamında Suriye'den Türkiye'ye göç etmiş ve il nüfusuna göre Suriyeli nüfusun yaşadığı en yoğun ikinci il olan Hatay'da ikamet eden, yaşları 25-50 aralığında olan, farklı STK'lara aktif katılım göstermiş ve kadın hakları konusunda eğitimler almış ve/veya eğitmen olarak da kendi topluluklarındaki kadınlara bu eğitimleri yaygınlaştırmış 21 Suriyeli kadınla görüşme yapılmıştır.

Literatürde, göç sürecinin kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyet davranışlarında değişime sebep olabileceği ve kadınların daha da güçlenebileceğine dair araştırmalar bulunmaktadır. Nitekim Helen ve diğerlerinin (2017) dediği gibi göçmenlerin güçlendirilmiş katılımcılar olarak kabul edilmesi ne tür haklara sahip olduklarını algılayışları ve katılımlarının nasıl gerçekleşeceği üzerinde etkili olan sosyo-ekonomik ve kültürel alışkanlıkları anlamayı gerektirmektedir. Bu bağlamda çalışmada kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamındaki düşünce ve yaşamları göç öncesi Suriye'deki yaşamları ve Suriye'deki ataerkil yapı, göç süreci ve göç sonrası Türkiye'de yeni yaşam olmak üzere üç boyutun birlikte ele alınması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda elde edilen sonuçlar da göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası yeni yaşam olmak üzere burada tartışılmıştır.

Göç Öncesi Suriye’de Yaşam ve Toplumsal Cinsiyete İlişkin Uygulamalar/Deneyimler

Katılımcılara Suriye’de sahip oldukları medeni haklar ve kadın haklarına ilişkin sorular sorulmuş ve kadınların bir kısmı eğitim hakkı, çalışma hakkı, araba kullanma hakkı, evlenme, boşanma, miras, mehir hakkı, seyahat etme hakkı gibi sahip olunan hakları sıralarken, en çok dile getirilen yanıtlardan biri bu haklara erişimin bölgeden bölgeye değişiyor olduğudur. Nitekim Maziak ve Asfar (2003’den akt. Abu-Assab, 2017: 18) da Suriye'deki kırsal ve dezavantajlı bölgelerden gelenler ile kentsel ve seçilmiş bölgelerden gelen kadınlar arasında hakların bilinmesi ve kullanılabilmesi açısından farklılık olduğunu belirtmekte ve bu açıdan elde edilen sonuçlar literatürle benzerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı Suriye’de var olduğu duyulan bir hukuk sisteminden ve haklardan bahsetmekte fakat bunun pratikte uygulanmadığını söylemektedirler. Kadının haklarına erişiminin erkekler tarafından engellendiği, toplum tarafından kontrol edildiği ya da haklara erişimin bölgeden bölgeye değiştiği, buna ek olarak kadınların da kendi haklarından haberdar olmadığı en çok dile getirilen yanıtlardandır. Kadının hakkını yasal yollarla arasa dahi sonuç alamayacağı da ifade edilmektedir. Özellikle boşanma konusunda, bu hakkın kadınlara tanınmış olmasına karşılık, kadınların boşanmayı çocuklarını kaybetme, toplumdaki dışlanma ve etiketlenme korkusuyla dile getiremedikleri, dolayısıyla bu hakka erişemedikleri ifade edilmektedir. Kadın mahkemeye başvurup dava açsa dahi mahkemenin kadını yıldırma ve maddi olarak haklarından vazgeçirmek için özellikle çok uzun sürdüğü, ortak dile getirilen bir durumdur ve bunu kendi hayatlarında deneyimleyenler vardır. Eğer bu hakka erişim bir kadın açısından mümkünse bile boşanmak için güçlü gerekçelerinin olması gerektiği ve herkesin o erkeğin kötü bir erkek olduğu konusunda hemfikir olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Suriye’de köyde yaşayan kadınların haklara erişimlerinin ya hiç mümkün olmadığı ya da çok az mümkün olduğu, şehirde yaşayan ya da eğitilmiş kadınların ise bu haklara erişimlerinin diğerlerine oranla daha kolay ve yüksek olduğu, her hakkın sayılmasının ardından verilen cevaptır. Suriye’de kadın haklarının olmadığını söyleyen kadınlar ise

toplumsal cinsiyet rollerinin altını çizerek, kadınların ev içinde olduğunu söylemektedirler.

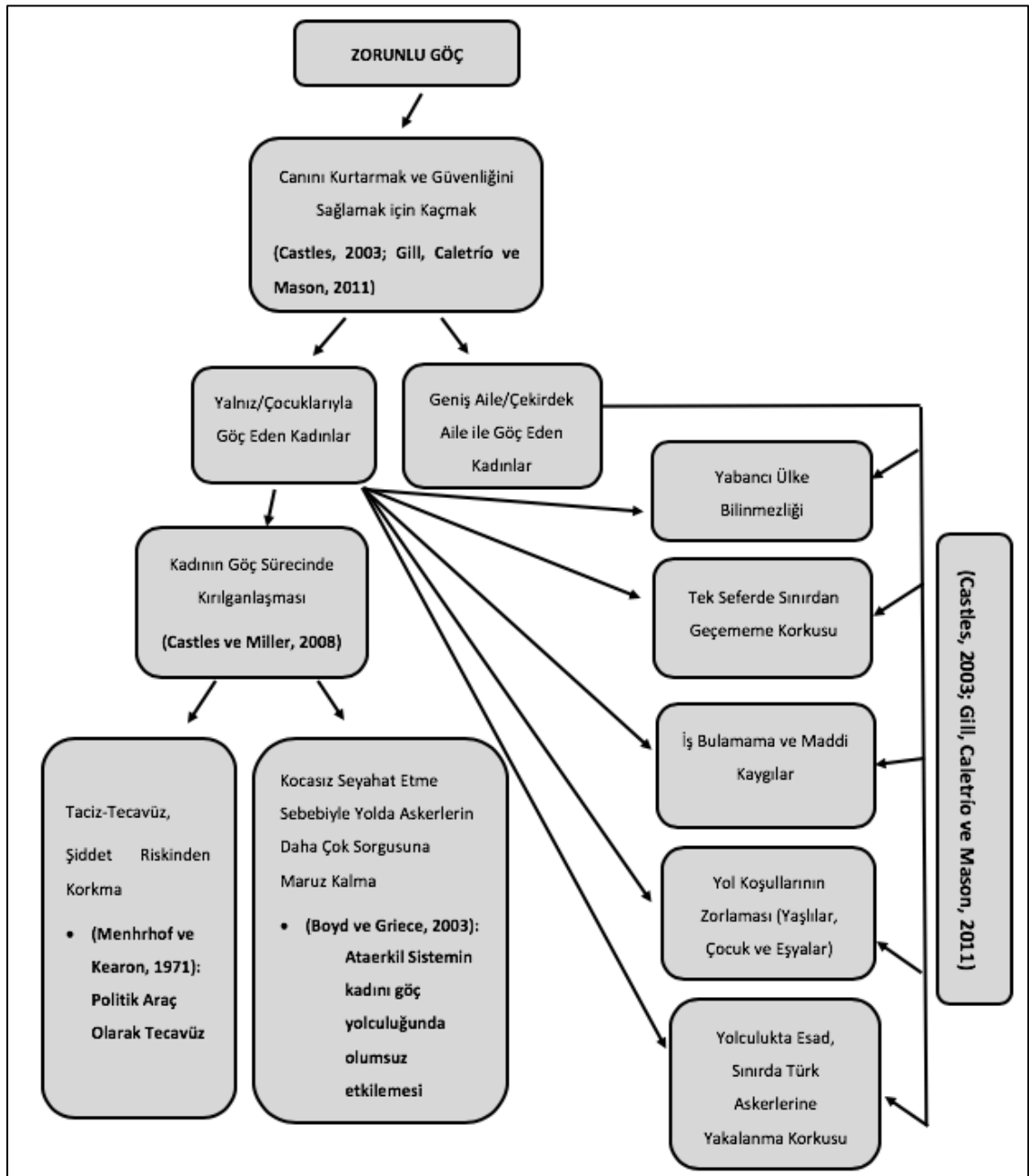
Suriye’de erkeğin birden çok evlilik gerçekleştirebilme durumunu katılımcıların çoğunluğu hiç sevmeyişi ve kabul etmediklerini söylemenin yanında ancak bazı koşullar dahilinde birden çok evliliğin mümkün olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu koşulların hepsi, kadına biçilen toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmaması durumunda, yani ev içinde yapması gerektiği düşünülen çocuğa bakma, evi temizleme, erkeğe hizmet etme, yemek pişirme gibi görevlerini yerine getirmemesi ya da çocuğunun olmaması durumuna ilişkin koşullardır. Savaş durumunda da kadınların mağdur olmaması için erkeğin birden fazla evliliğinin kabul edilebilir olduğunu dile getiren katılımcılar bulunurken, kadın olarak kesinlikle ikinci evliliği onaylamadığını ama dini bir kural olarak kabul ettiğini belirten kadınlar da mevcuttur. Bu kabulde dini inancın en büyük etken olduğu görülmektedir. Bu kadınlarda İslam dininde, erkeğe dört kadınla evlenmenin tanınan bir hak olduğu ve yaratıcının bu kuralı koymasında bir bildiği olduğu düşüncesinin ağır bastığı görülmektedir. Dini uygulamalarda doğrudan bu şekilde geçmese de gerek içinde yaşanan ataerkil yapının din yorumu, gerekse kadınları içinde yetiştikleri aile ile birlikte düşünüldüğünde bu algının kadın olarak eşlerinin çok eşli olmasına bir toplumsal kabul ortamı yarattığı görülmüştür. Radikal feministlerden olan Millett’in kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu hizmet etme rolünü kabul etmeye şartlandıran erkek egemenliğinin ideolojisi olarak tanımladığı ataerkil ideolojinin varlığını ve bu ideolojinin gücünü bu araştırmanın sonucunda da görmek mümkündür. Millett’in (akt. Donovan, 1997: 273) bahsettiği gibi bu ideoloji o kadar güçlü ki erkekler birçok kadının görünür rızasını sağlamlaştırmıştır. Ataerkil toplumdaki dinin çok eşliliğin koşullara bağlanmış olma durumunun sanki her durumda geçerliymiş gibi yanlış yorumlanması gibi durumların kadınların erkekler için ikincil olduklarını meşrulaştırıp pekiştirdiği görülmektedir. Katılımcıların erken evlilik ile ilgili düşünceleri genel olarak olumsuzdur. Bütün katılımcılar kız çocuklarının eğitimleri bitince, hayatı yaşayıp görünce, olgunlaşınca ve en az 18 yaşından sonra evlenmesi gerektiğini dile getirdiği görülmektedir. Suriye’de ise yasalarda evlilik yaşının 18 olmasına rağmen kız çocuklarının daha erken evlendirildiği ve bu durumun savaş sonrasında daha da yaygınlaştığı dile getirilmektedir. Katılımcılar arasında yasaların erkeklerin yanında olduğu ve kadına da erkek gibi davrandığı fikrinde olanlar vardır.

Katılımcıların belirttiği bütün bu uygulamalar Suriye'deki ataerkil yapının çok belirgin göstergeleridir. Literatürde de belirtildiği gibi (Bhasin, 2003; Buz, 2006; Connell, 1998; Kandiyoti, 2007) ataerkil toplumlarda erkek ve kadına biçilen rollerin biyolojik farklılıklar üzerinden tanımlanması ve kadının ev içi alanda bakım, çocuk büyüme ve ev içi rollerin yerine getirilmesinin beklenmesi en baştan kadın ve erkeğin eşitsiz konumlandırılmasına neden olmaktadır. Toplumsal ve kültürel yapı bu eğilim içinde olduğunda ise Kandiyoti' nin (2007) de belirttiği gibi kadınların çocuk yetiştirme biçimleri ve kendi konumlarına ilişkin bir ataerkil pazarlığa girişmeleri de durumu kısmen değiştiriyor gibi görünse de aslında bu durumu pekiştirmektedir. Bir başka ifadeyle bu durum literatürde de belirtildiği üzere göç öncesinde ataerkil toplumun kurduğu hiyerarşik yapı sebebiyle kadınların olumsuz etkilenmesine ve toplumsal cinsiyet perspektifinin olmaması nedeni ile yasal boşlukların oluşmasına sebep olmaktadır. Bu durumun mağdurları ise kadınlardır.

Şiddet, taciz tecavüz gibi durumlarda Suriye'de şikâyet etmenin çok zor olduğu, mümkün olsa bile insanların bunu tercih etmediği, yasal yollar yerine aile içinde çözmeyi tercih ettikleri belirtilmektedir. Bu durumun ise çoğunlukla kadının suçlanması hatta ölümü ile sonuçlandığı dile getirilmektedir. Suriye hukuk kurallarında şiddetin nasıl tanımlandığı sorulduğunda ise bilmeyenler ve çoğunlukla fiziksel şiddetin şiddet olduğundan bahseden katılımcılar bulunmaktadır. Suriye'de şiddet gösteren erkeklerin hiç ceza aldığını görmediğini dile getirenler vardır. Aslında bu durum da ataerkil yapılarda şiddetin meşru görülmesi için gerekçeler üretilmesi ve kadına yönelik erkek şiddetinin normalleştirilmesi bağlamında ataerkil toplum ve şiddetin meşrulaştırılmasına ilişkin literatürle uyumludur (Walby, 2014; Dobash ve Dobash, 1992).

Göç süreci

Göç sürecine ilişkin ulaşılan sonuçlar ve bulgular ışığında oluşturulan teorik model aşağıdaki gibidir:

Şekil 49: Suriyeli Kadınların Zorunlu Göç Süreci

Zorunlu göç, göç literatüründe emek göçü ve diğer göç türlerinden ayrı olarak ele alınmaktadır. Gerek gerçekleşme nedeni gerek gerçekleşme şekli gerekse ülkelerin uyguladıkları prosedürler açısından farklılıklar göstermekte ve bu bağlamda göç teorileri içinde ayrı olarak ele alınmaktadır (Castles, 2003; Gill, Caletrio and Mason, 2011). Çalışmada Suriye'den Türkiye'ye gerçekleşen göçte zorunlu göçmenlerin yaklaşık

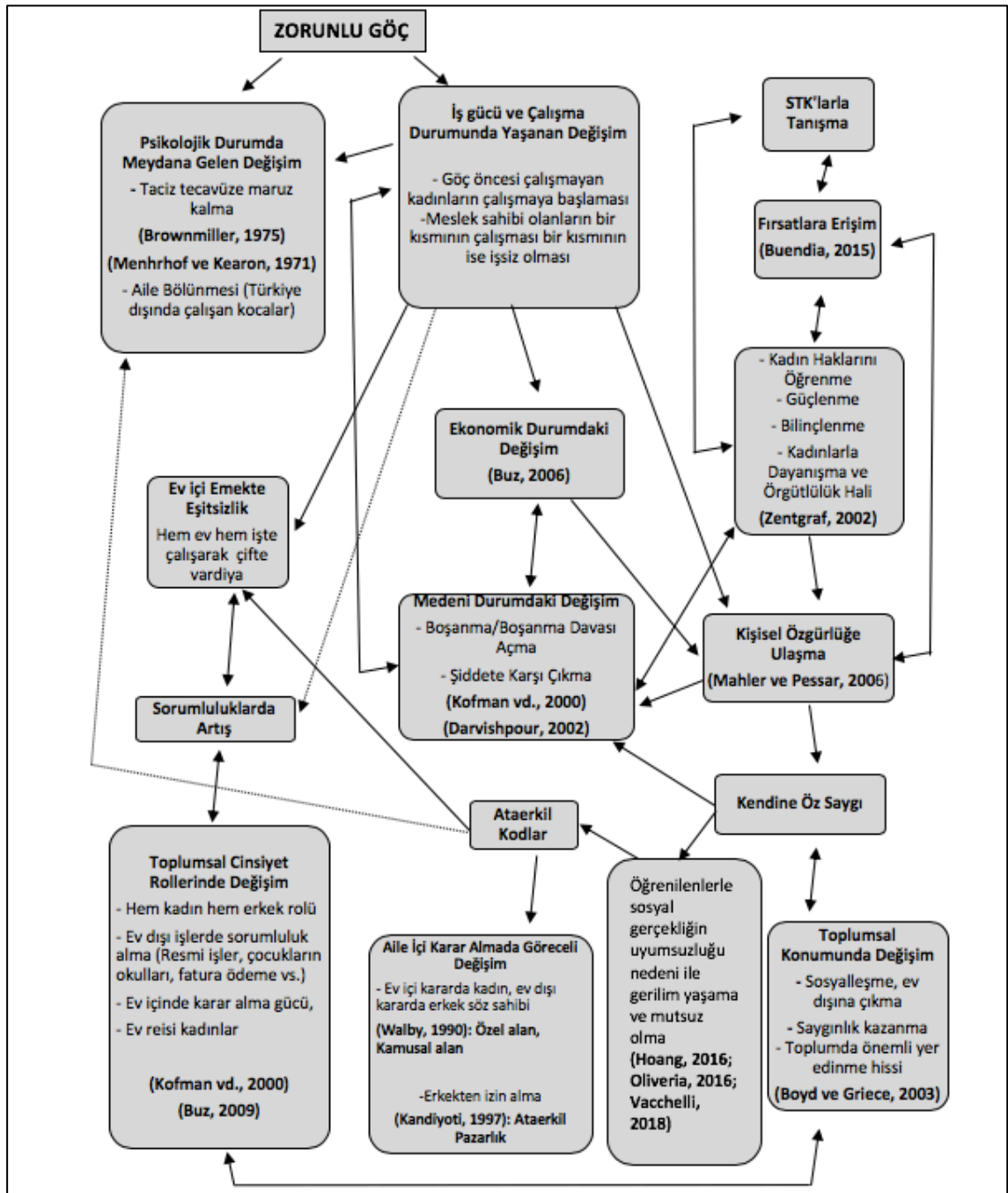
yarısının kadınlardan oluşması ve bu çalışmada kadın göçünün ele alınması akıllara göçün feminizasyonunu getirebilir. Ancak bu 1990 sonrasında kadın göçünün sayısının artması ve kadının göçte erkekten bağımsız ve öncü olarak yer alması nedeni ile yürütülen göçün feminizasyonu tartışmalarından (Castles ve Miller, 2008) tamamen farklıdır. Çalışmada ele alınan savaş ve çatışmadan hayatını kurtarmak için kaçmış ya da zorla yerinden edilmiş Suriyeli göçmen kadının durumunun göçün feminizasyonu çerçevesinde incelenmesi mümkün değildir.

Çalışma kapsamında Suriyeli kadınların gerçekleştirdikleri zorunlu göçün nedenini canını kurtarmak olduğunu belirtmeleri, aslında beklenen şekilde Castles (2003) ve Gill, Caletrío and Mason'ın (2011) zorunlu göçün nedenleri bağlamında sıraladıkları ile aynıdır. Ancak göç yolculuğunu yalnız ya da çocuklarıyla yapan kadınlar ile çekirdek/geniş aile bireyleri ile birlikte gerçekleştirmiş kadınların göç yolculuğunda yaşadıklarının farklılaşmasını beraberinde getirmiştir. Şöyle ki, ataerkil bir toplumda yaşamış ve zorunlu göç yapmak zorunda kalmış kadınların eşleri ya da geniş aile içindeki erkeklerle birlikte göç etmemesi, yalnız ya da çocukları ile göç etmesi durumu hem toplumun gözünde hem de bu bağlamda yetişmiş ve değerleri buna göre inşa edilmiş kadının iç dünyasında kadını kırılgan ve güçsüz hissetmesini beraberinde getirmiştir. Bu, zorunlu göçün kadınları çok katmanlı kırılganlık durumuna sürüklemesi (Castles ve Miller, 2008) ile benzerdir. Zorunlu göç eden kadınların yolculukta şiddet, taciz ya da tecavülden korktuklarını belirtmeleri de aslında bunun bir göstergesidir. Bu durum literatürde göçten önce kadınların hayatını olumsuz etkileyen ataerkil sistem varsa bu zorunlu göçle birlikte, hedef ülkeye giden yolda ve göç sonrasında da kadını istismar, sömürü, şiddet, yoksullaşma ve yoksunlaşma sorunlarıyla yüz yüze bıraktığı (Boyd ve Grieco, 2003) söyleminin katılımcı kadınlar tarafından doğrulanması olarak düşünülebilir. Zorla yerinden edilme durumu bütün insanları dramatik bir şekilde etkilemekte fakat kadınları toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yarattığı koşullar sebebiyle daha çok etkilemektedir. Yalnız veya çocuklarıyla göç yolculuğunu gerçekleştiren kadınların, taciz, tecavüz riskinden korktukları, göç yolculuğu süresince askerlerin neden yalnız (kocasız) yolda olduğunu sorgulamasıyla ilgili sıkıntı çektikleri görülmektedir. Tecavüzü kültürel açıdan, erkeklerin "erkekliklerini" kurmalarında temel bir araç olarak gören Brownmiller'in (1975'den akt. Donovan, 1997: 275) da düşüncelerini destekleyecek şekilde kadınlar arasında hem göç yolculuğunda bu riskten korktuklarını

hem de kız çocuklarını ve kendisini tecavüzden korumak için göç ettiğini belirtenler bulunmaktadır. Göç sonrasında da pek çok kadın sözlü tacizden fiziksel saldırıya kadar çeşitlenecek şekilde tacize uğradığını ve bir kadın ise tecavüze uğradığını belirtmiştir. Bunun gerçek sayıyı ne kadar yansıttığını bilmemekle birlikte göç sonrası taciz tecavüz riskinin çok daha ciddi olduğu bilinmektedir. Menhrhof ve Kearon (1971'den akt. Donovan, 1997: 275) tecavüzün, bir bireyin bir başkasına karşı uyguladığı keyfi bir şiddet hareketi değil, politik bir baskı altına alma eylemi olduğunu söyleyerek, tecavüzün etkili bir politik araç olduğunu dile getirmektedir. Bu araştırma kapsamında da literatürü destekleyecek şekilde özellikle savaş durumunda kadınların toplumsal cinsiyet temelli şiddete daha çok maruz kaldıkları ya da kalacakları endişesi yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Geniş ya da çekirdek ailesi ile birlikte göç eden kadınların göç sürecinde yaşadıkları, yalnız ya da çocukları ile göç eden kadınlardan farklıdır. Geniş ya da çekirdek ailesi ile göç eden kadınların zorunlu göç sürecinde yaşadıkları, zorunlu göç literatüründe belirtilen; yabancı ülkenin bilinmezliği nedeni ile endişe duyma, tek seferde sınırdan geçememe korkusu, iş bulamama ve maddi sorun yaşama korkusu, yol koşullarının yanlarında yaşlı, çocuk ve eşyalar olmasından dolayı zorlu olması ve sınırda askerlere yakalanma korkusu (Castles, 2003; Gill, Caletrio and Mason, 2011) ile örtüşmektedir. Bir başka ifadeyle zorunlu göç sürecinde yaşananlar, literatürde ailece zorunlu göçü gerçekleştirenlerin göç süreçleri ile benzerdir. Ancak zorunlu göçü kadınlar yalnız ya da eşi olmadan, geniş ailesi olmadan sadece çocukları ile gerçekleştirdiğinde göç sürecinde yaşananlar farklılaşmıştır. Yaşananlar doğrudan ataerkil toplum bakış açısına uygun şekilde eşsiz bir kadının yalnız ya da çocukları ile göçünün toplumsal kabul görmemesi ve kadını yalnız ve savunmasız kılacağı düşüncesini beraberinde getirmiştir. Bunun sonuçları ise literatürle uyumlu şekilde kadınlar açısından tecavüz, tacizden korkma ve eşi olmadığı için askerler tarafından daha fazla sorugulanma korkusu (Boyd ve Gricce, 2003; Castles ve Miller, 2008; Menhrhof ve Kearon, 1971) ya da yaşadıkları korkunun doğrudan yaşanması şeklinde olmuştur.

Göç Sonrası Suriyeli Kadınların Düşünce ve Yaşamlarındaki Değişimler

Şekil 50: Suriyeli Kadınların Zorunlu Göç Sonrası Yaşantılarında Meydana Gelen Değişimlere İlişkin Model

Çalışmada Suriye'den zorunlu göçle gelen kadın katılımcıların STK'larda aldıkları eğitimlerin onları özellikle toplumsal cinsiyet alanında farkındalıklarının arttırdığı görülmüştür. Özellikle katılımcıların Türkiye'deki kadın hakları ve medeni haklara ilişkin daha net bilgilerinin olduğu ve bu bilgileri STK eğitimlerinden öğrendikleri elde edilen

sonuçlardandır. Katılımcıların STK’larda alınan eğitimler sayesinde kadın haklarını, şiddet türlerini ve nerelere başvurabileceğini öğrendikleri ve bundan dolayı kendilerini daha güçlü hissettikleri görülmektedir. Katılımcıların çoğu alınan eğitimler sonrasında, daha cesur oldukları, eşlerinden ya da çevrelerinden gördükleri şiddeti tanımlayabildikleri, bununla ilgili haklarını savundukları veya başkalarını bilgilendirdikleri elde edilmiştir. Türkiye’deki kadın haklarının kendileri için de geçerli olduğunu, göç sonrasında yaşamda meydana gelen değişimler sorusuna kadınların büyük bir kısmı “haklarım oldu” şeklinde cevap vermişlerdir. Türkiye’de haklara erişim konusunda daha umutlu oldukları da gözlenmiştir.

Katılımcıların STK’lardan aldıkları eğitimlerde öğrendikleri bu bilgilerin, göç öncesinde kendilerine uygulanan yasalar ve kültürel uygulamalara yönelik bir sorgulamaya sebep olduğu elde edilen başka bir sonuçtur. Katılımcıların neler öğrendiklerini sıralarken en çok göze çarpan durum, boşanmada kadın haklarının, şiddet türlerinin ve evlilik içi tecavüzün de suç ve şiddet olduğunu öğrenmeleridir. Katılımcıların çoğunda Türkiye’deki kadınların Suriye’ye nazaran daha fazla hakka sahip olduğuna ve her hakka erişebildiklerine yönelik bir inançları vardır. Haklar bağlamında Türkiye’de kadının daha değerli olduğu ve daha çok hakka sahip olduğunun düşünülmesi, kendi toplumlarında kadına uygulanan kısıtlamalar ve ataerkil düzenin kadını ev hayatına ve geleneksel cinsiyet rollerine mahsur bırakma halini sorgulattığı görülmüştür. Bu durum, literatürle paralel olarak Pessar’ın (1999b’den akt. Itzigsohn ve diğerleri 2005) ifade ettiği gibi göçün toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden müzakere edilmesine neden olduğu söylenebilir.

STK faaliyetlerindeki kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eğitimlerinin kadın haklarına yönelik bilgiyi olumlu anlamda etkilediği, kadının nereye başvuracağına dair fikir verdiği ve bir farkındalık oluşturduğu da araştırmada ulaşılan temel sonuçlar arasındadır.

Katılımcıların, Türkiye’de kadının sadece eve bağımlı bir hayat sürmemesi, daha özgür olması gibi Türkiyeli kadının sahip olduğu gündelik yaşam biçiminin, kendi kültürel alışkanlıklarından farklı olduğunu ifade ettiği ve bu sebeple bazı noktalarda daha özgür

hissettiği görülmektedir. Bu güçlü hissetme hali kadınları, haklarını savunma noktasında özellikle söylem ve fikir düzeyinde daha cesaretli kılmaktadır. Göç sonrasında gördüğü şiddeti reddeden, kocasının üzerine kuma almasını kabul edemeyip boşanan kadınlar mevcuttur ve bu kadınlar Suriye’de olsa boşanamayacağını dile getirmişlerdir. Kofman ve diğerleri (2000) kadınların göçü yaşadıkları baskıcı yapıların en azından bazı yönlerine direnme ve kaçma aracı olarak algılayabileceklerini ve hatta şiddet içeren evliliklerden kaçmak ve terk etmek için iyileştirme fırsatı olarak görebileceğinden bahsetmektedir. Darvishpour (2002) göçmen aile yapısını araştırdığı çalışmasının sonucunda da göçmen kadınların göç sonrası kendisine ve çocuklarına bakamama korkusundan uzaklaşp, kendi ayakları üzerinde durmayı keşfettiklerini ve bu sebeple boşanabildikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma bulgularından çıkan sonuçlar da bu açılarından literatürü destekler niteliktedir. Fakat bu çalışmada yasal boşlukların ve ataerkil yapının Boyd ve Griece’in (2003) de bahsettiği gibi kadınları göç sonrasındaki süreçte de mağdur ettiğine dair sonuçlara da ulaşılmıştır. Örneğin kadın haklarını öğrendikten sonra, kocasından yıllardır gördüğü fiziksel ve psikolojik şiddete dur demek istemesi ve boşanmak istemesine rağmen bir katılımcı bir buçuk yıldır mahkeme uzadıği için hala boşanamamıştır.

Çalışmada kadınların öğrendikleri ile sosyal gerçekliğin uymadığı durumlara ilişkin sonuçlara da ulaşılmıştır. Bazı katılımcıların haklarını öğrenmesi ve bunu akranları olan diğer kadınlarla paylaşmış olmasına rağmen, öğrendiği bu hakkı talep edemediğini, hak kaybı gibi durumlarda ilişkileri yasaların değil, insanların ve toplumun yürüttüğünü söylemesi; bu kadınların öğrendikleri ve kanunlarda yazan şeylerin onların yaşadığı gerçek hayatla uyumlu olmadığını göstermektedir. Katılımcılar arasında kız çocuğunun eğitim almasına inanmasına ve kız çocuğunu okutmak istemesine rağmen bunu gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini bilmediğini ve en çok da kocasından çekinen kadınlar olduğu görülmüştür. Yine boşanmak istemesine rağmen ekonomik özgürlüğü olmadığı için buna cesaret edemeyen ve iş yerinde sigortalı olması gerektiğini düşünmesine rağmen sigortasız geçici işlerde çalıştığından sigorta talep edemeyen kadınlar olduğu görülmüştür. Bu durum, kadınların zihninde STK’lar aracılığıyla öğrendikleri bilgilerin gerçek hayatla uyuşmadığı ve kanunda yazan hukuk sisteminin sadece ideal bir dünya öğretisi olabileceği ancak bunun gerçek hayatta olmayacağı düşüncesi yaratarak, kadınların hak arayışlarında umutsuzluğa sebep olmaktadır.

Araştırma bu bağlamda feminist yaklaşımlar içinde var olan, STK'larda verilen eğitimin gerçek yaşamda uygulanamaması nedeni ile kadınlarda bir iç gerilim ve mutsuzluk yaratma potansiyeli taşıdığı (Hoang, 2016; Oliveria, 2016; Vacchelli, 2018) düşüncesi ile benzer sonuçlara ulaşıldığını göstermektedir. Sonuç olarak, katılımcıların, aldıkları eğitimler sayesinde medeni haklara yönelik farkındalıklarının arttığını ve haklara erişim yollarını zorladıklarını; fakat haklara erişimde yasaların uygulanmaması ya da toplum tarafından hissedilen baskı sebebiyle, hak kaybını önleme yolunda kadınların adım atmadıklarını ve sıkıntı yaşadıklarını söylemek mümkündür. Şiddeti kabul etmediği ve boşanmak istediği için ailesindeki erkelerden ölüm tehditi görmekte olan bir kadının deneyimi gibi kadınlar haklarına erişim yolunda adım atsalar dahi yine ataerkil sistemle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sonuçlar araştırmanın temel amaç ve araştırma sorularından olan STK'larda verilen eğitim ve farkındalık artırma faaliyetlerinin olumlu/olumsuz etkilerinin neler olduğunun da yanıtı olarak, STK'ların olumlu katkılarının olmasına rağmen verilen eğitimlerle yaratılan farkındalığın gerçek yaşama uygulanma konusunda kadınları sahip olamayacakları ya da yaşadıkları sosyal çevre nedeni ile talep etme ve ulaşma noktasında ciddi zorluklarla karşılaşacakları durumları da yarattığı ve bu nedenle de kadınları daha da umutsuz ve mutsuz kılacağı yönündeki feminist yaklaşımın iddialarını doğrular niteliktedir.

Suriyeli göçmen kadınlara toplumsal cinsiyet rolleri kabullerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğindeki düşüncelerinin nasıl olduğunu anlamak üzere, kadınlar için en uygun iş, kız çocukları için en uygun meslek, kadının iş yaşamında olma durumu ve kadınlık rollerindeki değişimlere dair sorular yöneltilmiştir. Çalışma sonucunda göç sonrasında aile içi rollerin ve kadınlık rollerinin değişime uğradığını, kadınların sorumluluklarının ve bakım veren rollerinin arttığını, çocuklarının geleceklerini önceliklendiren annelik rollerinin merkezi bir önem kazandığını söylemek mümkündür. Göçle birlikte kadın olarak rollerde değişimlerinin arttığını katılımcıların göç sonrasında hem kadın hem erkek olduklarını, aile içi ilişkilerde daha önce evin geçimi ve faturaların ödenmesi, çocukların okul ihtiyaçları ile ilgilenilmesi gereken alanlarda sorumluluk almayan kadınların göçle birlikte sorumluluk aldıklarını, ev dışında çalışmaya başladıklarını ve bunun sonucunda kendilerini daha güçlü ve bilinçli hissettikleri görülmektedir. Fakat hem evin içinde hem de dışında çalıştıkları için çok yoruldukları ve göç öncesinde çalışıp, göç sonrası iş bulamayan kadınların ise daha güçsüz ve mutsuz hissettikleri ulaşılan bir sonuçtur. Bu

durum literatürle de bağlantılı olarak, Buz'un (2009: 5) da ifade ettiği gibi kadınların göç sürecinde toplumsal cinsiyet rollerinin arttığı, bu artış doğrultusunda kadınları içerici politikaların azlığı nedeniyle kamusal alandan dışlandıklarını, görece özgürleşmekle birlikte rol ve sorumluluklarının artışının dezavantaja dönüştüğünü gösteren Türkiye ve farklı ülkelerde yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir.

Çalışmada göç sonrasında kadın olarak, haklarını talep etme yönünde daha çok ses çıkardığını ve eyleme geçtiğini ifade edenler de bulunmaktadır. Bu ise göç öncesi sadece evinde oturan ve çocukları ve eşine bakmakla yükümlü olan kadının toplumsal cinsiyet rollerini delmeye başladığının bir göstergesidir. Boyd ve Grieco (2003) göç sonrası ev içi yeni sorumluluklar ve ekonomik rollerin kadın ve erkek arasındaki cinsiyet ilişkilerinin de değişimine sebep olabileceğinden, göç sonrası iş gücü piyasasına girmesiyle birlikte kadının evi içi karar almaya katkısının artacağından; sosyal hareketlilik, ekonomik bağımsızlık ve görece özerklik kazanabileceğinden bahsetmektedir. Araştırmanın sonucu da literatürle bu bağlamda uyumaktadır.

Eğitim konusunda pek çok kadın, eğitimin kız çocukları için çok önemli olduğunu ve çocuklarının eğitimleri için ne olsa yapacaklarını belirtmelerine rağmen, kız çocukları için uygun eğitimin ve kadınlar için en uygun işin toplumsal cinsiyet rollerine uygun öğretmenlik, doktorluk, terzi gibi mesleklerin olduğunu düşünmektedirler. Bunun sebebi olarak ise kadının beden olarak erkekten daha güçsüz olduğu ve yorulmaması, evine ve çocuklarına enerjisini ayırabilmesi için daha hafif ve bedenine uygun, öğretmenlik, doktorluk, terzi gibi işlerde çalışmasının doğru olduğunu belirtmektedirler. Kadının iş yaşamında olmasıyla ilgili genel fikir kadının daha güçlü olması, maddi olarak özgür olması ve üretmesi için çalışması yönündedir. Bu fikirde olan kadınların çoğu, kadının çalışmasını savunurken öte yandan ev işlerini de eksiksiz yapma koşulunu öne sürmektedirler. Bununla birlikte, kadının maddi durumunun iyi olması karşısında çalışmamasının toplumsal cinsiyet rollerini yerine getirebilmesi için yani evine bakması, çocuklarıyla ilgilenmesi ve kocasına hizmet edebilmesi için, daha iyi olacağı da dile getirilen fikirler arasındadır. Bu fikirde olan kadınlar göç öncesi çalışmayan ve göç sonrasında çalışmaya başlayan kadınlardandır.

Göç sonrası çalışmaya başlayan kadınlar literatürle de uyumlu olarak (Mahler ve Pessar, 2006) çok güçlendiklerini, kendi ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşıladıklarını, daha özgür olduklarını, evin dışına daha çok çıktıklarını dile getirerek bundan memnuniyetlerini ifade ederken, öte yandan toplumsal kabullere uygun olarak, maddi durumlarının iyi olması durumunda olmayı tercih edeceklerini söylemektedirler. Bunun iki sebebi olabilir, birincisi kadının göç sonrası ev dışında çalışmaya başlamasıdır. Bununla birlikte ev içi emekteki eşitsizlik kadınların aleyhine daha dengesiz hale gelmektedir. Kadının dışarıda çalışmasının yanında evdeki tüm işlerin de sorumluluğunu alması, çifte vardiya yapmalarına ve daha çok yorulmalarına sebep olmaktadır. Bu nedenle, kadının dışarıda uzun saatler çalışmasının kadınlara yapılan zulüm olduğuna ve annelik rollerini aksatmalarına sebep olduğuna inandıkları için kadınların huzursuz hissettiği açıktır. İkinci sebebi ise toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinde bir değişim olmamasından kaynaklıdır. İş yaşamında olup, daha güçlü hissettiklerini söylemelerine rağmen öğrenilmiş olan toplumsal cinsiyet rollerine uygun yaşama dürtüsü ve kadının eve ait olması gerektiği fikri hala ağır basmaktadır. Bu durumu, Connell'in (1998: 251) "ön plana çıkarılmış kadınlık" kavramı ile açıklamak mümkündür. Kavramın bahsettiği biçim, küresel anlamda erkeğe tabi kılınan kadını, sisteme boyun eğmeye ve erkeklerin arzularına hizmet etmeye yönlendirmektedir ve bu biçim en fazla kültürel ve ideolojik desteğin verildiği kadınlık örüntüsüdür. Katılımcı kadınların "ön plana çıkarılmış kadınlık" kavramının anlattığı biçimde, egemenliğe boyun eğdiklerini ve kadının eve ait olduğu, kadına tanımlanan rollerin dışına çıkmaması gerektiği, eğer dışarıda çalışacaksa bile kadına uygun işlerde çalışması gerektiği fikrini kabul ettiklerini görmek mümkündür. Sonuç olarak kadınlarda kadın haklarına yönelik bir farkındalık oluştuğu görülse dahi toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin inançlarında değişim olmadığını söylemek mümkündür.

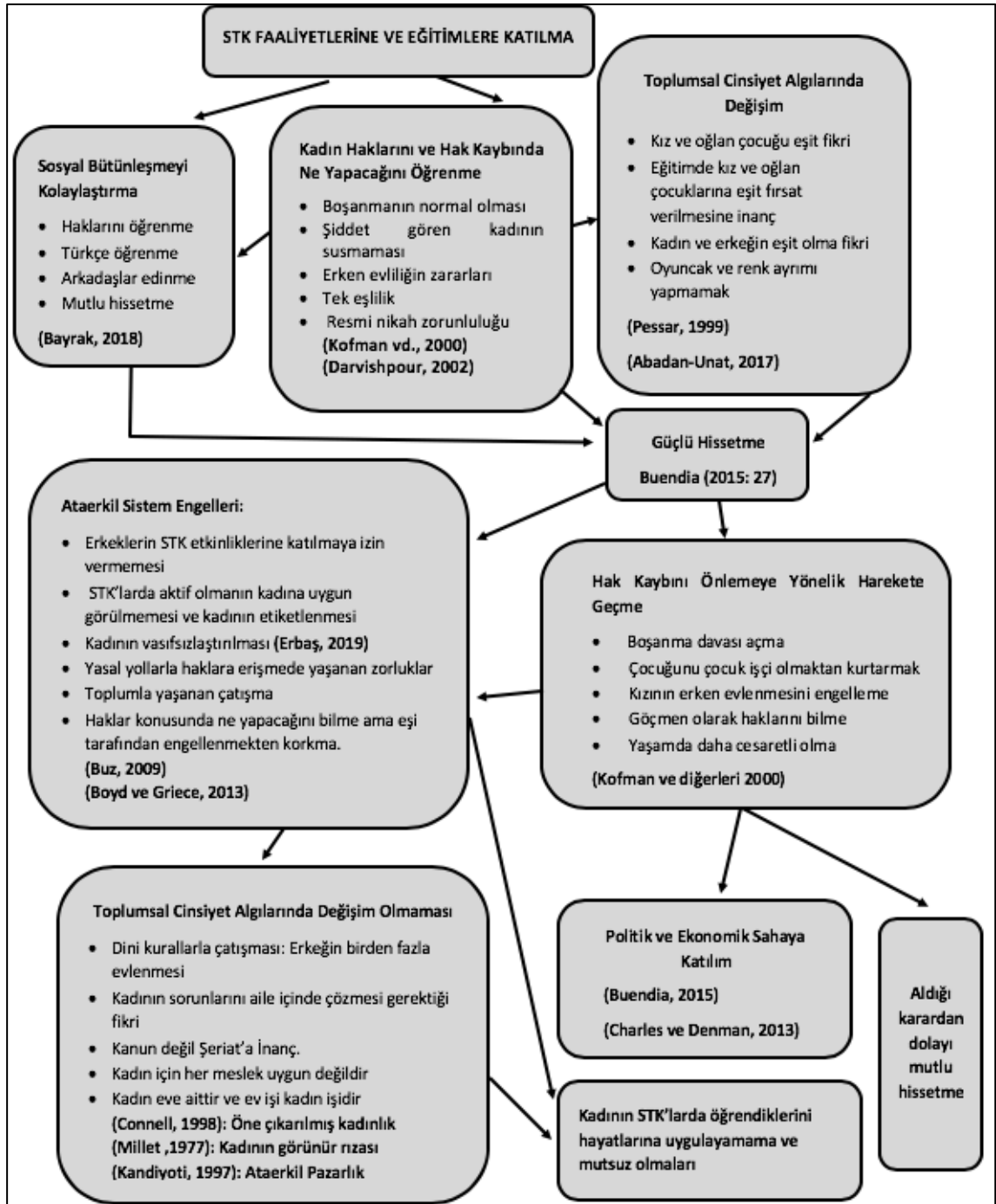
Katılımcıların kadınlara uygun olarak saydıkları mesleklerin çoğunlukla öğretmenlik olduğu görülmektedir. Göç öncesinde çalışan kadınların ise daha çok devlet okulunda öğretmen olarak görev aldığını görmek mümkündür. Literatürle paralel olarak, Suriye'de devlet feminizmin yürütüldüğü (Abu-Assab, 2017), kadınların çalışması teşvik edilse ve kadınların meslek gruplarında temsiliyetleri olsa dahi kadına uygun meslek gruplarında yer aldıkları ve bunun da devlet tarafından teşvik edildiği görülmektedir. Katılımcılar arasında lise mezunu olduğu halde sertifika alarak Suriye'de ana okulu öğretmeni olan

kadınlar bulunmaktadır. Connell'in (1998) bahsettiği toplumsal cinsiyet rejiminin, Suriye devleti tarafından meslek guruplarını cinsiyetleştirek oluşturulduğu söylenebilir. Kadınların seçeceği mesleklerde toplumsal cinsiyet rollerinin baskın olma durumu ataerkil özellikleri sergileyen Türkiye için de geçerlidir (Özaydın, 2014: 102).

Katılımcılar göç öncesinde aileleriyle yaşarken, evde karar vericinin baba ya da ailedeki erkek olduğunu söylerken, evlendikten sonra da karar vericinin çoğunlukla erkek olduğunu ifade etmektedirler. Suriye aile yapısında da genel olarak söz sahibi ve karar vericinin erkek olduğu vurgulanmıştır. Göç sonrası aile içinde karar vericinin değişip değişmediği de toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli göstergelerden biridir. Kadınlar göç sonrasında ev içi kararlarda daha çok rol aldıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle göç sonrası yaşanan boşanmalar, kocanın vefatı veya Türkiye dışında çalışması sebebi ile kadın evi geçindiren ve karar verici hale gelmiştir. Bekar olup evi maddi olarak geçindiren kadınların da evde karar verici olduğu görülmektedir. Göç sonrasında ailesi, kocası ve çocuklarıyla yaşadığını belirten katılımcılarda ise karar vericinin çoğunlukla erkek olduğu görülmektedir. Evli olan veya akraba tanıdık çevresiyle sık görüşen kadınların söz sahibi olma oranlarının düştüğü görülmektedir. Göç öncesi ya da göç sonrasında kadın ve erkek birlikte karar verilen ailelerde ise ev içi ve çocuklarla ilgili konularda kadın, ev dışı konularda erkeğin karar verici olduğu sonuçlar arasındadır. Kadın özel alana ait görüldüğü için söz sahibi olsa dahi ev içi işlerde söz sahibi olabileceği ve erkek kamusal alanla özdeşleştirildiği için ev dışı işlere yönelik nihai karar verici olmasını, Walby'nin (1990) kamusal alan ve özel alan kavramlarıyla açıklamak mümkündür.

Kocasını Türkiye dışında çalışmasına ve yalnızca çocukları ile yaşamasına rağmen göçün ilk yıllarında aldığı her karar ile ilgili kocasından izin aldığını belirten bir kadın, yıllar içinde kocasına gittiği hiçbir yerle ilgili bilgi vermeyip, izin almadığı ve kocası aradığında evin içindeymiş gibi yaparak bir pazarlık içine girdiği görülmektedir. Böylece hem kendi özgürlük alanını oluşturmakta hem de kocasını bir şekilde idare etmektedir. Bu durum Kandiyoti'nin (1997: 126) ataerkil pazarlık kavramının vücut bulmuş hali gibidir. Kadınlar ataerkil sistemle başa çıkma yöntemi olarak, onunla pazarlık etmektedirler.

STK Faaliyetlerinin Suriyeli Kadınların Yaşamlarında ve Düşüncelerinde Yarattığı Etkiler

Şekil 51: STK Faaliyetlerinin Suriyeli Kadınların Yaşamlarında ve Düşüncelerinde Yarattığı Etkilere İlişkin Model

Suriyeli göçmen kadınların sosyal hayata entegre olmaları ve güçlenme durumlarındaki değişim, STK faaliyetlerine katılımının hayattaki memnuniyet düzeylerini etkileyip etkilemediğine, STK’da elde ettikleri bilgilerin hayatlarındaki olumlu, olumsuz etkilerine, göç sonrası yaşama ve yeni toplumda entegre olmada zorlanılan ve kolay gelen yönlerin ne olduğuna, koşullar düzeldiği takdirde ülkelerine dönüp dönmeyeceklerine yönelik sorularla anlaşılmaya çalışılmıştır.

STK faaliyetlerine katılımı birlikte “bir şey” yapma, yeni şeyler öğrenme, başkalarına bu anlamda destek olma hali kadınların hayatlarına bir amaç koymakta ve yaşamdan memnuniyet düzeylerini arttırmaktadır. Kadınlar STK katılımlarının hayatlarına olumlu etkilerinden bahsederken, toplumda söz sahibi olmayı ve yer edinmiş olmayı, fikirlerinin değişmesini, haklarını öğrenmiş olmayı, karar alma durumlarında katkılarının olduğunu ve daha güçlendiklerini dile getirmişlerdir. Örgütlülük halinin de kadınlara iyi geldiği kadınlar tarafından ifade edilmektedir. “Mağdur” olarak gösterilen ve öyle olduğu varsayımıyla kendilerine pasif aktörler olarak yaklaşılan Suriyeli göçmen kadınların, bu araştırmada sanılanın aksine geleceklerini tayin etmekte ısrarlı ve geleceği inşa etme sürecinde aktif rol almak isteyen değişimin aktörü kadın olarak ortaya çıkmaktadır. Özkaleli (2018) kendi çalışmasında da benzer bir sonuca vararak, zorla yerinden olma durumu, kişisel devrim, özgürleşme veya ev sahibi topluluk içinde kişinin bir gelecek tasavvur etmesi veya arzulaması ya da ana vatanı içinde bir gelecek tasavvur etmesi bakımından dönüştürücü bir deneyim olabileceğini ifade etmektedir. Katılımcılardan biri kurdukları kadın komitesinden güç aldığını ve kadınlarla bir araya gelmenin ona umut verdiğini; gelecek beklentisi olarak yeni Suriye’nin kurucularından olmak istediğini söylemektedir. Kadınlar için bu değişim, dönüşüm ve gelecek beklentilerinde umut olabilme fırsatını ataerkil toplumun düzeni içinde ılımlayıcı bir faktör olarak STK’ların da etki ettiğini söylemek mümkündür. Bu durumun benzeri literatürde de Buendia’nın (2015: 27) Suriyeli mülteci kadınlar üzerinde yaptığı araştırmada karşımıza çıkmaktadır. Buendia araştırmasında kadınların sürgünde güçlendiklerine yönelik, evi ve çocuklarının bakımından arta kalan zamanını STK faaliyetlerine katılarak geçiren ve kendine öğrenme alanı yaratan bir kadının hayatını örnek olarak vermektedir. Literatürde, Charles ve Denman’ın (2013’den akt. Buendia, 2015) göçün kadınların politik ve ekonomik sahaya

katılımı için yeni olanaklar açabildiği görüşüyle de paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

STK faaliyetlerinin katılımın memnuniyet düzeylerini arttırdığını ve sosyal entegrasyonda da olumlu bir faktör olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Gelen cevaplar arasında kadınlar seslerinin duyuluyor olmasının, toplumda sözlerinin olmasının göç sonrasında yaşamlarında olumlu olan şeyler olduğunu dile getirmektedirler. Fakat dil engeli, göç sürecini kabul edememe ve hep Suriye'ye dönüş hayali, ayrımcılığa maruz kalma durumu sosyal entegrasyonu güçleştiren faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma, kadınların kendilerini sosyal entegrasyon konusunda erkeklerden daha iyi bulduklarını ve bunun sebebinin kadınların çevreleri ile daha hızlı ve doğru iletişime geçmesi olarak yorumladıklarını ortaya koymaktadır. Bu durum Buz (2006), Darvishpour (2002) çalışmalarıyla benzerlik göstererek, literatürle uyumludur.

Göç sonrası kadınların güçlenme durumlarına bakıldığında, örgütlenen ve biraraya gelen kadınlarla birlikte kendini daha güçlü hissettiğini, Suriye'de dernekler gibi oluşumların olmadığını bu sebeple fikirlerini tartışabilecekleri bir platformlarının olmadığını ama Türkiye'de buna sahip oldukları ve seslerini duyurabildikleri için daha güçlü hissettiğini söyleyen kadınlar olduğu görülmektedir. Öğrendiği bilgilerle kararında daha ısrarcı olduğu ve göç öncesi eşinden şiddet görmesine rağmen hiçbir şey yapamadığını, göç sonrası ise boşanmaya cesaret ettiğini söyleyerek güçlenme durumunu ifade eden kadınlar da mevcuttur. Yeni bilgiler öğrenme ve farklı insanlarla tanışma halinin kadınları güçlendirdiğini söylemek mümkündür. STK'ların sayesinde güçlenmiş ve mutlu hissettiğini söyleyen kadınlar varken öte yandan göç sonrası mesleklerini yapamadıkları ve işsiz oldukları için güçsüz hissettiklerini dile getirmektedirler. Özellikle inşaat mühendisi olan bir kadın Suriye'de erkek sektöründe olmasına rağmen çalıştığını ve Türkiye'de mesleği olan alanda çalışmasına imkan olmayacağını dile getirmektedir. Literatürle de uygun olarak kapitalist sistemin emeği dönüştürmesi (Erbaş, 2019) sebebiyle, kadın emeğine ihtiyaç ortaya çıkmıştır ve göçmen kadınlar vasıfsız işlerde çalıştırılarak emekleri sömürülmüştür ve yine göç sonrasında vasıflı olan kadınların eril sistemin içine girmelerine izin vermeyen ataerkil sistem, kapitalist sistemle ortak

amaçları sonucunda el birliği ile kadını yalnızlaştırmış, vasıfsızlaştırmış ve toplumsal cinsiyet rollerine uygun gördüğü alanlardaki işlere mahkum kılmıştır.

Katılımcı kadınların birçoğunun kız çocuklarından beklentisinin eğitimlerini tamamlaması olduğu ve çocuklarının eğitimlerinin kendi eğitimlerinden daha fazla önem arz ettiği görülmektedir. Türkiye’de kız çocukları için okula gitmenin daha kolay olduğu ve daha çok desteklenmesi ve göç sonrasında daha güçlü olmaları gerektiğini düşünmeleri sebebiyle göç sonrasında kız çocuklarının eğitim almasına dair fikirlerinin değiştiğini belirtenler olmuştur. Katılımcıların kız çocuklarının eğitim almalarını destekleme sebepleri arasında dikkat çeken cevap, kız çocuklarının özgür olmasını ve kimseye bağımlı olmadan maddi açıdan kendilerini geçindirmenin önemli olduğunu düşünmeleridir. Erken yaşta evlilikleri ise hiçbirinin onaylamadığı görülmektedir. Bu kısımda da kilit nokta, önce kız çocuklarının eğitimlerini bitirmelerini istemeleridir. Eğitim, görüşme yapılan Suriyeli kadınlar için göç öncesinde de önemli olduğu görülmekte, yalnızca içlerinden bazıları için göç sürecinin kız çocuklarının eğitiminin daha önemli olduğu fikrini pekiştirdiğini dile getirmektedir. Bu ise literatürle uyumludur. Abadan-Unat (2017: 181) göç ile birlikte eğitim açısından kız ve erkek çocuklara eşit fırsatlar tanınması gerektiğine olan inancın arttığını ve bunun kadının özgürleşmesine katkıda bulunduğunu belirtmektedir.

Meslek sahibi olan kadınlar için işsizlik durumunun maddi sıkıntılar ve umutsuzluğu beraberinde getirdiği görülmektedir. Öte yandan Suriye’de hiç çalışmayan kadınların göç sonrasında kiminin maddi sıkıntılar sebebiyle çalışmak istemesi göze çarpmakta kiminin ise ticarete atıldığı, yeni meslek edindirme kurslarına katılarak, eski mesleklerini değiştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Buradan yola çıkarak zorunlu göçün meslek sahibi olan kadınları vasıfsız kıldığını ve daha güçsüz hissetmelerine sebep olduğunu ve bunun da gelecek beklentilerini olumsuz etkilediğini; öte yandan göç öncesi hayatları daha kısıtlı olan kadınların, göç sonrası görece daha demokratik bir ülkeye gidişleri ile birlikte hayatlarını değiştirme, yeniden inşa etme ve yeteneklerini geliştirme fırsatı bulunduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuç, literatürde göçün kadınlar için yeni fırsatlar ve özgürleşme alanı olabileceğinden bahseden Kofman vd. (2000), Zentgraf (2002),

Buendia (2015), Abadan-Unat (2017), Charles ve Denman (2013'den akt. Buendia, 2015) ve Darvishpour'ın (2002) çalışmalarıyla da uyumludur.

Sonuç olarak, kadınların göç sonrasında STK faaliyetlerine katılımlarıyla sahip oldukları medeni haklara ilişkin bilgi düzeyleri ve farkındalıkları artmakta, kendilerinden ve kız çocuklarından gelecek beklentileri olumlu etkilenmekte, bu anlamda ise kendilerini daha güçlü hissettikleri görülmektedir. Öte yandan fikren yaşanan bu değişim ve dönüşüm hem yasaların buna elverişli olmaması hem de toplumsal baskıların halen çok belirgin olması sebebiyle elde ettikleri bilgilerin kadınların hayatlarında bir dönüşüme sebep olamadığını ve bu fikirleri de kökten içselleştiremediklerini söylemek mümkündür.

Göç sonrasında, özellikle kendi toplumlarından görece daha özgür bir topluma geliş ve STK faaliyetleri gibi toplumsal cinsiyet duyarlı ortamlarda bulunma durumu Suriyeli göçmen kadınların bilinçlenmesine, kadın hakları konusunda farkındalık yaşamalarına ve toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamaya olanak sunduğu görülmekte ve bu durum da literatürle paralellik göstermektedir. Pessar (1999b'den akt. Itzigsohn ve diğerleri 2005) göçün toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin iyileştirilmesine, bozulmasına ya da yeniden müzakere edilmesine neden olabileceğine ya da beklenmeyen sonuçlara yol açabileceğinden bahsetmektedir. Fakat kadınların dini uygulamalar ve ataerkil toplumsal düzen baskısını hala üzerlerinde hissettikleri görülmektedir. Kadınların STK'lar aracılığıyla öğrendikleri bilgilerin hem kendi kültürel kodları hem de kendilerinkiyle benzer kültürel kodlara sahip olan Türkiye gibi ülkelere göç etmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik edindiği yeni fikirlerin bir iç çatışma yaratmasına ve çevreleriyle ilişkilerinin bozulmasına sebep olduğunu söylemek mümkündür.

STK faaliyetlerine katılımları konusunda katılımcıların çevrelerindeki erkeklerin engellemeleriyle karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Kadınların bir kısmı STK faaliyetlerine katılımlarını çevrelerindeki erkeklerin desteklediğini söylerken, bir kısmı ise çevrelerindeki erkekler tarafından engellendiklerini dile getirmiştir. Katılımcılardan biri STK'da kadın haklarına yönelik öğrendiği bilgilerle, fikirlerinin değiştiği ve kocasının kendisine yaptığı şiddeti kabul etmeyerek boşanmaya çalıştığı için erkek

kardeşleri tarafından ölümle tehdit edildiğini dile getirmektedir. Kadınların yeni bilgiler öğrenmesinin ve fikirlerinin değişip, dönüşmesinin önünde en büyük engel yine ataerkil sistem ve bunun öncüsü erkekler olduğu görülmektedir. Literatürde, toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı ve kadının ataerkil sistemde ezildiği ülkelerden, toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha çok sağlandığı ülkelere göç eden kadınların daha çok güçlendikleri ve toplumsal cinsiyet rollerine meydan okudukları görülmektedir. Buna örnek olarak, literatürde bahsedildiği üzere Darvishpour'un (2002) İsveç'te yaptığı çalışma mevcuttur. Darvishpour, (2002) İsveç'te İranlı kadınların boşanma oranlarının yüksek olmasını göç sonrası toplumsal cinsiyet rollerindeki değişime ve İsveç'te kadın haklarına yönelik uygulamaların olmasına bağlamaktadır. Buradan yola çıkarak, Türkiye'ye göç eden kadınların kadın hakları konusunda bilinçlenseler, bu konuda kendilerini güçlü hissetseler ve hakları için harekete geçseler dahi, çevrelerindeki erkeklerin erilliklerini besleyen bir toplumsal düzenin varlığı, kadınların güçlenmesi önünde çok büyük bir engel teşkil etmektedir.

Çalışmada kadınların, var olan dini uygulamalar ve ataerkil toplumsal düzenin baskısını hala üzerlerinde hissettikleri görülmüştür. Kadınların STK'lar aracılığıyla öğrendikleri bilgilerin hem kendi kültürel kodları hem de kendilerinkiyle benzer kültürel kodlara sahip olan Türkiye gibi ülkelere göç etmeleri, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik edindiği yeni fikirlerin bir iç çatışma yaratmasına ve çevreleriyle ilişkilerinin bozulmasına sebep olduğunu söylemek mümkündür. STK faaliyetleri ne kadar iyi niyetle yapılırsa yapılsın, eğer yapılan farkındalık artırma çalışmaları kadının içinde bulunduğu çevrede uygulanması mümkün değilse kadında yaratacağı iç çatışma ve gerilimden dolayı, onu daha da zor duruma sokabilmektedir. Bu ise STK'ların kadın merkezli tek yönlü çalışmaları yerine, diğer aile üyelerini de içine alacak, aynı mahalledeki diğer bireylere de ulaşacak şekilde olup bir toplumsal kabul sağlamadığı sürece bunun olumlu katkısının yarı sıra kadının farkındalığını arttırıp sonra eski yaşam alanında bırakarak onun yaşadığı sorunların katlanarak artmasına da neden olabilmektedir. Bu bağlamda STK'ların tek yönlü bakış açısını kullanmak yerine çok faktörlü uygulamalar ile alanda olmalarının daha olumlu sonuçlar vereceği düşünülebilir.

Suriyeli kadınların bireysel özelliklerinin (sınıf, eğitim, yaş vb.) göç sonrası yaşantıda gerçekleşen değişim konusundaki etkisi

Suriyeli kadınların bireysel özelliklerinin göç sonrası yeni yaşam kurma noktasında etkili olduğu görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşünceleri etkileyen önemli faktörlerden biri eğitimidir. Daha eğitilmiş ve evli kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşüncelerinde büyük bir değişimin gerçekleşmediği ve toplumsal cinsiyet eşitliği fikrine yönelik daha dirençli oldukları görülmektedir. Eğitilmiş ve evli olan katılımcıların birçoğu Suriye’de çalışmakta ve Türkiye’ye geldikten sonra da çalışmaya devam eden kadınlardan oluşmaktadır. Eşlerinin de eğitim seviyeleri kendilerine yakındır. Herhangi bir kuma tehdidi ile karşılaşmamışlar ve fiziksel şiddet görmemişlerdir. Diğer kadınlara nazaran görece evde daha çok söz sahibidirler, hatta evin tüm sorumluluğu onların üstündedir ve dışarıdaki işlerle ilgili eşleriyle birlikte karar vermektedirler. Şeriat kurallarına bağlılıklarını çok sık dile getirmekte ve Şeriat’ın kadına verdiği değer ve önemin tüm kanunlardan daha iyi bir yerde olduğunu ifade etmektedirler. Şeriat kurallarının kadın ve erkeği ayrı yerlere koyan cinsiyetçi yaklaşımı, kadınlar tarafından kendilerini kısıtlayan değil aksine onlara değer atfeden ve güvenliklerini temin eden bir sistem olarak görülmektedir. Kandiyoti’nin (1997: 126) araştırma sonuçlarında bulduğu “ataerkil pazarlığın kadınların denetim ve değer kazanma duygusunda olumlu bir gelişme yarattığı” sonucu bu araştırma için de geçerlidir.

Eğitilmiş olan eşi/eski eşiyle şiddet, özgürlüğünün kısıtlanması gibi büyük problemler yaşayan kadınların toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik fikirlerinin belirgin şekilde değiştiği ve eşitlikçi taleplerinin olduğu görülmektedir.

Eğitim seviyesi daha düşük olan kadınların kadın haklarına yönelik öğrendikleri yeni bilgilerin hayatlarında daha büyük değişimler yarattığını söylemek mümkündür. Bu kadınların hem yeni bilgileri paylaşmada ve anlatmada daha hevesli hem de öğrendiklerini hayata geçirme konusunda daha cesaretli oldukları görülmüştür.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin düşünceleri etkileyen önemli faktörlerden biri yaştır. Daha genç evli, boşanmış veya bekar kadınlar özellikle ev içi sorumlulukların paylaşımı, kadının özgürlüğü, eğitim ve çalışma haklarına erişim gibi konularda eşitliği talep etmekteyken ve bu anlamda aldıkları eğitimlerin doğruluğuna inanırken; yaşça daha olgun olan evli, boşanmış ya da bekar kadınların ise toplumsal cinsiyet eşitliğine dair fikirlerindeki değişimin daha az olduğu görülmektedir. Kadının eve ait olduğu fikri bu grupta çok yaygındır.

Sonuç olarak,

Kadınların göç sonrasında STK faaliyetlerine katılımlarıyla sahip oldukları medeni haklara ilişkin bilgi düzeyleri ve farkındalıkları artmakta, kendilerinden ve kız çocuklarından gelecek beklentileri olumlu etkilenmekte, bu anlamda ise kendilerini daha güçlü hissettikleri görülmektedir. Öte yandan fikren yaşanan bu değişim ve dönüşüm hem haklarına erişim yolunda pratikte karşılaştıkları engeller hem de toplumsal baskıların halen çok belirgin olması sebebiyle elde edilen bilgilerin kadınların hayatlarında ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik fikirlerinde bir dönüşüme sebep olamadığını ve bu fikirleri de kökten içselleştiremediklerini söylemek mümkündür.

Suriyeli göçmen kadınların kadınları güçlendirecek, onlara alan açacak STK projelerine ihtiyacı olduğu açıktır. Ancak göçmen kadınları pasif ve mağdur olarak konumlandıran, kadınların ihtiyacını yalnızca koruma, eğitim, sağlık gibi belirli ve kısıtlı konularla sınırlı tutan, yalnızca bu konularda hizmet sağlamak üzere kurgulanan STK projelerinin, kadınların farklılaşan ihtiyaçlarını görmesini engelleyen bu bakış açısından uzaklaşmaya ihtiyacı vardır. Kadınları aktif ve geleceğin aktörleri olarak gören, kadını merkeze alan projelerin sahada uygulanması çok önemlidir. Kadınlar kendi haklarını öğrenen ve bu anlamda haklara erişimlerini talep eden bireylere dönüşseler dahi, ataerkil sistemin engelleriyle karşılaşma durumları, bize STK'ların politika yapıcıları ve karar mekanizmalarını etkileyen aktörleri de toplumsal cinsiyet perspektifini unutturmayacak bir misyonu olduğunu hatırlatmaktadır. Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası kadın

hakları sözleşmelerine uygun olarak, kadınlara verilen taahhütlerin yerine getirilmesi bütüncül bir bakış açısını ve STK desteğini gerektirmektedir. Hatta bu bağlamda hem Suriyeli göçmen kadınları hem de yerel kadınları, sivil alanda olmanın gereği olarak, karar mekanizmalarını etkileyecek bir eylemlilik içinde olmayı ve politika yapımı sürecinde aktif rol almayı talep edebilecek vatandaş olmalarını teşvik etmek, daha eşitlikçi bir dünya için vazgeçilmez görünmektedir.

Bu sonuçlar, STK'ların farkındalık çalışmalarının tek başına yeterli olmadığını, kadınların içinde yaşadığı Suriye'de yaşanan hayat tarzının aynen devam ettirildiği ve baskın olarak Suriyelilerden oluşan ortamın göçmen politikaları ile değiştirilmesi; STK'ların farkındalık eğitimlerinin yalnızca kadınlara değil, özellikle ataerkil yapının savunucusu ve koruyucusu olarak kendilerini gören erkeklere ve oğlan çocuklarına da verilmesi gerekmektedir. Ayrıca STK'ların verdikleri farkındalık eğitimini hayatlarında uyarlayamayacak olan ya da bunu yapmak için ciddi mücadele vermesi gereken Suriyeli kadınların bu durumlarını da göz önüne almaları ve kadınları iç çatışma ya da mutsuzluğa götürecek bu sürece ilişkin de bilgilendirme ve güçlenme çalışmaları yapmaları önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- 2013 Türkiye Göç Raporu. (2015). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Erişim adresi: https://www.goc.gov.tr/icerik6/2013-turkiye-goc-raporu-yayinlandi_363_377_8851_icerik
- 2016 Türkiye Göç Raporu (2017). Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_yiik_goc_raporu_haziran.pdf.
- AB Geçici Koruma Yönetmeliği. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF>
- Abadan-Unat, N. (2002, 2017). *Bitmeyen göç: konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Abu-Assab, N. (2017). Destabilising gender dynamics: Syria post-2011. Freedman, J., Kıvılcım, Z., Baklacıoğlu, N. (Ed.). A gendered approach to the Syrian refugee crisis içinde (s. 16-25). New York: Routledge.
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). Türkiye'deki Suriyelilerin demografik görünümü, yaşam koşulları ve gelecek beklentilerine yönelik saha araştırması. Erişim tarihi: https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24384/xfiles/17a-Turkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf
- Akis, A. (2015). Göç çalışmalarında temel kavramlar. Öner, N. ve Ihlamur, S. (Ed.). Küreselleşme çağında göç içinde (13-27). Ankara: İletişim Yayınları.
- Anıl, E., İlkaracan, P., Kılıç, Z., Ronge, K., Seral, G., Ülgen, T. (2011). PEKİN+5: Birleşmiş Milletler'de kadının insan hakları ve Türkiye'nin taahhütleri, 2011.
- Ateşok, Z. (2018). *Karşılaştırmalı perspektiften uluslararası mülteci rejimi bağlamında mülteci eğitimi ve Türkiye örneği* (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bakan duyurdu: 329 bin Suriyeli ülkesine geri döndü, (2019, 26 Mayıs). *Sabah*. Erişim adresi: <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/05/26/bakan-duyurdu-329-bin-suriyeli-ulkesine-geri-dondu>.

- Baklacioğlu, N. ve Kıvılcım, Z. (2015). *Sürgünde toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Derin Yayınları
- Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *KASHED*, 1(1): 15-28. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/207491>
- Barın, H. (2015). Türkiye’deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 10-56. Erişim adresi: <http://www.gam.gov.tr/files/sayi2-1.pdf>
- Bayraktar, H. (2018). *Suriyeli mültecilerin sosyal uyumunda sivil toplum kuruluşlarının rolü: İzmir Örneği* (Yüksek lisans tezi). İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- Beauvoir, S. (1993), Kadın “İkinci Cins II” evlilik çağı. (B. Onaran, Çev.), İstanbul: Payel Yayınları.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları, No 7, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.
- Bhasin, K. 2003. *Ataerki Sistem*. İstanbul: Metis Yayınları
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). 2018 Dünya’daki mülteciler verisi. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/tr/>.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK). Global trends report, forced displacement in 2017. Erişim adresi: <https://www.unhcr.org/5b27be547.pdf>
- Bora, A. (2008). Ortadoğu’da kadın hareketleri: Farklı yollar, farklı stratejiler. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (39).
- Boyd, M. ve Grieco, E. (2003). Women and migration: Incorporating gender into international migration theory. *Migration Policy Institute*, 10. Erişim adresi: https://www.law.columbia.edu/sites/default/files/microsites/gender-sexuality/Gender_Justice_Fall_2018/boyd_migration_policy_institute_2003.pdf
- Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Raporu (3RP). (2018). Erişim adresi: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/68617.pdf>:
- Buendia, J. (2015). *Refugee women: A review to the international relations practices and discourses about Syrian refugee women in Middle East* (Yüksek lisans tezi). Universitat Autònoma de Barcelona, Barcelona.

- Burun, E. (2018, 1 Ağustos). 34 bin Suriyeli için kritik karar! Erdoğan açıklamıştı. *Hürriyet*. Erişim adresi: <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/34-bin-suriyeli-icin-kritik-karar-erdogan-aciklamisti-40915114>.
- Buz, S. (2006). *Kadın ve göç ilişkisi: Sığınan ve sığınmacı kadınlar örneği* (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Buz, S. (2009). Göç ve kentleşme sürecinde kadınların “görünürlülüğü”. *Aile ve Toplum Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, 5(17).
- Buz, S. ve Uslu, B. (2019). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli bireylerin mesleki eğitimi ve istihdamı: Toplumla sosyal hizmet saha örneği. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1). doi:10.18026/cbayarsos.544744
- Canoğlu, N. (2018). *Savaş, patriyarka ve kapitalizm: Türkiye’de bulunan Suriyeli kadınlar örneği* (Yüksek lisans tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Bolu.
- Castles, S. (2003). Towards a sociology of forced migration and social transformation, *Sociology*, 37(1), pp. 13–34
- Castles, Stephen ve Miller, Mark J. (2008). *Göçler çağı modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. (B.U. Bal ve İ. Akbulut, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CEDAW. Erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>
- Ciğer, S. (2016). *Yeryüzü Doktorları’nın Türk dış politikasındaki insani yardım alanı* (Yüksek Lisans Tezi). Sabancı Üniversitesi, İstanbul.
- CİMER: 27 bin 930 Suriyeli çalışma izni aldı, (2018, Aralık). *Sputnik Türkiye*. Erişim adresi: <https://sptnkne.ws/kq4M>
- Connell, Raewyn. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar-Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*, Çev. C., Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cordero-Guzmán, H.R. (2005). Community-Based Organisations migration in New York City. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(5), 889-909.
- Creswell, J. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (3. Baskı). (M. Bütün ve S. Demir, Çev.). Ankara, Siyasal Kitabevi.

- Çakır, S. (2007). *Feminizm: Ataerkil iktidarın eleştirisi*. Erişim adresi: https://www.academia.edu/21947035/FEMINIZM_Ataerkil_Iktidarın_Elestirisi.
- Çalışma Hayatı İstatistikleri, (2017). TC. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Erişim adresi: <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/3372/yabanciiizin2017.pdf>.
- Dalacoura, K. (2019). MENARA Final Reports. Erişim adresi: http://www.menaraproject.eu/wp-content/uploads/2019/03/menara_fr_3-1.pdf
- Darvishpour, M. (2002). Immigrant women challenge the role of men: How the changing power relationship within Iranian families in Sweeden intensifies family conflicts after immigration. *Journal of Comparative Family Studies*, 33(2), 271-296. Erişim adresi: https://www.jstor.org/stable/41603814?seq=1#metadata_info_tab_contents
- Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı, (2019). Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>
- Dobash, R. E., Dobash, P. R. (1992). *Women, Violence and Social Change*, London and New York, Routledge.
- Doğanay, H., Şahin, F., Özdemir, Ü. (2007). Feminist coğrafya ve kadın göçmenler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 12(17). Erişim adresi: <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunidcd/article/view/1021006891/1021006321>
- Donovan, J. (1997). *Feminist teori*. (A. Bora, M. A. Gevrek, F. Sayılan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Doyle, J. (2016). State control of civil society organizations: The case of Turkey. *Democratization*, 24(2), 244-264. doi: 10.1080/13510347.2016.1159555
- Dökmen, Z. (2004), *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dünya Sağlık Örgütü Raporu, (2018). Erişim adresi: https://www.tuseb.gov.tr/enstitu/tacese/yuklemeler/haberler/2018_istatistikleri.pdf
- Ecevit, M. (2011). Epistemoloji. Ecevit, Y. ve Karkıner N. (Yay. haz.). *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi içinde* (s. 32-61). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Ecevit, Y. ve Karkıner N. (Yay. haz.). Toplumsal cinsiyet sosyolojisi içinde (s. 2-29). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Edwards, M. (2011). *Civil Society*, London, Oxford University Press.
- Erbaş, H. (1999, 2019). *Metodoloji tartışmaları ışığında göç ve etnisite*. Erbaş H. (Ed. Yaz.). Gidişlerden kaçışlara göç ve göçmenler içinde (s.123). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Erbaş, H. (2018, 2019). Göçmen krizi kavramı ve ‘örtüledikleri’: günümüzde göçmenlik halleri, çelişkiler ve sorunlar. Erbaş H. (Ed. Yaz.). Gidişlerden kaçışlara göç ve göçmenler içinde (s. 261). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Erdem, B. (2017). Geçici koruma statüsündeki suriyelilerin sosyal, siyasi ve vatandaşlık hukuku bakımından Türkiye’deki durumları. *Public and Private International Law Bulletin*, 37(2), 332–351. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/410857>
- Erdoğan, M. (2014). Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi. Erişim adresi: <http://fs.hacettepe.edu.tr/hugo/dosyalar/TurkiyedekiSuriyeliler-Syrians%20in%20Turkey-Rapor-TR-EN-19022015.pdf>
- Erdoğan, M. (2017a). Kopuştan uyuma kent mültecileri, Suriyeli mülteciler ve belediyelerin süreç yönetimi: İstanbul Örneği.
- Erdoğan, M. (2017b). Suriyeliler Barometresi. Erişim adresi: <https://mmuraterdogan.files.wordpress.com/2016/06/suriyeliler-barometresi-yc3b6netici-c3b6zeti.pdf>
- Erdoğan, M. ve Ünver, C. (2015). Türk iş dünyasının Türkiye’deki Suriyeliler konusunda görüş, beklenti ve önerileri. Ankara: MATSA. Erişim adresi: <http://tisk.org.tr/tr/e-yayinlar/353-goc/353-goc.pdf>.
- Federici, S. (2004). *Caliban ve Cadı*. (Ö. Karakaş, Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Firestone, S (1993). *Cinselliğin diyalektiği*. (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014, 22 Ekim). *Resmi Gazete* (6883/29153). Erişim adresi: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15.htm>

- Gill, Nick, Caletrio, Javier and Mason, Victoria (2011). Introduction: Mobilities and Forced Migration. *Mobilities*, Vol. 6, No. 3, 301–316.
- Güneş, F. (2017). Feminist kuramda ataerki tartışmaları üzerine eleştirel bir inceleme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(2), 245-256.
- Hakimler ve Savcılar Kurulu. *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. Erişim adresi: <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf>
- Hoang, Lan Anh. 2016. Moral dilemmas of transnational migration: Vietnamese
- Hooks, B. (2016). *Feminizm herkes içindir*. (A. Yıldırım, E. Aydın, B. Kurt, Ş. Özgün, Çev.). İstanbul: Bgst Yayınları.
- International Organization for Migration (IOM). (2018). World Migration Report. Erişim adresi: https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf.
- International Rescue Commuttiee, (2014). Dinliyor muyuz? Suriye krizinden etkilenen kadınlara ve kızlara yönelik taahhütlerimize göre davranmak. IRC'nin web sitesinden erişildi: <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/42939>
- Itzigsohn, J. ve Giorguli-Saucedo, S. (2005). Incorporation, transnationalism, and gender: Immigrant incorporation and transnational participation as gendered processes. *The International Migration Review*, 39(4), 895-920. Erişim adresi: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.528.227&rep=rep1&type=pdf>
- İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim adresi: <http://www.goc.gov.tr>
- İçduygu, A. ve Evin, M. (2016). Syrian refugess in Turkey: Insecure lives in an environment of pseudo-integration. Koç Üniversitesi, İstanbul. Erişim adresi: https://www.iai.it/sites/default/files/gte_wp_13.pdf
- İçduygu, A., ve Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. Erişim adresi: <http://turkishpolicy.com/article/828/syrian-refugees-in-turkey-towards-integration-policies>

- İstanbul Sözleşmesi İlk Değerlendirme Prosedürü.
<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2018/11/13/grevio-raporuna-iliskin-turkiye-yanitlari.pdf>. Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2019
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar, kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç, F. Özbay, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kaya, İ. ve Yılmaz Eren, E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu arada kalanların hak ve yükümlülükleri*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları web sayfasından erişildi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf
- Kazemi, F. (2000). Gender, Islam and politics. *Social Search*, 67, 2.
- Keane, J. (2003). *Global Civil Society*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., Sales, R. (2000). *Gender and International migration in Europe: Employment, welfare and politics*. London, UK: Routledge.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2015). Göç çalışmalarında 'nasıl' sorusu. Öner, N. ve İhlamur, S. (Ed.). Küreselleşme çağında göç içinde (49-88). Ankara: İletişim Yayınları.
- Lewis, D. ve Kanji N. (2009). *Non-Governmental Organization and development*. New York, Routledge.
- Lortoğlu, C. (2017). Suriyeli mültecilerin "misafir" olma haline misafirperverlik hukuku ve etiği açısından bakış. *İnsan&İnsan*, 4(11), 54-80. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/272466>
- Mackreath, H. ve Sağnıç, G. (2017). Türkiye'deki Sivil Toplum ve Suriyeli mülteciler. Erişim adresi: <http://www.hyd.org.tr/attachments/article/216/turkiyede-sivil-toplum-ve-suriyeli-multeciler.pdf>
- Maktabi, R. (2010). Gender, family law and citizenship in Syria. *Citizenship Studies*,14(5), 557-572. doi: 10.1080/13621025.2010.506714

- Maktabi, R. (2013). Female citizenship in the Middle East: Comparing family law reform in Morocco, Egypt, Sriaa and Lebanon. *Middle East Law and Governance*, 5, 280-307.
- Mazlumder, (2014). Kamp dışında yaşayan Suriyeli kadın sığınmacılar raporu. Mazlumder'in web sitesinden erişildi: [http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPO RU\(9\).pdf](http://mazlumder.org/webimage/MAZLUMDER%20KAMP%20DI%C5%9EINDA%20YA%C5%9EAYAN%20KADIN%20SI%C4%9EINMACILAR%20RAPO RU(9).pdf)
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. (Ş., Tekeli, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- migrant, refugee and asylum seeking women. *Qualitative Research*, Vol. 18(2): 171-190. DOI: 10.1177/1468794117708008
- Moore, C. ve Talarico, T. (2015). Inclusion to exculsion: Women in Syria. *Emory International Law Review*, 30.
- Mousa, D. (2018). *Syrian Personal Status Law*. Friedrich Ebert Stiftung. Erişim adresi: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/beirut/14969.pdf>
- Mültecilerin Hukuki Hukukuna Dair Sözleşme. Erişim adresi: http://www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf
- Oliveria, Elsa. 2016. Empowering, invasive or a little bit of both? A reflection on the
- Özaydın, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-102. Doi: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.03093>
- Özen, H. ve Cirit, C. (2018). Savaş nedeniyle Türkiye’ye göç ederek insani yardım kuruluşunda çalışan Suriyelilerde travma sonrası stres bozukluğu ve ilişkili etmenler. *KOU Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3), 70-73. doi:10.30934/kusbed.431796
- Özkaleli, U. (2018). Displaced selves, dislocated emotions and transforming identities: Syrian refugee women reinventing selves. *Women’s Studies International Forum*, 70, 17-23. Erişim adresi: https://www.academia.edu/37104031/Displaced_selves_dislocated_emotions_and_transforming_identities_Syrian_refugee_women_reinventing_selves

- Sancar, S. (2009). "Türkiye’de feminizmin siyasal bilimlere etkisi". *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:40*: 119-132.
- Saygılıgil, F. (2015). *Toplumsal cinsiyet artışmaları*. Ankara: Dipnot Yayınları. (Adobe Acrobat Reader Sürümü). Erişim adresi: https://www.academia.edu/36373427/Feminist_Araştırmalar_ve_Yöntem.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sparre, L. S. (2008). Educated women in Syria: Servants of the state, or nurturers of the family critique. *Critical Middle Eastern Studies, 17*(1), 3–20.
- Sultana, A. (2010). Ataerkillik ve kadının ikincilliği; kuramsal bir analiz. (A. Saadet, Çev.). *e-Şarkiyat İmi Araştırmalar Dergisi, 11*(1). 417-427
- Sunata, U. ve Tosun, S. (2018). Assessing the civil society’s role in refugee integration in Turkey: NGO-R as a new typology. *Journal of Refugee Studies*. doi: <https://doi.org/10.1093/jrs/fey047>
- Şeker, D. ve Uçan G. (2016), Göç sürecinde kadın. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(1). doi: 0.18026/cbusos.36200
- Tunç, A. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme. *TESAM Akademi Dergisi, 2*(2), 29-63. Erişim adresi: <https://arastirmax.com/tr/system/files/dergiler/238019/makaleler/2/2/arastirmax-multeci-davranisi-toplumsal-etkileri-turkiyedeki-suriyelilere-iliskin-bir-degerlendirme.pdf>
- Türk, G. (2016). Türkiye’de Suriyeli mültecilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine ilişkin bir değerlendirme. *Marmara İletişim Dergisi, 25*, 145-157. doi: 10.17829/midr.20162520723
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM), (2009). Göç Terimleri Sözlüğü. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Yayını. Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf
- Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. (2009). Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri. *Fe Dergi, 1*(2). 13-28. doi:10.1501/Fe0002_0000000002
- UN Kadın Birimi (UN Women), (2018). Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeli kadın ve kız çocukların ihtiyaç analizi, Ankara.

UN Women Arab States. Erişim adresi: <http://arabstates.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>

use of visual and narrative methods in research with migrant sex workers in South Africa. *Visual Studies*, vol. 31, No.3:260-278. DOI: 10.1080/1472586x.2016.1210992.

Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "Öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Journal of World of Turks*, 6(3).

Vacchelli, E. (2018). Embodiment in qualitative research: collage making with

Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Oxford: Basil Oxford: Blackwell.

Walby, S. (2014). *Patriyarka Kuramı*, Çev.: Hülya Osmanağaoğlu, Ankara: Dipnot Yayınları.

Wollstonecraft, M. (2007). *Kadın haklarının gerekçelendirilmesi*. (D. Hakyemez, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Women in Taiwan. *Gender & Society*, vol. 30, No.6:890-911. DOI: 10.1177/0891243216670602.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları. Erişim adresi: http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf.

EK1: GÖRÜŞME SORULARI

Demografik Bilgiler

1. Yaşınız nedir?
2. Etnik kökeniniz nedir?
3. Medeni durumunuz nedir? (Kaçınıcı evlilik, birden fazla eş durumu)
4. Çocuğunuz var mı? Varsa kaç çocuğunuz var ve cinsiyetleri nedir?
5. Eğitim durumunuz nedir? (Okuma-yazma biliyor mu?)
6. (Evllyse) Eşinizin eğitim, meslek ve iş durumu nedir?
7. Mesleğiniz nedir?
8. Çalışma durumunuz nedir? (Çalışıyorsa) Ne kadar süredir bu işi yapıyorsunuz? İşinizden memnun musunuz?

Göç Öncesi Süreç

9. Nasıl evlendiniz? Kaç yaşında evlendiniz? (Evllyse)
10. Suriye'de evlilik yaşamınız nasıldı? Sorun yaşar mıydınız?
11. Evlenmeden önce evde kimlerle yaşıyordunuz? Evde daha çok kimin sözü geçerdi?
12. Evlendikten sonra evde kimlerle birlikte yaşadınız? Evde daha çok kimin sözü geçerdi? Hangi konularda kim karar veriyor?
13. Bu durum Suriye genelinde nasıl?
14. Suriye'deyken çalışıyor muydunuz? Gelir durumunuz nasıldı?
15. Ne zaman göç ettiniz? Nerden göç ettiniz? (Şehir, köy?)
16. Göç kararını nasıl verdiniz? Endişeleriniz var mıydı? (Göç eş, aile, akraba, kararı mı yoksa sizin kararınız mı?)

17. Göç yolculuğu nasıldı? (Güçlükler, taşıt, maddi durum, aile bölünmesi, aracı kişi/kurum var mıydı, para aldılar mı sizden?) Sırf kadın olduğunuz için herhangi bir sıkıntı ile karşılaştınız mı? (Taciz, tecavüz, tehdit vs.)
18. Neden Türkiye'ye göç etmek istediniz?
19. Göçte akrabalarından yardım aldınız mı? (Türkiye'de tanıdık, akraba, arkadaş var mıydı öncesinde?)
20. Şu anda Türkiye'de akrabanız ya da herhangi bir tanıdığınız var mı? Varsa akrabalarınız nerede, size yakın mı? Görüşüyor musunuz? Ne sıklıkta?

Göç Sonrası Süreç

21. Türkiye'de yeni yaşamınızı kimlerle birlikte kurdunuz? İlk nereye geldiniz, nasıl geçindiniz ve o günden bugüne evdeki kişi sayısı, geçim durumunda bir değişiklik oldu mu?
22. Şu an evde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? (Burada evli mi, eşi hayatta mı, ikinci eş mi vb. sorgula).
23. Türkiye'ye göç ettikten sonra evlilik yaşamınızda bir değişiklik oldu mu? Olduysa neler?
24. Evde daha çok kimin sözü geçiyor? Hangi konularda kim karar veriyor?
25. Eğer göç etmemiş olsaydınız Suriye'de, evde şimdi kimlerle birlikte yaşıyor olurdunuz?
26. Türkçe biliyor musunuz? Evetse, nerden ve nasıl öğrendiniz, hangi düzeyde? (Okuma yazma durumu?)
27. Türkiye'ye göç ettikten sonra sizi şok eden şeyler oldu mu? Neler?
28. Türkiye'ye göç ettikten sonra size tanıdık gelen şeyler oldu mu? Neler?
29. Türkiye'ye göç ettikten sonra bir kadın olarak yaşantınızda neler değişti? (Yaşamsal roller, kadın, eş, anne, mesleki roller, mekân, gündelik yaşam, aile içi ilişkiler, toplumdaki statü, aile içi iş bölümü, sağlık durumu, iş gücü ve çalışma vs.)

30. Türkiye'ye göç ettikten sonra bir kadın olarak zorluk yaşadığınız durum oldu mu? (Kayıt süreci, taciz, tecavüz, ayrımcılık, istihdam, eğitim, dil vs.)
31. Bir kadın olarak Türkiye'de yaşamın size getirdiği olumlu yönler nelerdir?
32. Göçle birlikte eski yaşamınızdan farklı olarak kendinizi güçlü hissetme konusunda bir değişim yaşadınız mı? Yaşadıysanız neler?

Suriye'de Kadın Hakları

33. Suriye'de kadınların ne gibi hakları vardır? Kadınlar için olumlu olan ve olumsuz olan yasa/uygulamalar nelerdir? (Boşanma, evlenme, çocuk velayeti, miras, eğitim, seçme seçilme, çalışma, seyahat, mehir). Bu bilgileri nereden edindiniz?
34. Suriye'de kadınlar için boşanma süreci zorlu mudur? Neden, nasıl? Bu bilgileri nereden edindiniz?
35. Suriye'de erkeğin birden fazla kadınla evlenebilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz? Neden?
36. Size göre kız çocukları hangi yaşta evlenmeli? Neden?
37. Suriye'de kız çocukları için evlilik yaşı kaçtır?
38. Sizce kadına yönelik şiddet ne demek? Bu bilgileri nereden edindiniz?
39. Suriye hukuk kurallarında şiddet nasıl tanımlanıyor, bunun bir cezası var mı varsa neler? Bu bilgileri nereden edindiniz?
40. Taciz-tecavüz gibi durumlarda Suriye'de ne tür uygulamalar mevcut? Bunların cezası var mıdır? Bunu yaşayan bir kadın ya da ailesi nereye başvurur, neler yapar? Bu bilgileri nereden edindiniz?
41. Kadın hakları açısından baktığınızda Suriye'de kültürel ve sosyal yaşamda kadınlar/ kız çocukları açısından hoşunuza giden ve gitmeyen gelenek, kültürel ve dini uygulamalar nelerdir? Bu bilgileri nereden edindiniz?

Kadının Toplumdaki Yeri Bağlamında Türkiye-Suriye Karşılaştırması

42. Türkiye ile kıyasladığımızda Suriye'deki aile yaşamı ve kadının yeri, görevleri (evlilik biçimi, boşanma biçimi, kadından evde yapması beklenenler, erkeğin eşine davranış şekli, boşanma, ikinci evlilik gibi) konularda neler farklı? Neler benzer? Bu bilgileri nereden edindiniz?
43. Kadın iş yaşamında olmalı mı? Neden?
44. Kadın için hangi işler daha uygun? Kadın hangi alanda çalışmalı, çalışabilir?
45. Kadının iş yaşamında olmasıyla ilgili Türkiye ve Suriye'deki bakış açısında fark var mı? Varsa, hangi açıdan? (Kadınlar çalışır mı, çalışırsa nasıl bakılır?)
46. Türkiye'de kız çocuğuna bakış açısıyla Suriye'deki kız çocuğuna bakış açısı arasında fark var mı? Varsa, hangi açıdan? (Ev içi ve toplumsal roller, eğitim, evlilik yaşı vs.) Bu bilgileri nereden edindiniz?
47. Kız çocuklarının eğitim alması konusunda ne düşünüyorsunuz? Hangi eğitimi almak kız çocuklarına daha uygun?

STK Faaliyetlerine Katılım

48. Sivil Toplum Kuruluşu faaliyetlerine katıldınız mı? Evetse, ne tür etkinliklere ve eğitimlere katıldınız? (Tek seferlik etkinlik, eğitim faaliyeti, uzun soluklu gönüllülük projesi, bilgilendirme oturumu, sağlık, eğitim alanında vaka yönetimi olabilir...)
49. Kadın haklarına yönelik katıldığınız eğitimlerde hangi konuda neler öğrendiniz? (Geçici Koruma Yönetmeliğindeki haklar, medeni hukuk?)
50. Türkiye'de kadınlar hangi haklara sahiptir? (Boşanma, miras, evlilik, evlilik yaşı, çalışma, vesayet vs.)
51. Kadınların Türkiye'deki hakları ile Suriye'de kadınların sahip oldukları haklar arasında benzerlik ya da farklı yanlar var mı varsa neler?
52. Türkiye'de kadına yönelik şiddet nasıl tanımlanıyor, hukukta cezası var mı varsa neler?

53. Taciz-tecavüz gibi durumlarda Türkiye’de ne tür uygulamalar mevcut? Bunların cezası var mıdır? Bunu yaşayan bir kadın ya da ailesi nereye başvurur, neler yapar?
54. Aldığınız eğitim sonrasında kadının evlenme ve boşanma gibi durumlarına ilişkin düşüncelerinizde bir değişim oldu mu? Neden/nasıl?
55. Aldığınız eğitim sonrasında kadının iş yaşamında olması konusunda düşüncelerinizde bir değişim oldu mu? Neden/nasıl?
56. Aldığınız eğitim sonrasında kadına yönelik şiddet konusunda düşüncelerinizde bir değişim oldu mu? Neden/nasıl?
57. Aldığınız eğitim sonrasında kız çocuklarının eğitim alması konusunda fikirleriniz değişti mi? Evetse, hangi yönde değişti?
58. Aldığınız eğitim sonrasında kız ve oğlan çocuğundan beklentileriniz değişti mi? Nasıl?
59. Öğrendiğiniz bilgiler, eğitim, sağlık, evlenme, boşanma ya da şiddet ile ilgili durumlarda ne yapmanız gerektiği konusunda size yardımcı oldu mu, hak kaybınızı önlemenize yardımcı oldu mu? Nasıl?
60. Elde edindiğiniz bilgiler, gerçek hayatla uyumlu mu? Yeni öğrendiğiniz bilgileri uygulamak istediğinizde bunu yapmanızı zorlaştıran durumlar ve bu durumda kendinizi kötü hissettiğiniz, iç çatışma yaşadığınız durumlar oldu mu? Ya da gündelik yaşamınızı zorlaştırdı mı, ev içinde ya da dışında öğrendikleriniz ve sizin yapmak istediklerinizle, içinde bulunduğunuz ortamda kişilerin sizden bekledikleri nedeni ile iç çatışma yarattı mı? Eşinizle, ailenizle bu konuda sorun yaşadınız mı?
61. STK içinde yer almak haklarını öğrenmek ve bu hakları diğer kadınlarla paylaşmak yaşamdan memnuniyet düzeyinizi etkiliyor mu, nasıl?
62. Türkiye’deki yaşama uyum sağladığınızı düşünüyor musunuz? Hangi konularda uyum sağladınız? Hangi konularda uyum sağlayamadınız? Hangi konularda uyum sağlamak için desteğe ihtiyacınız var? Ne tür destek yapılmasını isterdiniz?
63. Aldığınız bu eğitimlerin Türkiye’ye uyum sağlamada etkili oldu mu? Nasıl?
64. Gelecekte nerede ve nasıl bir yaşam sürmek istersiniz? Hayalleriniz ve beklentileriniz neler?
65. Ülkenizde her şey eskisi gibi olsa, geri dönmek ister misiniz? Neden?

66. Türkiye’de Suriyeli göçmen bir kadın olarak belirtmek istediğiniz başka konular var ise kısaca bilgi verir misiniz?

EK 2: ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: 29/09/2019</p>
<p>Tez Başlığı : STK'LARIN SURİYELİ GÖÇMEN KADINLARIN 'GÜÇLENMESİNE' ETKİLERİ: HATAY ÖRNEĞİ</p>
<p>Yukarıda başlığı gösterilen ve Danışmanlığında hazırlanan tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 263 sayfalık kısmına ilişkin, 29/09/2019 tarihinde Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 6'dır.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç 4- ☒ Alıntılar dâhil 5- ☐ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>TEZ DANIŞMANI:</p> <p>AD/SOYAD: Birsen ŞAHİN KÜTÜK ÜNVAN: Prof. Dr.</p> <p>İMZA: </p>
<p>TEZİ HAZIRLAYAN ÖĞRENCİ BİLGİLERİ:</p> <p>Adı Soyadı: Kevser Pehlivan</p> <p>Öğrenci No: N12228525</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyoloji</p> <p>Programı: Sosyoloji-Tezli Yüksek Lisans</p>

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIOLOGY DEPARTMENT

Date: 29/09/2019

Thesis Title : Effects of NGO's on consolidation of Syrian immigrant women: Hatay Case

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 29/09/2019 for the total of 263 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 6 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname: Kevser Pehlivan

Student No: N12228525

Department: Sociology

Program: Sociology- Master's Degree

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Birsen ŞAHİN KÜTÜK

EK 3: ETİK KURUL RAPORU

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Kevser PEHLİVAN Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 12.04.2019 tarihli ve 12908312-300/00000550623 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans programı öğrencilerinden **Kevser PEHLİVAN**'ın **Prof. Dr. Birsen Şahin KÜTÜK** danışmanlığında hazırladığı "**Hatay'a Göç Eden Suriyeli Kadınların Sosyal Bütünleşmelerinden Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü**" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **16 Nisan 2019** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgodogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden **000002-3568-4984-9743-357270425096** kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazim@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLERİ

